BEGROTING 2018

EINDHOVEN

Colofon

Uitgave
Gemeente Eindhoven
Control

Datum
September 2017

Inhoudsopgave

Leeswijzer 5

Samenstelling bestuur 6

1. Algemeen 8

1.1. Bestuurlijke hoofdlijn 9
1.2. Financiële hoofdlijn 13

2. Programma's 21

1. Veiligheid 23
2. Verkeer, vervoer en waterstaat 27
3. Economie 32
4. Onderwijs 39
5. Sport, cultuur en recreatie 44
6. Sociaal domein 55
7. Volksgezondheid en milieu 73
8. Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing 82
0. Bestuur en ondersteuning 87

3. Paragrafen 98

3a. Lokale heffingen 98
3b. Weerstandsvermogen en risicobeheersing 101
3c. Onderhoud kapitaalgoederen 103
3d. Financiering 108
3e. Bedrijfsvoering 110
3f. Verbonden partijen 114
3g. Grondbeleid 116
3h. Gebiedsgericht werken 118
3i. Duurzaamheid 119

Bijlagen 120

1. Kerngegevens 121
2. Financieel overzicht taakvelden 124
3. Incidentele posten en structurele mutaties reserves 128
4. Geldleningen 131
5. Meerjarenraming 2018-2021 132
6. Risico's 134
7. Investeringen 138
8. Reserves en voorzieningen 142
9. Vaste activa 144
10. Subsidies 146
11. EMU-saldo 2018-2021 148
12. Afkortingenlijst 149

TOTAALBEGROTING LASTEN

bedragen x € 1.000

SOCIAAL DOMEIN
402.796

BESTUUR EN ONDERSTEUNING
138.816

SPORT, CULTUUR EN RECREATIE
77.193

ECONOMIE
14.442

VEILIGHEID
28.253

ONDERWIJS
29.321

VOLKSHUISVESTING RUIMTELIJK ORDENING EN STEDELIJKE VERNIEUWING
99.795

VOLKS-GEZONDHEID EN MILIEU
55.319

VERKEER, VERVOER EN WATERSTAAT
48.059

TOTAAL LASTEN **893.994**

TOTAALBEGROTING BATEN

bedragen x € 1.000

BESTUUR EN ONDERSTEUNING
554.432

SOCIAAL DOMEIN
131.681

VERKEER, VERVOER EN WATERSTAAT
42.360

SPORT, CULTUUR EN RECREATIE
16.700

ONDERWIJS
5.919

ECONOMIE
10.977

VEILIGHEID
1.929

VOLKSHUISVESTING RUIMTELIJK ORDENING EN STEDELIJKE VERNIEUWING
84.760

VOLKSGEZONDHEID EN MILIEU
45.236

TOTAAL BATEN **893.994**

Leeswijzer

Dit is de Begroting 2018 van de gemeente Eindhoven. De Gemeentewet schrijft voor dat iedere gemeente jaarlijks begrotings- en verantwoordingsstukken moet opstellen. Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) bevat de regelgeving daarvoor. In 2017 zijn de voorschriften gewijzigd. De meest in het oog springende wijziging is een nieuwe indeling. In plaats van 7 raadsprogramma's werken we nu met 9 programma's. In deze programma's staan geen 35 collegeproducten meer, maar 53 uniforme taakvelden. Deze wijziging vergroot de transparantie en maakt het eenvoudiger om gemeenten onderling te vergelijken. De taakvelden worden gebruikt om informatie te verstrekken aan andere partijen zoals het Rijk, toezichthouders en CBS.

Algemeen
De begroting begint met een hoofdstuk Algemeen. Hierin wordt de bestuurlijke (1.1) en financiële hoofdlijn (1.2) beschreven. We actualiseren de prognose ten aanzien van het financieel meerjarenbeeld en schetsen op hoofdlijnen hoe we –in meerjarig perspectief- onze financiële huishouding op orde brengen.

Programma's
Het tweede gedeelte van deze begroting bestaat uit een nadere toelichting op de 9 programma's.Bij elk programma is de volgende informatie opgenomen:
- Inleidende tekst: we geven aan welke taakvelden er onder dit programma vallen en geven een algemene toelichting op de belangrijkste reguliere ontwikkelingen.
- BBV-indicatoren: dit is een uniforme basisset van indicatoren die periodiek landelijk beschikbaar zijn. Via de website waarstaatjegemeente.nl zijn de indicatoren, samen met die van andere gemeenten, snel voor iedereen beschikbaar onder de knop ‘Besluit Begroting en Verantwoording’,

Vervolgens lichten we de volgende onderwerpen per taakveld toe:
- Wat willen we bereiken? De belangrijkste doelen en maatschappelijke effect(en) met bijbehorende effectindicatoren.
- Wat gaan we daarvoor doen? Toelichting van activiteiten en prestaties die bij onze doelen horen. Indien mogelijk zijn er ook bijbehorende prestatie-indicatoren geformuleerd. Daarmee maken we het verband tussen de prestatie, het doel en het maatschappelijk effect inzichtelijk; dit visualiseren we in de zogenaamde doelenbomen. De aanbevelingen van de werkgroep Duisenberg betreffende de indicatoren zijn hierin meegenomen.
  Niet alle informatie over wat we gaan doen past altijd in onze doelenboomstructuur. Daarom is er soms aanvullende informatie opgenomen over de belangrijkste speerpunten waar we ons in 2018 op richten.
- Verbonden partijen: van de rechtspersonen waarin we een bestuurlijk en financieel belang hebben, beschrijven we de bijdrage aan onze doelstellingen en actuele ontwikkelingen en risico’s.
- Wat mag het kosten? We presenteren voor de exploitatie de meerjarige lasten, baten en het saldo (+ = meer lasten dan baten). De realisatiecijfers 2016 zijn niet eerder per taakveld opgesteld en presenteren we derhalve niet. De belangrijkste financiële ontwikkelingen zijn nader toegelicht. Ook presenteren we de bruto investeringsopgaven (voor economisch nut). De kapitaallasten hiervan zitten in de exploitatie.

Paragrafen
Het derde gedeelte van deze begroting bevat de paragrafen. Hier worden de beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot relevante beheersmatige aspecten, alsmede tot de lokale heffingen. Het BBV schrijft de volgende paragrafen voor: (a) lokale heffingen, (b) weerstandsvermogen en risicobeheersing, (c) onderhoud kapitaalgoederen, (d) financiering, (e) bedrijfsvoering, (f) verbonden partijen en (g) grondbeleid. Aanvullend hebben we paragrafen opgesteld voor (h) gebiedsgericht werken en (i) duurzaamheid

Bijlagen
In het laatste deel van de begroting staat informatie over onder andere financiële specificaties, risico’s, reserves en voorzieningen, subsidies en emu-saldo. We sluiten af met een toelichting op de gebruikte afkortingen.

Samenstelling bestuur

Het college van burgemeester en wethouders is als volgt samengesteld en kent de volgende portefeuilleverdeling:

De heer J.A. Jorritsma (VVD)

Burgemeester

Integrale veiligheid, representatie, internationale betrekkingen en acquisitie, externe betrekkingen, bestuursondersteuning

De heer ir. G.C.S.M. Depla (PvdA)

Wethouder van werk, economie en beroepsonderwijs

Economie, werk en inkomen (incl. decentralisatie participatiewet), beroepsonderwijs, inkoop en aanbesteding, Spoorzone, BIC, mondiale bewustwording voor zover betrekking hebbend op het verbinden van het beleid mondiale bewustwording aan het economische beleid van Eindhoven

De heer drs. W. Seuren (D66)

Wethouder van ruimtelijke ordening en financiën

Ruimtelijke ordening, financiën (inclusief MJPS), minder regels, stedelijke ontwikkeling strategisch, Eindhoven Noordwest (inclusief Eindhoven Airport), regionale samenwerking

De heer mr. J.J. Wedemeijer (SP)

Wethouder van actieve stad, diversiteit en vergunningen

Sport, studentenstad, city marketing, evenementen en toerisme, binnenstad, detailhandel, markten, Stratumseind 2.0, vergunningen, diversiteit, communicatie, mondiale bewustwording en de Sustainable Development Goals van de VN (Global Goals), fairtrade en de jumelage met Bayeux.

Mevrouw drs. M.-A. Schreurs (D66)

Wethouder van innovatie en design, duurzaamheid en cultuur

Innovatie en design, cultuur, monumenten en archeologie, duurzaamheid en milieu, groen, water en licht, roadmap Educatie, bedrijfsvoering en P&O, NRE-terrein en Mariënhage, Alderstafel

Mevrouw drs. R.J.A. Richters (Groen Links)

Wethouder van zorg, welzijn en armoedebestrijding

WIJeindhoven, zorg en welzijn (incl. decentralisatie AWBZ), armoedebeleid, dierenwelzijn, ombudsfunctie, bezwaar en beroep

De heer Y. Torunoglu MA (PvdA)

Wethouder van wonen, wijken en burgerparticipatie

Wonen en wijken, burgerparticipatie, onderhoud openbare ruimte, grond en vastgoed, handhaving, dienstverlening, Meerhoven en VDMA-terrein, AVA Muziekgebouw

Mevrouw ing. J.A. Visscher (SP)

Wethouder van jeugd, onderwijs en verkeer & vervoer

Jeugd (incl. decentralisatie jeugdwet), onderwijs, passend onderwijs, onderwijshuisvesting, VVE en spilontwikkeling, verkeer en vervoer en mobiliteit

De heer dr. M.L. Wilke

Gemeentesecretaris

1.

ALGEMEEN

1.1. Bestuurlijke hoofdlijn

Eindhoven is de stad van ‘samen’. Zorgen voor elkaar en samenwerken om verder te komen zit in het DNA van onze stad. De verklaring hiervoor is divers. Het is zowel de doorwerking van de ‘van wieg tot graf’-cultuur van Philips als het gegeven dat het merendeel van de Eindhovenaren zijn historische wortels buiten de stad heeft en we dus allemaal op de één of andere manier immigranten zijn in een stad van hoop en toekomst. Wat de oorzaak ook is: dit DNA is goud waard. Het vasthouden hiervan is misschien wel de belangrijkste ambitie van ieder stadsbestuur. Wij vullen dit in door ons streven naar een ongedeelde stad. Een stad waarin iedereen meedoet en waardevol is voor de samenleving. Een stad waar iedereen zich thuis voelt en waar mensen van alle lagen van de bevolking elkaar makkelijk ontmoeten en aangenaam samen leven: het verbinden van de verschillende snelheden in de samenleving met een overheid die faciliteert, stimuleert, samenbrengt en partner is en die natuurlijk - wanneer het moet - haar verantwoordelijkheid neemt. Een inclusieve stad met zelfredzame inwoners die hun mede-Eindhovenaren helpen als dat nodig is. Maatschappelijke vraagstukken pakken we aan door gezamenlijk en in co-creatie te werken en bij voorkeur op een innovatieve manier. Gebruik makend van de kracht van onze inwoners en bedrijven, proberen we onze stad en samenleving iedere dag een stukje beter te maken. Met een grenzeloos optimisme en vertrouwen in de toekomst. Want ook dat is Eindhoven: een stad waar al decennia lang mensen naartoe komen omdat ze op zoek zijn naar een betere toekomst.

We hebben dat op veel gebieden in onze collegeperiode concreet gemaakt. We zetten bijvoorbeeld in op topsport, maar niet zonder breedtesport. We verbinden bijvoorbeeld de internationale ambiance van een worldcup aan een actie waarbij kinderen met steun van het armoedebeleid onder leiding van een topzwemmer beginnen aan het diplomazwemmen. We hebben in de afgelopen jaren veel geïnvesteerd in goed onderwijs voor onze kinderen. Goede huisvesting in frisse scholen, maar ook maximale inzet op vroeg- en voorschoolse educatie voor iedereen. Alle kinderen gelijke kansen. Via Impact040 zetten bedrijven zich op een unieke manier in om de samenleving beter te maken. Dit door ondersteuning van maatschappelijke organisaties met kennis en kunde of door het belangeloos ontwikkelen en ondersteunen van innovatieve oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken.

Versterken van de zelfredzaamheid van mensen en als dat niet lukt, het bieden van de juiste zorg voor iedereen die dat nodig heeft, is een pijler van ons coalitieakkoord. Juist op dit punt hebben we grote uitdagingen. We zijn de afgelopen jaren in staat geweest om ondanks alle veranderingen in het sociaal domein de mensen die zorg nodig hebben daadwerkelijk ondersteuning te bieden. Dit alles in de volle breedte van onze verantwoordelijkheid als gemeente: adequate armoederegelingen, schuldhulpverlening, uitkeringen, ambulante jeugdzorg, beschermd wonen en begeleiding. De professionals van WIJeindhoven hebben veel mensen bereikt en we zijn daardoor beter dan vroeger in staat om het maatwerk te leveren dat nodig is om mensen te helpen hun eigen krachten te benutten en regie te geven over hun eigen leven. En we blijven investeren in de kracht van de samenleving als instrument voor eigen kracht en samenkracht. Omdat dit past bij wat mensen willen en de grootste kans geeft om regie over je eigen leven te houden. Nabije zorg, redeneren vanuit de leefwereld van mensen in plaats van de systeemwereld van de bureaucratie en een aanbod dat is toegesneden op wat mensen echt nodig hebben: de vraag achter de vraag vinden als belangrijke sleutel voor ondersteuning op maat. En alleen met gespecialiseerde zorg waar het niet anders kan. De kern van de visie WIJeindhoven zoals beschreven in Expeditie Eindhoven staat als een huis.

Maar we hebben tegelijkertijd grote financiële vraagstukken in hetzelfde sociale domein. Zoals aangegeven in de commissienotitie Bouwstenen Begroting 2018 zijn we er nog niet in geslaagd om de noodzakelijke randvoorwaarden te creëren die nodig zijn om het in financiële zin tot een succes te maken. We verwijzen naar de commissienotitie voor de achtergronden en verklaringen hiervan. Toen duidelijk werd dat we financieel uit de pas gingen lopen, hebben we een maatregelenpakket ontwikkeld. Gaandeweg de uitvoering hiervan wordt ons steeds duidelijker dat we rigoureuzer moeten bijsturen. Zoals gezegd: onze visie blijft overeind, maar we gaan de beheersing strakker vormgeven. We hebben laten onderzoeken wat daarvoor nodig is. Daaruit blijkt onder andere dat we niet ontkomen aan een aantal stevige ingrepen door een andere manier van contractering. Dit stelt ons in staat om meer grip op het zorgaanbod te krijgen en anderzijds helpt dit ons om in partnerschap met aanbieders

de gewenste ontwikkeling op gang te krijgen en daadwerkelijk de verschuiving van 2e naar 1e naar 0e lijn zorg mogelijk te maken. Uiteraard blijven we vasthouden aan het uitgangspunt dat wie zorg nodig heeft ook zorg krijgt en dat er geen mensen tussen de wal en het schip mogen vallen. Jeugdzorg contracteren we in samenwerking met de gemeenten in onze regio. We versterken de sturing aan de keukentafel door de generalisten via de steunwijzer beter toe te rusten om kostenbewust te kunnen handelen en de juiste zorg tegen de beste prijs te kunnen bieden. Ook kijken we of we de werklast van generalisten kunnen verlagen door een aantal nog over te dragen taken te heroverwegen. En op basis van ervaringen in het afgelopen jaar laten we nieuwe en vaak goedkopere zorgproducten ontwikkelen die beter tegemoet komen aan de vraag. We grijpen op een aantal gebieden hard in juist om te zorgen dat we de continuïteit van zorg voor iedereen veiligstellen. Hard ingrijpen is daarmee onze meest sociale maatregel. We weten dat dit niet van vandaag op morgen gerealiseerd is. Daar houden we in deze begroting dan ook rekening mee en we faciliteren daarmee het onder controle brengen van onze zorguitgaven.

Tegelijkertijd moeten we niet vergeten dat het goed gaat met Eindhoven en dat het ook goed gaat met het merendeel van de Eindhovenaren. Net als de rest van Nederland heeft de stad de crisisjaren achter zich gelaten. Na jaren van stagnatie groeit de werkgelegenheid en neemt de werkloosheid af. In 2016 is Eindhoven met 3,6% economische groei de best presterende stad van Nederland, zoals blijkt uit de in juli bekendgemaakte CBS-cijfers. Volgens een recente publicatie van de ING gaat de Brainportregio op weg naar 4,6% groei en lijkt daarmee de snelst groeiende regio van Nederland te worden. We proeven weer optimisme bij mensen en een groeiend vertrouwen in de toekomst. Het aantal inwoners blijft groeien, huizen worden weer sneller verkocht en er wordt nu en in de komende jaren flink gebouwd in de stad. Ook zien we de lege plekken in de binnenstad langzaam maar zeker weer gevuld raken. Eindhoven is interessant voor investeerders en winkelketens. Goede voorbeelden zijn de vestiging van goed bij Eindhoven passende nieuwe concepten als Hutspot of Stradivarius. En het is ook veelzeggend dat Eindhoven de eerste vestigingsplaats van Taco Bell in Nederland is. Goed voor de binnenstad, maar ook goed om mensen met een lagere opleiding of minder werkervaring (weer) aan het werk te krijgen. Mooie resultaten die mede tot stand gekomen zijn door onze gerichte acquisitie-impuls van de afgelopen twee jaar.

Ook verandert het gezicht van de stad. Met de ontwikkelingen op het Stationsplein-Zuid en rondom de Mathildelaan zien we een verdere impuls aan de verstedelijking van de stad. Gedragen door het programma BrainportCity werken we als regio samen met het Rijk, provincie en private partijen om een krachtige invulling te geven aan een ruimtelijk programma dat werkt aan sterke stedelijke knooppunten die versterkend werken op de ambities in de Brainport Nationale Actieagenda. Ook binnen deze ontwikkelingen hebben we oog voor alle Eindhovenaren, onder andere doordat we sturen op de beschikbaarheid van sociale huur op deze A-locaties in het centrum. We zetten daarbij in op dynamische districten; onderscheidende gebieden met eigen kwaliteit, waar de kwaliteit van verblijven en ontmoeten centraal staat en waarin iedereen een plek vindt om zich thuis te voelen. Dat streven we concreet na bij de transformatie van het TD-gebouw en de Deken van Somerenstraat. Sowieso is er veel aandacht voor betaalbare huur en nieuwe, flexibele woonvormen. Dat geeft keuzemogelijkheden voor alle Eindhovenaren om hun leven op hun eigen manier vorm te geven.

En natuurlijk doen we dit alles met een focus op duurzaamheid en klimaatadaptatie. Vanuit de filosofie van de Natural Step moeten alle ontwikkelingen ons helpen een gezonde en leefbare stad te blijven, zodat Eindhoven ook in de toekomst een fijne stad is om in te wonen, werken en te leven. We geven zelf het goede voorbeeld met de innovatieve aanbesteding van het onderhoud van het gemeentelijk vastgoed. Innovatief, omdat we met alleen de reguliere onderhoudsmiddelen (en dus zonder extra kosten) nu ook een maximale verduurzaming realiseren. Met een impuls van 2,8 miljoen voor de verduurzaming van het maatschappelijk vastgoed en met de verduurzaming van onze eigen huisvesting leveren we een stevige bijdrage aan het klimaatneutraal maken van de stad.

Het belang van (de regio) Eindhoven voor het succes van Nederland en de groeiende aantrekkingskracht van de stad, stelt sowieso en onvermijdelijk hogere eisen aan vrijwel alle stedelijke functies. Het brengt nieuwe uitdagingen met zich mee in de sociale structuur en het vasthouden van wat Eindhoven uniek maakt. Woningbouw, mobiliteit, zorg, veiligheid, cultuur, inwonersparticipatie, urbane vormgeving, alles moet op een

hoger plan getild worden om onze inwoners een stad te bieden die het nog steeds waard is om in te leven, werken en recreëren. Een stad die tevens aantrekkelijk is voor toeristen en kenniswerkers. We werken onder andere aan een toekomstig mobiliteitssysteem van de regio met het recent gesloten Bereikbaarheidsakkoord Zuidoost-Brabant. We streven daarbij naar een balans tussen individuele bereikbaarheid en maatschappelijke belangen. Vanuit een integrale mobiliteitsbenadering zetten we in op Smart Mobility en co-modaliteit (gebruikmaken van verschillende vervoersmiddelen).
Daarbij hoort ook een veilige stad. Dit jaar wordt een nieuw beleidskader veiligheid opgesteld met de veiligheidsprioriteiten voor de komende vier jaar. Naast een herziening van de prioriteiten herijken we ook onze veiligheidsaanpak om de hedendaagse veiligheidsproblematiek het hoofd te kunnen bieden. Door dit alles blijft de stad een stevig fundament bieden voor (technologische) bedrijven, waarmee we zorgen dat Eindhoven ook in de toekomst sterk is en zijn rol kan blijven spelen als één van de motoren van de Nederlandse economie en daarmee dragen we tevens bij aan de betaalbaarheid van de verzorgingsstaat.

We hebben dus te maken met een spagaat: het gaat goed met de stad terwijl de overschrijdingen in met name de zorg dwingen tot kostenbeheersing en het terugbrengen of uitstellen van investeringen die hard nodig zijn om de opgaven van onze groeiende stad te realiseren. We zoeken permanent naar de goede balans en samenhang tussen het oplossen van de problemen van nu en het investeren in de toekomst van Eindhoven.

Dit is - zelfs zonder de huidige financiële druk - een moeilijk te realiseren opgave. Niet voor niets werken we in de Brainport Nationale Actieagenda samen met het Rijk en de provincie om deze opgaven te realiseren. De opgave van Eindhoven heeft namelijk veel elementen die het lokale belang overstijgen. Bijvoorbeeld voor wat betreft het bieden van een excellent vestigingsklimaat en dito voorzieningenniveau. Deze opgave is groter dan we zelf nog aankunnen en de druk wordt alleen maar groter. En daarmee is de spagaat is groot, groeit en vraagt nieuwe oplossingen, waar we in deze begroting een eerste begin mee maken. Conform de uitgangspunten in de commissienotitie Bouwstenen Begroting 2018 leveren we een begroting die uitdrukking geeft aan de urgentie van de problemen van vandaag, maar die ook de urgentie van toekomstige opgaven onderschrijft. We moeten waken voor een discussie van zorg versus investeren. Het is niet het één of het ander en het gaat niet om kiezen voor het één en daarmee tégen het ander. De tekorten op de zorg moeten terug, en tegelijkertijd moeten we de stad ook blijvend klaarmaken voor de toekomst. Eenzijdige keuzes nu, zijn een kiem voor problemen elders in de toekomst.

We hebben in de afgelopen periode een aantal dossiers stevig opgeschoond, zoals sport, vastgoed en onderwijshuisvesting, en daarnaast gewerkt aan het slimmer en anders aanpakken van de complexe en uitdagende opgaven in de stad. We verbinden de maatschappelijke vraagstukken aan elkaar en maken zo meer mogelijk. Voorbeelden hiervan zijn de stationsontwikkeling en de aanpassing van de Vestdijk. We gebruiken hier nationale middelen voor verbetering van luchtkwaliteit als drager en katalysator voor een bredere ambitie. We investeren namelijk in de binnenstad en maken hier plekken voor iedereen en van ontmoeting en interactie in de openbare ruimte, we werken aan een gezond en leefbaar centrum door minder en langzamer verkeer waardoor het leven in de binnenstad aangenamer en gezonder wordt en daarmee zetten we tegelijkertijd stappen in de (Brainport-)ambities voor een aantrekkelijke binnenstad wat tenslotte ook weer leidt tot meer ondernemingen en dus meer banen.

Een ander voorbeeld is REnescience. Waarmee we ons huishoudelijke afval op een innovatieve manier beter gaan verwerken met als doel biogas op te wekken en 0% restafval in 2020, met goede service naar burgers en tegen zo laag mogelijke kosten. We dragen door de productie van biogas bij aan onze klimaatdoelstellingen van reductie van CO_2, stimuleren met het hergebruik van afval tevens de circulaire economie, en creëren daar bovenop directe werkgelegenheid en zo mogelijk via de kennis/innovatieplatforms nog meer afgeleide werkgelegenheid. Dit alles nog onder voorbehoud van de uitkomst van het proces met de betrokken gemeenteraden en Algemeen Bestuur van Cure.

Ook de implementatie van de Roadmap Licht is een inmiddels welbekend voorbeeld. We creëren een smart grid dat niet alleen voor verlichting te gebruiken is, maar ingezet kan worden voor toepassingen in de hele openbare ruimte die substantieel kunnen bijdragen aan de kwaliteit van leven. En de eerder genoemde aanpak van de

gemeentelijke huisvesting waar we de (onvermijdelijke) renovatie door slim en innovatief aanbesteden combineren met verduurzaming en beheer tegen lagere kosten. In het Living Lab Stratumseind onderzoeken we hoe aangenaam en veilig uitgaan op een nieuwe manier invulling kan krijgen. En we hebben spelregels en principes ontwikkeld die het publieke belang borgen bij nieuwe technologieën op het gebied van ICT, data en internet of things. Met onze rol in het thema 'digital transformation' van de Europese urban agenda dragen we deze spelregels tevens internationaal uit.
Kortom: geïntegreerde aanpakken waarbij ruimtelijke, sociale, economische en veiligheidsaspecten in samenhang benaderd worden en uitgaand vanuit de leefwereld van degenen die het betreft.

Met deze eerste voorbeelden in gedachten en gegeven de grote financiële opgave en onze stevige ambities willen we met deze begroting ook stappen zetten om een basis te leggen voor het werken aan een andere benaderingswijze om effectief om te gaan met de middelen die we hebben. We doen dit met een geïntegreerde aanpak die aansluit bij maatschappelijke ontwikkelingen én technologische mogelijkheden. We zijn ervan overtuigd dat er winst te halen is als we in onze begroting van grofweg 900 miljoen samenhang rond opgaven maken, in plaats van een optelsom van losse programma's of beleidsterreinen. We kunnen daarbij meer gebruik maken van de juist voor onze regio kenmerkende technologische ontwikkelingen. Er is een hogere maatschappelijke opbrengst mogelijk wanneer bestaande sectorale werkvelden een meer integrale structuur krijgen. Technologie zoals ICT en (big) data maken daarnaast kostenbesparingen mogelijk door het vervangen of versimpelen van complexe operationele handelingen en het bieden van meer en beter inzicht. Met het smart society-programma en de inzet van designdenken hebben we hier al de nodige ervaring mee. Dat is bijvoorbeeld ook één van de redenen dat we onze gemeentelijk strategische design consultant vanaf 2018 structureel in de begroting opnemen. En waarom we een impuls geven aan digitalisering in de bedrijfsvoering. Met het programma basis op orde / graag gedaan verbeteren we onze gemeentebrede bedrijfsvoering en dienstverlening vanuit het perspectief van de inwoner. Het verder en niet-vrijblijvend ontwikkelen van deze integrale werkwijze stelt ons in staat om beleidsmatige cross-overs te maken waarmee we betere oplossingen kunnen vinden voor onze stedelijke opgaven.

Mede op basis van de resultaten van de bespreking van de commissienotitie hebben we de voorliggende begroting opgesteld. We hebben aan de uitgavenkant keuzes gemaakt en stellen een aantal impulsen voor die passen bij de integrale manier van kijken, de uitgangspunten van de commissienotitie en onontkoombare en maatschappelijke opgaven waar we voor staan. We lossen een aantal oude onhaalbaar gebleken taakstellingen op en hebben daarmee een aantal dossiers stevig opgeschoond. We zijn realistisch in de tijd die we nodig hebben om de maatregelen in het sociaal domein inhoudelijk en financieel tot volle wasdom te laten komen. De concrete voorstellen hebben we in de financiële hoofdlijn beschreven.

Aan de dekkingskant hebben we, in lijn met de uitgangpunten, een combinatie gezocht van bezuinigingen en het verhogen van onze inkomsten. We ontkomen er echter niet aan om in 2018 een beroep op het weerstandsvermogen te doen. Dat is op zichzelf niet erg omdat het weerstandsvermogen juist bedoeld is om klappen op te vangen. Mits er maar voldoende perspectief is dat het weer aangevuld kan worden. We sturen er daarom op dat vanaf 2020 weer bijgedragen kan worden aan het weerstandsvermogen.

In de afgelopen jaren van economische crisis hebben we de woonlasten bewust laag gehouden. Daarnaast staan we al jaren hoog in de lijst van gemeenten met de laagste woonlasten. Dit werkt zelfs tegen ons in onze gesprekken met het Rijk over hogere rijksbijdragen voor het voorzieningenniveau. Om toch invulling te kunnen blijven geven aan onze ambities en te kunnen investeren in de stad, kiezen we voor een beperkte verhoging van de lokale lasten. Omdat bedrijven eerder en directer profiteren van de economische groei, laten we de verhoging van de lasten iets meer neerslaan bij de bedrijven. Daarnaast verhogen we de parkeertarieven, als onderdeel van de brede bereikbaarheidsagenda om de bereikbaarheid van de stad duurzaam te borgen.

Met deze opzet van de begroting hebben we ons inziens recht gedaan aan zowel de door u onderschreven uitgangspunten uit de commissienotitie en het vinden van een goede balans om ondanks de tegenvallers in het sociaal domein toch te kunnen blijven investeren in de stad en een waardevolle partner in het ecosysteem te zijn.

1.2. Financiële hoofdlijn

De begroting 2018 is een bijzondere. Niet alleen is het de laatste begroting van deze coalitieperiode, het is ook de eerste begroting waaraan geen kadernota is voorafgegaan. Aanleiding hiervoor was de onverwacht hoge tegenvaller in 2016. Om hiervoor een passend maatregelenpakket uit te werken hebben we enkele maanden uitgetrokken. In de begroting actualiseren we de prognose ten aanzien van het financieel meerjarenbeeld en schetsen we op hoofdlijnen hoe we –in meerjarig perspectief- onze financiële huishouding op orde brengen. We baseren ons daarbij op de richtlijnen uit de commissienotitie 'Bouwstenen begroting 2018':

1. *De overschrijdingen in het sociaal domein worden zoveel als mogelijk binnen dit domein opgevangen. Wij presenteren daarbij een integrale begroting waar in de breedte afwegingen gemaakt worden.*
2. *De resterende taakstellingen van het huidige en het vorige college zijn niet realistisch gebleken en daardoor niet oplosbaar. Deze worden daarom meegenomen in de integrale afweging.*
3. *Het college zal aangeven in de begroting welke opgaven voor 2018 e.v. hard prioritair / door moeten gaan en welke afweegbaar zijn. Uitgangspunt is dat eerst alle onontkoombare opgaven afgedekt zijn voordat ruimte gemaakt wordt voor andere ambities.*
4. *Aangezien onze meerjarenpositie bij ongewijzigd beleid stevige structurele tekorten laat zien en aangezien het maatregelenpakket sociaal domein een ingroeiperiode nodig zal hebben, sluiten we niet uit dat we de eerste jaren nog negatieve resultaten ten laste van het weerstandsvermogen moeten laten komen, passend bij de achtervangfunctie van het weerstandsvermogen. Met deze tijdelijke maatregel voldoen we in 2018 niet onze eigen normen. Er is in het licht van alle opgaven naar verwachting geen ruimte om in 2018 het weerstandsvermogen aan te zuiveren tot aan de normstelling. Tegelijkertijd is er naar verloop van tijd meer zicht op de effecten van het maatregelenpakket en kunnen er aan de inkomstenkant positieve ontwikkelingen plaatsvinden bijvoorbeeld via de brainport actieagenda en de verandering in de Financiële Verhoudingen. Het is aan een nieuwe coalitie om daar bij een structureel sluitende begroting opnieuw keuzes in te maken.*
5. *Het college bereidt een begroting voor die sluitend is voor 2018 (met in acht name van het vorige punt), en biedt met maatregelen zicht op een structureel sluitende begroting in meerjarig perspectief. Het college streeft ernaar om zonder zware beleidswijzigingen deze positie realiseren.*
6. *We brengen zowel aan de batenkant als de lastenkant alle mogelijke 'knoppen' in beeld en het college behoudt zich voor om daar alle keuzes in te maken die leiden tot de minimaal gewenste positie. Dat kan er ook toe leiden dat we eerdere besluiten in heroverweging moeten nemen en dat we zoals ook al bij de begroting 2017 aangaven kijken naar de woonlasten. Indien we onvoldoende ruimte hebben om structureel invulling te geven aan in onze ogen noodzakelijke ambities, komt verhoging van de woonlasten in beeld voor structurele financiering hiervan.*

Sociaal domein

In de Jaarrekening 2016 zagen we bij het sociaal domein -voor inzet van de daarvoor bestemde reserve- overschrijdingen voor een bedrag van €40 miljoen. Deze overschrijdingen manifesteren zich met name op het gebied van de bijstand, jeugd en Wmo. Het waren vooral ook deze overschrijdingen die tijd hebben gevraagd om een goed pakket aan maatregelen te ontwikkelen. In de begroting verwerken we nu een bedrag aan bijsturing dat oploopt van €21,5 miljoen in 2018 tot €30 miljoen vanaf 2021.

Omdat het tempo waarin we de maatregelen kunnen realiseren nog onzeker is, bouwen we voor 2018 ook eenmalig een extra buffer in van €2 miljoen. Dit bedrag verwerken we via de 'Incidentele ontwikkelingen' (zie onderstaand). In de praktijk blijft de begroting dus sluitend als een bedrag van €19,5 miljoen aan maatregelen wordt gerealiseerd. Daarnaast reserveren we incidenteel ook 2 x €1 miljoen voor de uitvoering van dit pakket.

(x €1 miljoen)	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
Overschrijdingen	-40,6	-38,4	-38,7	-38,3
Maatregelenpakket 2018	21,5	24,4	27,3	30,0
Sociaal domein	**-19,1**	**-14,0**	**-11,4**	**-8,3**

Oude taakstellingen

Voor de taakstellingen op ambtelijke huisvesting, sport en vastgoed met een omvang van €4,4 miljoen liggen er geen haalbare oplossingen meer in het verschiet. We dragen de begroting zonder deze taakstellingen over.

(x €1 miljoen)	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
Ambtelijke huisvesting	-2,4	-2,4	-2,4	-2,4
Sport	-0,3	-0,3	-0,2	-0,2
Vastgoed	-1,7	-1,7	-1,7	-1,7
Oude taakstellingen	**-4,4**	**-4,4**	**-4,4**	**-4,4**

Loon- en prijscompensatie en 'ongewijzigd beleid'

Jaarlijks worden de budgetten voor loonkosten aangepast voor de effecten van de meest recente cao en pensioenpremies. De budgetten voor subsidies en inkoop van goederen en diensten worden jaarlijks gecorrigeerd voor inflatie. Deze mutaties zijn onvermijdbaar. In de begroting 2018 introduceren we een volume-index voor het sociaal domein om ook de autonome groei van cliëntenaantallen op te kunnen vangen. Daarnaast voeren we onder de noemer 'ongewijzigd beleid' jaarlijks een aantal technische actualiseringen uit ten aanzien van onder meer prijzen (p) en hoeveelheden (q) voor riolen, afval, leges en begraafplaatsrechten en grondbedrijf. In de periode 2018-2020 is het saldo van 'ongewijzigd beleid' licht positief. In 2021 zien we een groter voordeel ontstaan, met name door de 'afloop' van de terugstorting in reserves vanuit de Kadernota 2017.

(x €1 miljoen)	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
Loonkosten (cao, pensioenpremies)	-7,7	-7,2	-6,7	-6,7
Indexering subsidies, G&D, volume-index sociaal domein	-7,0	-7,0	-7,0	-7,0
Mutaties begroting ongewijzigd beleid	0,6	1,0	2,8	7,0
Loon- en prijscompensatie en ongewijzigd beleid	**-14,1**	**-13,2**	**-10,8**	**-6,7**

Bestuurlijke prioriteiten

De afgelopen jaren hebben we op verschillende terreinen geïntensiveerd om de stad blijvend klaar te maken voor de toekomst. Acquisitie, onderwijshuisvesting, onderhoud wegen, leefbaarheid en veiligheid zijn daar goede voorbeelden van. In 2018 zetten we extra in op veiligheid, duurzaamheid, ruimtelijk domein, sport, verkeer, onderwijshuisvesting en ondersteuning van de raad. Deze intensiveringen maken we mede mogelijk door inzet van het budget voor de strategische investeringsagenda, vermindering van tarieven inhuur en inkoop en meer efficiency in de bedrijfsvoering door o.a. verlaging van de interne servicelevels.

Eindhoven heeft te maken met een hardnekkige veiligheidsproblematiek. Het alleen op inhoud herijken van de veiligheidsprioriteiten in het nieuwe beleidskader is niet voldoende op te komen tot een effectieve veiligheidsaanpak. Onze werkwijze is toe aan een herziening: meer systematisch en methodisch, meer programmatisch, informatie gestuurd, wijkgericht en integraal. Voor deze transformatie trekken we in 2018 (vooralsnog eenmalig) een bedrag uit van €1,5 miljoen.

In het plan van Aanpak Zero emissie staan de kwantitatieve CO2-doelstellingen uit de Klimaatverordening centraal (55% minder uitstoot van CO2 ten opzichte van 1990). Om dit te halen is een integrale aanpak nodig van verminderen, veranderen en verschonen van mobiliteit. Het instellen van een emissievrije zone binnen de Ring is daarbij een belangrijk instrument. Met een incidentele impuls van €0,6 miljoen creëren we hiervoor randvoorwaarden, waaronder het versnellen van efficiënte en emissievrije stadsdistributie, vergroten van het gebruik van P+R locaties en stimulering van duurzame vervoerswijzen.

In het ruimtelijk domein is de intensivering een optelsom van verschillende kleinere maar belangrijke impulsen. We noemen in dit kader een programmabudget voor Brainport City (0,4), beheer en onderhoud (van 0,2 naar 0,6) en programmasturing (0,3) voor Brainport Park, toezicht en handhaving bestaande bouw (0,3), wijkgericht werken (0,3), uitvoeren woonvisie (0,2) en voorzetten van de waardebonnen voor bewonersinitiatieven (0,3).

We maken ook middelen vrij voor het uitvoeringsprogramma sport (3 x 0,25) en de doorontwikkeling van de Genneper Parken (0,4). Voor de Tongelreep is vanaf 2020 structureel €1,1 miljoen nodig. Daarnaast is voor de Tongelreep ook –via onderstaande 'Incidentele ontwikkelingen'- voor 2018 en 2019 €1,3 miljoen beschikbaar.

Op het gebied van verkeer maken we ruimte voor het Uitvoeringsprogramma Smart Mobility en de kapitaallasten die volgen uit de investering in de P&R Genneper Parken. Ook hogen we de beheersbudgetten voor onderwijshuisvesting op. Tenslotte maken we uitbreiding van de ondersteuning van de raad mogelijk.

(x €1 miljoen)	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
Veiligheid	-1,5			
Duurzaamheid	-0,6			
Ruimtelijk	-2,3	-2,9	-2,8	-3,0
Sport	-0,7	-0,7	-1,8	-1,5
Verkeer	-0,5	-0,6	-0,6	-0,7
Onderwijshuisvesting	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
Ondersteuning raad	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Budget voor strategische investeringsagenda	2,0	2,0	2,0	3,0
Tarieven inhuur en inkoop	1,0	1,0	1,0	1,0
Bedrijfsvoering	0,6	0,7	0,7	0,7
Overig	0,1	0,1	0,1	0,1
Bestuurlijke prioriteiten	**-2,3**	**-0,8**	**-1,8**	**-0,8**

Gemeentefonds
De Algemene uitkering uit het Gemeentefonds is voor gemeenten de grootste bron van inkomsten. Over de hoogte ervan brengt het Rijk twee keer per jaar een circulaire uit: in mei en in september. Sinds de aanbieding van de vorige begroting kunnen we de effecten van twee circulaires verwerken in het financieel meerjarenbeeld van deze begroting. In de septembercirculaire 2016 werd voor 2018 een accres (groei) aangekondigd van 2,59%. In de meicirculaire 2017 is dit opgehoogd naar 4,02%. Ook de accressen voor 2016 en 2017 vallen hoger uit, wat structureel doorwerkt in 2018 en verder. Per saldo rekenen we voor 2018 met een voordeel van €21 miljoen. Een groot deel van de accresontwikkeling wordt verklaard door de hogere inflatie die doorwerkt in een hogere loon- en prijsontwikkeling op de rijksbegroting. Ook in Eindhoven komt het accres –zoals gebruikelijk- grotendeels ten goede van de loon- en prijscompensatie. Het meerdere is algemeen dekkingsmiddel en wordt onder meer ingezet op het sociaal domein en de oude taakstellingen.

(x €1 miljoen)	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
Gemeentefonds	**21,1**	**21,8**	**22,3**	**19,9**

Parkeren
In de vorige begroting is een bedrag van € 6,7 miljoen beschikbaar gesteld voor de uitvoering van het Bereikbaarheidsakkoord. Dat is een deel van de benodigde middelen. We vullen we deze ruimte nu verder aan met een deel van de intensivering van het parkeerbeleid. Voor het Bereikbaarheidsakkoord levert dat een bedrag aan kapitaallasten op dat oploopt van €0,3 miljoen in 2019 naar €1 miljoen in 2021. Naast de verhoging van de parkeertarieven met €0,5 miljoen zien we in 2018 een autonome meeropbrengst van €1,3 miljoen.

(x €1 miljoen)	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
Parkeren: autonome meeropbrengsten en tariefstijging	1,8	1,4	2,1	2,4
Bereikbaarheidsakkoord		-0,3	-0,7	-1,0
Parkeren	**1,8**	**1,1**	**1,4**	**1,4**

Woonlasten
Voor onze burgers bestaan de woonlasten uit de Onroerende-zaakbelasting (OZB), rioolrechten en afvalstoffenheffing. In Eindhoven zijn de woonlasten in vergelijking met andere grote steden laag. Dat was onder meer mogelijk door de verkoop van verschillende bezittingen (waaronder het energiebedrijf). In de Kadernota

2017 hebben we aangegeven dat we het onderhoud, de voorzieningen en het blijvend klaar maken van de stad voor de toekomst niet langer meer met die verkoopopbrengsten kunnen betalen. Daarom kiezen we nu voor een verhoging. De woonlasten blijven daarmee overigens nog steeds ruim onder het gemiddelde van de 35 grootste steden. Voor de vergelijkende cijfers verwijzen we naar de paragraaf Lokale heffingen.
De Nederlandse economie groeit door, al bijna vier jaar op rij. De groei is de laatste paar kwartalen zelfs uitzonderlijk sterk. Vooral bedrijven plukken hier de vruchten van. Daarom laten we de verhoging van de lokale lasten relatief iets meer neerslaan bij de bedrijven. Voor bedrijven met een WOZ-waarde tot €800.000 (80% van het totaal aantal bedrijven) varieert de verhoging van €9,88 tot €32,24 per maand. Voor meerpersoons-huishoudens met een eigen huis met een WOZ-waarde tot €250.000 (80%) is dat €0,64 tot €1,76 per maand.

(x €1 miljoen)	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
Woonlasten	**5,9**	**5,9**	**5,9**	**5,9**

Weerstandsvermogen
De voorstellen in deze begroting vragen in 2018 en 2019 nog een onttrekking uit het weerstandsvermogen. Vanaf 2020 vullen we het weerstandsvermogen structureel weer aan. Wat dit betekent voor de ontwikkeling van het weerstandsvermogen lichten we nader toe in de paragraaf ‘ Weerstandsvermogen en risicobeheersing’.

(x €1 miljoen)	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
Mutatie weerstandsvermogen	**11,1**	**3,7**	**-1,1**	**-7,0**

Bovenstaande ontwikkelingen leiden tot het volgende financieel meerjarenbeeld:

(x €1 miljoen)	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
Sociaal domein	-19,1	-14,0	-11,4	-8,3
Oude taakstellingen	-4,4	-4,4	-4,4	-4,4
Loon- en prijscompensatie en ongewijzigd beleid	-14,1	-13,2	-10,8	-6,7
Bestuurlijke prioriteiten	-2,3	-0,8	-1,8	-0,8
Gemeentefonds	21,1	21,8	22,3	19,9
Parkeren	1,8	1,1	1,4	1,4
Woonlasten	5,9	5,9	5,9	5,9
Mutatie weerstandsvermogen	11,1	3,7	-1,1	-7,0
Saldo Begroting 2018	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**

Incidentele ontwikkelingen
Voor eenmalige ontwikkelingen in de planperiode openen we via het raadsvoorstel bij deze begroting een nieuwe reserve (‘Saldireserve algemeen’). Deze reserve stelt ons in staat om de incidentele baten en lasten over de jaren heen te egaliseren. We voeden de reserve vanuit de voordelen die tijdelijk in de begroting ontstaan doordat we de investeringen in maatschappelijk vanuit het BBV voortaan moeten activeren. Ook hevelen we –naast tijdelijke voordelen op rente en subsidies- een bedrag van €7 miljoen over vanuit bestemmingsreserves waar nu geen concrete besteding uit is voorzien. Dit zetten we o.a. in op onderwijshuisvesting, uitbreiding ISE, invoering Omgevingswet, verduurzamen vastgoed en digitalisering. De bedragen voor 2018 worden niet op voorhand geboekt op de betreffende taakvelden. Gedurende het jaar kunnen stortingen en onttrekkingen plaatsvinden op basis van de daadwerkelijke beschikbare of benodigde bedragen. De bedragen voor 2019 en verder worden vervolgens ook eerst jaarlijks geactualiseerd.

(x €1 miljoen)	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
Stand Saldireserve algemeen aan begin van jaar:	*0,0*	*5,7*	*2,4*	*0,1*	*3,1*
Voordeel activeren maatschappelijk nut		4,4	3,5	2,5	0,2
Voordeel rente leningen, subsidies		2,4	0,5		
SD tijdelijk extra capaciteit tbv maatregelenpakket		-1,0	-1,0		
SD afboeken maatregelenpakket		-2,0			
SD collectief welzijn		-0,4			
Tongelreep (OOO)		-1,3	-1,3		
Tekort reserve onderwijshuisvesting (OOO)		-3,9	-3,7		
Uitbreiding ISE (OOO)		-1,5			
Voorbereiden invoering Omgevingswet		-0,6	-0,9	-1,0	-0,5
Verduurzamen maatschappelijk vastgoed		-0,7	-0,7	-0,7	-0,7
Egalisatie resultaten GB	-0,3	1,2	0,9	2,2	-0,5
Afromen bestemmingsreserves	7,0				
Basis op orde (efficiencymaatregelen en digitalisering)	-1,0				
Stand Saldireserve algemeen aan einde van jaar:	*5,7*	*2,6*	*-0,1*	*3,0*	*1,5*

Begrotingsbeeld 2018

Uitgangspunt voor provinciaal toezicht is een reëel sluitende begroting. Dit houdt in dat de begroting in evenwicht is, waarbij de jaarlijks terugkerende lasten zijn gedekt door jaarlijks terugkerende baten.
Vanaf 2019 is dit het geval.

(x €1 miljoen)	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*
Eindstand begroting 2018	0,0	0,0	0,0	0,0
Saldo incidentele baten en lasten (zie bijlage 3)	-0,7	1,3	5,1	8,1
Structureel saldo	**-0,7**	**1,3**	**5,1**	**8,1**

Sturen met normen

In 2018 voldoen we niet aan onze eigen norm voor het weerstandsvermogen. Voor de aanvulling van het weerstandsvermogen is daarom een groeipad ontwikkeld. In 2018 is de begroting -inclusief de onttrekking aan het weerstandsvermogen- bijna structureel sluitend. Dat komt omdat we in deze begroting (en ook in de Begroting 2017) verschillende incidentele impulsen geven in 2018, bijvoorbeeld veiligheid en zero-emissie. Vanaf 2019 is de begroting structureel sluitend. We voldoen daarmee aan de wettelijke eisen.

2018	*Stand*	*Norm (€)*	*Norm (%)*
Flexibiliteit: Kapitaallastennorm	39	63	7%
Stabiliteit: Saldo exploitatie op structurele posten	-0,7	0	-
Weerbaarheid: Weerstandsvermogen	46	89	10%
Wettelijke kaders: Kasgeldlimiet	62	76	8,5%
Wettelijke kaders: Renterisiconorm	40	179	20%

De baten en lasten verdeeld naar programma's

Het is de bedoeling van de gemeente Eindhoven om alle inkomsten (€ 894 miljoen) in te zetten voor de stad en haar burgers, instellingen en bedrijven. Zo zet de gemeente ruim €400 miljoen in voor de sociale basis en eerste en tweedelijns hulp. Hiermee verzorgen we onder meer hulp bij het huishouden, helpen we mensen weer aan het werk en verstrekken we uitkeringen. Voor het ontwikkelen van de openbare ruimte is zo'n €150 miljoen beschikbaar. Aan sport, cultuur en recreatie besteden we €77 miljoen. De rest van de middelen besteedt de gemeente Eindhoven aan volksgezondheid en milieu (€55 miljoen), onderwijs (€29 miljoen), veiligheid (€28 miljoen) en economie (€14 miljoen).

	(- = voordeel)	Lasten		Baten		Saldo	
	Programma (x €1.000)	**2017**	**2018**	**2017**	**2018**	**2017**	**2018**
0	Bestuur en ondersteuning	114.160	138.816	510.775	554.432	-396.615	-415.616
1	Veiligheid	27.255	28.253	2.659	1.929	24.596	26.324
2	Verkeer, vervoer en waterstaat	71.001	48.059	35.403	42.360	35.598	5.699
3	Economie	13.235	14.442	10.177	10.977	3.058	3.465
4	Onderwijs	29.157	29.321	5.150	5.919	24.007	23.402
5	Sport, cultuur en recreatie	83.270	77.193	23.902	16.700	59.368	60.493
6	Sociaal domein	360.408	402.796	118.962	131.681	241.446	271.115
7	Volksgezondheid en milieu	54.847	55.319	45.252	45.236	9.595	10.083
8	Volkshuisvesting, ro en stedelijke vern.	64.926	99.795	65.979	84.760	-1.053	15.035
	Totaal	**818.259**	**893.994**	**818.259**	**893.994**	**0**	**0**

De baten en lasten verdeeld naar categorieën

De totale baten voor 2018 zijn toegenomen ten opzichte van 2017. Ruim de helft van de baten ontvangt de gemeente van het Rijk. Voor een deel zijn de middelen van het Rijk vrij besteedbaar. Dit is het gemeentefonds en bedraagt in 2018 €437 miljoen. Hierin zit ook de integratie-uitkering sociaal domein voor de decentralisaties. Daarnaast ontvangt de gemeente Eindhoven €150 miljoen van het Rijk voor specifieke doeleinden, zoals de bijstand. Van burgers en bedrijven ontvangt de gemeente €127 miljoen in de vorm van o.a. Onroerende Zaak Belasting, afvalstoffenheffing, rioolrechten en leges bouwvergunningen. We onttrekken €33 miljoen aan onze reserves voor eerder vastgestelde projecten en storten daarvoor ook weer €48 miljoen.

	Lasten			Baten	
Categorie (x €1.000)	**2017**	**2018**	**Categorie (x €1.000)**	**2017**	**2018**
Personeelslasten	146.309	155.043	Uitkeringen gemeentefonds	403.629	437.142
Kapitaallasten	44.529	39.224	Overige rijksbijdragen	129.312	150.391
Subsidies en overdrachten	376.892	416.046	Belastingen en heffingen	118.061	127.173
Grondbedrijf	61.249	56.436	Grondbedrijf	59.961	57.000
Overig	169.169	179.313	Overig	81.291	89.351
Storting in reserves	20.111	47.932	Onttrekkingen aan reserves	26.005	32.937
Totaal	**818.259**	**893.994**	**Totaal**	818.259	**893.994**

De begroting 2018 kan als volgt getypeerd worden:

De begroting 2018:
- *is opgeschoond voor oude taakstellingen*
- *bevat maatregelen om het financieel meerjarenbeeld voor 2021 structureel sluitend te krijgen*
- *bevat maatregelen om het weerstandsvermogen in 10 jaar op peil te brengen*
- *bevat een extra stijging van de woonlasten om –zoals ook qua niveau in de andere grote steden- de voorzieningen in stand te houden*
- *geeft ruimte voor nieuwe ambities (o.a. veiligheid, bereikbaarheidsakkoord)*
- *bevat incidentele ruimte voor het op orde brengen van belangrijke dossiers (o.a. onderwijshuisvesting, Tongelreep)*
- *bevat incidentele ruimte voor co-financiering van nieuwe kansen*

De begroting voldoet hiermee aan de richtlijnen die we onszelf hebben gesteld in de commissienotitie. Dat neemt niet weg dat de begroting nog steeds kwetsbaar is en een goede invulling van de maatregelen cruciaal.

2.

PROGRAMMA'S

2. Programma's

Programmaplan
Dit hoofdstuk bestaat uit de volgende programma's:

0. Bestuur en ondersteuning *
1. Veiligheid
2. Verkeer, vervoer en waterstaat
3. Economie
4. Onderwijs
5. Sport, cultuur en recreatie
6. Sociaal domein
7. Volksgezondheid en milieu
8. Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing

* *we presenteren dit programma als laatste omdat dit programma uit veel uiteenlopende taakvelden bestaat*

In dit hoofdstuk staan:

Per programma:
Inleidende tekst en BBV-indicatoren. Voor de BBV-indicatoren vergelijken maken we de vergelijking met gemeenten in Nederland en met gemeenten van 100.000 tot 300.000 inwoners.
Op www.waarstaatjegemeente.nl kunnen ook andere vergelijkingen worden gemaakt.

Per taakveld (onderdeel van een programma):
Wat willen we bereiken? Wat gaan we daarvoor doen? Verbonden partijen en Wat mag het kosten?

Hier zijn onze effect- en prestatie-indicatoren opgenomen. Zowel de BBV-indicatoren als de gemeentelijke meerjarige effect- en prestatie-indicatoren zijn omgezet naar de nieuwe indeling op taakvelden en geactualiseerd. Bij sommige taakvelden heeft de omzetting er toe geleid dat er geen doelen en indicatoren zijn; hier volstaan we met een verwijzing naar andere taakvelden of een korte toelichting.

Net als bij de vorige begroting is er voor onze eigen indicatoren een separate informatieset met achtergrondinformatie. Dit betreft informatie met een nadere inhoudelijke toelichting, de motivatie van de keuze, bron, toelichting begrote waarde en stakeholders.

Onder de tabel 'wat mag het kosten' specificeren we de belangrijkste mutaties ten opzichte van de vorige meerjarenbegroting (vergelijking tussen 2018 en 2017). Deze mutaties, bijvoorbeeld voor sociaal domein en bestuurlijke prioriteiten, staan ook in de financiële hoofdlijn. Ook de overige verschillen lichten we toe. Denk hierbij aan wijzigingen in de systematiek van interne doorbelasting van kosten en (budgettair neutrale) verschuivingen tussen taakvelden. De verschuivingen zijn ontstaan omdat er in het overgangsjaar 2017 een voorlopige koppeling was van budgetten aan taakvelden.

Doelenboom Programma 1. Veiligheid

BBV indicatoren
Verwijzingen HALT (aantal per 10.000 jongeren)
Harde kern jongeren (aantal per 10.000 inwoners)
Winkeldiefstallen (aantal per 1.000 inwoners)
Geweldsmisdrijven (aantal per 1.000 inwoners)
Diefstallen uit woning (aantal per 1.000 inwoners)
Vernielingen en beschadigingen (in de openbare ruimte, aantal per 1.000 inwoners)

TAAKVELD	DOEL	EFFECTINDICATOR	PRESTATIE	PRESTATIE INDICATOR
TV 1.1 Crisisbeheer-sing en brandweer	Beperken, bestrijden en voorkomen van incidenten en rampen			
TV 1.2 Openbare orde en veiligheid	Verbeteren objectieve en subjectieve veiligheid	Index veiligheidsbeleving	Afhandelen van vragen en signalen over radicalisering.	% afgehandelde vragen en signalen meldpunt radicalisering
			Oppakken signaaldossiers	% opgepakte lokale signaaldossiers
		Index objectieve veiligheid		

1. Veiligheid

Dit programma omvat de taakvelden 1.1 Crisisbeheersing en brandweer en 1.2 Openbare orde en veiligheid.

Veiligheid is een kerntaak van de gemeente, is een voorwaarde voor sociale en economische ontwikkeling.
In de Politiewet 2012 is vastgesteld dat gemeenten minstens een maal per vier jaar een integraal veiligheidsplan vaststellen. Dit plan bevat de visie, strategische doelen, uitgangspunten en prioriteiten op gebied van veiligheid. Het huidige beleidskader integrale veiligheid van de gemeente Eindhoven kent een looptijd van 2014 tot en met 2017 en wordt dit jaar herzien. Om te komen tot een gedegen basis voor het nieuwe beleidskader is onderzoek verricht door een tweetal externe bureaus. Eind juni 2017 zijn de eindrapportages opgeleverd. Deze rapportages vormen het vertrekpunt voor het nieuwe beleidskader. Uit de rapportages blijkt dat er meer nodig is dan het op inhoud herzien van de veiligheidsprioritering, om te komen tot een effectieve en eigentijdse veiligheidsaanpak vanuit de gemeente.
Het jaar 2018 is daarom een transitiejaar. Dit betekent dat we, naast de reguliere activiteiten op gebied van veiligheid, willen gaan inzetten op (a) het opstellen en implementeren van een uitvoeringsplan voor 2018 (op basis van de prioriteiten van het nieuwe beleidskader), (b) het ontwikkelen, inrichten en in praktijk brengen van een wijkgerichte aanpak op gebied van veiligheid, (c) inrichting onderdeel bestuurlijke weerbaarheid, (d) versterken van de samenhang binnen de gemeente en van de samenwerking met de ketenpartners, (e) de doorontwikkeling van (gemeentelijke) intelligence voor veiligheid en (f) het ontwikkelen en effecturen van een gedegen monitoringssystematiek gekoppeld aan doelrealisatie
Voor de fysieke veiligheid handhaven we de komende jaren het bestaande niveau van aandacht. Wij werken samen aan veiligheid met politie, het openbaar ministerie, andere(maatschappelijke) organisaties en met ondernemers en inwoners.

BBV-indicatoren

Indicator	Jaar	Eindhoven	Nederland	Gemeenten 100.000 - 300.000
Verwijzingen Halt (aantal per 10.000 jongeren)	2016	172,1	137,4	165,9
Harde kern jongeren (aantal per 10.000 inwoners)	2014	1,6	1,3	1,3
Winkeldiefstallen (aantal per 1.000 inwoners)	2016	4,4	2,3	3,4
Geweldsmisdrijven (aantal per 1.000 inwoners)	2016	8,3	5,3	6,4
Diefstallen uit woning (aantal per 1.000 inwoners)	2016	4,4	3,3	3,6
Vernielingen en beschadigingen (in de openbare ruimte, aantal per 1.000 inwoners)	2016	8,1	5,6	6,5

1.1 Crisisbeheersing en brandweer

Wat willen we bereiken?

In samenwerking met de Veiligheidsregio Brabant Zuidoost zetten we in op het voorkomen, beperken en bestrijden van incidenten en rampen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Voor een effectieve samenwerking is de afgelopen jaren geïnvesteerd in een sterke en duidelijke opdrachtgevers- en opdrachtnemersrelatie. Deze zetten we in 2018 voort.
In 2018 geven we verdere uitvoering aan de vastgestelde Toekomstvisie Brandweerzorg. De daaraan gekoppelde bezuinigingsopgave van structureel 4,5 miljoen vanaf 2018 is mede door een aantal aanvullende bezuinigingen inmiddels volledig gerealiseerd.

Verbonden partijen

GR Veiligheidsregio Zuidoost Brabant
VRBZO draagt zorg voor uitvoering van taken op het gebied van Regionale Ambulancevoorziening Meldkamer Ambulancezorg, het Bureau Geneeskundige Hulpverlening bij Ongevallen en Rampen (GHOR) en de Regionale Brandweer. VRBZO draagt bij aan onze doelstelling om gezamenlijk met de veiligheidspartners in de stad te werken aan de veiligheid en leefbaarheid.
De risico's spelen zich met name af op regionaal niveau, maar kunnen op termijn een risico betekenen voor de gemeente Eindhoven. Het gaat daarbij op dit moment vooral om financiële risico's over inrichting Landelijke Meldkamer.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		12.592	12.982	12.983	12.981	12.981
Baten		474	527	527	527	527
Saldo		12.118	12.455	12.456	12.454	12.454
Investeringsopgave		205	240	330	89	0

1.2 Openbare orde en veiligheid

Wat willen we bereiken?

Verbeteren objectieve en subjectieve veiligheid
Veiligheid is een basisvoorwaarde voor een aantrekkelijke stad. Het terugdringen en voorkómen van criminaliteit blijft topprioriteit. Wij blijven werken aan een stad waar Eindhovenaren en bezoekers zich welkom, thuis en veilig voelen.

Herzien beleidskader veiligheid
In het door de raad vast te stellen beleidskader Integrale Veiligheid 2018-2021 wordt eind 2017 een voorstel voor prioritering aan u voorgelegd. Hiervoor verwijzen wij naar de commissienotitie beleidskader veiligheid 2018 – 2021.

Effectindicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Index veiligheidsbeleving	101,3	≥ 100	≥ 101	≥ 101	≥ 101	≥ 101
Index objectieve veiligheid	101,8	tussen 100,5 en 101	≥101,5	≥101,5	≥101,5	≥101,5

Wat gaan we daarvoor doen?

Transitiejaar 2018
Het gaat om het implementeren van een integraal uitvoeringsplan voor 2018, op basis van de prioriteiten van het nieuwe beleidskader. Daarbij zijn informatie gestuurd werken en gebiedsgericht werken sleutelbegrippen.

Beleidskader Integrale veiligheid 2018 - 2021
Voor het programma Veiligheid zijn geen prestatie indicatoren geformuleerd. In het door de raad vast te stellen beleidskader 2018-2021 worden indicatoren opgenomen.

In 2018 richten we ons vooral op:

- Op inhoud uitvoering geven aan een uitvoeringsplan 2018 op basis van het door u vast te stellen beleidskader veiligheid. Naar verwachting gaat het om de navolgende prioriteiten: High impact crimes (woninginbraken, overvallen, straatroven), jeugdoverlast en jeugdcriminaliteit, zorg en veiligheid, ondermijning en radicalisering en polarisatie.
- Ontwikkelen van 'wijkgericht' en 'informatie gestuurd' werken:
- Treffen van maatregelen voor versterken van programmatisch werken binnen veiligheid: Op basis van het door uw raad vast te stellen beleidskader integrale veiligheid 2018 – 2021 opstellen van gerichte uitvoeringsplannen met duidelijke doelstellingen en de ontwikkeling van een gedegen monitoringssystematiek.
- Bestuurlijke weerbaarheid: De mate waarin het lokaal bestuur in staat is de ondermijnende effecten van georganiseerde criminaliteit tegen te gaan, zowel preventief als reactief.
- Inzetten van big data bij het tegengaan van ondermijning: Zoveel mogelijk (binnen de geldende juridische kaders) koppelen van informatie van gemeenten, woningbouwcorporaties, zorgverzekeraars, de fiscus en het Kadaster.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		**Begroting 2017**	**Begroting 2018**	**Begroting 2019**	**Begroting 2020**	**Begroting 2021**
Lasten		14.663	15.271	13.437	13.504	13.447
Baten		2.185	1.402	1.402	1.402	1.402
Saldo		12.478	13.869	12.035	12.102	12.045

Betreft bestuurlijke prioriteit voor veiligheid (€ 1,5 miljoen).

Investeringsopgave		265	0	350	15	35

Doelenboom Programma 2. Verkeer, vervoer en waterstaat

BBV indicatoren

Ziekenhuisopname na verkeersongeval met een motorvoertuig)

Overige vervoersongevallen met een gewonde fietser

TAAKVELD	DOEL	EFFECTINDICATOR	PRESTATIE	PRESTATIE INDICATOR
TV 2.1 Verkeer en vervoer		Rapportcijfer bereikbaarheid van het centrum		
	Verschuiving naar meer duurzame vervoerswijzen	% duurzaam vervoer in de modal split	Verbeteren fietspaden	Aantal km geasfalteerd fietspad
			Vernieuwen verkeersregelinstallaties	Aantal vernieuwde verkeerslichten
	Een verkeersveilige stad	Aantal ernstige verkeersongevallen		
	Aantrekkelijke en leefbare openbare ruimte	% inwoners dat tevreden is over inrichting en onderhoud openbare ruimte		
		Basiskwaliteit wegen	Onderhouden wegen	Groot onderhoud wegen
		Basiskwaliteit civieltechnische kunstwerken	Onderhouden civieltechnische kunstwerken	Groot onderhoud civieltechnische kunstwerken (aantal)
		Basiskwaliteit schoon en netjes	Reinigen	Uitvoeren straatreiniging (areaal in hectare)
TV 2.2 Parkeren				
TV 2.3 Recreatieve havens				
TV 2.4 Economische havens en waterwegen				
TV 2.5 Openbaar vervoer			Aanleggen HOV busbaan	Aantal km HOV-baan

2. Verkeer, vervoer en waterstaat

Dit programma omvat de taakvelden 2.1 Verkeer en vervoer, 2.2 Parkeren, 2.3 Recreatieve havens, 2.4 Economische havens en waterwegen en 2.5 Openbaar vervoer.

Het programma draagt bij aan de ruimtelijke maatschappelijke en economische ambities van de stad, waardoor de leefbaarheid wordt vergroot en de economische kracht wordt versterkt. Dit doen we door de openbare ruimte in de stad op een duurzame en innovatieve manier in stand te houden en te ontwikkelen. Hierbij streven we naar een basiskwaliteit van de openbare ruimte door onderhoud en gerichte investeringen. Daarnaast zetten we in op een bereikbare stad. Hierbij streven we naar meer gebruik van de duurzame vervoerwijzen zoals het openbaar vervoer, de fiets en lopen.

BBV-indicatoren

Indicator	Jaar	Eindhoven	Nederland	Gemeenten 100.000 - 300.000
Ziekenhuisopname na verkeersongeval met een motorvoertuig (%)	2015	11	8	8
Overige vervoersongevallen met een gewonde fietser (%)	2015	9	9	10

2.1 Verkeer en vervoer

Wat willen we bereiken?

Verschuiving naar meer duurzame vervoerswijzen
Door te investeren in openbaar vervoer en fiets- en voetgangersmaatregelen zetten we in op een verschuiving van auto naar duurzame(re) vervoersvormen.

Een verkeersveilige stad
Met de aanpak van black spots en door de aanleg van schoolzones werken we aan een verkeersveilige stad.

Aantrekkelijke en leefbare openbare ruimte
Dit doen we door het (her)inrichten en beheren van de openbare ruimte. De kwaliteit van leven staat hierbij voorop. We zetten in op klimaatbestendige maatregelen en het verhogen van de verblijfskwaliteit.

Effectindicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
% duurzaam vervoer in de modal split	60%	≥60%	≥61%	≥61%	≥61%	≥61%
Rapportcijfer bereikbaarheid van het centrum	7,2	7,4	7,4	7,4	7,4	7,4
Aantal ernstige verkeersongevallen	86	77	73	69	66	63
% inwoners dat tevreden is over inrichting en onderhoud openbare ruimte	75%	>75%	>75%	>75%	>75%	>75%
Basiskwaliteit schoon en netjes	95,5%	90%	90%	90%	90%	90%
Basiskwaliteit wegen	-	87%	88%	89%	90%	90%
Basiskwaliteit civieltechnische kunstwerken	92%	90%	90%	90%	90%	90%

Wat gaan we daarvoor doen?

Vernieuwen verkeersregelinstallaties
Door het vervangen van verouderde verkeerslichten ontstaat een betere verkeersveiligheid, een betere verkeersdoorstroming (en daarmee ook betere luchtkwaliteit) en faciliteren we innovatieve smart mobility projecten.

Verbeteren fietspaden
Door de aanleg van nieuwe hoogwaardige snelfietsroutes en de slowlane én door het asfalteren van bestaande tegelfietspaden wordt het aantrekkelijker om te fietsen.

Onderhouden wegen
We geven uitvoering aan het onderhoudsprogramma wegen. Door dit op een duurzame en klimaatadaptieve manier te doen, leveren we een bijdrage aan een aantrekkelijke en leefbare stad

Onderhoud en civieltechnische kunstwerken
We voeren het uitvoeringsprogramma kunstwerken (bruggen, viaducten en dergelijke.) uit. Dit draagt bij aan een veilige en bereikbare openbare ruimte.

Reinigen
We zorgen voor een efficiënte en effectieve uitvoering van het dagelijks onderhoud om de stad schoon, netjes en veilig te houden, conform de vastgestelde basiskwaliteit, met ruimte voor maatwerk en experimenten.

Prestatie-indicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Aantal vernieuwde verkeerslichten	126	139	150	161	165	170
Aantal km geasfalteerd fietspad	251	253	255	257	259	261
Groot onderhoud wegen	9	8	5	ntb	ntb	ntb
Groot onderhoud civieltechnische kunstwerken (aantal)	5	12	8	ntb	ntb	ntb
Uitvoeren straatreiniging (areaal in hectare)	1.374	1.475	1.482	1.485	1.500	1.515

In 2018 richten we ons vooral op:

- Een toekomstbestendige openbare ruimte : De openbare ruimte wordt klimaatbestendig en toegankelijk ingericht. Groen en water worden zichtbaar versterkt door te ontharden (stenen vervangen door groen en water). Dit draagt bij aan een prettige beleving van de openbare ruimte. Onderhoud vindt plaats op minimaal het basisniveau.
- Een openbare ruimte die aansluit bij de menselijke maat: We stimuleren en faciliteren initiatieven vanuit inwoners, waardoor eigenaarschap in de openbare ruimte toeneemt, onder andere door de Roadmap Licht. Hierin betrekken we bewoners bij de ontwikkeling van diensten in hun wijk.
- Uitvoering Bereikbaarheidsagenda Zuidoost Brabant: We maken een start met de uitvoering van de maatregelen uit SmartwayZ.nl en de Bereikbaarheidsagenda Zuidoost Brabant en de visie Eindhoven op Weg, conform de vastgestelde projecten in het Meerjarenplan Stedelijk.
- Emissievrije mobiliteit: We werken aan de ambities uit het plan van aanpak emissieloze mobiliteit.
- Smart Mobility: We werken aan innovatieve smart mobility projecten via de landingsplaats en de testomgeving MobilityMovez.nl. Met aandacht voor Mobility as a service, open data, ITS en maatregelen gericht op de benutting van de infrastructuur.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		66.767	43.450	38.167	30.544	28.679
Baten		33.909	40.819	13.096	13.054	13.749
Saldo		32.858	2.631	25.071	17.490	14.930

Betreft bestuurlijke prioriteit voor duurzaamheid: zero emissie (in 2018 € 0,6 miljoen). Overige verschillen worden als volgt verklaard: wijziging systematiek interne doorbelasting (- € 2 miljoen), andere begrotingssystematiek voor openbare ruimte (- € 4 miljoen), verschuivingen naar andere taakvelden (lasten - € 6,1 miljoen en baten - € 3,7 miljoen), mutaties in projecten (zoals in 2017 afgeronde projecten, nieuwe projecten en fluctuaties van projecten over jaarschijven: lasten - € 11,7 miljoen en baten + € 10,7 miljoen). Ook zijn er hogere kapitaallasten (€ 0,7 miljoen) vanwege het activeren van maatschappelijk nut investeringen.

Investeringsopgave		2.258	1.040	1.265	840	400

2.2 Parkeren

Wat willen we bereiken?

Het parkeerbeleid wordt conform 'Eindhoven op weg' ingezet als sturend instrument om de duurzame mobiliteit te stimuleren.

Wat gaan we daarvoor doen?

We zetten de mobiliteitscorrectie in om het aantal nieuwe parkeerplaatsen bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen te beperken.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		3.148	3.961	3.959	3.929	3.934
Baten		1.334	1.364	1.364	1.362	1.354
Saldo		1.814	2.597	2.595	2.567	2.580

Investeringsopgave		971	300	325	300	300

2.3 Recreatieve havens

In Eindhoven hebben we de EJV Beatrix (jachten) aan het Beatrixkanaal, Welschapsedijk,met circa 80 ligplaatsen in het water en 350 plaatsen op het droge voor winteropslag. De gehele locatie met opstallen is in beheer en onderhoud bij de vereniging. Hiervoor is een pachtovereenkomst afgesloten die loopt van 1992 tot 2022. Daarnaast is er EKV Beatrix(kano) aan het Beatrixkanaal nabij haven De Hurk. Deze vereniging heeft het terrein en opstallen in eigen beheer en betalen erfpacht.

2.4 Economische havens en waterwegen

In Eindhoven kennen we een economische haven op de Hurk. Momenteel is er sprake van 4 havengebonden bedrijven, gericht op overslag van cement, zand, grind, diervoeder en scrap. Beheer en onderhoud van de kade zijn de verantwoordelijkheid van de gemeente. Het Beatrixkanaal is in beheer en onderhoud bij de gemeente. De schepen betalen daarbij kanaalrechten van 26 cent per ton. Voor de aanvraag van het gebruik van het kanaal en de betaling daarvoor is een app ontwikkeld.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		322	303	310	308	307
Baten		148	165	189	189	189
Saldo		174	138	121	119	118
Investeringsopgave		867	81	0	0	0

2.5 Openbaar vervoer

Wat willen we bereiken?

Meer gebruik openbaar vervoer

We stimuleren het gebruik van openbaar vervoer door de aanleg van vrijliggende HOV banen, OV marketingacties en het leveren van maatwerk voor bepaalde doelgroepen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Aanleggen HOV busbaan

Door de aanleg van vrijliggende HOV busbanen wordt het aantrekkelijker om op belangrijke routes van de bus gebruik te maken.

Prestatie-indicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Aantal kilometer HOV-baan/busbaan	20,5	25	25	25	26	28

In 2018 richten we ons vooral op:

- Internationale treinverbinding: We continueren onze lobby voor de internationale treinverbinding naar Düsseldorf.
- OV maatwerk concepten: We ontwikkelen OV maatwerk concepten voor reizigers of gebieden waar het reguliere openbaar vervoer onvoldoende aansluit.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		764	345	346	346	346
Baten		12	12	12	12	12
Saldo		752	333	334	334	334
Investeringsopgave		190	0	0	0	0

Doelenboom Programma 3. Economie

BBV indicatoren

Functiemenging (%)

Bruto Gemeentelijk Product (verhouding tussen verwacht en gemeten product)

Vestigingen (van bedrijven – aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 tm 64 jaar)

TAAKVELD	DOEL	EFFECTINDICATOR	PRESTATIE	PRESTATIE INDICATOR
TV 3.1 Economische ontwikkeling	Economische groei	Economische groei Eindhoven (%)	Versterken speerpuntsectoren en economische basis	
		Bruto Gemeentelijk Product		
TV 3.2 Fysieke bedrijfsinfra-structuur	Ruimte voor bedrijvigheid		Ontwikkelen herstructureringsfonds en werklocaties	
TV 3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsrege-lingen				
TV 3.4 Economische promotie	Toename ecnomische activiteiten	Vestigingen (van bedrijven)	Aantrekken bedrijvigheid	Aantal bedrijven in de regio dat gefaciliteerd is door het 'een-loket'
	Aantrekkelijke stad om te bezoeken	Toeristische bestedingen (x € 1 mln)	Eindhovenementen	Aantal evenementen
		Aantal hotelovernachtingen		
	Voldoende internationaal talent voor onze kenniseconomie		Kenniswerkers naar Eindhoven halen	Gefaciliteerde internationals door expatcenter

3. Economie

Dit programma omvat de taakvelden 3.1 Economische ontwikkeling, 3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur, 3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen en 3.4 Economische promotie.

De Brainport Next Generation-ambitie is een paraplu op de economische ontwikkeling, het vestigingsklimaat voor bedrijven én (kennis)werkers en de actieve economische promotie. In 2018 zal de Nationale Actieagenda Brainport tot uitvoering worden gebracht. Daarin richten we ons vooral op het aantrekkelijker maken van de stad voor talent en het voorzieningenniveau. Het economisch programma richt zich in het kader van Brainport op het versterken van de speerpuntsectoren (onder andere hightech en design), het MKB en het versterken van de economische basis van de stad.
Wij willen design (-thinking) en nieuwe technologie (zoals data technologie en snelle verbindingen) inzetten om te zorgen dat de producten en (maatschappelijke) diensten worden ontwikkeld waaraan in de stad behoefte bestaat. We geven de innovatiekracht in de stad de ruimte, stimuleren daarmee de economische ontwikkeling en bovenal dragen we daarmee bij aan de ontwikkeling van mensgerichte innovatieve oplossingen voor sociaal-maatschappelijke vraagstukken.
Daarbij blijven we werken aan een minder conjunctuurgevoelige economische groei, een flexibele -en veerkrachtige arbeidsmarkt waaraan tegelijkertijd een zo groot mogelijk deel van de Eindhovense beroepsbevolking kan deelnemen (inclusieve maatschappij). Bij de dienstverlening om mensen aan werk te helpen staat de vraag van de ondernemer centraal. Gezien de competenties van onze werkzoekenden wordt o.a. door jobcarving en (om)scholing ook gekeken hoe de vraag van werkgevers beter aan te sluiten is op de beschikbaarheid van mensen. De vraag van de ondernemer staat centraal zonder daarbij het belang van de werkzoekende uit het oog te verliezen. In het Regionaal Werkbedrijf/ 04Werkt werken partijen samen aan een betere aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt, matching van vraag en aanbod en de landelijke afspraken tussen de sociale partners over garantiebanen (mensen met een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt). Het onderdeel arbeidsparticipatie lichten we toe bij taakveld 6: sociaal domein.
We promoten de stad en trekken nieuwe bedrijven aan. Daarvoor hebben we goede, bijdetijdse bedrijventerreinen en werklocaties nodig. We maken de (binnen)stad aantrekkelijker met een nog beter horeca- en winkelaanbod. We helpen bedrijven bij het invullen van hun vacatures en maken het internationale (kennis)werkers makkelijk om snel aan de slag te kunnen. Vanaf 2018 zal daarom de Internationale School verder doorgroeien naar 1500 leerlingen.
Kunst, cultuur en erfgoed, evenementen, sport, recreatie en design dragen in belangrijke mate bij aan de aantrekkingskracht van Eindhoven voor inwoners, bezoekers, bedrijven en (internationaal) talent. Om hier te wonen, te leven, te verblijven of te vestigen. Daarnaast leveren ze in samenhang met andere domeinen een belangrijke bijdrage aan de leefbaarheid van de stad. Ze dragen ook bij aan de eigen kracht van de inwoners, verbinding en ontmoeting, het imago en vestigingsklimaat van de stad. De inzet op zowel de ‘harde’ economische factoren als op de ‘zachtere’ factoren die het vestigingsklimaat bevorderen, zorgen voor een impuls voor de stad. De trots op onze stad laten we op vele plekken, zowel lokaal als nationaal en internationaal zien en horen. De 'zachtere' factoren lichten we in de begroting toe bij programma 5: sport, cultuur en recreatie.

BBV-indicatoren

Indicator	Jaar	Eindhoven	Nederland	Gemeenten 100.000 - 300.000
Functiemenging (%)	2016	60,2	52,1	55,3
Bruto Gemeentelijk Product (verhouding tussen verwacht en gemeten product)	2013	83	100	98
Vestigingen (van bedrijven - aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar)	2016	133,3	134	122,2

3.1 Economische ontwikkeling

Wat willen we bereiken?

Economische groei

Het aanjagen van de economie in Brainport, de bedrijven en de banenmotor van onze regio blijven speerpunten in ons beleid. In deze economie willen we iedereen mee laten doen. Zie ook 6.5 Arbeidsparticipatie

Innovatie

Wij zijn niet alleen de kraamkamer van innovatie en de productiefabriek, maar juist ook de proeftuin voor al deze uitvindingen. We laten ons graag leiden door de ecosystemen in de stad als het gaat om de oplossing voor stedelijke vraagstukken.

Effectindicatoren	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Economische groei Eindhoven (%)	3,6%	3,9%	3,5%	3,2%	3,2%	3,2%

Wat gaan we daarvoor doen?

Versterken speerpuntsectoren en economische basis

De kern van ons economisch beleid is het versterken van de top en de basis. Bedrijven in speerpuntsectoren (High Tech Systemen & Materialen, Food & technology, Automotive, Lifetec & Health en Design) kunnen groeien, omdat onze basis zo sterk is.

Stimuleren en faciliteren van innovatie en design-thinking

Het stimuleren en faciliteren van het data gedreven werken, binnen de eigen organisatie en ook door en voor de mensen en bedrijven in de stad. We werken en ontdekken samen met partners in proeftuinen als het LivingLab Stratumseind en op Strijp-S.

In 2018 richten we ons vooral op:

- Samenwerking campusgemeenten: Waar nodig en/of mogelijk maken we als Campusgemeenten specifieke afspraken met als doel concrete ontwikkelingen te versnellen, zoals het Brainport International Program om onze internationale positie nog verder te versterken. Dit programma is gericht op het aantrekken en behouden van buitenlandse bedrijven, investeerders en meer technische en IT-talenten, zowel op mbo-, hbo- als wo-niveau.

Verbonden partijen

Brainport Development N.V.

Brainport Development draagt bij aan de economische structuurversterking van Brainport Eindhoven, waaronder diversificatie van de regionale economie, versterking van het vestigingsklimaat en een toename van werkgelegenheid. Dat doet de onderneming door het stimuleren en realiseren van projecten en programma's, het promoten van Brainport Eindoven in binnen- en buitenland, het ontwikkelen, belobbyen en monitoren van de regionaal-economische strategie van de triple helix (Stichting Brainport), Brainport Next Generation.
De Directie heeft het voornemen om het huidige inhoudelijke projectenportfolio passend te maken op de in april 2017 gepresenteerde Brainport Nationale Actieagenda en om deze agenda als belangrijkste, maar niet enige, leidraad voor het (concept)jaarplan 2018 te benoemen . De agenda wordt onder een nieuw kabinet uitgewerkt in een gezamenlijke agenda van rijk en regio met acties op het gebied van talent, kennis, ondernemerschap, vestigingsklimaat en maatschappelijke innovaties.
De risico's voor de financiële positie van de gemeente zijn beperkt: voor financiële risico´s die voort zouden kunnen komen uit de door de vennootschap ontwikkelde en uitgevoerde projecten wordt binnen de onderneming

een weerstandvermogen opgebouwd. Gelet op het risicoprofiel geeft het weerstandsvermogen (dat nu op 84,5% van het geadviseerd niveau is) nu al wel behoorlijke zekerheid voor het kunnen opvangen van onvoorziene tegenvallers, maar voldoet het nog niet de volledige zekerheid voor alle potentie onvoorziene risico's met een financiële impact die zouden kunnen optreden. Positieve resultaten zullen toekomstig dan ook aan het eigen vermogen worden toegevoegd.

Breedband Regio Eindhoven B.V.
Breedband draagt bij aan het vestigingsklimaat voor bedrijven door het in eigendom verwerven, exploiteren en doen beheren, dan wel het op andere wijze realiseren van glasvezelinfrastructuur in de regio Eindhoven en aan bedrijven, organisatie en instellingen.
De overname van de activiteiten van de Eindhoven Fiber eXchange (EFX) was mede aanleiding voor de ontwikkeling van een nieuwe strategie door Breedband Regio Eindhoven. Doordat BRE ook diensten op het gebied van zogenaamde 'laag 2'-verbindingen kan aanbieden, gaat BRE actiever de markt benaderen met het bieden van hoogwaardige breedbandverbindingen voor maatschappelijke toepassingen als zwaartepunt en zich ontwikkelen tot een maatschappelijke netwerkoperator. In 2018 loopt het huidige huurcontract voor de locatie van het datacenter met de TU/e af en verhuist de organisatie naar een nieuwe locatie. Afhankelijk van de te kiezen locatie moet rekening worden gehouden met verplaatsingskosten. Deze worden binnen de bedrijfsvoering van Breedband Regio Eindhoven opgevangen.

Twice Eindhoven B.V.
Twice stimuleert de totstandkoming en ontwikkeling van jonge, innovatieve technologie-ondernemingen door het bieden van hoogwaardige technologische voorzieningen in thematische bedrijvencentra die (nog) niet op commerciële gronden toegankelijk zijn voor ondernemingen. Daarmee draagt Twice bij aan het versterken van de sociaal-economische structuur van Brainport Eindhoven.
Twice herijkt haar strategie voor de bestaande en nieuwe doelgroepen (start-ups, doorgroeiende ondernemingen) in het hightechecosysteem van Brainport Eindhoven met als uitgangspunt: "the preferred place for hightech scale-ups in the Netherland". De basis blijft daarbij het bieden van huisvesting.
De formule van Twice voorziet in het afdekken van aanloopverliezen voor de bedrijvencentra (nu nog Mμ en Catalyst) uit inmiddels overgedragen eigen vermogen van de Stichting Twice Support (STS). De financiële buffer hiervan is per ultimo 2016 circa 0,8 miljoen. Naar verwachting zal Bedrijvencentrum Mμ een positief financieel resultaat behalen en Catalyst nog licht negatief.
De bezettingsgraden van de vier thematische bedrijvencentra (op HTCE en TU/e) steken positief af in vergelijking met generieke bedrijvencentra.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		3.619	2.796	2.433	2.427	3.403
Baten		0	0	0	0	0
Saldo		3.619	2.796	2.433	2.427	3.403

3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur

Wat willen we bereiken?
Ruimte voor bedrijvigheid
Onze werklocaties en bedrijventerreinen moeten tegemoet komen aan de flexibele behoefte aan ontwikkelruimte van onze (grotendeels) MKB-bedrijvigheid. Hierin werken we samen met het stedelijk gebied (SGE) als zijnde één gemeente. Op de Brainport Industries Campus (BIC) bieden we specifieke ontwikkelruimte aan de hightech maakindustrie. Vanaf 2018 worden daar de eerste bedrijven verwacht.

Wat gaan we daarvoor doen?

Ontwikkelen herstructureringsfonds en werklocaties
We hebben in 2017 met gemeenten in het Stedelijk Gebied Eindhoven de gezamenlijke programmering bedrijventerreinen uitgewerkt. In 2018 werkt dat door in een Regionaal Ontwikkelfonds Bedrijven Werklocaties (ROW) en het goed functionerende 'één loket.

Verbonden partijen

Flight Forum C.V.
Dit betreft een samenwerkingsverband met Schiphol Real Estate voor de ontwikkeling van een innovatief, winstgevend en kwalitatief hoogstaand businesspark nabij Eindhoven Airport. De ontwikkeling van dit terrein versterkt de economie van Eindhoven. Het versterkt het vestigingsklimaat, het zorgt voor nieuwe bedrijvigheid en uitbreiding van bestaande bedrijvigheid en dit bevordert weer een toename van werkgelegenheid.
Door de achterblijvende grondverkopen is het lastig om een sluitende begroting neer te leggen. Om het terrein voor investeerders aantrekkelijk te maken en te houden moet er wel geïnvesteerd worden. Deze investeringen zijn gedaan om uiteindelijk een impuls in de grondverkopen te krijgen. Uiteindelijk zal een investering wel moeten leiden tot een positieve impuls in latere jaren, waardoor een sluitende begroting op langere termijn mogelijk moet zijn. Anders is er geen sprake van een rendabele investering. Gezien de economische groei en de aantrekkende interesse in Flight Forum is de verwachting dat de grondverkopen zullen gaan stijgen.

Flight Forum Beheer B.V.
Zie Flight Forum C.V.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		4.795	6.497	7.464	9.028	8.902
Baten		5.312	5.835	8.779	10.294	8.338
Saldo		-517	662	-1.315	-1.266	564

Betreft grondexploitaties van bedrijventerreinen (baten en lasten € 1,6 miljoen), wijziging systematiek interne doorbelasting (- € 0,3 miljoen) en verschuivingen naar andere taakvelden (€ 0,3 miljoen naar taakveld 2.1, € 0,6 miljoen naar taakveld 8.1).

Investeringsopgave		0	25	0	0	0

3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen

Wat willen we bereiken?

Aantrekken bedrijvigheid
Toegankelijk zijn voor ondernemers in de stad, daarom werken we met accountmanagers voor diverse sectoren (horeca, kantoren, detailhandel en industrie) die als eerste aanspreekpunt voor ondernemers in de stad fungeren.

Wat gaan we daarvoor doen?

We hebben binnen het Stedelijk Gebied Eindhoven het samenwerkingsverband 'één-loket' voor huisvestingsvragen van ondernemers. Nieuwe bedrijven die we aantrekken via ons acquisitieprogramma worden met ons nieuwe dienstverleningsconcept door vergunningprocedures geleid (rode loper).

Startende ondernemers helpen we met onze partners in de stad aan werkruimte, kennis en financiering voor hun bedrijf. Ondersteuning van bedrijven is tevens omschreven bij taakveld 3.4 Economische promotie.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		1.671	2.212	2.215	2.218	2.213
Baten		2.195	2.195	2.195	2.195	2.195
Saldo		-524	17	20	23	18
Investeringsopgave		31	0	240	0	0

3.4 Economische promotie

Wat willen we bereiken?

Toename economische activiteiten

We willen meer economische activiteiten in de stad door nieuwe bedrijvigheid te stimuleren en aan te trekken en door meer economische dynamiek in de stad te krijgen.

Aantrekkelijke stad om te bezoeken

Samen met partners werken we aan een aantrekkelijke (binnen)stad. In 2017 is dat integraal uitgewerkt in de Binnenstadsvisie. We pakken de uitvoering op met ons Acquisitieprogramma en werken samen met diverse partners in de binnenstad, waaronder de BIZ (bedrijven investeringszone).

Voldoende internationaal talent voor onze kenniseconomie

Onze economische groei is voor een groot deel afhankelijk van de ontwikkeling en toepassing van kennis. De vraag naar talent is groter dan het regionale aanbod. Bedrijven zoeken wereldwijd - in competitie met andere regio's - naar slimme mensen.

Effectindicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Vestigingen van bedrijven	133,3	130	130	130	130	130
Binnenlandse toeristische bestedingen (x € miljoen)	150	150	150	150	150	150
Aantal hotelovernachtingen	797	870	905	942	980	1.019

Wat gaan we daarvoor doen?

Aantrekken bedrijvigheid

Om onze economie te versterken zoeken we nieuwe bedrijven die investeren in onze regio en onze stad. Samen met omliggende gemeenten gaan we die bedrijven zo goed mogelijk faciliteren met het 'één-loket', zoals we bij 3.3. beschrijven.

Eindhovenementen

Evenementen zorgen voor een bruisende stad. Eindhovenementen zijn evenementen die voor inwoners en bezoekers zeer aantrekkelijk zijn, maar niet direct bijdragen aan het Techniek-Design-Kennis (TDK)-profiel van de stad.

Kenniswerkers naar Eindhoven halen
Het expat center faciliteert internationale (kennis)werkers en hun werkgevers bij de organisatie van allerlei formele procedures. Daarnaast helpt het expat center (kennis)werkers, hun partners en kinderen om zich snel thuis te voelen in Eindhoven.

Prestatie-indicatoren	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Aantal bedrijven in de regio dat gefaciliteerd is door het 'een-loket'	87	100	100	100	100	100
Aantal evenementen	nnb	200	200	200	200	200
Gefaciliteerde internationals door het Expatcenter	2.060	2.500	2.900	3.300	3.500	3.500

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2017	2018	2019	2020	2021
Lasten		3.150	2.937	2.937	2.885	2.885
Baten		2.670	2.947	2.947	2.897	2.897
Saldo		480	-10	-10	-12	-12

Doelenboom Programma 4. Onderwijs

BBV indicatoren

Absoluut verzuim (aantal per 1.000 leerlingen)

Relatief verzuim (aantal per 1.000 leerlingen)

Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers, % deelnemers aan het VO en MBO onderwijs)

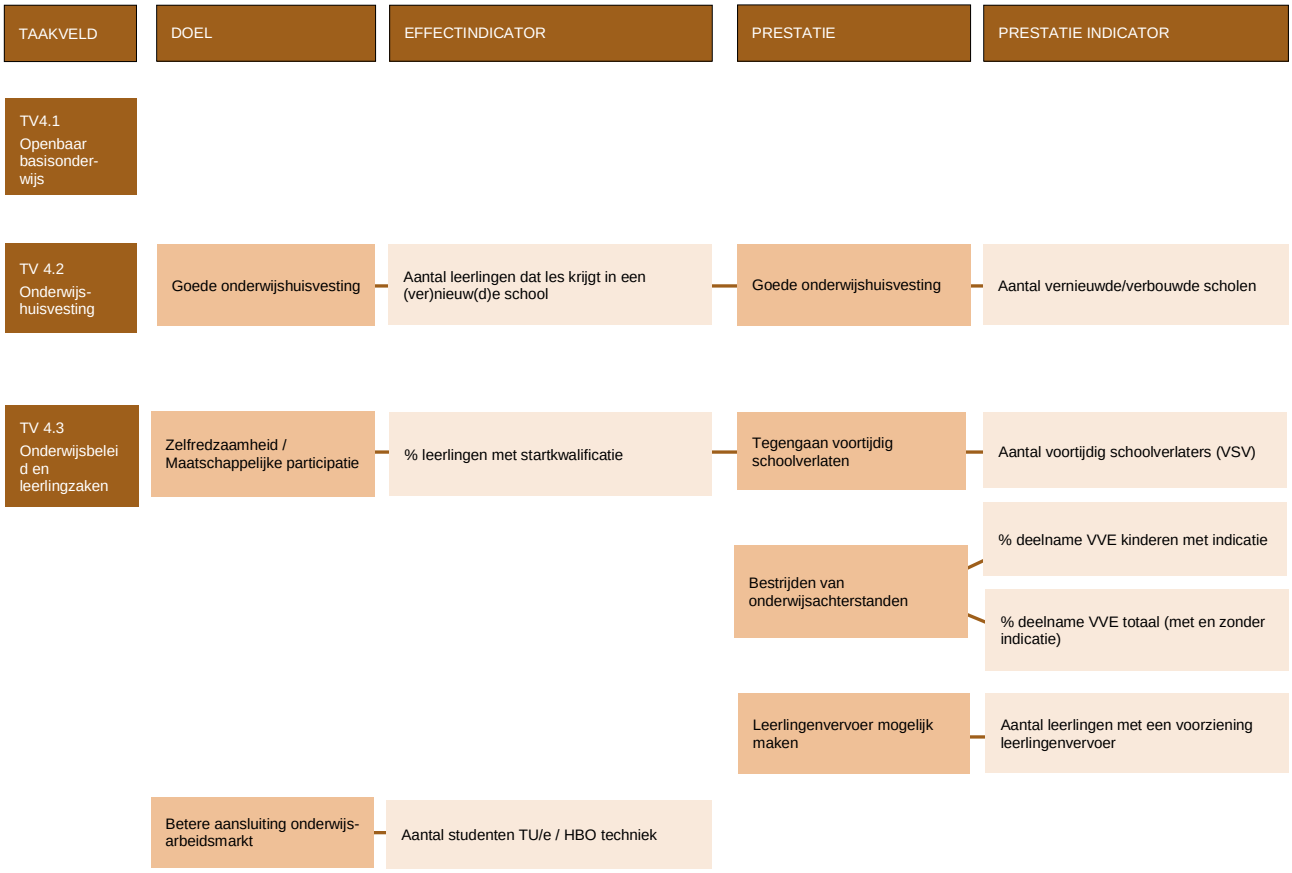

4. Onderwijs

Dit programma omvat de taakvelden 4.1 Openbaar basisonderwijs, 4.2 Onderwijshuisvesting en 4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken.

Als gemeente vinden we het belangrijk dat alle kinderen en jongeren, juist wanneer dat niet vanzelfsprekend is, in de gelegenheid worden gesteld om zich blijvend te ontwikkelen. In Eindhoven bieden we alle kinderen, jongeren en volwassenen mogelijkheden tot leren om persoonlijke talenten optimaal te ontwikkelen en te onderhouden. We versterken de sociale basis en bestrijden tweedeling door in te zetten op thuisnabije voorzieningen met ontwikkelingskansen voor iedereen.

Gemeenten hebben een aantal basistaken en wettelijke verplichtingen op het terrein van onderwijs om jongeren van 0-23 jaar te begeleiden naar zelfredzaamheid, te weten: bestrijden van onderwijsachterstanden, toezicht en handhaving kinderopvang, toezicht openbaar onderwijs, handhaven leerplichtwet, uitvoeren van regionale meld- en coördinatiefunctie (RMC), tegengaan van voortijdig schoolverlaten, uitvoeren van Wet Educatie Beroepsonderwijs (WEB), leerlingenvervoer mogelijk maken en zorg dragen voor adequate huisvesting voor het primair en voortgezet onderwijs. Naast het uitvoeren van deze wettelijke taken richten we ons in 2018 op een betere aansluiting onderwijs - jeugdhulp, zodat zorgsignalen vroegtijdig opgepakt worden en ondersteuning tijdig en nabij vormgegeven wordt vanuit de gedachte één gezin, één plan. Alle kinderen verdienen immers passend onderwijs. Onderwijszorgarrangementen met afgestemde onderwijsondersteuning en jeugdhulp dragen hieraan bij.
We verdiepen de samenwerking tussen kinderopvang, basisonderwijs, jeugdgezondheidszorg en stichting WIJeindhoven binnen SPIL. Eindhoven kent daarnaast ook een ambitie gericht op betere aansluiting bij het DNA van de Brainport-regio. We richten ons op een betere aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt door meer samenhang en focus aan te brengen in huidige inspanningen, uitvoering te geven aan het convenant tussen gemeente en Summa en in te zetten op de bevordering van wetenschap en technologie en op de internationalisering van het onderwijs.

De gemeente Eindhoven is verantwoordelijk voor adequate onderwijshuisvesting, voor het primair en voortgezet onderwijs, die kan bijdragen aan relevante en moderne onderwijsvoorzieningen. Daarvoor heeft de gemeente in de afgelopen jaren in een integraal huisvestingsplan goede afspraken gemaakt met schoolbesturen. Dat heeft geleid tot een investeringsprogramma dat momenteel wordt uitgevoerd. Daarnaast worden de bestaande voorzieningen zo goed mogelijk beheerd binnen de randvoorwaarden, die de nieuwe Verordening Huisvesting Onderwijs 2016 stelt. In 2018 wordt samen met de schoolbesturen de uitvoering van het huisvestingsplan voortvarend doorgezet en bieden we de modernisering van het huisvestingsprogramma voor besluitvorming aan de raad aan.

BBV-indicatoren

Indicator	Jaar	Eindhoven	Nederland	Gemeenten 100.000 - 300.000
Absoluut verzuim (aantal per 1.000 leerlingen)	2016	2,74	2,01	2,98
Relatief verzuim (aantal per 1.000 leerlingen)	2016	8,66	26,88	30,98
Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers, % deelnemers aan het VO en MBO onderwijs)	2014	2,5	2,0	2,3

4.1 Openbaar basisonderwijs

Zie de taakvelden 4.2 Onderwijshuisvesting en 4.3.Onderwijsbeleid en leerlingzaken.

4.2 Onderwijshuisvesting

Wat willen we bereiken?

Goede onderwijshuisvesting

De gemeente heeft vanuit zorgplicht de verantwoordelijkheid dat er voldoende adequate ruimte voor primair, voortgezet en speciaal onderwijs beschikbaar is. Onderwijsbesturen gebruiken deze gebouwen om relevante onderwijsvoorzieningen te ontwikkelen en uitstekend onderwijs aan hun leerlingen aan te bieden. Gemeente en onderwijsorganisaties werken intensief en planmatig samen om deze verplichting goed in te vullen.

Effectindicatoren	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Aantal leerlingen dat les krijgt in een (ver)nieuw(d)e school	700	3.600	8.400	3.500	1.500	0

Wat gaan we daarvoor doen?

Integraal plannen en realiseren

De gemeente vult haar verplichting voor goede huisvesting in door samen te werken met onderwijspartners en andere maatschappelijke partijen. Met deze partners wordt invulling gegeven aan het integrale huisvestingsplan (IHP) en de projecten die daarin zijn benoemd. In incidentele gevallen worden op basis van de onderwijsverordening aanvullende maatregelen genomen. Intentie is om bij te dragen aan de ontwikkeling van een breed geschakeerd onderwijsaanbod voor de Eindhovense kinderen.

Prestatie-indicatoren	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Aantal vernieuwde/verbouwde scholen	1	6	6	6	1	0

In 2018 richten we ons vooral op:

- Modernisering integraal huisvestingsplan 2020-2022: In overleg met schoolbesturen en andere maatschappelijke partners worden ambities geformaliseerd voor het realiseren van relevante en moderne onderwijsvoorzieningen voor de nieuwe planperiode. Daarbinnen worden afspraken gemaakt over (onder andere) leerlingenprognoses, duurzaamheid, binnenklimaat maar ook inhoudelijke onderwijsinhoudelijke aandachtpunten.
- Realiseren van IHP-projecten en lopende zaken: In het vigerende integrale huisvestingsplan voor 2016-2019 en ook eerder zijn projectafspraken gemaakt met onderwijspartners voor realisatie van schoolprojecten door nieuwbouw of transformatie. Daarvoor zijn beschikkingen afgegeven. Aanvullend hebben we in overleg met de raad in het kader van de herijking van het IHP 2016-2019 projecten versneld met cofinanciering door de verantwoordelijke organisaties. Deze projecten zullen binnen tijd en beschikbare middelen worden afgerond.
- Modernisering Verordening: Sinds 2016 geldt een vernieuwde verordening voor huisvesting van onderwijs. Deze zal in 2018 worden aangepast, onder andere voor wat betreft de weging van (maatschappelijke) kosten en baten.
- Structurele Financiering Zorgtaak Onderwijshuisvesting: Uit de Reserve Huisvesting Onderwijs worden incidentele en bijzondere kosten in onderwijshuisvesting gefinancierd. Zoals aan de Raad gemeld bestaat de kans dat deze in het begin van 2018 door de nulgrens zakt. In deze begroting brengen we de reserve op niveau.
- Start realisatie Van Maerlant: In 2017 zijn met schoolbestuur OMO afspraken gemaakt voor een transformatie en uitbreiding van Van Maerlant. Er zijn middelen beschikbaar voor het afronden van de overeenkomst.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		13.377	16.952	17.780	17.675	17.718
Baten		710	2.840	2.854	2.854	2.854
Saldo		12.667	14.112	14.926	14.821	14.864

Betreft bestuurlijke prioriteit voor onderwijshuisvesting (€ 0,2 miljoen). Overige verschillen worden als volgt verklaard door een verschuiving van taakvelden (lasten: € 2,1 miljoen van taakveld 4.3 en € 1,3 miljoen van taakveld 0.8; baten: € 1,6 miljoen van taakveld 4.3 en € 0,1 miljoen van taakveld 0.8).

Investeringsopgave		29.363	52.742	12.465	987	529

4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken

Wat willen we bereiken?

Zelfredzaamheid / Maatschappelijke participatie

We geven alle kinderen en jongeren de kans zich optimaal te ontwikkelen tot zelfredzame, maatschappelijk participerende volwassenen. Volwassenen die dat nodig hebben, leren de basisvaardigheden.

Betere aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt

We vergroten de kansen op werk voor de beroepsbevolking door een betere aansluiting onderwijs - arbeidsmarkt, onderwijsinnovatie, voorzieningen voor leven lang leren en Brainport ontwikkeling.

Effectindicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
% leerlingen met startkwalificatie	87,8%	87%	88%	88%	88%	88%
Aantal studenten TU/e / HBO techniek	14.644	>14.000	>14.000	>14.000	>14.000	>14.000

Wat gaan we daarvoor doen?

Leerlingenvervoer mogelijk maken

We voeren de wettelijke regeling leerlingenvervoer uit voor leerlingen die niet zelfstandig aan het verkeer kunnen deelnemen. In afstemming met de adviesraad leerlingenvervoer optimaliseren we de uitvoering.

Bestrijden van onderwijsachterstanden

Met Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE) en het Eindhovense concept Spelen, Integreren en Leren (SPIL)voorkomen we onderwijsachterstanden en zorgen we dat Eindhovense kinderen in de leeftijd 0-13 jaar zich optimaal kunnen ontwikkelen. We bieden VVE voor alle peuters, zodat kinderen samen opgroeien. Zo voorkomen we tweedeling . Als het gaat om SPIL investeren we in coördinatie van scholen ten behoeve van de doorgaande lijn vanaf de kinderopvang en in initiatieven ten behoeve van kinderen op kinderopvang of basisonderwijs. We richten ons op het realiseren van passend en aansluitend aanbod op en rondom SPIL, waarbij zorgsignalen vroegtijdig worden opgepakt. We werken hierbij intensief samen met basisonderwijs, kinderopvang, jeugdgezondheidszorg en stichting WIJeindhoven.

Tegengaan voortijdig schoolverlaten

De aanpak VSV wordt uitgebreid naar kwetsbare jongeren uit VSO en PrO. Met de ontwikkeling van het regionale programma VSV bieden we daarmee alle vsv-ers perspectief op een diploma, dagbesteding en/of

arbeid met een passend traject.

Prestatie-indicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Aantal leerlingen met een voorziening leerlingenvervoer	744	668	810	810	810	810
% deelname VVE kinderen met indicatie	93%	93%	95%	95%	96%	96%
% deelname VVE totaal (met en zonder indicatie)	75%	75%	78%	80%	80%	80%
Aantal voortijdig schoolverlaters (VSV)	342	360	350	345	340	340

In 2018 richten we ons vooral op:

- Onderwijsachterstanden voorkomen en bestrijden: We stimuleren de deelname aan VVE om te bevorderen dat kinderen zo goed mogelijk zijn toegerust voor het onderwijs en we faciliteren de kinderopvang om VVE programma's uit te voeren. In 2018 zal opnieuw zomerschool worden georganiseerd om terugval in taal tijdens de zomer te voorkomen.
- Samenwerking bevorderen: We werken verder aan Eindhovens brede scholenconcept Spil, waarbij onderwijs, kinderopvang, jeugdgezondheidszorg en stichting WIJeindhoven samen optrekken ten behoeve van een doorgaande leerlijn 0-13 jaar. We richten ons op het realiseren van een gezamenlijke zorgstructuur met heldere onderlinge afspraken, zodat door vroegsignalering veel voorkomen kan worden.
- Aanpak VSV en uitvoeren van Regionale Meld- en Coördinatiefunctie (RMC-taken): In beeld krijgen van alle jongeren van 18 tot 23 jaar die de school voortijdig verlaten. Deze jongeren teruggeleiden naar school dan wel doorgeleiden naar hulpverlening en/of arbeid. Hierbij specifiek aandacht voor jongeren in een kwetsbare positie.
- Een optimale aansluiting van onderwijs - zorg: We richten ons op het realiseren van passend aanbod in de sociale basis, zodat begeleiding/ zorg aan kinderen- jongeren 0-18 tijdig en nabij georganiseerd is. In het kader van passend onderwijs trekken het onderwijs en gemeenten in de regio Eindhoven-Kempenland samen op en voeren we op overeenstemming gericht overleg (OOGO). Er is grote eensgezindheid over het doel: een goede passende plek voor ieder kind. We (samenwerkingsverband en gemeente) laten ons leiden door de "inhoud" en zoeken net zo lang tot er een goede oplossing is.
- Een optimale aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt: In het kader van Brainport gaan we dit onder andere realiseren door het programma Internationalisering van het onderwijs en deelname aan het landelijke programma Wetenschap & Techniek. We brengen meer samenhang en focus aan in de huidige inspanningen en geven uitvoering aan het convenant tussen gemeente en Summa,
- Terugdringen laaggeletterdheid: In het kader van Wet Educatie Beroepsonderwijs (WEB) geven we uitvoering aan het Regionaal Educatief Programma. Laaggeletterde Nederlanders zonder startkwalificatie en niet-inburgeringsplichtige allochtonen geven we de kans om zich de basisvaardigheden Nederlandse taal, rekenen en digitale vaardigheden eigen te maken en zich daarin te ontwikkelen. Daarnaast werken we aan een vervolg op de taalnotitie.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		15.780	12.369	12.369	12.145	12.122
Baten		4.440	3.079	2.973	2.951	2.929
Saldo		11.340	9.290	9.396	9.194	9.193

Betreft verschuiving naar taakveld 4.2 (lasten - € 2,1 miljoen, baten – € 1,6 miljoen) en een wijziging systematiek interne doorbelasting (- € 1,7 miljoen). De rijksmiddelen voor onderwijsachterstanden (OAB/ VVE) zijn nog niet verwerkt in 2018. Dit wordt in de bulkverwerking van oktober 2017 gedaan. Hierdoor zullen zowel de baten als lasten stijgen met € 7 miljoen (budgettair neutraal).

Doelenboom Programma 5. Sport, cultuur en recreatie

BBV indicatoren

Niet-wekelijkse sporters (%)

TAAKVELD	DOEL	EFFECTINDICATOR	PRESTATIE	PRESTATIE INDICATOR
TV 5.1 Sportbeleid en activering	Eindhovenaren in beweging brengen	Nederlandse Norm Gezond Bewegen (4-84 jr)		
		Aandeel Eindhovenaren dat sport (4-17 jr)		
		Aandeel Eindhovenaren dat sport (18-84 jr)		
	Vitale sportverenigingen	Vitaliteit Eindhovense sportverenigingen		
TV5.2 Sportaccom-modaties				
TV 5.3 Cultuur	Het culturele aanbod in de stad is van hoog artistiek niveau, divers en er is 'voor elk wat wils'.	Aantal bezoeken aan gesubsidieerde culturele instellingen	Stimuleren van het uitvoeren van culturele activiteiten	Aantal culturele activiteiten
		Tevredenheid over Kunst en Cultuur infrastructuur		
	Kunstbeoefening op amateur niveau en cultuureducatie	% Eindhovenaren dat zelf cultureel actief is	Kinderen en jongeren in contact brengen met kunst en cultuur	Aantal bereikte leerlingen primair en voortgezet onderwijs
TV 5.4 Musea	Constructieve en inspirerende plek voor kunst in het leven	Aantal bezoeken in het Van Abbemuseum	Organiseren tentoonstellingen, presentaties eigen collectie, alternatieve presentaties en educatieve activiteiten	Aantal tentoonstellingen etc. binnen de muren van het museum
		Aantal bezoeken in Eindhoven / in het buitenland	Het organiseren van tentoonstellingen,etc buiten de muren van het museum lokaal, nationaal en internationaal	Aantal tentoonstellingen etc. in Eindhoven / buitenland
		Aantal bezoeken online website / social media	Onderhouden, verrijken en uitbreiden van de website, actieve inzet van diverse social media kanalen	Aantal online campagnes
TV 5.5 Cultureel erfgoed	Waardering van het cultureel erfgoed	Rapportcijfer Eindhoven m.b.t. cultureel erfgoed	Het openstellen van de erfgoedwerkplaats (Erfgoedhuis)	Aantal deelnemers aan activiteiten van het Erfgoedhuis
TV 5.6 Media				
TV 5.7 Openbaar groen en recreatie	Op peil houden van biodiversiteit	Biodiversiteit soortgroepen		
	Een kwalitatief hoogwaardige groenstructuur met de daarin passende gebruiks- en natuurfuncties	% inwoners tevreden over inrichting en onderhoud van het groen in de woonomgeving	Aanpakken van zwerfvuil in groen	Zwerfvuil in het groen
			Bestrijden onkruid in groen/boomspiegels	Onkruid in groen/boomspiegels
			Aanpak beplanting	Technische staat beplanting
	Eindhovenaren maken gebruik van groenvoorzieningen	% inwoners dat jaarlijks een van de grote stadsparken bezoekt		

5. Sport, cultuur en recreatie

Dit programma omvat de taakvelden 5.1 Sportbeleid en activering, 5.2 Sportaccommodaties, 5.3 Cultuurpresentatie, -productie en -participatie, 5.4 Musea, 5.5 Cultureel erfgoed, 5.6 Media en 5.7 Openbaar groen en recreatie.

Dit programma levert in samenhang met andere programma's een belangrijke bijdrage aan de leefbaarheid van de stad. De gemeente blijft ook binnen dit programma aan de hand van sport-, cultuur-, groen- en recreatieve deelprogramma's werken aan een vitale stad en aan het realiseren van doelstellingen op terreinen van onder andere gezondheid, participatie, openbare ruimte en economie. Het draagt verder bij aan de eigen kracht van de inwoners, verbinding en ontmoeting en aan het imago en het vestigingsklimaat van de stad.
Eindhoven wil een smart society zijn: een stad waarin technologie wordt omarmd en de digitale transitie de ruimte krijgt om de bewoners, bedrijven en bezoekers van de stad te stimuleren en te faciliteren om in co-creatie met slimme oplossingen voor vraagstukken over zorg, gezondheid en sport, veiligheid, duurzaamheid, energie, afval en verkeer, educatie en cultuur te komen.
Het taakveld Sport richt zich op het in beweging brengen van alle Eindhovenaren. Speerpunt hierbij is het mogelijk maken van beweging op een passende locatie en het stimuleren van een gezonde en vitale leefstijl. We kiezen ervoor de openbare ruimte nog beter voor sport en bewegen in te gaan zetten. Daarbij kan sport en bewegen ook ingezet worden in het sociale domein. Sport, kunst en cultuur en erfgoed, recreatie, design en evenementen dragen in belangrijke mate bij aan de aantrekkingskracht van Eindhoven voor inwoners, bezoekers, bedrijven en (internationaal) talent om hier te wonen, te leven, te verblijven of te vestigen.
Het taakveld Kunst en Cultuur geeft via de stichting Cultuur Eindhoven met haar Regelingen en haar Cultuurraad, invulling aan de Cultuurbrief 2017-2020. Het Van Abbemuseum intensiveert zijn lokale, regionale, nationale en internationale samenwerkingsverbanden met culturele organisaties, onderwijs, bedrijfsleven, Brainport en diverse burgerinitiatieven. Dit sluit aan met de doelstelling van het museum om zo inclusief mogelijk te werken met en voor deze partijen. De ontwikkelingen met Dutch Design Week (DDW) en GLOW krijgen hierin extra aandacht.
Cultureel erfgoed willen we behouden en daar waar nodig transformeren voor nieuwe gebruikers. Via het Erfgoedhuis laten we bewoners kennismaken met ons erfgoed. Openbaar groen is belangrijk voor de natuurwaarde en waarborgt een gezonde leefomgeving waarin bewoners kunnen recreëren.
Openbaar Groen en Recreatie richt zich op het beheer van het groene deel van de openbare ruimte en speelvoorzieningen en doet daarin investeringen, in combinatie met andere taakvelden en in samenwerking met bewoners, omliggende gemeenten en belangengroepen. Groen versterkt de ruimtelijke structuur, de leefbaarheid en klimaatbestendigheid van de stad, met behulp van onder meer parken, plantsoenen, wegbermen, straatbomen en gevelgroen. Met groen dragen we bij aan sociale doelstellingen en doelstellingen op het gebied van gezondheid, bewegen, biodiversiteit, luchtkwaliteit en reductie van hittestress en waterdoelstellingen zoals het lokaal langer vasthouden van water.
In uitvoeringsprogramma's separaat van deze begroting worden de verschillende taakvelden meer volledig uitgewerkt.

BBV-indicatoren

Indicator	Jaar	Eindhoven	Nederland	Gemeenten 100.000 - 300.000
Niet-wekelijkse sporters (%)	2012	46	46,6	44,3

5.1 Sportbeleid en activering

Wat willen we bereiken?

Eindhovenaren in beweging brengen
Dit jaar meten we voor het eerst hoeveel Eindhovenaren voldoen aan de Nederlandse Norm Bewegen. (60 minuten per dag voor kinderen, 30 minuten per dag voor volwassenen)

Vitale sportverenigingen
In de sportvisie en uitvoeringsprogramma is de ambitie vastgelegd om te komen tot vitale en maatschappelijk betrokken sportorganisaties. Deze vitaliteit wordt elke 2 jaar gemeten. De laatste getallen komen uit 2016.

Effectindicatoren	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Aandeel Eindhovenaren dat sport (4-17 jr)	81%	67%	67%	67%	67%	67%
Aandeel Eindhovenaren dat sport (18-84 jr)	63%	67%	67%	67%	67%	67%
Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB) 4-84 jaar	71%	50%	52%	54%	56%	58%
Vitaliteit Eindhovense sportverenigingen	-	65%	67%	75%	75%	75%

Wat gaan we daarvoor doen?

In 2018 richten we ons vooral op:

- Vitale en maatschappelijk betrokken sportorganisaties: We gaan met sportverenigingen, maatschappelijke organisaties, commerciële sportaanbieders zorgen dat Eindhovenaren met plezier sporten en bewegen, juist door ondersteuning te bieden in de maatschappelijke verbreding van activiteiten.
- Ontsluiten van sportaanbod : Om zo veel mogelijk Eindhovenaren in beweging te brengen stemmen we samen met de sport- en beweegaanbieders het aanbod op de vraag en de behoeften van onze inwoners af.
- Vereenvoudigen van proces om accommodaties te huren: In 2018 kunnen inwoners op www.eindhovensport.nl op een gemakkelijke manier sportaccommodaties reserveren en betalen.
- Sterkere verbinding met het sociaal domein: We zetten in om sport en bewegen als volwaardig onderdeel in de sociale beleid en in de sociale basis integreren. (sociale basis)
- Innovatie inzetten om bewegen in de openbare ruimte te stimuleren: We dagen met inzet van maatschappelijke innovatiegelden sport- en beweegaanbieders, maatschappelijke organisaties en inwoners uit om (gezamenlijk) met innovatieve ideeën en initiatieven te komen. Daarbij initiëren we zelf ook een aantal projecten.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2017	2018	2019	2020	2021
Lasten		557	1.462	-60	990	723
Baten		426	484	396	396	396
Saldo		131	978	-456	594	327

Betreft afboeking van oude taakstelling voor sport (€ 0,3 miljoen) en bestuurlijke prioriteit voor uitvoeringsprogramma sport (€ 0,25 miljoen). Overige verschillen worden als volgt verklaard: verschuiving van taakveld 5.2 (lasten € 2,0 miljoen, baten € 0,6 miljoen) en wijziging systematiek interne doorbelasting (- € 1,8 miljoen).

5.2 Sportaccommodaties

Wat willen we bereiken?

We willen het sporten voor alle Eindhovenaren mogelijk maken. Door middel van het realiseren en in stand houden van sportaccommodaties levert de gemeente haar grootste bijdrage aan de sport. Sportvoorzieningen vormen namelijk een belangrijke voorwaarde om te kunnen sporten.

Wat gaan we daarvoor doen?

Om het sporten voor alle Eindhovenaren mogelijk te maken, zetten we in op het een vereenvoudigingen van het systeem om (online) accommodaties te huren. Daarbij gaan we aan de slag met nieuw tarievenbeleid om aan te sluiten bij de vraag van onze gebruikers. Tenslotte treffen we in 2018 de voorbereidingen voor de nieuwbouw van zwembad de Tongelreep.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		30.413	22.369	22.604	22.660	22.799
Baten		16.639	9.469	9.468	9.469	9.469
Saldo		13.774	12.900	13.136	13.191	13.330

De begroting voor Tongelreep is in overeenstemming gebracht huidige situatie (sluiting Golfslagbad) en het verzelfstandigen van het IJssportcentrum (lasten - € 4,7 miljoen, baten – € 7,1 miljoen. Ook is er een verschuiving naar taakveld 5.1 (lasten - € 2,0 miljoen, baten – € 0,6 miljoen) en een wijziging systematiek interne doorbelasting (- € 1,3 miljoen).

Investeringsopgave		10.707	11.990	2.369	5.907	5.330

5.3 Cultuurpresentatie,-productie en -participatie

Wat willen we bereiken?

Het culturele aanbod in de stad is van hoog artistiek niveau, divers en heeft 'voor elk wat wils'
We streven ernaar dat zoveel mogelijk mensen culturele activiteiten bezoeken en waarderen. De Stichting Cultuur Eindhoven is daarbij essentieel. Zij geeft uitvoering aan de raad vastgestelde Cultuurbrief 2017-2020.

Kunstbeoefening op amateurniveau en cultuureducatie
Eindhoven is een creatieve stad, waar naast culturele professionals inwoners zelf aan kunstbeoefening kunnen doen. We faciliteren het beoefenen van amateurkunst en brengen kinderen en jongeren in contact met kunst en cultuur.

Bijdragen aan design imago van Eindhoven
Eindhoven kiest in de promotie voor Techniek-Design-Kennis (TDK). Het Design-onderdeel ligt voornamelijk bij de Dutch Design Foundation (DDF). We geven hen de opdracht om een succesvolle Dutch Design Week neer te zetten, ons belangrijke designicoon.

Effectindicatoren	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Aantal bezoeken aan gesubsidieerde culturele instellingen	1.019.059	≥ 750.000	≥ 750.000	≥ 750.000	≥ 750.000	≥ 750.000
Tevredenheid over Kunst en Cultuur infrastructuur	7,6	7,5	7,5	7,5	7,5	7,5
% Eindhovenaren dat zelf cultureel actief is	55%	≥55%	≥55%	≥55%	≥55%	≥55%
Aantal bezoekers DDW	295.000	≥250.000	≥250.000	≥250.000	≥250.000	≥250.000

Wat gaan we daarvoor doen?

Stimuleren van het uitvoeren van culturele activiteiten
Culturele activiteiten van de gesubsidieerde culturele instellingen bestaan uit producties, tentoonstellingen, voorstellingen en overige activiteiten. Samen vormen zij het culturele aanbod in de stad.

Kinderen en jongeren in contact brengen met kunst en cultuur
We stimuleren het bezoek aan de activiteiten van de culturele instellingen in Eindhoven door zoveel mogelijk inwoners. Voor jongeren en kinderen laten we dat onder andere door het onderwijs organiseren.

Businesstours verzorgen voor bedrijfsleven en overheid
Tijdens de Dutch Design Week (DDW) organiseert de DDF businesstours. Businesstours laten deelnemers kennismaken met het Design Imago van Eindhoven, brengen design onder de aandacht bij het bedrijfsleven en stimuleren crossovers.

Versterken en stimuleren van het design-ecosysteem in de stad
We versterken het design-ecosysteem in de stad door het gebruik van design en technologie bij de aanpak van stedelijke vraagstukken aan te jagen en te investeren in relaties met sterke designregio's in de wereld waarmee we kennis uitwisselen.

Prestatie-indicatoren	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Aantal culturele activiteiten	14.882	≥ 7.000	≥ 7.000	≥ 7.000	≥ 7.000	≥ 7.000
Aantal bereikte leerlingen primair en voortgezet onderwijs	99.230	≥ 65.000	≥ 65.000	≥ 65.000	≥ 65.000	≥ 65.000
DDW: aantal businesstours	96	45	40	40	40	40

Verbonden partijen

Muziekgebouw N.V.
De exploitatie, zowel artistiek als commercieel, van het Muziekgebouw en het verzorgen van een pluriform muziekaanbod voor alle geledingen van de bevolking en met een hoge mate van toegankelijkheid voor alle geledingen van de bevolking.
Het Muziekgebouw Eindhoven (MGE) heeft sinds 2010 een niet-sluitende exploitatie. In nauwe samenwerking met de Raad van Commissarissen (RvC) loopt er sinds 2014/2015 een intensief traject gericht op het duurzaam financieel gezond maken van het MGE. Op 17 mei 2016 heeft de voorzitter van de RvC in een bijeenkomst met de gemeenteraad aangegeven dat de RvC mogelijkheden ziet voor de gezondmaking van het MGE door een breed palet van maatregelen waardoor een structurele verhoging van de subsidie niet langer gevraagd wordt. Afhankelijk van de termijn waarop de definitieve resultaten van de ingezette koers tot gezondmaking zichtbaar worden, kunnen we een meer gefundeerde uitspraak doen over de toekomstige continuïteitspositie van het Muziekgebouw zowel qua vermogen als qua liquiditeit.

Parktheater Eindhoven N.V.
De exploitatie, zowel artistiek als commercieel, van het Parktheater te Eindhoven. Het verzorgen van een pluriform theateraanbod voor alle geledingen van de bevolking en met een hoge mate van toegankelijkheid voor alle geledingen van de bevolking.
In 2016 heeft het Parktheater een aanvraag gedaan voor subsidie in het kader van de Basisinfrastructuur (BIS) regeling bij stichting Cultuur Eindhoven (SCE). De aanvraag is positief beoordeeld door de Cultuurraad van SCE. Gebaseerd hierop heeft het Parktheater voor vier jaar, te weten 2017 tot en met 2020, subsidie als BIS-instelling verleend gekregen. Met de oprichting van stichting SCE heeft de gemeente de uitvoering van haar kunst- en cultuurbeleid verzelfstandigd. Mogelijk leidt dit in de toekomst tot een heroverweging van het huidige aandelenbelang dat de gemeente in het Parktheater heeft.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		31.996	31.824	31.810	31.977	32.223
Baten		4.355	4.158	3.983	3.983	3.983
Saldo		27.641	27.666	27.827	27.994	28.240
Investeringsopgave		4.184	1.221	1.048	3.316	1.473

5.4 Musea

Wat willen we bereiken?

Constructieve en inspirerende plek voor kunst in het leven
Het Van Abbemuseum wil haar bezoekers/gebruikers de mogelijkheid bieden om vanuit verschillende perspectieven via kunst (tentoonstellingen en collectie) naar de wereld en de stad te kijken.

Effectindicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Aantal bezoeken in het Van Abbemuseum	94.656	100.000	100.000	105.000	105.000	105.000
Aantal bezoeken in Eindhoven / in het buitenland	7.400 / 253.750	7.500 / -	7.500 / -	7.500 / -	7.500 / -	7.500 / -
Aantal bezoeken online website / social media	485.866 / 58.328	400.000 / 100.000	400.000 / 100.000	450.000 / 100.000	450.000 / 100.000	500.000 / 100.000

Wat gaan we daarvoor doen?

Organiseren tentoonstellingen, presentaties eigen collectie, alternatieve presentaties en educatieve activiteiten
Het jaar 2018 staat in het teken van het net geopende collectiegebouw, intensieve samenwerking met diverse partners in de stad met de collectie, wisselende tentoonstellingen in oud- en nieuwbouw en kennisdeling met alle niveaus van onderwijs.

Het organiseren van tentoonstellingen, etc buiten de muren van het museum lokaal, nationaal en internationaal
Lokale samenwerking met PH Eek, GLOW, DDF, DDW, DAE, Onomatopee. Nationaal met Stedelijk Museum. Internationaal met Centre Pompidou (FR) en Macan (Indonesië). Buitenlandse touring met onze tentoonstellingen Qiu Zhijie, Rasheed Areem en LS-collectie.

Onderhouden, verrijken en uitbreiden van de website, actieve inzet van diverse social media kanalen
2018 is gericht op steeds verdergaande digitale ontsluiting van de collectie en van alle activiteiten in het museum, waardoor er een steeds bredere verspreiding en gebruik komt los van het fysieke bezoek.

Prestatie-indicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Aantal tentoonstellingen etc. binnen de muren van het museum	25	30	30	30	30	30
Aantal tentoonstellingen etc. in Eindhoven / in het buitenland	6 / 3	3 / 4	3 / 4	3 / 4	3 / 4	3 / 4
Aantal online campagnes	3	3	3	3	3	3

In 2018 richten we ons vooral op:

- Speciale tentoonstellingen: Nieuwe editie van Positions, onderzoekstentoonstellingen met als grootste Frontier Imaginaries, reizende tentoonstelling met topwerken in samenwerking met BankGiro Loterij en grote zomertentoonstelling mogelijk gemaakt door belangrijk privaat fonds.
- Doorontwikkeling diversiteits- en inclusiviteitsbeleid: Het Special Guest programma wordt voortgezet in samenwerking met Stedelijk Museum onder de naam KEIT: Kennis- en Expertisecentrum Inclusie en Toegankelijkheid. Dit project wordt voor 3 jaar mogelijk gemaakt door div.fondsen, mn VSB en Mondriaanfonds.
- Educatie en kennisdeling: Het museum deelt zijn kennis en participeert in onderzoeken met allerlei kennis- en onderwijsinstellingen (basis en middelbaar onderwijs, mbo, hbo, universiteit). Er worden pilots ontwikkeld met o.a. Korein, Salto en de culturele basisinstellingen.
- Cultureel ondernemerschap: Het cultureel ondernemerschap is vast verankerd in het nieuwe beleidsplan 2018-2021 Van Abbe, Juist Nu! via collectiemobiliteit, co-producties, touring tentoonstellingen, fondsenwerving, sponsoring, verhuur locatie en kennis, museum(web)winkel.
- Samenwerkingsverband L'Internationale: Het vijfjarig EU-ondersteund samenwerkingsverband L'Internationale loopt af in 2018. Wegens het grote succes wordt hiervoor weer een nieuwe aanvraag bij EU ingediend. Het museum fungeert hier als ambassadeur en lab voor de innovatieregio Eindhoven.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		7.265	6.355	6.372	6.356	6.346
Baten		1.737	1.264	1.264	1.264	1.264
Saldo		5.528	5.091	5.108	5.092	5.082

Verschuiving naar taakveld 5.5: lasten - € 0,7 miljoen, baten -€ 0,4 miljoen.
In de exploitatie van dit taakveld zijn naast het Van Abbemuseum nog een aantal andere onderwerpen opgenomen zoals Monumentenzorg, digitaal statisch archief EC en Huisvesting St. Antoniusstraat 5-7. Het in dit begrotingstotaal begrepen deel van het Van Abbemuseum bedraagt voor 2018 € 4,5 miljoen.

Investeringsopgave		274	1.034	175	427	306

5.5 Cultureel erfgoed

Wat willen we bereiken?

Waardering van het cultureel erfgoed

Cultureel erfgoed geeft de stad identiteit en herkenbaarheid voor haar inwoners.

Effectindicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Rapportcijfer Eindhoven m.b.t. cultureel erfgoed	6,5	7	7.1	7.1	7.2	7.2

Wat gaan we daarvoor doen?

Openstellen van de erfgoedwerkplaats (Erfgoedhuis)

Het Erfgoedhuis vertelt de verhalen van de stad met duizenden archeologische en historische voorwerpen en foto's. Het is een ontmoetingsplek voor inwoners, vrijwilligers en professionals met regelmatig interessante lezingen, exposities, etc.

Prestatie-indicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Aantal deelnemers aan activiteiten van het Erfgoedhuis	6.785	6.650	7.300	8.000	8.800	9.680

In 2018 richten we ons vooral op:

- Transformatie erfgoed: We streven naar behoud van cultureel erfgoed door in te zetten op transformatie en hergebruik boven sloop zoals bij het Campina- en VdMA terrein.
- Erfgoedhuis : Wij organiseren activiteiten in het Erfgoedhuis om de kennis en betrokkenheid van bewoners bij erfgoed te vergroten.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		0	1.143	1.127	1.121	1.118
Baten		0	417	417	417	417
Saldo		0	726	710	704	701

Verschuiving van taakveld 5.4: lasten € 0,7 miljoen, baten € 0,4 miljoen.

Investeringsopgave		300	0	0	0	0

5.6 Media

Dit taakveld omvat de activiteiten van onze lokale omroep Studio 040. Voor het verzorgen van haar activiteiten ontvangt Studio040 een jaarlijkse subsidie.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		397	405	405	400	400
Baten		0	0	0	0	0
Saldo		397	405	405	400	400

5.7 Openbaar groen en (openlucht)recreatie

Wat willen we bereiken?

Op peil houden van biodiversiteit
We willen met gericht beheer en investeringen het groen als biotoop voor levensgemeenschappen vergroten, het nationaal natuurnetwerk versterken en verder verbinden met de stad, waarmee we ook het verblijfsklimaat voor de (stedelijke) mens verbeteren

Een kwalitatief hoogwaardige groenstructuur met de daarin passende gebruiks- en natuurfuncties
Een robuuste stedelijke groenstructuur vanuit het buitengebied fijnmazig vertakt tot diep in de wijken, zorgt in samenhang met water mede voor klimaatadaptatie en vermindert hittestress. De parken, bomen en plantsoenen worden duurzaam onderhouden.

Eindhovenaren maken gebruik van groenvoorzieningen
We willen aantrekkelijke stads-, wijk- en buurtparken die uitnodigen tot bewegen, ontspannen, verblijven en ontmoeten en bijdragen aan sociale- en gezondheidsdoelstellingen. We streven naar regionale recreatieve wandel- en fietsroutenetwerken.

Effectindicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Biodiversiteit soortgroepen	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-
% inwoners tevreden over inrichting en onderhoud van het groen in de woonomgeving	87%	≥ 90%	≥ 90%	≥ 90%	≥ 90%	90%
% inwoners dat jaarlijks een van de grote stadsparken bezoekt	91%	≥ 90%	≥ 90%	≥ 90%	≥ 90%	90%

Wat gaan we daarvoor doen?

Aanpakken van zwerfvuil in groen
We houden de stad schoon heel en netjes. Het zwerfvuil in beplanting wordt periodiek (op beeldnorm) verwijderd. Veelal gebeurt dit met social-return en tegelijk met het verwijderen van zwerfvuil op verharding en het verwijderen van onkruid.

Bestrijden onkruid in groen/boomspiegels
Beplanting wordt onkruidvrij gemaakt (voornamelijk streefbeeld basiskwaliteit), veelal in één werkgang met zwerfvuilverwijdering. Bloemrijk gras breiden we uit voor onder meer biodiversiteitsdoelen (o.a. bijen), beleving en klimaatadaptatie.

Aanpakken beplanting
Uitvoeren van doelgericht- en cyclisch beheer, inboet, investeringen in het groen en periodieke renovaties in afstemming met bewoners. Ook breiden we groen uit door ontharding en het stimuleren van private (bijdrage aan) groenontwikkeling.

Prestatie-indicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Zwerfvuil in het groen	99%	>90%	>90%	>90%	>90%	>90%
Onkruiden in groen en op boomspiegels	90%	>90%	>90%	>90%	>90%	>90%
Technische staat beplanting	92%	>90%	>90%	>90%	>90%	>90%

In 2018 richten we ons vooral op:

- Vergroening van de binnenstad: We vergroenen onder meer het Clausplein (in combinatie met waterberging), de Begijnenhofzijde van de Catharinakerk, de Mathildelaan rond kruising Emmasingel en we starten met de vergroening van het kernwinkelgebied.
- Vergroening en herinrichting Geldropseweg: We vergroenen (ontharden) de weg in overleg met omwonenden en andere stakeholders met bomen en plantvakken. En het wegprofiel wordt aangepast, onder meer om leefruimte te genereren.
- Uitvoeren van renovaties van groen, bomen en speelvoorzieningen: We voeren door de hele stad plaatselijk renovaties uit op inbreng van de buurt en op basis van de technische staat. Groen onder meer aan de Fazantlaan en de Verzetsheldenlaan.
- Renovatie van het Philips van Lenneppark fase 3: In overleg met de buurt voeren we de laatste fase van deze renovatie uit. De renovatie is mede gestart naar aanleiding van het verbreden van de rondweg en het verplaatsen van de kinderboerderij.
- Inzetten op het realiseren van het Natuur Netwerk Brabant in Eindhoven: We zetten in op start naar aanleiding van het bod van de B5 aan de provincie en voorziet in de realisatie van natuur en ecologische verbindingszones.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		12.642	13.635	13.375	13.191	13.176
Baten		745	908	906	747	747
Saldo		11.897	12.727	12.469	12.444	12.429

Betreft bestuurlijke prioriteiten voor ruimtelijk (€ 0,5 miljoen), waarvan € 0,2 miljoen voor groen. Overige verschillen betreffen verschuiving naar andere taakvelden (€ 0,4 miljoen).

Investeringsopgave		278	170	201	170	170

Doelenboom Programma 6. Sociaal Domein

BBV indicatoren

- Banen (aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 – 64 jaar)
- Jongeren met een delict voor de rechter (% 12 t/m 21 jarigen)
- Kinderen in uitkeringsgezinnen
- Netto arbeidsparticipatie (%)
- Werkloze jongeren (% 16 t/m 22 jarigen)
- Personen met een bijstandsuitkering (aantal per 1.000 inwoners)
- Lopende re-integratievoorzieningen (per 10.000 inw 15-64 jaar)
- Jongeren met jeugdhulp (% van alle jongeren tot 18 jaar)
- Jongeren met jeugdbescherming (% van alle jongeren tot 18 jaar)
- Jongeren met jeugdreclassering (% van alle jongeren van 12 t/m 23 jr)
- Cliënten met een maatwerkarrangement WMO (aantal per 10.000 inw)

TAAKVELD	DOEL	EFFECTINDICATOR	PRESTATIE	PRESTATIE INDICATOR
TV 6.1 Samenkracht en burger-participatie	Zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie, sociaal netwerk.	% Inwoners met een beperkte eigen kracht	Versterken sociale basis	Aantal (kleinschalige) initiatieven dat we subsidiëren
		% Inwoners dat niet meedoet		Aantal mensen dat gebruik maakt van het mantelzorgcompliment
		% Inwoners dat behoort tot de categorie meest geïsoleerd	Benutten kracht sociale basis	% meldingen dat door 1e lijn wordt afgehandeld in de sociale basis
		Zelfredzaamheid inwoners (ratio zelfredzaam/niet zelfredzaam)	Stimuleren van inwonersbetrokkenheid	Oordeel cliëntenraad SD (i.o.) over betrokkenheid inwoners bij beleidsvorming
		Leefsituatieindex buurtmonitor (gemiddelde score)		Aantal initiatieven dat via Right to Challenge voor de toetsingscommissie verschijnt
		Percentage dat uitsluitend gebruik maakt van sociale basis		Aantal locaties waar laagdrempelige dagbesteding wordt aangeboden
TV 6.2 Wijkteams	Tevredenheid over WIJeindhoven	Inwonerstevredenheid eerste lijn		
	Kwalitatieve en productieve 1e lijnsondersteuning		Inzetten 1e lijn (WIJeindhoven) en versterken sociale basis	% nieuwe dossiers WIJeindhoven waar product-bestelling(en) 2e lijn uit voortkomen
	Meer sturing en grip op 1e en 2e lijn, meer uitstroom			% actieve dossiers
				Totaal dossiers
TV 6.3 Inkomens-regelingen	Zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie, sociaal netwerk.	Percentage inwoners dat moeilijk rond kan komen	Verminderen van instroom in de bijstand	Aantal verstrekte uitkeringen
			Betaalbaar stellen van de inkomensvoorziening aan bijstandsgerechtigden	% aanvragen dat tijdig wordt afgehandeld
			Beperken van misbruik	Aantal boetes en waarschuwingen
				Aantal personen aan het werk met een loonkostensubsidie (excl beschut werken nieuw)
TV 6.4 Begeleide participatie	Bevorderen maatschappelijke participatie (niet gericht op doorstromen naar reguliere arbeid)	Netto participatiegraad (% mensen tussen 15 en 75 jaar dat een baan heeft)	Uitvoeren beschut werken en WSW	Aantal personen beschut werken (nieuw)
				Aantal personen WSW

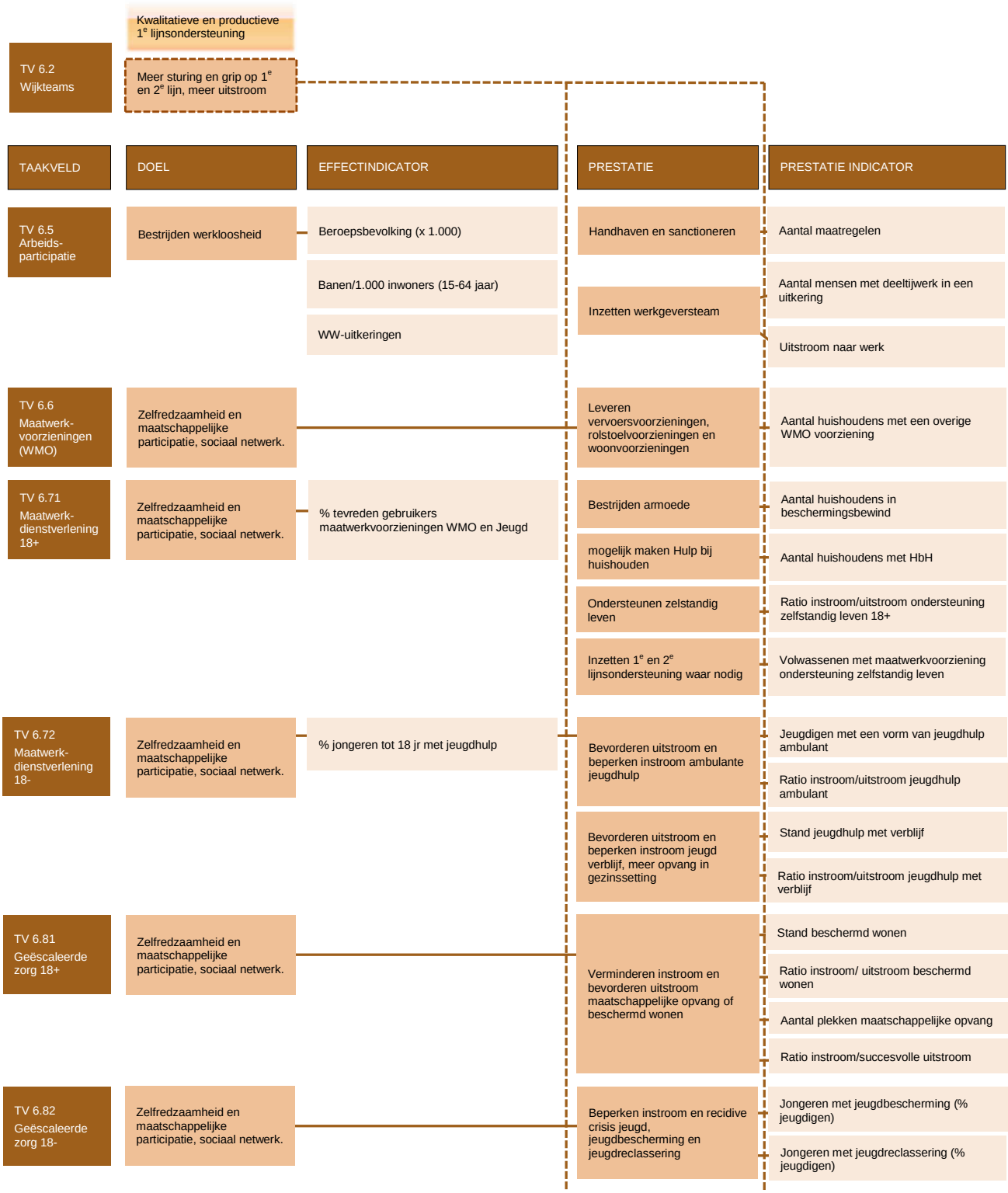
Kwalitatieve en productieve 1e lijnsondersteuning
TV 6.2 Wijkteams
Meer sturing en grip op 1e en 2e lijn, meer uitstroom
TAAKVELD
DOEL
EFFECTINDICATOR
PRESTATIE
PRESTATIE INDICATOR
TV 6.5 Arbeids-participatie
Bestrijden werkloosheid
Beroepsbevolking (x 1.000)
Handhaven en sanctioneren
Aantal maatregelen
Banen/1.000 inwoners (15-64 jaar)
Inzetten werkgeversteam
Aantal mensen met deeltijwerk in een uitkering
WW-uitkeringen
Uitstroom naar werk
TV 6.6 Maatwerk-voorzieningen (WMO)
Zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie, sociaal netwerk.
Leveren vervoersvoorzieningen, rolstoelvoorzieningen en woonvoorzieningen
Aantal huishoudens met een overige WMO voorziening
TV 6.71 Maatwerk-dienstverlening 18+
Zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie, sociaal netwerk.
% tevreden gebruikers maatwerkvoorzieningen WMO en Jeugd
Bestrijden armoede
Aantal huishoudens in beschermingsbewind
mogelijk maken Hulp bij huishouden
Aantal huishoudens met HbH
Ondersteunen zelstandig leven
Ratio instroom/uitstroom ondersteuning zelfstandig leven 18+
Inzetten 1e en 2e lijnsondersteuning waar nodig
Volwassenen met maatwerkvoorziening ondersteuning zelfstandig leven
TV 6.72 Maatwerk-dienstverlening 18-
Zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie, sociaal netwerk.
% jongeren tot 18 jr met jeugdhulp
Bevorderen uitstroom en beperken instroom ambulante jeugdhulp
Jeugdigen met een vorm van jeugdhulp ambulant
Ratio instroom/uitstroom jeugdhulp ambulant
Bevorderen uitstroom en beperken instroom jeugd verblijf, meer opvang in gezinssetting
Stand jeugdhulp met verblijf
Ratio instroom/uitstroom jeugdhulp met verblijf
TV 6.81 Geëscaleerde zorg 18+
Zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie, sociaal netwerk.
Verminderen instroom en bevorderen uitstroom maatschappelijke opvang of beschermd wonen
Stand beschermd wonen
Ratio instroom/ uitstroom beschermd wonen
Aantal plekken maatschappelijke opvang
Ratio instroom/succesvolle uitstroom
TV 6.82 Geëscaleerde zorg 18-
Zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie, sociaal netwerk.
Beperken instroom en recidive crisis jeugd, jeugdbescherming en jeugdreclassering
Jongeren met jeugdbescherming (% jeugdigen)
Jongeren met jeugdreclassering (% jeugdigen)

6. Sociaal domein

Dit programma omvat de taakvelden 6.1 Samenkracht en burgerparticipatie, 6.2 Wijkteams, 6.3 Inkomensregelingen, 6.4 Begeleide participatie, 6.5 Arbeidsparticipatie en 6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO). Verder zijn er taakvelden voor Maatwerk-dienstverlening (6.71 en 6.72) en Geëscaleerde zorg (6.81 en 6.82).

Ook in de komende periode is het uitgangspunt van ons handelen dat we de zelfredzaamheid en participatie van Eindhovenaren zoveel mogelijk versterken, dat mensen die dat nodig hebben passende ondersteuning krijgen en dat niemand tussen wal en schip valt. Om er voor te zorgen dat we deze doelstellingen duurzaam kunnen realiseren, is het noodzakelijk dat we de kosten in het sociaal domein terugdringen. Dit heeft in deze begroting dan ook onze allerhoogste prioriteit. We schetsen in deze inleiding eerst de context en de sturingsfilosofie van de afgelopen periode en daarna onze aanpak om tot directe bijsturing te komen om de financiële tekorten het hoofd te bieden.

Waar staan we nu?
Sinds 2012 is de visie WIJeindhoven de leidraad van onze aanpak ik het sociaal domein. Deze visie gaat uit van het centraal stellen van de leefwereld van een inwoner. Oplossingen moeten zoveel mogelijk gevonden worden in het normale leven (sociale basis), basisvoorzieningen moeten hiertoe worden versterkt. Iedere inwoner is uniek en heeft daarom bij ondersteuning zijn eigen maatwerk nodig. Geredeneerd vanuit de leefwereld wordt de inwoner ondersteund door één generalist, die samen met de inwoner een plan maakt dat ertoe moet leiden dat een inwoner zo snel mogelijk weer zelfredzaam is. Inzet wordt als eerste gezocht in de sociale basis. Als dat niet toereikend is, geeft de generalist zelf ondersteuning. Als dat ook ontoereikend is, kan de specialistische tweede lijn worden ingezet door de generalist.

Werkend vanuit de visie WIJeindhoven hebben we de afgelopen periode de strategie gekozen om ons te richten op het versterken van laagdrempelige ondersteuning, dichtbij mensen in de wijk (sociale basis). Daarnaast hebben we gewerkt aan de versterking van de positie van de generalisten. Deze versterking is een noodzakelijke voorwaarde voor een afbouw van specialistische (2e lijns) ondersteuning. Om dit te realiseren hebben we initiatieven in de sociale basis ondersteund en versterkt (met name middels financiering) om de mogelijkheden tot sociale ondersteuning in de wijken uit te breiden.
Voor het versterken van de positie van de generalisten van Stichting WIJeindhoven hebben we ze middels oprichting van de stichting een onafhankelijke positie in het veld gegeven. Daarnaast hebben we de taakoverdracht richting de generalistenteams grotendeels afgerond (m.u.v. de toegang complexe doelgroepen en samenlevingsopbouw) zodat zij ook daadwerkelijk hun integrale taak op zich kunnen nemen. Daarmee hangt samen dat er veel geïnvesteerd is in kennisontwikkeling bij de generalisten. Daarnaast is de samenwerking tussen Stichting WIJeindhoven en onderwijs, huisartsen, wijkverpleegkundigen verstevigd.

Ondanks onze wens vooral te focussen op de versterking van de sociale basis en de eerste lijn, hebben we moeten constateren dat er toch ook veel aandacht is gegaan naar de specialistische ondersteuning. Het goed laten landen van de decentralisaties vroeg veel tijd. Ondersteuningstrajecten die liepen moesten gewoon doorgang kunnen vinden en nieuwe vragen moesten direct kunnen worden opgepakt. De inkoopcontracten hebben we ingestoken om de continuïteit van zorg te kunnen waarborgen. In 2015 zijn we gestart met ontwikkeltafels om enerzijds knelpunten op te lossen en anderzijds de innovatie in de tweede lijn aan te jagen en afbouw daar te faciliteren. Inmiddels voeren we per 1-1-2018 een forse aanscherping van de contracten door, die leidt tot betere en scherper gedefinieerde producten en meer passende tarieven.

De insteek van onze aanpak is geweest om met versterking van de sociale basis en facilitering van de eerste lijn we de beweging naar minder specialistische ondersteuning en meer inzet sociale basis en eerste lijn zouden kunnen realiseren. We hebben echter moeten constateren dat enerzijds het onvoldoende gelukt is de sociale basis en de eerste lijn voldoende in positie te brengen. Alternatieven zijn hier nog onvoldoende ontwikkeld en benut. Anderzijds vraagt onze huidige financiële positie om meer directe sturing op de tweede lijn (en eerste lijn) om de specialistische ondersteuning af te bouwen. Alle sturingsinstrumenten worden ingezet om ook op lange termijn de benodigde ondersteuning voor onze inwoners te blijven garanderen. Inwoners zullen bijvoorbeeld te

maken krijgen met meer mogelijkheden in de sociale basis, meer ondersteuning door generalisten en kortere trajecten van specialistische ondersteuners waar dat mogelijk is.

Een belangrijke constatering is ook dat onze informatievoorziening nog onvoldoende op orde is. Daardoor hebben we te laat gezien dat de ontwikkelingen zo uit de pas lopen, interventies en bijsturing zijn daarmee te laat op gang gekomen.

Wat is de meerjarenagenda?
Werken aan preventie is en blijft een centraal aandachtspunt. Daarin kan veel gewonnen worden als het bijvoorbeeld gaat om de enorme schuldenproblematiek waar we in deze stad tegenaan lopen (ook een landelijke trend). Ook inclusieve voorzieningen in een inclusieve wijk waar plek is voor iedereen, passend onderwijs en een inclusieve arbeidsmarkt zijn erg belangrijk. Inclusieve wijken hebben ook een erg belangrijke rol in het mogelijk maken van uitstroom uit voorzieningen zoals beschermd wonen of andere vormen van verblijf. Hierin zien we ook de invulling van onze inclusie agenda, gekoppeld aan het VN verdrag voor de rechten van personen met een beperking.

De aanpak van het versterken van de sociale basis en eerste lijn om de tweedelijns ondersteuning te doen afnemen heeft nog onvoldoende resultaten opgeleverd. Dit leidt ertoe dat we per direct strak moeten gaan sturen op de tweede lijn, maar ook op de toegang naar deze tweede lijn bij stichting WIJeindhoven. Ook op de toegang naar de jeugdwet via andere verwijzers dan de generalisten heeft hierin onze aandacht.

We zetten onze visie WIJeindhoven daarbij nog steeds centraal. De inwoner moet centraal blijven staan, we blijven werken aan maatwerk, gebiedsgericht, dichtbij mensen, één plan per huishouden en mensen moeten keuzevrijheid hebben. Maar we gaan wel ingrijpen in de manier waarop we dat hebben georganiseerd. We gaan zaken vooral versimpelen en waar mogelijk efficiënter organiseren.

Daartoe hebben we een ambitieus maatregelenpakket ingezet. Deze maatregelen richten zich op het versnellen van het bereiken van de verwachtte effecten van de visie WIJeindhoven. Door deze ingreep kunnen onze uitgaven worden teruggedrongen met naar verwachting ongeveer €19,5 miljoen in 2018, oplopend tot ruim €30 miljoen in 2021. De maatregelen zijn onder te verdelen in een aantal lijnen:

- Keten participatie beter laten lopen waardoor uitstroom uit de participatiewet stijgt. Of inzet uit de tweede lijn (deels) vervangen met inzet in de sociale basis. Met deze groep maatregelen verwachten we een terugdringing van de uitgaven van ruim €4,5 miljoen in 2021 te kunnen realiseren.
- Specialistische zorg daar waar het kan vervangen door alternatieven in sociale basis. Dit zal naar verwachting een terugdringing van de kosten van ongeveer 3 ton opleveren in 2018, oplopend naar ongeveer €1 miljoen in 2021.
- Meer regie op de eerste lijn (stichting WIJeindhoven) en specialistische ondersteuning in de tweede lijn. Deze maatregelen kunnen naar verwachting de uitgaven terugdringen met ruim €15 miljoen in 2018, oplopend naar €25 miljoen in 2021.
- Randvoorwaardelijke maatregelen zoals sturingsinformatie op orde, administratie en ICT op orde en begroting op orde. Vooral gericht op meer grip krijgen op het sociaal domein. Deze maatregelen zijn randvoorwaardelijk en leveren geen directe besparingen op.

De geraamde opbrengsten van het maatregelenpakket zijn ambitieus en behelzen dus een risico. De overschrijdingen in het sociaal domein worden zoveel als mogelijk binnen dit domein opgevangen. Wij presenteren daarbij een integrale begroting waar in de breedte afwegingen gemaakt worden.

Agenda 2018
Vanuit het programma participatie staat het verkleinen van de instroom en vergroten van de uitstroom uit de participatiewet centraal, dit is een van de grootste prioriteiten de komende jaren. Daarnaast staan het invulling geven aan de banenafspraak en beschut werk, signaleren en handhaven en de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt centraal in onze aanpak de komende jaren. Vanuit onderwijs (taakveld 4) zetten we verder in op de aanpak volgens ons SPIL-concept en taalonderwijs (volwassenen).

In de sociale basis kunnen nog meer inwoners worden ondersteund voordat er sprake is van betaalde eerste of tweede lijns ondersteuning. We stimuleren actief de ontwikkelingen van alternatieven in de sociale basis voor begeleiding en dagbesteding, en de preventieve aanpak van problematische schulden. Juist door preventief ondersteuning te bieden vanuit de sociale basis kunnen voor inwoners grotere problemen voorkomen worden. Daarnaast helpen alternatieven in de sociale basis doordat de generalisten worden ontlast en daarmee in staat worden gesteld meer tijd te besteden aan het bieden van ondersteuning en begeleiding vanuit de eerste lijn.

Naast meer inzetten op voorzieningen in de sociale basis, staat strakkere sturing op stichting WIJeindhoven en het beter toerusten van generalisten centraal. De sturing op de stichting zal mede vorm gegeven worden door meer inzicht in wijkbudgetten. Ander belangrijk aandachtspunt is dat de generalisten werk nog veel meer centraal zetten als katalysator voor veel andere leefdomeinen. We rusten de generalisten beter toe met instrumenten om kostenbewustzijn te ontwikkelen, we ontwikkelen de steunwijzer door en positioneren de expertiseschil nadrukkelijker. Daarnaast zal de komende periode veel aandacht zijn voor het verbeteren van de samenwerking tussen de stichting en andere partijen in de wijk, zoals huisartsen, onderwijs. Daarin zit ook de inzet om zij-instroom in specialistische ondersteuning vanuit medisch verwijzers te beperken. Op deze manier gaat de stichting beter sturen op ‘de grote geldstroom’ van de 2e lijns voorzieningen. Ook over een efficiënte en effectieve inzet van de stichting zelf (de kleine geldstroom) maken we heldere afspraken.

Veel aandacht zal uitgaan naar het terugdringen van de instroom in specialistische ondersteuning jeugd. Dit gebeurt onder andere via het vergroten van het aanbod van pleegzorg, preventie via opvoedondersteuning, maatwerk om de overgang 18-/18+ beter te laten verlopen en het voorkomen en snel ingrijpen bij crisissen. Daarnaast treffen we maatregelen om te voorkomen dat instroom vanuit het medisch en juridisch domein leidt tot onnodige hoge kosten en gemiste inhoudelijke kansen.

Vanuit de WMO ligt de nadruk, naast bovengenoemde maatregelen, de komende periode op minder instroom en meer uitstroom uit beschermd wonen. Dit doen we door de inzet van een tussenproduct dat zwaardere begeleiding in de thuissituatie mogelijk maakt. Daarnaast bereiden we ons voor op de doordecentralisatie van beschermd wonen/maatschappelijke opvang en werken we aan het opgang krijgen van innovatie bij aanbieders. Ook het beter laten werken van de keten van de zwaarste voorzieningen naar overige specialistische ondersteuning heeft prioriteit. Andere aandachtspunten zijn een betere samenwerking tussen zorgverzekeraars, gemeenten en ggz en het inzetten van resultaatfinanciering voor huishoudelijke hulp.

De financiële problematiek onder inwoners van onze stad is een van de grootste prioriteiten voor de komende periode. We zetten in op het uitrollen van de innovatieve experimenten uit de citydeal Inclusieve Stad, het inzetten van vroegsignalering in samenwerking met partners en budgetbeheer/budgetcoaching in de wijk organiseren in het kader van preventie.

In 2018 gaan we sturing en beheersing binnen de WMO en Jeugdwet strakker vormgeven. We hebben laten onderzoeken wat daarvoor nodig is. Daaruit blijkt onder andere dat we niet ontkomen aan een aantal stevige ingrepen, zoals op het gebied van budgetbeheersing. Dit stelt ons in staat om meer grip op het zorgaanbod te krijgen en anderzijds helpt dit ons om in partnerschap met aanbieders de gewenste ontwikkeling op gang te krijgen en daadwerkelijk de verschuiving van 2e naar 1e naar 0e lijns zorg mogelijk te maken. Hierbij maken we gebruik van ervaringen van andere gemeenten. Waar me met aanbieders komen tot afspraken over budgetbeheersing, borgen we dat deze niet leiden tot onaanvaardbare wachttijden.

Het maatregelenpakket en overige prioriteiten voor de komende jaren zijn integraal in deze begroting verwerkt. Bij de uitwerking en realisatie van de aanpassingen en beleid en uitvoering die doorgevoerd gaan worden nemen we het dringende advies van de cliëntenraad Sociaal Domein om de ervaringsdeskundigheid van inwoners hierin te betrekken graag ter harte.

BBV-indicatoren

Indicator	Jaar	Eindhoven	Nederland	Gemeenten 100.000 - 300.000
Banen (aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 – 64 jaar)	2016	1022	744	825
Jongeren met een delict voor de rechter (% 12 t/m 21 jarigen)	2015	1,70	1,45	1,56
Kinderen in uitkeringsgezinnen (% kinderen tot 18 jaar)	2015	8,62	6,58	7,86
Netto arbeidsparticipatie (% van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking)	2016	65,6	65,8	65,8
Werkloze jongeren (% 16 t/m 22 jarigen)	2015	2,15	1,52	1,73
Personen met een bijstandsuitkering (aantal per 10.000 inwoners)	2016	49,7	41,3	49,2
Lopende re-integratievoorzieningen (aantal per 10.000 inwoners van 15 – 64 jaar)	2016	14,4	25,5	23,1
Jongeren met jeugdhulp (% van alle jongeren tot 18 jaar)	2016	10,4	10,7	10,9
Jongeren met jeugdbescherming (% van alle jongeren tot 18 jaar)	2016	1,1	1,2	1,2
Jongeren met jeugdreclassering (% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar)	2016	0,5	0,5	0,6
Cliënten met een maatwerkarrangement WMO (aantal per 1.000 inwoners)	2016	56	54	63

6.1 Samenkracht en burgerparticipatie

Wat willen we bereiken?

Zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie, sociaal netwerk

Het versterken van de sociale basis is essentieel voor het slagen van de ambities van WIJeindhoven. De sociale basis willen we zo sterk maken, dat mensen voldoende toegrust zijn om zelfredzaam te zijn en een bijdrage te leveren aan de sociale kwaliteit van de stad. Dit vanuit de visie dat een stevige en krachtige sociale basis, die er is voor iedereen en waarin mensen oog en zorg hebben voor elkaar, de behoefte aan inzet van de generalistenteams en van specialisten in de tweede lijn vermindert.

Effectindicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
% inwoners met beperkte eigen kracht	7%	≤ 7%	≤ 7%	≤ 7%	≤ 7%	≤ 7%
% inwoners dat niet meedoet	5%	≤ 4%	≤ 4%	≤ 4%	≤ 4%	≤ 4%
% inwoners dat behoort tot de categorie meest geïsoleerd	5%	≤ 5%	≤ 5%	≤ 5%	≤ 5%	≤ 5%
Zelfredzaamheid inwoners (ratio zelfredzaam/niet zelfredzaam)	1,5	1,55	1,55	1,55	1,55	1,55
Leefsituatieindex buurtmonitor (gemiddelde score)	106	107	107	107	107	107
% inwoners dat uitsluitend gebruik maakt van sociale basis	85,1%	90%	90%	90%	90%	90%

Wat gaan we daarvoor doen?

Versterken sociale basis

We stimuleren activiteiten in de stad die samen zorg dragen voor een sociale basis die voor iedereen toegankelijk is en die gericht zijn op het versterken van de eigen kracht en het versterken van informele ondersteuning en samenkracht. Hiertoe bestaan o.a. verschillende subsidieregelingen. Via direct contact met initiatieven en partijen in de stad (o.a. via thematafels) sturen we meer op resultaten en effecten (beweging 2 > 1 > 0). Hierbij zetten we extra in op het realiseren van alternatieven voor professionele (2e lijns) ondersteuning in de sociale basis.

Benutten kracht sociale basis

Om het aantal verwijzingen naar (het gebruik van) de sociale basis te stimuleren, werken we aan de zichtbaarheid en vindbaarheid van activiteiten in de sociale basis bij verwijzers in de 1e lijn en partners in de 2e lijn. Één belangrijk instrument hierbij is de Steunwijzer die gebruikt wordt door stichting WIJeindhoven.

Stimuleren van inwonersbetrokkenheid

Samen met de nieuwe cliëntenraad Sociaal domein (CRSD) geven we vorm aan cliëntenparticipatie in nieuw perspectief. Uitgangspunt hierbij is meer directe betrokkenheid van inwoners bij beleidskeuzes.

Prestatie-indicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Aantal (kleinschalige) initiatieven dat we subsidiëren	194	220	230	240	250	250
Aantal mensen dat gebruik maakt van het mantelzorgcompliment	2.543	2.750	3.000	3.000	3.000	3.000
Aantal locaties waar laagdrempelige dagbesteding wordt aangeboden	10	9	10	11	12	12
% meldingen dat door 1e lijn wordt afgehandeld in de sociale basis	34%	31%	32%	33%	34%	35%
Oordeel cliëntenraad SD (i.o.) over betrokkenheid inwoners bij beleidsvorming	Cliëntenraad SD nog niet gestart	6	6,5	6,5	7	7
Aantal initiatieven dat via Right to Challenge voor de toetsingscommissie verschijnt	7	5	5	5	5	5

In 2018 richten we ons vooral op:

- Beweging van specialistische ondersteuning (2e lijn) naar informele ondersteuning in de buurt (sociale basis)(maatregelenpakket): Hiertoe brengen we het huidige aanbod in de sociale basis beter in beeld, gaan we op zoek naar kansrijke alternatieven voor 2e lijns aanbod in de sociale basis en stimuleren en faciliteren we het verwezenlijken van die kansen, o.a. laagdrempelige dagbesteding, meer reguliere kinderopvang met specialistische ondersteuning, meer duurzame uitstroom uit 2e lijns verblijfsvoorzieningen voor jeugd en meer preventieve aanpak van schulden (maatregelenpakket).
- Ondersteunen en faciliteren van WIJeindhoven: We ondersteunen WIJeindhoven in hun rol bij het versterken van de sociale basis waarbij we ons richten op duidelijkheid over rollen en ondersteuning bij de benodigde kennis en vaardigheden.
- Meer financiële sturing: Meer (financiële) sturing op de 2e, 1e en 0e lijn om alternatieven in de sociale basis te ontwikkelen en in te zetten (onder andere via contract- en subsidieafspraken).
- Hervorming van het bestaande subsidiestelsel: Daarnaast richten we ons op de hervorming van het bestaande subsidiestelstel waarbij we meer aandacht hebben voor effectiviteit van subsidies in de sociale basis. De samenwerking tussen partijen wordt daarbij aangemoedigd. Maatschappelijke effecten zoals versterkte zelfredzaamheid zijn slechts mogelijk als verschillende organisaties de krachten (en activiteiten)

bundelen. Dat kunnen organisaties in de sociale basis zijn, maar ook combinaties met aanbieders uit de 1e en 2e lijn.

- Stimuleren mondiaal burgerschap: Via diverse organisaties in de stad, onder de paraplu van de Global Goals, stimuleren wij mondiaal burgerschap dat zich uit in duurzaam en eerlijk consumenten- (en producenten-) gedrag en een positieve grondhouding t.a.v. diversiteit; voor een verbonden stad. We leggen een extra accent op tegengaan van polarisatie (in wijken) door een brede samenspraak met zelforganisaties en partijen in de wijken zelf, diversiteit van de eigen gemeentelijke organisatie en de aanpak van anti-discriminatie.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		42.983	33.948	32.201	32.094	31.792
Baten		2.168	2.445	2.166	2.166	2.166
Saldo		40.815	31.503	30.035	29.928	29.626

Betreft intensivering voor sociaal domein (€ 1,6 miljoen). Overige verschillen worden als volgt verklaard: wijziging systematiek interne doorbelasting (- € 9 miljoen) en verschuiving naar andere taakvelden (-1,0 miljoen).

Investeringsopgave		444	256	136	2.866	390

6.2 Wijkteams

Wat willen we bereiken?

Tevredenheid over WIJeindhoven
Een stijging van de inwonerstevredenheid over de dienstverlening van stichting WIJeindhoven ten opzichte van 2017 doordat generalisten steeds beter aansluiting vinden bij de leefwereld van inwoners en maatwerk bieden.

Kwalitatieve en productieve 1e lijnsondersteuning
Een kwalitatief hoogwaardige en productieve uitvoering van eerstelijns ondersteuning en begeleiding door generalisten van WIJeindhoven op alle leefdomeinen, waardoor minder inzet van specialistische tweedelijns ondersteuning nodig is. Laagdrempelige ondersteuning in de eigen leefomgeving van inwoners organiseren, die aansluit op alle leefdomeinen van de inwoners door maatwerk. Doel is dat mensen zo snel mogelijk weer zelfredzaam zijn.

Meer sturing en grip op eerste en tweede lijn, meer uitstroom
We gaan de sturing op de eerste lijn versterken door het maken van productieafspraken met stichting WIJeindhoven waarin we vastleggen hoeveel ondersteuning minimaal door de generalisten zelf gegeven gaat worden. Daarnaast maken we afspraken om de grip op de toegang naar de tweede lijn versterken. Ook komt het bevorderen van uitstroom meer centraal te staan in de afspraken die we vastleggen met stichting WIJeindhoven.

Effectindicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Inwonerstevredenheid eerste lijn	62%	≥ 62%	≥ 63%	≥ 64%	≥ 65%	≥ 65%

Wat gaan we daarvoor doen?

Inzetten 1e lijn (WIJeindhoven) en versterken sociale basis

Sturen op stichting WIJeindhoven door middel van subsidie en WIJeindhoven te faciliteren in de uitvoering van kwalitatieve eerstelijns ondersteuning en begeleiding op alle leefdomeinen, waardoor minder inzet van specialistische ondersteuning nodig is. Centraal in de afspraken staan de ondersteuning die de stichting zelf gaat leveren, meer grip op toegang naar de tweede lijn en het bevorderen van uitstroom.

Prestatie-indicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
% nieuwe dossiers WIJeindhoven waar product-bestelling(en) 2e lijn uit voortkomen	32%	20%	30%	28%	27%	26%
% actieve dossiers	57,2%	65%	60%	57%	56%	55%
Totaal dossiers	27.133	26.000	25.000	25.000	25.000	25.000

In 2018 richten we ons vooral op:

- Stichting WIJeindhoven legt ieder kwartaal verantwoording af aan de gemeente op vastgestelde resultaatafspraken. Wij sturen actief op deze resultaten. Ook implementeren we een nieuw regiesysteem dat betere data zal opleveren.
- Door middel van inzicht in de totale uitgaven sociaal domein op wijkniveau kunnen wij en de stichting sturen op beheersing van het totale beschikbare budget per wijk. Ook worden trainingen gegeven om het kostenbewustzijn en de expertise van generalisten te vergroten.
- Samenwerking tussen generalisten, huisartsenpraktijken en wijkverpleging is van belang voor uitvoering van één huishouden, één plan en één contactpersoon. Een goede samenwerking tussen deze partijen beperkt de instroom in de 2e lijn.
- Een kwalitatief hoogwaardige en kostenbewuste Expertiseschil (maatregelenpakket): Generalisten kunnen te allen tijde onafhankelijke experts raadplegen om op basis van de vraag van de inwoner een juiste inschatting te maken van de benodigde (2e lijns) ondersteuning en bijbehorende kosten.
- Door middel van het optimaliseren van werkprocessen en andere acties uit het maatregelenpakket, trachten we meer tijd te creëren voor de generalisten om ondersteuning en begeleiding te bieden, hierdoor is minder inzet in de 2e lijn nodig.Wat betreft onze collectieve welzijnstaken (18+) zetten we in 2018 stappen naar een structurele invulling van ieder rol en taken.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		30.759	33.514	33.319	33.282	33.277
Baten		0	153	35	0	0
Saldo		30.759	33.361	33.284	33.282	33.277

Betreft wijziging van de systematiek voor interne doorbelasting (€ 2,7 miljoen).

6.3 Inkomensregelingen

Wat willen we bereiken?

Zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie, sociaal netwerk

We streven naar het verminderen van instroom in de bijstand, het bevorderen van uitstroom naar werk (zie taakveld 6.5) en het beperken van misbruik. Inkomensondersteuning is bedoeld als vangnet. Hierbij worden de rechten en plichten van de inwoner in acht genomen. We willen schulden en het beroep op bewindvoering terugdringen.

Effectindicatoren	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
% inwoners dat moeilijk rond kan komen	8%	11%	10%	9,5%	9%	9%

Wat gaan we daarvoor doen?

Verminderen van instroom in de bijstand

Onze ambitie is om de komende jaren steeds een 1% betere bestandsontwikkeling te hebben dan landelijk en zo de achterstand die we hebben opgelopen in 2016 goed te maken. In deze begroting is dat vertaald in absolute aantallen en bedragen conform de meest actuele reeksen van het CPB. Indien de landelijke ontwikkeling anders is dan nu voorzien en ons budget wordt aangepast, passen we de doelstelling voor de bestandsontwikkeling confrom aan. Deze ambitie willen we realiseren door het aanvullende maatregelenpakket in de keten van Participatie & Inkomen. Hierdoor wordt de in 2016 opgelopen achterstand ingelopen. Hierbij blijft ‘meedoen naar vermogen’ uiteraard het uitgangspunt.

Beperken van misbruik

We willen de ‘vrijblijvendheid’ van participatie bij inwoners die een (tijdelijke) bijstandsuitkering ontvangen verminderen. Hierbij is signalering en handhaving een nadrukkelijk aandachtspunt. Oneigenlijk gebruik willen wij voorkomen en tegengaan. Hiervoor voeren wij fraudeonderzoeken uit en pakken inwoners die het betreft aan.

Betaalbaar stellen van de inkomensvoorziening aan bijstandsgerechtigden

We stellen een passende inkomensvoorziening betaalbaar aan mensen die daar recht op hebben en we handelen aanvragen voor levensonderhoud binnen de wettelijke termijn af.

Bestrijden armoede

Het armoedebeleid kunnen we op basis van de armoedemonitor en het stadsdebat verder verbeteren. De “Klijnsma middelen” worden volledig ingezet voor het bestrijden van kinderarmoede.

Prestatie-indicatoren	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
% aanvragen dat tijdig wordt afgehandeld	77%	95%	95%	95%	95%	95%
Aantal verstrekte uitkeringen	7.075	6.819	7.110	7.110	7.110	7.110
Aantal personen aan het werk met loonkostensubsidie (excl. beschut werken)	121	230	375	500	625	750
Aantal boetes en waarschuwingen	540	250	600	600	600	600

In 2018 richten we ons vooral op:

- Preventie op de instroom: We werken hiervoor nauw samen met stichting WIJeindhoven, het Participatiebedrijf, het Werkgelegenheidsteam (WGT) en externe partners via de inkoop Maatschappelijke Deelname en Werk.
- Permanente loonkostensubsidie: Door de inzet van meer permanente loonkostensubsidie voor mensen met een arbeidsbeperking, willen we de arbeidsparticipatie verhogen en daarmee voldoen aan de

landelijke gemaakte afspraken op basis van het Sociaal Akkoord.

- Handhaving: We passen hoogwaardig handhaven toe inclusief daar waar nodig het uitvoeren van het landelijk en gemeentelijk sanctiebeleid gericht op mensen die zich niet aan de regels houden, om misbruik te voorkomen.
- Samenwerking: Samenwerking met relevante partners: We werken nauw samen met relevante partners (woningcorporaties, energieleveranciers, zorgverzekeraars, CAK, bewindvoerders, Rechtbank etc.) en overheidsschuldeisers in het kader van vroegsignalering en om te komen tot een gezamenlijke aanpak.
- Armoedebeleid: Herijking armoedebeleid middels stadsdebat. Gratis OV voor minima zullen we continueren conform afspraak, waarbij we sturen op het beheersbaar krijgen van de instroom.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		115.868	134.759	136.130	138.117	138.236
Baten		109.238	120.297	122.681	124.258	125.450
Saldo		6.630	14.462	13.449	13.859	12.786

In bovenstaand overzicht zijn zowel het armoedebeleid als de uitkeringen participatiewet verwerkt. Van de lasten voor 2018 besteden we €18,1 miljoen aan armoedebeleid en €110,4 miljoen aan inkomen. Een bedrag van €6,2 betreft interne doorbelastingen. De baten zijn volledig toe te schrijven aan inkomen.
Het verschil tussen 2017 en 2018 betreft intensiveringen sociaal domein (lasten € 15 miljoen, baten € 6,4 miljoen) en het maatregelenpakket (lasten - € 3,7 miljoen). Overige verschillen betreffen bijstelling van diverse budgetten op basis van realisatie (met name de gebundelde uitkering) en door wijziging van de systematiek interne doorbelasting (met name armoederegelingen en personele kosten).

Investeringsopgave		0	0	0	0	0

6.4 Begeleide participatie

Wat willen we bereiken?

Bevorderen maatschappelijke participatie (niet gericht op doorstromen naar reguliere arbeid)
We willen hierbij een kwalitatieve uitvoering van de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) en Beschut Werken nieuw (blijven) realiseren.

Effectindicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Netto participatiegraad (% mensen tussen 15 en 75 jaar dat een baan heeft)	65,6%	65,5%	66,5%	67,0%	67,5%	68,0%

Wat gaan we daarvoor doen?

Uitvoeren beschut werken en WSW
Naast de uitvoering van de WSW, zal vanaf 2018 ook de uitvoering van beschut werken nieuw en de loonkostensubsidie worden uitgevoerd door Ergon.

Prestatie-indicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Aantal personen beschut werken	0	39	109	148	187	226
Aantal personen WSW	1.432	1.375	1.320	1.267	1.216	1.168

In 2018 richten we ons vooral op:

- Afbouw WSW: Op basis van realisatie in voorafgaande jaren gaan we uit van een WSW-uitstroom van 4% (als gevolg van de sluiting van de WSW per 1 januari 2015), waarbij we deze openvallende plekken gaan invullen met personen op basis van de Participatiewet.
- Beschut Werken nieuw: Gemeenten hebben van de rijksoverheid een taakstelling beschut werken ontvangen. Voor Eindhoven is deze taakstelling in 2018 gesteld op 70 personen.
- Passende arbeidsplaatsen: We organiseren meer passende plekken voor mensen die het structureel niet redden economisch zelfstandig te zijn, bijvoorbeeld doordat meer sociale ondernemingen in een groeiend aantal sectoren actief worden.

Verbonden partijen

GR Werkvoorziening Eindhoven (Ergon)
Het Werkvoorzieningsschap regio Eindhoven behartigt de gemeenschappelijke belangen van de deelnemende gemeenten op het gebied van de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) en gezamenlijk afgesproken re-integratietaken voor andere gemeentelijke doelgroepen Participatiewet.
Naast de uitvoering van de WSW, wordt vanaf 2018 ook de uitvoering van beschut werken nieuw en de loonkostensubsidie uitgevoerd door Ergon.
Daarnaast is er de wens om het traject Werkleerbedrijf door te ontwikkelen naar het Participatiebedrijf, dat vanaf 2018 onder de GRWRE valt. Het Participatiebedrijf richt zich op re-integratiedienstverlening met als doel uitstroom naar werk. Er is sprake van een landelijk risico op het gebied van de WSW vanwege een lagere rijkssubsidie per WSW-werkplek. Dit doordat het uitstroom volume tegen valt en de rijksbegroting is vastgesteld.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		33.755	37.678	35.461	33.583	32.632
Baten		0	0	0	0	0
Saldo		33.755	37.678	35.461	33.583	32.632

Betreft wijziging van de systematiek voor interne doorbelasting (€ 3 miljoen), verschuiving naar taalveld 6.5 voor de kosten voor Ergon (- € 2 miljoen), herverdeling WSW budget van woongemeenten naar betalende gemeenten (€ 5 miljoen). Daar tegenover staat een afname van het WSW budget als gevolg van de afbouw van deze regeling (- € 2 miljoen).

6.5 Arbeidsparticipatie

Wat willen we bereiken?

Bestrijden werkloosheid
We sturen op een beroepsbevolking die anticipeert op ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en die flexibel en duurzaam inzetbaar is. We werken toe naar een arbeidsmarkt waar zoveel mogelijk mensen vanuit de Participatiewet betaald werk verrichten.

Effectindicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Beroepsbevolking (x 1.000)	121	122	123	124	125	126
Banen/1.000 inwoners (15-64 jaar)	1.022	1.000	1.073	1.127	1.183	1243
WW-uitkeringen	5.500	5.400	4.200	4.100	3.850	3.775

Wat gaan we daarvoor doen?

Handhaven en sanctioneren

We zetten in op hoogwaardig handhaven waarin preventie en gedragsverandering centraal staan. We willen de 'vrijblijvendheid' van participatie bij inwoners die een (tijdelijke) bijstandsuitkering ontvangen verminderen.

Inzetten werkgeversteam

We zetten in op een inclusieve arbeidsmarkt, waarin iedereen de kans krijgt zijn of haar talent te benutten en te participeren en we stimuleren sociaal ondernemen.

Prestatie-indicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Aantal maatregelen	131	440	350	350	350	350
Uitstroom naar werk	552	1.200	1.200	1.200	1.200	1.200
Aantal mensen met deeltijdwerk in een uitkering	552	800	800	1.000	1.000	1.000

In 2018 richten we ons vooral op:

- Optimalisering ketensamenwerking Participatie & Inkomen (maatregelenpakket): Om een betere bijstandsontwikkeling te bewerkstelligen dan landelijk, werken we aan optimalisering van de ketensamenwerking participatie & inkomen (tussen stichting WIJeindhoven, het Participatiebedrijf en het Werkgelegenheidsteam (WGT)/04werkt).
- Jongeren in de bijstand en inwoners met langjarige afstand tot de arbeidsmarkt in beweging krijgen: We zetten extra in op jongeren die nu in de bijstand zitten. Daarnaast een scholingsoffensief in 2018. En tot slot vitaliteit en empolyabiliteit (lerend leven) van ouderen werknemers bevorderen ism brainportdevelopment, ondernemers en vakbonden. Daarnaast richten we ons op het faciliteren van de beweging die op gang komt nu de generalisten de doelgroep met een grote en langjarige afstand tot de arbeidsmarkt in beweging krijgen.
- Uitstroom vergunninghouders naar werk: Ook de uitstroom van vergunninghouders naar werk, duurzame inzetbaarheid van de middengroepen en specifieke doelgroepen zoals ouderen en migranten hebben extra prioriteit in 2018.
- Inzet participatiebedrijf: We willen dat het Participatiebedrijf haar portfolio doorontwikkelt zodat het producten en diensten aan bijstandsgerechtigden aanbiedt zodat die op een effectieve manier ondersteund worden om aan betaald werk te komen. Het Participatiebedrijf zal met ingang van 2018 worden doorontwikkeld onder de GRWRE.
- Verhogen inzet effectieve 2e lijns re-integratiedienstverlening: We verhogen de inzet van effectieve 2e lijns re-integratiedienstverlening, om zodoende de inzet van minder effectieve instrumenten te stoppen en de beweging van de 2e lijn naar de 1e lijn en preventieve dienstverlening te versterken.
- Algemeen stimuleren van de uitstroom: We stimuleren de uitstroom uit de bijstand onder andere via samenwerking met (sociale) ondernemingen en met uitzendbureaus, via interne ketenoptimalisatie (tussen stichting WIJeindhoven, het Participatiebedrijf en 04Werkt/het Werkgelegenheidsteam (WGT)) en met de inzet van effectieve ontwikkel- en re-integratietrajecten via de inkoop Maatschappelijke Deelname en Werk (MDW). Met betrekking tot social return start in 2018 de regionale samenwerking.
- Werkgelegenheidsprojecten in de zorg/schoonmaak: In 2018 zetten we wederom in op een aantal werkgelegenheidsprojecten om enerzijds onze begeleiding en ondersteuning efficiënt en kwalitatief te continueren en anderzijds de werkgelegenheid in de zorg/schoonmaak te stimuleren en kansen te blijven creëren voor onze inwoners die (tijdelijk) afhankelijk zijn van bijstand.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		8.529	15.527	16.145	16.983	17.786
Baten		423	219	200	200	200
Saldo		8.106	15.308	15.945	16.783	17.586

Betreft intensiveringen sociaal domein (€ 2,9 miljoen). Overige verschillen worden als volgt verklaard: wijziging systematiek interne doorbelasting (€ 0,9 miljoen), nieuwe pilot HHT en verlenging Gascogne Thuis (€ 1,5 miljoen), Ergon (Arbeidspool WLB en buurtbedrijf) verschoven van taakveld 6.4 (€ 2,0 miljoen) en loonkostensubsidie van taakveld 6.1.

6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)

Wat willen we bereiken?

Zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie, sociaal netwerk
Inwoners ondersteunen om zo lang en duurzaam mogelijk zelfredzaam te blijven en zelfstandig te blijven wonen, ook als hier specifieke voorzieningen voor nodig zijn.Door de veranderende indeling van taakvelden is dit taakveld zo klein geworden dat er geen specifieke effectindicator voor dit taakveld is. De maatwerkvoorzieningen WMO dragen bij. aan het vergroten van de zelfredzaamheid waarvoor een effectindicator is opgenomen in taakveld 6.1

Wat gaan we daarvoor doen?

Leveren vervoersvoorzieningen, rolstoelvoorzieningen en woonvoorzieningen
Wij verstrekken WMO-voorzieningen zoals vervoersvoorzieningen, rolstoelvoorzieningen en woonvoorzieningen (overige WMO-voorzieningen). Op deze manier ondersteunen wij de inwoner in het oplossen van zijn of haar mobiliteitsprobleem en kan de inwoner zelfstandig thuis blijven wonen.

Prestatie-indicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Aantal inwoners met een overige WMO voorziening (hulpmiddelen)	3.816	3.816	3.816	3.816	3.816	3.816

In 2018 richten we ons vooral op:

- Transformatie van het beleid (maatregelpakket): De manier waarop we de wettelijke taken uitvoeren past binnen de transformatie in het sociaal domein. Het beleid moet uiteindelijk efficiënter worden en we willen de uitvoering versimpelen.
- Aansluiting zoeken bij de sociale basis (maatregelenpakket): We zoeken aansluiting bij de sociale basis zodat ook daar laagdrempelige initiatieven tot ontwikkeling kunnen komen waar inwoners collectief gebruik van kunnen maken.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		3.344	8.429	8.304	8.299	8.290
Baten		0	0	0	0	0
Saldo		3.344	8.429	8.304	8.299	8.290

Betreft intensiveringen sociaal domein om te anticiperen op stijging in de lasten voor WMO-hulpmiddelen na een nieuwe aanbesteding (€ 1,2 miljoen). Overige verschillen komen door wijziging van de systematiek interne doorbelasting (€ 3,7 miljoen) .

6.71 Maatwerkdienstverlening 18+

Wat willen we bereiken?

Zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie, sociaal netwerk

Als gemeente faciliteren wij de inwoner, maar kijken wij ook naar de mogelijkheden tot zelfregie en soms kiezen wij voor maatwerkarrangementen. Doel is inwoners zo snel als mogelijk weer zelfredzaam te laten zijn. Wij hebben hier de komende periode een grote opdracht, zoals terug te zien is in de prestatieindicator (ratio instroom/uitstroom ondersteuning zelfstandig leven 18+). Wij gaan hier dan ook meer inzetten op maatwerkvoorzieningen voordat wij voorzieningen uit de 2e lijn inzetten.

Effectindicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
% tevreden gebruikers maatwerk-voorzieningen (WMO en jeugd)	75%	75%	76%	77%	78%	79%

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen zelfstandig wonen

Voor het oplossen van sociale problemen is soms specialistische ondersteuning in de tweede lijn nodig. In deze gevallen kan de generalist ambulante ondersteuning thuis in zetten.

Inzetten 1e en 2e lijnsondersteuning waar nodig

Wij bieden volwassenen ambulante 2e lijnsondersteuning in de 2e lijn als dit nodig is, vanuit maatwerkarrangementen. De inzet van de generalist moet merkbaar worden door een afname van deze vorm van ondersteuning in de 2e lijn. Dit is onderdeel van het maatregelenpakket.

Aanpakken schuldenproblematiek

Bij schulddienstverlening zetten we samen met onze partners nog meer in op preventie, vroegsignalering en financiële educatie om problematische schulden te voorkomen. Ook willen we een passend alternatief bieden voor bewindvoering, waarbij we willen komen tot een laagdrempelig aanbod van budgetbeheer. Dit is een alternatief in de sociale basis zodat we er vroeger bij zijn en voorkomen dat schuldensituaties zo escaleren dat er tweede lijns bewindsvoering nodig is.

Mogelijk maken Hulp bij huishouden

Wij geven inwoners met huishoudelijke hulp de noodzakelijke ondersteuning zodat zij kunnen wonen in een schoon en leefbaar huis. Hierdoor kunnen zij langer deelnemen aan de samenleving en zelfstandig blijven wonen.

Prestatie-indicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Ratio instroom/uitstroom ondersteuning zelfstandig leven 18+	1,09	0,89	0,90	0,97	0,94	0,94
Volwassenen met maatwerkvoorziening ondersteuning zelfstandig leven	1.711	1.626	1.794	1.740	1.635	1.537
Aantal huishoudens in beschermingsbewind	2.519	2.400	2.400	2.300	2.200	2.100
Aantal huishoudens met HbH	5.500	7383	4.961	4.941	4.893	4.893

In 2018 richten we ons vooral op:

- Meer begeleiding door stichting WIJeindhoven in de 1e lijn: Meer begeleiding door stichting WIJeindhoven in de 1e lijn: We zetten in op meer begeleiding door de generalisten van stichting WIJeindhoven. Effect hiervan is dat er minder beroep wordt gedaan op 2e lijnsbegeleiding.
- Aansluiting zoeken bij dagactiviteiten in de sociale basis (maatregelenpakket): We onderzoeken of we het aanbod van de laagdrempelige dagactiviteiten in de sociale basis kunnen verbreden zodat deze minder in de 2e lijn plaatsvinden
- Doorontwikkeling van de steunwijzer (maatregelenpakket): We ontwikkelen de steunwijzer door zodat het keuze- en selectieproces proces aan de keukentafel wordt gefaciliteerd.
- Inkoop en toewijzing op basis van nieuwe productendienstencatalogus met meer passende tarieven:
- Nieuwe aanbesteding met beperking van aantal aanbieders en inzet van budgetplafonds: Dit vraagt ook om een nieuw partnerschap met het veld. We streven naar minder aanbieders en een betere beheersing van budgetten.
- Aanpak schuldenproblematiek: Centraal staat de preventie van schuldenproblematiek door vroegsignalering en hulp in de wijk onder de noemer van Budgetbeheer XL.
- Doorontwikkeling Huishoudelijke hulp (maatregelenpakket): We maken afspraken met onze partners over te behalen resultaten, waarbij we de regie over de individuele wensen en doelen terugleggen bij de inwoner.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		35.158	31.551	30.062	28.192	26.914
Baten		5.413	4.932	4.932	4.932	4.932
Saldo		29.745	26.619	25.130	23.260	21.982

Betreft intensiveringen sociaal domein (€ 2,5 miljoen) en het maatregelenpakket (- € 6,1 miljoen).
De forse daling hangt onder andere samen met de terugloop van het aantal inwoners dat gebruik maakt van Ondersteuning Zelfstandig Leven 18+ (zie indicator). Deze terugloop geeft een enigszins vertekend beeld, omdat vanaf 2019 een transfer van inwoners én budget zal plaatsvinden vanuit 6.81 (beschermd wonen). Dit in verband met enerzijds een zuiverder indeling van de begroting voor maatschappelijke deelname en werk en anderzijds de extramuraliseringsmaatregelen die worden getroffen op dit terrein.

6.72 Maatwerkdienstverlening 18-

Wat willen we bereiken?

Zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie, sociaal netwerk
Kinderen groeien gezond en veilig op tot volwassenen die zichzelf kunnen redden en maatschappelijk actief zijn. Kinderen en jeugdigen die tijdelijk extra ondersteuning nodig hebben ontvangen ambulante jeugdhulp. De duur is zo kort als mogelijk met meer inzet van eerstelijns ondersteuning door de generalist. Daarnaast worden afspraken gemaakt met medisch verwijzers over samenwerking met de generalist en beperking van tweedelijnszorg. In het maatregelenpakket is een aantal maatregelen opgenomen dat moet leiden tot minder instroom in de ambulante jeugdhulp.

Effectindicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
% jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp	8,3%	8,5%	8,3%	8,1%	8,0%	8,0%

Wat gaan we daarvoor doen?

Bevorderen uitstroom en beperken instroom ambulante jeugdhulp
Kinderen en jeugdigen die tijdelijk extra ondersteuning nodig hebben ontvangen ambulante jeugdhulp. De duur is zo kort als mogelijk met meer inzet van eerstelijns ondersteuning door de generalist in plaats van tweedelijns zorg.

Bevorderen uitstroom en beperken instroom jeugd verblijf, meer opvang in gezinssetting
Kinderen en jeugdigen die tijdelijk niet thuis kunnen wonen worden zoveel mogelijk opgevangen in pleeggezinnen en gezinshuizen. Daarbij wordt de duur van verblijf zo kort mogelijk gehouden.

Prestatie-indicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Jeugdigen met een vorm van jeugdhulp ambulant	2.873	2.515	2.540	2.382	2.260	2.057
Ratio instroom/uitstroom jeugdhulp ambulant	1,14	0,95	0,85	0,93	0,85	1,0
Stand jeugdhulp met verblijf	436	443	334	334	334	334
Ratio instroom/uitstroom jeugdhulp met verblijf	0,88	0,95	0,83	1,0	1,0	1,0

In 2018 richten we ons vooral op:

- Beperken zij-instroom jeugdhulp medisch verwijzers (maatregelenpakket): Afspraken maken met zorggroepen huisartsen, andere medisch verwijzers, instellingen en stichting Wij Eindhoven over inzet jeugdhulp na medische verwijzing
- Versterken wijkgerichte samenwerking: Maatwerkafspraken maken tussen onderwijs, WIJeindhoven en jeugdhulpinstellingen over in te zetten ondersteuning bij jeugdigen op raakvlak onderwijs en zorg. De inzet van gespecialiseerde kinderopvang is onderdeel hiervan.
- Knelpunten overgang 18-/18+: We stellen de jeugdige in staat om het toekomstplan op te stellen in samenspraak met generalist. De gemeente en instellingen maken maatwerk mogelijk.
- Versterken opvoedondersteuning: Uitvoering geven aan het programma Versterken opvoedondersteuning
- Verkorten duur verblijf, minder intramuraal en meer flexibele inzet: Het kan zijn dat jeugdigen even niet thuis kunnen wonen. Inzet is om jeugdigen zo kort mogelijk en zoveel mogelijk op te vangen in een pleeggezin of een gezinshuis en zo min mogelijk in een intramurale voorziening of gesloten jeugdzorg.
- Inkoop en toewijzing op basis van nieuwe productendienstencatalogus met meer passende tarieven:
- Voorbereiden tot mogelijke invoering budgetplafonds per (uiterlijk) 2019:

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		19.766	37.322	36.956	35.081	34.155
Baten		474	474	474	474	474
Saldo		19.292	36.848	36.482	34.607	33.681

Betreft intensiveringen sociaal domein (€ 8,6 miljoen) en het maatregelenpakket (- € 6,5 miljoen).
Overige verschillen worden als volgt verklaard: verschuiving van taakveld 6.82 voor intramurale jeugdzorg (€ 15 miljoen) en wijziging van de systematiek interne doorbelasting.

6.81 Geëscaleerde zorg 18+

Wat willen we bereiken?

Zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie, sociaal netwerk

Als gemeente willen wij inwoners met ambulante ondersteuning in de gelegenheid te stellen zo lang mogelijk thuis te blijven wonen. Hiermee willen wij de beweging van beschermd wonen, naar beschermd thuis faciliteren.

Wat gaan we daarvoor doen?

Verminderen instroom en bevorderen uitstroom maatschappelijke opvang of beschermd wonen

We willen de instroom in beschermd wonen en de maatschappelijke opvang verminderen door meer in te zetten op ambulante ondersteuning en de uitstroom van inwoners willen wij bevorderen door meer mogelijkheden voor uitstroom te organiseren.

Prestatie-indicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Stand beschermd wonen	1.344	768	1.300	1.280	1.250	1.200
Ratio instroom/ uitstroom beschermd wonen	1,02	0,95	0,95	0,95	0,9	0,9
Aantal plekken maatschappelijke opvang	122	122	122	122	122	122
Ratio instroom/succesvolle uitstroom	0.6	0.7	0.7	0.8	0.8	0.9

In 2018 richten we ons vooral op:

- Transformatie van het Beschermd Wonen (maatregelenpakket): We zetten scherp in op verandering in het Beschermd Wonen, door bijvoorbeeld meer in te zetten op ambulante intensieve begeleiding.
- Inwoners met complexe ondersteuningsvragen (maatregelenpakket): In 2018 gaan we de kennis met betrekking tot toegang voor inwoners met een complexe hulpvraag (bijvoorbeeld ex-gedetineerden, dak- en thuislozen) bundelen om beter te kunnen sturen op in-, door- en uitstroom.
- Verbeteren van de verbinding tussen zorg en veiligheid: De verbinding tussen het zorgdomein en het veiligheidsdomein wordt de komende periode verbeterd en er wordt samen gewerkt op het snijvlak van zorg en veiligheid.
- Wonen in de wijk: Wij werken er met aanbieders en partners in de stad aan dat inwoners met complexe zorgvragen in de stad kunnen leven en werken.
- Plan van Aanpak doordecentralisatie Beschermd Wonen en Maatschappelijke Opvang: De 14 regiogemeenten werken samen aan een plan van aanpak om ons voor te bereiden op de verwachte doordecentralisatie van Beschermd Wonen en Maatschappelijke Opvang in 2020. In 2018 werken wij als regio dit plan verder uit.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		50.736	62.203	62.156	62.156	62.053
Baten		1.246	2.724	2.724	2.724	2.724
Saldo		49.490	59.479	59.432	59.432	59.329

Betreft intensiveringen sociaal domein (lasten € 16,0 miljoen, baten € 1,5 miljoen) en het maatregelenpakket (- € 5,2 miljoen). Het budget op dit taakveld bestaat grotendeels uit het budget voor Maatschappelijke opvang (€ 6,7 miljoen), Beschermd Wonen (€ 45,1 miljoen) en dat voor Maatschappelijke Deelname en Werk 18+ (€ 9,0 miljoen). Dit laatste onderdeel is inhoudelijk niet helemaal zuiver bij dit taakveld. Een groot deel beslaat immers geen geëscaleerde ondersteuning, dat geldt alleen voor dagbesteding gerelateerd aan Beschermd Wonen. Dit wordt in de loop van 2018 aangepast, als meer zicht is op de juiste uitsplitsing van beide delen.
De grote stijging wordt vooral veroorzaakt door Beschermd Wonen. De basisprognose 2018 ligt ongeveer € 15 miljoen hoger dan de begroting 2017. Omdat ook de verwachte opbrengst van de maatregelen op dit terrein is

verwerkt, is de nettostijging ongeveer € 10 miljoen. De verdere opbrengsten van deze maatregel voor 2019 en verder zijn momenteel nog niet (taakstellend) verwerkt, maar maken onderdeel uit van het aflopende budget voor Ondersteuning Zelfstandig Leven 18+ (zie hiervoor taakveld 6.71).

Investeringsopgave		0	14	0	0	0

6.82 Geëscaleerde zorg 18-

Wat willen we bereiken?

Zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie, sociaal netwerk

Bij kinderen en jeugdigen waarbij de opvoed- en opgroeisituatie een bedreiging vormt voor de ontwikkeling wordt tijdig en effectief ingegrepen in het gezinssysteem. De duur van de interventie wordt zo kort mogelijk gehouden. In het maatregelenpakket en binnen de samenwerking spoedvoorjeugd is een aantal maatregelen opgenomen die er mede toe moeten leiden tot minder crisisplaatsingen

Effectindicatoren	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Jongeren met jeugdbescherming (% jeugdigen)	1,1%	1,3%	1,3%	1,3%	1,3%	1,3%
Jongeren met jeugdreclassering (% jeugdigen)	0,5%	nnb	0,4%	0,4%	0,4%	0,4%

Wat gaan we daarvoor doen?

Beperken instroom en recidive crisis jeugd, jeugdbescherming en jeugdreclassering

Bij kinderen en jeugdigen waarbij de opvoed- en opgroeisituatie een bedreiging vormt voor de ontwikkeling wordt tijdig en effectief ingegrepen in het gezinssysteem. De duur van de interventie wordt zo kort mogelijk gehouden.

In 2018 richten we ons vooral op:

- Versterken samenwerking en vroegtijdige interventie bij crisismeldingen: Door middel van samenwerkingsafspraken met instellingen via onder meer Spoedvoorjeugd ter stabilisatie crisis en voorkomen we zware zorg.
- Verbeteren samenwerking tussen jeugdzorg en jeugdstrafrechtketen: Komen tot maatwerk voor de jeugdige passend bij het gepleegde delict, maar ook bij de persoonlijke situatie van de jeugdige.
- Maatwerkarrangementen kwetsbare gezinnen: Maatwerk voor kwetsbare gezinnen waarbij een veiligheidsissue speelt met behoefte aan ondersteuning op meerdere leefgebieden en aan meerdere gezinsleden.
- Inzet preventieve gezinsgerichte jeugdbescherming: Bij gezinnen/jeugdigen preventieve maatregelen inzetten vanuit jeugdbescherming ter voorkoming van een ondertoezichtstelling en als nazorgtraject.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2017	2018	2019	2020	2021
Lasten		19.510	7.865	7.825	7.824	7.821
Baten		0	437	437	437	437
Saldo		19.510	7.428	7.388	7.387	7.384

Betreft intensiveringen sociaal domein (€ 0,6 miljoen). Overige verschillen worden als volgt verklaard: verschuiving naar taakveld 6.72 voor intramurale jeugdzorg (- € 15 miljoen) en wijziging systematiek interne doorbelasting.

Doelenboom Programma 7. Volksgezondheid en milieu

BBV indicatoren

Omvang huishoudelijk restafval (kg/inwoner)

Hernieuwbare elektriciteit (%)

TAAKVELD	DOEL	EFFECTINDICATOR	PRESTATIE	PRESTATIE INDICATOR
TV 7.1 Volksgezond-heid	Zelfredzaamheid / Maatschappelijke participatie (in bijzonder bevorderen en beschermen gezondheid van inwoners	% Eindhovenaren dat zich gezond voelt		
		% Eindhovenaren dat zich thuis om gezondheidsredenen sterk belemmerd voelt		
		% Eindhovenaren dat zich om gezondheidsredenen sterk belemmerd voelt in de vrije tijd		
TV 7.2 Riool	Optimale riolering	% inwoners tevreden over de afvoer van het regenwater als het flink heeft geregend	Vervangen van riool	Rioolvervanging (meters)
	geen wateroverlast en/of verstoring oppervlakte-waterkwaliteit	% inwoners tevreden over de inrichting van de openbare ruimte met water	Aanpassen waterstructuur	Waterstructuur (meters)
	Goede waterkwaliteit	% inwoners tevreden over de bewaking van de kwaliteit van het 'openbare water'	Afkoppelen verharding	Afkoppelen verharding (hectare)
TV 7.3 Afval	Afval wordt goed gescheiden	Aandeel restafval	Verzamelen afval	Omvang huishoudelijk restafval (kg/inwoner)
TV 7.4 Milieubeheer	beheerste situatie fysieke leefomgeving	% inwoners dat zich [zeer] onveilig voelt als gevolg van gevaarlijke stoffen /straling/ luchtverontreiniging	Saneren en onderzoeken locaties	gesaneerde en onderzochte locaties (aantal)
		% inwoners dat last heeft van minstens één vorm van geluidhinder	Woonsituatie verbeteren	gesaneerde woningen A-en raillijst (aantal)
	Een duurzame stad	% inwoners dat gezochte informatie over duurzaamheid in de stad heeft kunnen vinden	Toegankelijk maken van platform	Aantal bezoekers platform 040goedbezig.nl
		% duurzaam (binnen de stad) opgewekte energie t.o.v. totaal verbruikte energie in de stad		
TV 7.5 Begraafplaats-en en crema-toria				

7. Volksgezondheid en milieu

Dit programma omvat de taakvelden 7.1 Volksgezondheid, 7.2 Riool, 7.3 Afval, 7.4 Milieubeheer en 7.5 Begraafplaatsen en crematoria.

De opgave is Eindhoven duurzaam en gezond door te ontwikkelen, als aantrekkelijke centrumstad binnen de Brainport/Mainport ambities en -regio. Dit betekent dat we de verdichtingsopgave van de stad uitwerken, zodat dat de kwaliteit van leven groter wordt. Ook het op peil houden van de volksgezondheid van de stad is hiervoor essentieel. Dat vraagt van de stad om de gezondheid van de inwoners te bewaken, te beschermen en te bevorderen. Daartoe maken we de stad klimaatneutraal en klimaatadaptief (voorkomen van natte voeten en hittestress), verkleinen we de cumulatieve milieu-gezondheidslast, maken we de openbare leefruimte aantrekkelijker en verkleinen we het beslag dat de auto op de openbare ruimte doet ten gunste van leefruimte voor inwoners/bezoekers.
De fysieke kwaliteit van de leefomgeving wordt in sterke mate bepaald door milieu-emissies (geluid, lucht, straling) van werken, vervoer en wonen. De milieubelasting heeft negatieve impact op gezondheid van inwoners. De grootste impact wordt veroorzaakt door wegverkeer. Bij intensivering van gebruik/m2 neemt de belasting toe. In de stad is op een aantal plekken, met name langs de tangenten, De Ring en het centrum sprake van cumulatie van milieu- en gezondheidseffecten. We sturen aan op 'schonere' auto’s en een verandering van het gebruik van auto's naar lopen, fietsen en HOV (modal split). Door bij ruimtelijke verdichting aan de voorkant van voorgenomen ontwikkelingen te bezien hoe de bereikbaarheid op een andere manier in lijn met voornoemde visie kan worden gerealiseerd, kan de milieu- en gezondheidsbelasting afnemen.
In het kader van volksgezondheid en milieu zijn ook de thema’s afval en water relevant. Om van huishoudelijk afval nieuwe grondstoffen te kunnen maken is het van belang dat deze goed gescheiden worden aangeboden. Goede scheiding maakt dat de materialen als nieuwe grondstoffen brede toepassing kunnen krijgen in nieuwe producten. Dit draagt bij aan duurzame ontwikkeling (beperken CO2, minder grondstoffen onttrekken uit de aarde, nieuwe economie/werkgelegenheid). Goed gescheiden afvalstoffen hebben bovendien financiële waarde, terwijl het verbranden / storten van afvalstoffen erg duur is. Goede scheiding betekent per saldo dat het afvalstoffentarief minder snel stijgt en zelfs lager kan worden.
Volgens de wetgeving heeft de gemeente drie zorgplichten voor Water, de zogenaamde gemeentelijke watertaken:
- zorgplicht voor de inzameling en transport van stedelijk afvalwater;
- zorgplicht voor afvloeiend hemelwater;
- zorgplicht voor het in openbaar gemeentelijk gebied treffen van maatregelen zodat de grondwaterstand geen problemen oplevert.
Onder de naam rioolheffing heft de gemeente een belasting ter bestrijding van de kosten die verbonden zijn aan de uitvoering van deze watertaken. Het Gemeentelijk RioleringsPlan (GRP) is het (technisch en financieel) kader bij de uitvoering van deze watertaken en de basis voor het afleggen van verantwoording. Door invulling te geven aan deze watertaken leven we langer, houden we droge voeten, beschermen we het milieu en leveren we een bijdrage aan een betere leefomgeving.

BBV-indicatoren

Indicator	Jaar	Eindhoven	Nederland	Gemeenten 100.000 - 300.000
Omvang huishoudelijk restafval (kg/inwoner)	2015	198	200	200
Hernieuwbare elektriciteit (%)	2015	2,3	11,8	5,8

7.1 Volksgezondheid

Wat willen we bereiken?

Zelfredzaamheid / maatschappelijke participatie (in bijzonder: bevorderen en beschermen gezondheid van inwoners)

Preventie en bevordering van de gezondheid van inwoners; meedraaien in de samenleving en zelfregie hebben in de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen van het leven.

Effectindicatoren	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
% Eindhovenaren dat zich gezond voelt	87%	≥84%	≥85%	≥85%	≥85%	≥85%
% Eindhovenaren dat zich thuis om gezondheidsredenen sterk belemmerd voelt	4%	≤5%	≤4%	≤4%	≤4%	≤4%
% Eindhovenaren dat zich om gezondheidsredenen sterk belemmerd voelt in de vrije tijd	7%	≤7%	≤5%	≤5%	≤5%	≤5%

Wat gaan we daarvoor doen?

In 2018 richten we ons vooral op:

- Opdracht GGD: De GGD heeft o.a. de opdracht om te monitoren en een signaleringsfunctie te hebben, taken voor gezondheidsbescherming uit te voeren, publieke gezondheid bij rampen en crises te borgen en jeugdgezondheidszorg te bieden.
- Opdracht Zuidzorg: Zuidzorg heeft de opdracht om jeugdgezondheidszorg 0-4 jaar te bieden.
- Integrale aanpak 1e lijn: Samen met stichting en WIJeindhoven, de zorggroepen en zorgverzekeraar VGZ versterken we de gezondheidsbevorderende potentie van onze integrale aanpak in de 1e lijn.
- Brabant Health Deal: In de Brabant Health Deal zet Brabantstad - de Brabantse waterschappen, de Brabantse GGD-en en de Provincie Brabant- zich integraal in om de kwaliteit van de leefomgeving te verbeteren.

Verbonden partijen

GR GGD Brabant Zuidoost

De GGD Brabant Zuid-Oost is een samenwerking tussen Eindhoven en de 20 overige regiogemeenten, met als doel bij te dragen aan een positieve ontwikkeling van de gezondheidssituatie van de inwoners. Deze ontwikkelingen zijn beschreven in de kadernota van de GGD, waarvan de belangrijkste ontwikkelingen zijn; een nieuw paraatheid- en spreidingsplan ambulancezorg, het borgen van publieke gezondheid in de omgevingsvisie en omgevingsplannen van gemeenten, de toename van suicide, drugsgebruik onder jongeren en vluchtelingen en arbeidsmigranten. En tenslotte het optimaal inzetten van de jeugdgezondheidszorg.

Risico's zijn met name het risico dat de loon- en materiële kosten sneller stijgen dan de in de begroting opgenomen indexering, de uitvoering van noodzakelijke activiteiten zonder financiering, het risico dat door reorganisatie o.i.d. wachtgelden/frictiekosten dienen te worden uitbetaald die niet door gemeenten, derden of de lopende exploitatie worden gedekt, of als gevolg van (belasting) wet- en regelgeving de kosten meer dan gemiddeld stijgen en/of tot een naheffing leiden.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		8.260	7.830	7.830	7.830	7.830
Baten		0	0	0	0	0
Saldo		8.260	7.830	7.830	7.830	7.830

7.2 Riolering

Wat willen we bereiken?

Optimale riolering

Een optimale riolering voert al het afvalwater af naar de rioolwaterzuivering (rwzi) en beperkt, op een doelmatige wijze, wateroverlast en/of verstoring van de oppervlaktewaterkwaliteit door lozingen uit het rioolstelsel.

Geen wateroverlast en/of verstoring oppervlakte-waterkwaliteit

Bij de inrichting van openbare ruimte hanteren we richtlijnen voor aanleg van regenwaterberging om wateroverlast of verstoring van oppervlaktewaterkwaliteit door lozingen te beperken. We streven naar een gezonde en water & klimaat robuuste(re) stad.

Goede waterkwaliteit

De oppervlaktewaterkwaliteit is goed als deze voldoet aan de Europese Kaderrichtlijn Water en past bij de (gebruiks)functie van het betreffende oppervlaktewater en de omgeving daarvan.

Effectindicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
% inwoners tevreden over de afvoer van het regenwater als het flink heeft geregend	73%	≥ 70%	≥ 70%	≥ 70%	≥ 70%	≥ 70%
% inwoners tevreden over de inrichting van de openbare ruimte met water	90%	≥ 80%	≥ 80%	≥ 80%	≥ 80%	≥ 80%
% inwoners tevreden over de bewaking van de kwaliteit van het 'openbare water'	87%	≥ 80%	≥ 80%	≥ 80%	≥ 80%	≥ 80%

Wat gaan we daarvoor doen?

Vervangen van riool

We houden de basisvoorzieningen op een doelmatige wijze (o.b.v. inspectie gegevens + integrale afstemming met overige beleidsvelden) in stand. In 2018 vervangen we riolering in o.a. Onze Lieve Vrouwestraat, Pianostraat, Alberdink Thijm tunnel, Heggeroosstraat en Kennedylaan.

Aanpassen waterstructuur

We optimaliseren waterstructuren en leggen nieuwe waterstructuren aan om wateroverlast en verdroging te beperken, hittestress te verminderen en te ontharden & vergroenen voor een gezonde en water & klimaat robuuste(re) stad. Voorbeeld is de Gender.

Afkoppelen verharding

Om lozingen uit het rioolstelsel te voorkomen en de rioolwaterzuivering effectiever te laten functioneren, koppelen we, indien doelmatig, verharding af en leiden het regenwater naar waterbergingslocaties. Dit doen we in 2018 o.a. in Kapelbeemd West, Achtse Molen en Geestenberg.

Prestatie-indicatoren	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Rioolvervanging meters	5.590	9.275	3.211	ntb	ntb	ntb
Waterstructuur (in meters)		1.210	1.310	ntb	ntb	ntb
Afkoppelen verharding (in hectare)	19,7	6,0	30	ntb	ntb	ntb

In 2018 richten we ons vooral op:

- Basisvoorzieningen in stand houden: Het huidige rioolstelsel en de hemel- en grondwatervoorzieningen houden we op een doelmatige wijze in stand en verbeteren we waar mogelijk. Een voorbeeld hiervan is het opheffen van foutieve aansluitingen.
- Klimaatbestendig en water robuust tot in de haarvaten van de stad: We werken aan het klimaatbestendig(er) en water robuust(er) maken van de stad door afkoppelen van hemelwater en realiseren van tijdelijke (liefst groene) waterberging in de openbare ruimte door slimme (her)inrichting.
- Bijdragen aan een leefbare, aantrekkelijke en gezonde stad: We vergroten de belevingswaarde via zichtbare waterstructuren. Daarmee beperken we wateroverlast en verdroging, verbeteren we de waterkwaliteit, verminderen we hittestress, verbeteren we groenstructuren, en stimuleren we groene daken en gevels.
- Beheersbaar grondwatersysteem: We streven naar een beheersbaar grondwatersysteem om de aan de grond gegeven bestemming te realiseren. We bestrijden de huidige grondwateroverlast duurzaam en proberen te voorkomen dat nieuwe ontwikkelingen leiden tot grondwateroverlast.
- Samenwerken en afstemmen: Randvoorwaarde voor de doelmatige invulling van onze gemeentelijke watertaken is een goede samenwerking met onze waterpartners (o.a. Waterportaal ZuidOostBrabant, waterschap De Dommel, Brabant Water, provincie Noord-Brabant) en belanghebbenden.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
		2017	2018	2019	2020	2021
Lasten		17.393	17.591	17.603	17.974	17.972
Baten		17.816	17.891	17.891	18.263	18.263
Saldo		-423	-300	-288	-289	-291
Investeringsopgave		16.456	17.334	12.586	8.261	6.221

7.3 Afval

Wat willen we bereiken?

Afval wordt goed gescheiden

De gemeente heeft een wettelijke plicht tot inzameling en verwerking van huishoudelijk afval. Dit draagt bij aan een schone, veilige en gezonde leefomgeving. Kosten worden verhaald via de afvalstoffenheffing (kleine bedrijven via reinigingsheffing).

Effectindicatoren	Realisatie	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Aandeel restafval	47%	48%	36%	24%	24%	24%

Wat gaan we daarvoor doen?

Verzamelen afval

De gemeente heeft vanuit milieu-hygiënische argumenten een wettelijke plicht tot inzameling en verwerking van huishoudelijk afval. Daarmee wordt een bijdrage beoogd aan een schone, veilige en gezonde leefomgeving.

Prestatie-indicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Omvang huishoudelijk restafval (kg/inwoner)	450	480	480	173	115	115

In 2018 richten we ons vooral op:

- Reduceren van afval: Reduceren van hoeveelheid huishoudelijk restafval tot 0% in 2020 door er nieuwe grondstof van te maken, tegen zo laag mogelijke kosten en goede service voor de inwoners.
- Afval omzetten naar nieuwe grondstof: Uitwerking geven aan de besluitvorming (najaar 2017) over de businesscase REnescience.
- Kwaliteit en service van afvalinzameling: Verbeteren onderhoud en uitvoering van bestaande afval inzameling: voorkomen van afvalophoping op straat op dagen dat het niet wordt ingezameld.
- Ongediertebestrijding: Curatief en preventief beheer van clandestien vuil en ongedierte.
- Duurzaam materialengebruik: Opstellen en uitwerking geven aan een Plan van aanpak ter stimulering van Circulaire economie (met bedrijven, consumenten, kennisinstellingen sluiten van kringlopen materialen, voedsel, energie).

Verbonden partijen

GR Centrum Uitvoering reinigingstaken Eindhoven en omgeving (CURE)

Cure behartigt de belangen van en de samenwerking tussen Eindhoven, Geldrop-Mierlo en Valkenswaard voor het beheer van huishoudelijke afvalstoffen en daarmee samenhangende taken. Dit, in lijn met de Wet milieubeheer en het door de overheid gevoerde afvalstoffenbeleid.

Cure doet dit door de focus te leggen op 4 kernwaarden, zijnde 100% hergebruik van de huishoudelijke afvalstromen, het optimaliseren van het serviceniveau voor de burgers, het beheersen en optimaliseren van de kosten en de inzet van mensen met een achterstand tot de arbeidsmarkt. Hierdoor kan het product afval verder ontwikkeld worden tot nieuwe grondstoffen en kan o.a. de werkgelegenheid en de circulaire regionale economie worden gestimuleerd.

De belangrijkste ontwikkelingen en financiële risico's bij Cure zijn:

- Recente grote projecten vragen om continuering van inhuur van specialistische kennis over diverse zaken op breed financieel terrein.
- Sinds 2016 geldt een vennootschapsbelastingplicht voor overheidsondernemingen. In dit verband zijn de risico's de tijdige en juiste implementatie ervan en de potentiële druk op het resultaat. Er is inmiddels fiscaal advies ingewonnen dat laat zien dat de effecten naar verwachting beperkt zijn.
- Voorbereiding Renescience: als dit project niet doorgaat resulteert dit direct tot een nadelig resultaat voor Cure, t.w.v. € 2,4 miljoen (waarvan deel Eindhoven € 1,7 miljoen). Risicomanagement voor dit project is een continue proces.
- Deelnemende gemeenten staan garant voor leningen voor projecten. Cure heeft geen eigen vermogen. Bij grote investeringen waarvoor een lening nodig is, zoals bijv. bij Renescience, dient Eindhoven voor 75% garant te staan gezien het aandeel o.b.v. onze jaarbijdrage aan Cure. De raad besluit om de garantstelling wel of niet aan te gaan.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		19.076	19.206	19.631	20.066	20.513
Baten		20.890	21.023	21.451	21.885	22.333
Saldo		-1.814	-1.817	-1.820	-1.819	-1.820
Investeringsopgave		350	350	0	0	0

7.4 Milieubeheer

Wat willen we bereiken?

Beheerste situatie fysieke leefomgeving

De gemeente heeft wettelijke taken om te hoog belaste situaties van bodem, geluid, luchtkwaliteit, risico's (gevaarlijke stoffen; elektromagnetische straling) te saneren en bij ruimtelijke ontwikkelingen te voldoen aan gestelde normen.

Een duurzame stad

Een duurzame stad is een stad waar het prettig wonen, werken en recreëren is. Waar bodem, water en lucht gezond zijn. Een stad die veilig en bereikbaar is, sociaal en levendig. Waar goed onderwijs is en genoeg werkgelegenheid. Nu en in de toekomst.

Effectindicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
% inwoners dat zich (zeer) onveilig voelt als gevolg van gevaarlijke stoffen/straling/luchtverontreiniging	36%	34%	34%	33%	33%	33%
% inwoners dat last heeft van minstens één vorm van geluidhinder	37%	34%	33%	33%	33%	33%
% inwoners dat gezochte informatie over duurzaamheid in de stad heeft kunnen vinden	78%	100%	100%	100%	100%	100%
% duurzaam (binnen de stad) opgewekte energie t.o.v. totaal verbruikte energie in de stad	nog niet bekend	7,9%	9,4%	11,2%	11,2%	11,2%

Wat gaan we daarvoor doen?

Saneren en onderzoeken locaties

Om milieu-gezondheidrisico's te beperken worden te hoog belaste situaties onderzocht en gesaneerd. Ten aanzien van bodem, geluid en risico's zijn er autonome saneringsprogramma's. Ten aanzien van lucht zijn veelal verkeersmaatregelen nodig.

Verbeteren woonsituatie

De gemeente werkt al enkele jaren aan kwaliteit van leven in een duurzaam en gezond Eindhoven. Ter ondersteuning daarvan is medio 2016 de Brabantse Health Deal gesloten. Met de aanpak wordt geanticipeerd op eisen van de Omgevingswet.

Toegankelijk maken van platform
Het platform 040goedbezig.nl informeert, enthousiasmeert en stimuleert inwoners van Eindhoven om meer duurzaam gedrag te vertonen. Doel is zo veel mogelijk intrinsiek gemotiveerde inwoners naar dit platform te krijgen

Prestatie-indicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Aantal gesaneerde en onderzochte locaties (bodeml)	140	75	80	80	pm	pm
Gesaneerde woningen A- en raillijst	66	97	352	nnb	nnb	nnb
Aantal bezoekers platform 040goedbezig.nl	23.260	36.500	40.000	45.000	50.000	50.000

In 2018 richten we ons vooral op:

- Bijdragen aan een duurzame en gezonde stad: Beperken van de gezondheidslast van milieubronnen (lucht, geluid, straling, bodem) in de bestaande stad en bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. Realiseren van de Brabantse Health Deal. Instellen Eindhovens co-creatie atelier IABR 2018-2020.
- Additioneel saneringsbudget resterende knelpunten lucht: Bewerkstellingen van additioneel saneringsbudget van het ministerie van Infrastructuur en Milieu, voor het saneren van resterende knelpunten luchtkwaliteit in het centrum van de stad (2017-2025)
- Monitoren fysieke kwaliteit leefomgeving: Door ontwikkelen van bestaande sensormeetnetwerken (AiREAS, Munisense) en tools (Milieu-gezondheid Risico-indicator) lucht, geluid, straling in samenwerking met RIVM (Citizen Science), in Eindhoven en de regio.
- Bijdragen aan de Omgevingsvisie en Omgevingsplan(nen): Bij beoogde ruimtellijke-economische groei met andere programma's (duurzaamheid, verkeer, water, groen) zorgen voor behoud c.q. verbetering van de fysieke kwaliteit van de leefomgeving, klimaat adaptieve en duurzame stad.
- Klimaatneutrale stad: Uitwerking geven aan het Klimaatplan 2017-2020, om daarmee bij te dragen aan een CO2 neutraal Eindhoven in 2050.

Verbonden partijen

Eindhoven Airport N.V.
Samenwerkingsverband met de provincie Noord-Brabant en Schiphol Nederland BV voor de exploitatie van voorzieningen ten behoeve van de burgerluchtvaart op het militaire luchtvaartterrein Eindhoven.
Coalitie-akkoord zegt hierover: 'Eindhoven Airport moet vooral ten dienste staan van de (economische) groei van de regio, waarbij een balans moet worden gevonden tussen groei, duurzaamheid en hinderbeperking. Wij houden ons aan de Alders-afspraken zoals deze in de vorige collegeperiode zijn gemaakt.'
Geen bijzondere (financiële) risico's. Gelet op de toekomst is wel essentieel dat de huidige vergunning voor Eindhoven Airport (kabinetsbesluit 2015) op 1 januari 2020 afloopt. Het is van het grootste belang dat het proces om tijdig over de periode vanaf 2020 te besluiten, binnenkort wordt opgestart. De eerste initiatieven hiervoor zijn inmiddels genomen.

GR Omgevingsdienst Zuidoost Brabant (ODZOB)
De ODZOB voert ten behoeve van de deelnemers taken uit op het gebied van het omgevingsrecht en levert als uitvoeringsdienst van het lokaal en provinciaal bestuur een bijdrage aan het realiseren en borgen van de door de verantwoordelijke overheden in de regio Zuidoost-Brabant aangegeven kwaliteit van de fysieke leefomgeving.
De opdrachtportefeuille van de ODZOB is voor circa 30% landelijk opgelegd als verplichte basistaak, de rest van de taken zijn verzoektaken. En door de deelnemers ingebrachte budgetten voor collectieve taken en intensivering van taken.
De belangrijkste ontwikkelingen en financiële risico's bij ODZOB zijn:

- ODZOB verwacht (ondanks toename van tarieven) een omzetstijging vanwege een uitbreiding van de wettelijk verplichte taken (onder meer asbestverwerking en wijziging Beheer Openbare Ruimte) en

vanwege een toename van vrijwillige taken van de deelnemers (vanwege aantrekken van de (woning)bouwmarkt).
- ODZOB gaat er van uit dat er geen vennootschapsbelasting verschuldigd zal zijn.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		9.496	9.998	9.489	9.513	6.970
Baten		5.845	5.621	5.212	4.704	2.367
Saldo		3.651	4.377	4.277	4.809	4.603

Betreft verschuivingen van andere taakvelden (lasten € 2,9 miljoen, baten € 2,9 miljoen) en wegvallen kosten en opbrengsten Biomassacentrale Strijp T vanwege de verkoop (lasten – € 2,8 miljoen, baten - € 3,1 miljoen).

Investeringsopgave		2.592	900	1.032	100	100

7.5 Begraafplaatsen en crematoria

Tot dit taakveld behoren gemeentelijke taken op het terrein van de lijkbezorging: begraafplaatsen en crematoria, lijkschouw (het vaststellen dat de betrokkene is overleden), baten voor begraafplaatsrechten en afkoopsommen grafrechten.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		622	694	693	693	691
Baten		701	701	701	701	701
Saldo		-79	-7	-8	-8	-10

Doelenboom Programma 8. Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing

BBV indicatoren

- Gemiddelde WOZ waarde (1.000 euro)
- Nieuw gebouwde woningen (aantal per 1.000 woningen)
- Demografische druk (%)
- Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden (€)
- Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden (€)

TAAKVELD	DOEL	EFFECTINDICATOR	PRESTATIE	PRESTATIE INDICATOR
TV 8.1 Ruimtelijke Ordening	Actiegebieden moeten vooruitgang boeken	% actiegebieden met hogere score BTM t.o.v. voorgaande jaar		
			Beperken doorlooptijden	% ruimtelijke instrumenten (doorlooptijd) binnen wettelijke termijn
TV 8.2 Grond-exploitatie (niet-bedrijven-terreinen)				
TV 8.3 Wonen en bouwen		Rapportcijfer voor Eindhoven als stad om in te wonen en te leven		
	Een groei van de woningvoorraad die de groeiambities van de stad faciliteert	Groei woningvoorraad (netto)		
	Voldoende betaalbare woningen voor mensen met een laag inkomen.	Verhouding sociale voorraad / doelgroep van beleid	Op peil houden van de sociale woningvoorraad	
	Versterken van hoogstedelijk woonmilieu (binnen de ring)	Aantal woningen per hectare binnen de ring		
	Een energiezuinige woningvoorraad	Gemiddeld energie-index corporatiewoningen		

8. Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing

Dit programma omvat de taakvelden 8.1 Ruimtelijke Ordening, 8.2 Grondexploitatie (niet-bedrijventerreinen) en 8.3 Wonen en bouwen.

Door middel van woningbouw, stedelijke vernieuwing en ruimtelijke ontwikkeling streven we naar een aantrekkelijke en duurzame woon- en leefomgeving voor huidige en nieuwe bewoners met behoud van onze identiteit als ambitieuze, solidaire en innovatieve stad. Dat doen we door te werken aan samenhangende integrale gebiedsontwikkelingen, zoals Brainport City, Spoorzone en BIC. Daarbij is een goed functionerende woningmarkt van belang, die zowel invulling geeft aan de ambities van de stad (binden van talent) als aan de solidaire stad van twee snelheden. We transformeren en verdichten binnen de ring en we streven naar voldoende betaalbare koop- en sociale huurwoningen in al onze wijken. Hierbij stimuleren wij de verduurzaming van de (bestaande) woningvoorraad en innovatie in de bouw en we zetten in op bescherming en hergebruik van het historisch erfgoed. We faciliteren initiatieven uit de stad door slagvaardig en klantgericht samen te werken en onze ruimtelijke instrumenten zo efficiënt en transparant mogelijk in te zetten.

BBV-indicatoren

Indicator	Jaar	Eindhoven	Nederland	Gemeenten 100.000 - 300.000
Gemiddelde WOZ waarde (duizend euro)	2016	206	209	192
Nieuw gebouwde woningen (aantal per 1.000 woningen)	2014	4,9	6,0	6,7
Demografische druk (%)	2017	58,2	69	62,5
Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden (in euro's)	2017	529	644	642
Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden (in euro's)	2017	601	723	708

8.1 Ruimtelijke ordening

Wat willen we bereiken?

Actiegebieden moeten vooruitgang boeken

Bij de aanwijzing van actiegebieden zijn kernopgaven overeengekomen met een horizon tot 2019. We groeien langzaam van 44% naar 60%

Effectindicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
% actiegebieden met hogere score buurtthermometer (BTM) t.o.v. voorgaande jaar	57%	>60%	>60%	>60%	>60%	>60%

Wat gaan we daarvoor doen?

Beperken doorlooptijden

We beperken doorlooptijden van (bouw)vergunningen, vrijstellingen en bestemmingsplanwijzigingen tot minimaal de wettelijke termijn en bij voorkeur steeds sneller en transparanter.

Prestatie-indicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
% ruimtelijke instrumenten (doorlooptijd) binnen wettelijke termijn	99%	95%	99%	99%	99%	99%

In 2018 richten we ons vooral op:

- Omgevingsvisie: We maken een Omgevingsvisie en we starten met de voorbereiding van het Omgevingsplan en de implementatie in de organisatie.
- Prioriteitennota: We actualiseren de Prioriteitennota

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		6.104	23.023	29.424	28.391	26.072
Baten		100	6.664	19.999	23.055	20.187
Saldo		6.004	16.359	9.425	5.336	5.885

Betreft bestuurlijke prioriteiten voor ruimtelijk: Brainport City (€ 0,1 miljoen), uitvoeren woonvisie (€0,15 miljoen) en Genneper Parken/sport (€ 0,2 miljoen) .
Overige verschillen worden als volgt verklaard: verschuiving van het taakveld 2.1 (€ 2,9 miljoen), en wijziging doorbelasting (€ 1 miljoen). De overige verschillen worden met name veroorzaakt door de actualisering van de projecten en het MPG.

Investeringsopgave		6.838	12.900	21.400	21.400	17.100

8.2 Grondexploitatie (niet-bedrijventerreinen)

De gebiedsontwikkeling in de stad krijgt mede vorm via grondexploitaties. Deze grondexploitaties zijn ondersteunend aan vooral de programma's Wonen, Economie (kantoren en bedrijventerreinen) en maatschappelijke functies (zoals Onderwijs, Cultuur, Sport). De focus richt zich op de grote projecten zoals Spoorzone, Meerhoven en Brainport Park. In de Meerjaren Prognose Grondexploitaties (MPG) worden jaarlijks grondexploitatieprojecten geprogrammeerd en geprioriteerd.

Grond is vooral een instrument voor de ruimtelijke ontwikkeling van de stad. Grond zetten we in als instrument om doelstellingen van de andere programma's te bereiken. In de paragraaf grondbeleid is informatie over de nieuwe nota Grondbeleid en enkele specifieke kerngegevens en kengetallen opgenomen.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		57.414	49.285	51.387	45.947	31.283
Baten		56.127	49.058	49.649	45.739	30.146
Saldo		1.287	227	1.738	208	1.137

De verlaging van de lasten zijn voor € 1 miljoen te verklaren door lagere rente voor vaste activa en actualisering jaarschijven investeringen en strategische verwervingen. Het overige verschil in lasten en baten is enerzijds het

gevolg van herijking MPG waarbij er een actualisering van de jaarschijven heeft plaatsgevonden. Anderzijds het gevolg van het verschuiven van projecten naar andere taakvelden, te weten facilitaire projecten naar taakveld 8.1 en projecten bedrijventerreinen naar taakveld 3.2.

Investeringsopgave		13.950	14.400	14.400	14.608	1.900

8.3 Wonen en bouwen

Wat willen we bereiken?

Een groei van de woningvoorraad die de groeiambities van de stad faciliteert
Eindhoven kent een ambitieuze bouwopgave om de ontwikkelpotentie van de Metropoolregio te faciliteren. De stad moet op een slimme manier verdichten en flexibele innovatieve woonproducten ontwikkelen.

Voldoende betaalbare woningen voor mensen met een laag inkomen
We streven naar een ongedeelde samenleving waarbij voor iedere doelgroep een passende woning beschikbaar is.

Versterken van hoogstedelijk woonmilieu (binnen de Ring)
Een hoogstedelijk woonmilieu is een belangrijke vestigingsplaatsfactor voor expats en (inter)nationale ondernemingen. Dit is een aanvulling op de reeds ruim aanwezige groenstedelijke woonmilieus in de randen van de stad en de regio.

Een energiezuinige woningvoorraad
In lijn met onze klimaatverordening verschuiven we van sturing op energielabels / energie-index naar sturen op CO2 uitstoot. We gaan samen met het Urban Datacenter een nieuwe indicator ontwikkelen, die inzicht geeft in de daadwerkelijke CO2 uitstoot van woningen.

Effectindicatoren	**Realisatie 2016**	**Begroting 2017**	**Begroting 2018**	**Begroting 2019**	**Begroting 2020**	**Begroting 2021**
Groei woningvoorraad (netto)	2.061	2.000 - 2.500	1.500 - 2.000	1.500 - 2.000	1.500 - 2.000	1.000 - 1.500
Rapportcijfer voor Eindhoven als stad om in te wonen en te leven	7,5	7,5	7,5	7,5	7,5	7,5
Verhouding sociale voorraad / doelgroep van beleid	1,07	≥ 1	≥ 1	≥ 1	≥ 1	≥ 1
Aantal woningen per hectare binnen de ring	28,2	nvt	28,7	29,2	29,7	30,2
Gemiddeld energie-index corporatiewoningen	n.v.t.	n.v.t.	<1,48	<1,45	<1,42	<1,39

Wat gaan we daarvoor doen?

Op peil houden van de sociale woningvoorraad
We streven naar een goede verhouding tussen de sociale woningvoorraad en de doelgroep van beleid. Dit is een belangrijk element in de prestatieafspraken die we jaarlijks maken met de woningcorporaties.

In 2018 richten we ons vooral op:
- Wonen als randvoorwaarde vestigingsklimaat: We werken aan een aantrekkelijke woningvoorraad,

passend bij de behoeften en ambities van de stad. Concreet zetten we in op transformatie, verdichting, flexwonen en verduurzaming van de (bestaande) woningvoorraad.
- Samenwerking met corporatiesector: Doel is een inclusieve samenleving. We zoeken actief de samenwerking met de woningcorporaties, maken prestatieafspraken en werken aan gedeelde ambities op de sociale woningvoorraad zoals beschikbaarheid, betaalbaarheid, samenstelling, duurzaamheid.
- Brainport City: We zetten met prioriteit in op een kwaliteitsslag op het Stationsplein en -weg en starten met een integrale visie op de Fellenoord als onderdelen van het Brainport City programma.
- Bestemmingsplannen en vergunningen: We zetten in op actuele en digitale bestemmingsplannen en op het verkorten en transparanter maken van het vergunningenproces.
- Gebiedsontwikkeling: We zetten in op integrale gebiedsontwikkeling met maatschappelijke en economische meerwaarde voor het gebied en de stad.

Verbonden partijen

Park Strijp C.V.
Dit betreft een samenwerkingsverband met VolkerWessels voor ontwikkeling van het Masterplan Strijp S met de ambitie om een kwalitatief aantrekkelijk en bruisend hoogstedelijk gebied te maken voor nieuwe gebruikers; cultuuruitingen, innovaties, bedrijfjes, evenementen en bewoners. Primaire doelstelling van de gemeente is de kwaliteitsverbetering van het Plangebied, de wijk en de stad door de herontwikkeling van de huidige bedrijfsbestemming in wervende woon-, kantoor- en centrumfuncties zoals voorzien in het Masterplan.
De doelstelling van Park Strijp C.V. is een kostendekkende grondexploitatie tegen een beheersbaar risico ten behoeve van een vernieuwd stedelijk gebied met hoge dichtheid, hoge kwaliteit en hoge mate van functiemenging op basis van het Masterplan, met een zodanige flexibiliteit in plan en programma dat ingespeeld kan worden op marktontwikkelingen met een wervend milieu en hoogwaardige kwaliteit.

Strijp-S heeft (zonder grote financiële effecten) de periode van brede recessie juist positief kunnen gebruiken om inhoudelijke meerwaarde te creëeren. We zien op dit moment een enorme voortgang qua realisatie van het 'eindbeeld' (planningshorizon qua exploitatietermijn 2028).

Park Strijp Beheer B.V.
Zie Park Strijp C.V.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		**Begroting 2017**	**Begroting 2018**	**Begroting 2019**	**Begroting 2020**	**Begroting 2021**
Lasten		1.408	27.487	26.119	25.587	25.358
Baten		9.752	29.038	27.752	27.437	27.344
Saldo		-8.344	-1.551	-1.633	-1.850	-1.986

Dit betreft actualiseren van de projecten (€ 1 miljoen), verschuiving van taakveld (€ 2,7 miljoen). De overige mutaties (van het grootste deel) in de lasten en baten wordt verklaard door een technische BBV-wijziging voor een andere rubricering van apparaatskosten. Dit is dus een verschuiving van kosten.

Investeringsopgave		477	571	63	976	663

Doelenboom Programma 0. Bestuur en ondersteuning

BBV indicatoren

- Externe inhuur (totale kosten inhuur externen x € 1 miljoen)
- Formatie (fte per 1.000 inwoners)
- Bezetting (fte per 1.000 inwoners)
- Apparaatskosten (kosten per inwoner)
- Externe inhuur (kosten als % van totale loonsom)
- Overhead (% van totale lasten)

TAAKVELD	DOEL	EFFECTINDICATOR	PRESTATIE	PRESTATIE INDICATOR
TV 0.1 Bestuur				
TV 0.2 Burgerzaken	Tevredenheid over dienstverlening	Waardering voor gemeentebrede dienstverlening		
		Gemeentebrede score tevredenheid klanten Callcenter (14 040)	Beperken van de wachttijd	Aandeel telefonische klanten dat binnen 25 sec contact heeft
		Score tevredenheid balieklanten		Aandeel klanten (met afspraak) dat binnen 5 min na afspraaktijd opgeroepen is
		Score tevredenheid klanten digitaal loket	Beperken van de behandeltijd	Aandeel via het digitaal loket aangevraagde producten dat binnen 2 werkdagen verstrekt is
TV 0.3 Beheer overige gebouwen en gronden				
TV 0.4 Overhead	Een moderne, slanke, flexibele, professionele, duurzame en financieel gezonde gemeentelijke organisatie	Bedrijfsvoeringskosten per inwoner (€)	Efficiënt omgaan met werkruimte	Werkplekfactor
		Aantal energiezuinige gebouwen ambtelijke huisvesting		
	Een organisatie waarin iedereen meedoet	Prestatieladder Sociaal Ondernemen	In dienst nemen van mensen in een kwetsbare arbeidsmarktpositie	Aantal personen in kwetsbare arbeidsmarktpositie werkzaam bij gemeente Eindhoven
TV 0.5 Treasury				
TV 0.6 OZB Woningen / niet-woningen / Parkeerbelasting / belasting overig				
TV 0.7 Alg uitkering / gemeentefonds				
TV 0.8 Overige baten en lasten				
TV 0.9 Vennootschapsbelasting (VPB)				
TV 0.10 Mutaties reserves				
TV 0.11 Resultaat rekening baten en lasten				

0. Bestuur en ondersteuning

Dit programma omvat uiteenlopende taakvelden, onder andere op het gebied van bestuur (0.1), burgerzaken (0.2) en beheer overige gebouwen en gronden (0.3). Ook zijn er algemene taakvelden zoals overhead (0.4), treasury (0.5) algemene uitkering (0.7), overige baten en lasten (0.8) en mutaties reserves (0.10). Verder zijn er taakvelden die te maken hebben met belastingen: OZB (0.61 en 0.62), parkeerbelasting (0.63), overige belastingen (0.64) en vennootschapsbelasting (0.9).

Eindhoven is een ambitieuze stad. We bevinden ons in de top van creatieve steden in de wereld, waar het fijn is om te wonen, te leven en te werken. Deze positie willen we vasthouden en versterken. Bij een aantrekkelijke stad hoort een niveau van dienstverlening met eenzelfde ambitie. Gemeentelijke diensten sluiten hierbij altijd aan bij wat onze inwoners en ondernemers willen en verwachten. We werken samen aan de versterking van Eindhoven als een inclusieve, aantrekkelijke, innovatieve en ambitieuze stad.
De complexiteit van de samenleving vraagt meer samenspel van de partners. Dat vergt sensitiviteit voor vragen vanuit de samenleving, het voorbereiden naar bestuurlijke besluitvorming en sturen op de uitvoering daarvan.

BBV-indicatoren

Indicator	Jaar	Eindhoven
Formatie (fte per 1.000 inwoners)	2018	8,0
Bezetting (fte per 1.000 inwoners)	2018	8,0
Apparaatskosten (kosten per inwoner)	2018	€ 819
Externe inhuur (kosten als % van totale loonsom)	2018	7,6%
Externe inhuur (totale kosten inhuur externen x € 1 miljoen)	2018	€ 11,8
Overhead (% van totale lasten)	2018	7,3%

0.1 Bestuur

Wat willen we bereiken?

In dit taakveld brengen we de kosten van het bestuur en zijn directe ondersteuning onder.
Om de inhoudelijke doelstellingen te bereiken acteren we ook binnen diverse bovengemeentelijke netwerken, variërend qua schaalniveau van bilaterale contacten, Campusgemeenten, Stedelijk Gebied, metropoolregio, BrabantStad, Amsterdam/Rotterdam, G5, G32 tot in in Brussel (EU), diverse steden in Europa en daarbuiten.

Wat gaan we daarvoor doen?

In 2018 richten we ons vooral op:

- Ter uitvoering van Brainport Next Generation en om stappen te zetten rond de grote maatschappelijke vraagstukken, positioneren we (Brainport regio) Eindhoven internationaal via internationale netwerken, zoals Eurocities met in het bijzonder het Knowledge Society Forum (KSF), the urban agenda for the EU (UA), Local Governments for Sustainability (ICLEI) The European Network of Living Labs (Enoll), Lighting Urban Community International (LUCI) etc.

- Samen met het bedrijfsleven en de kennisinstellingen werken we onder leiding van de stichting Brainport aan de lobby en invulling van de Brainport nationale actieagenda.

- We versterken onze agglomeratiekracht door samen met Brainport Development de samenwerking met de Amsterdamse en Rotterdamse regio vorm te geven. Daarnaast werken we met de G4 en het Rijk aan voorstellen voor de versterking van de concurrentiekracht van Nederland.

- Ook werken we samen met Noordelijke en Zuidelijke Randstad aan de internationale concurrentiekracht van Nederland via de Ruimtelijk Economische Ontwikkelstrategie (REOS). We werken aan een uitvoeringsagenda die de opgaven rondom de verschillende toplocaties en knooppunten gezamenlijk oppakt.

- Via het bestuurlijke netwerk BrabantStad zetten we in op schaalvergroting/massa voor een aantal succesvolle projecten, zoals Woonconnect/SPARK en zoeken we samenwerking op het thema Smart Region.

- In de Metropoolregio Eindhoven stemmen we (strategisch) af met de ons omringende 21 gemeenten op de terreinen economie, ruimte en mobiliteit. In 2018 volgt naar aanleiding van de recente evaluatie een herijking ten behoeve van nieuwe focus en slagkracht plaatsvinden. Binnen het stedelijk gebied werken we met de direct omliggende gemeenten – na evaluatie in 2017 – aan een herijkt uitvoeringsprogramma op het gebied van wonen, werken en (naar verwachting) voorzieningen (sport en cultuur).

Verbonden partijen

GR Metropoolregio Eindhoven
Bestuurlijk samenwerkingsverband tussen Eindhoven en de twintig andere Zuidoost Brabantse gemeenten draagt bij aan een excellent vestigingsklimaat voor bedrijven en inwoners in de Brainportregio. Hierbij ligt de focus op een vergaande bestuurlijke samenwerking op het terrein van economie, ruimte en mobiliteit .
In 2017 is de huidige wijze van samenwerking in de metropoolregio geëvalueerd, waarna een proces van doorontwikkeling/herijking is gestart dat doorloopt in 2018. De financiering van de Metropoolregio Eindhoven (MRE) gebeurt door de 21 deelnemende gemeenten gezamenlijk, op basis van een jaarlijkse inwonerbijdrage. Via het MRE dragen alle gemeenten bij aan onder andere de basisfinanciering van Brainport Development en het Stimuleringsfonds.
De afbouw herplaatsingsopgave van de transformatie loopt conform planning, per 1-1-2017 resteert een afbouw van 4,06 fte. Er is een mobiliteitsinstrumentarium ontwikkeld om dit risico te beperken. Om de financiële verplichtingen vloeiende uit de reorganisatie af te dekken is door de organisatie een voorziening getroffen.
De zaak tussen Attero en de Brabantse gewesten over de garantieplicht van aanlevering van brandbaar restafval loopt nog. Over de jaren tot 2014 heeft het Nederlands Arbitrage Instituut (NAI) een uitspraak gedaan in het voordeel van de gewesten. Het gerechtshof heeft het verzoek van Attero om de uitspraak te vernietigen afgewezen. Formeel kan Attero tegen deze uitspraak cassatieberoep instellen bij de Hoge Raad. Daarnaast heeft Attero bij de Metropoolregio Eindhoven een claim ingediend over het jaar 2015 van in totaal ruim € 2,3 miljoen. Deze zaak is inmiddels aanhangig gemaakt bij het NAI.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		**Begroting 2017**	**Begroting 2018**	**Begroting 2019**	**Begroting 2020**	**Begroting 2021**
Lasten		17.072	16.325	16.181	16.065	15.028
Baten		283	318	318	318	318
Saldo		16.789	16.007	15.863	15.747	14.710

Betreft bestuurlijke prioriteit voor onder meer uitbreiding ondersteuning van de raad (€ 0,1 miljoen). Ook is in dit taakveld de dekking voor de bestuurlijke prioriteiten opgenomen door de inzet van middelen van de strategische investeringsagenda (- € 2 miljoen). Overige verschillen worden grotendeels verklaard door gewijzigde systematiek interne doorbelasting (€ 1,4 miljoen).

Investeringsopgave		284	75	0	10	0

0.2 Burgerzaken

Wat willen we bereiken?

Tevredenheid over dienstverlening

Effectindicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Waardering voor gemeentebrede dienstverlening	6,9	6,8	6,9	7,0	7,1	7,2
Gemeentebrede score tevredenheid klanten Callcenter (14040)	9,3	≥ 8	≥ 8	≥ 8	≥ 8	≥ 8
Score tevredenheid klanten digitaal loket	8,9	≥ 7,5	≥ 8	≥ 8	≥ 8	≥ 8
Score tevredenheid balieklanten	9	≥ 8	≥ 8	≥ 8	≥ 8	≥ 8

Wat gaan we daarvoor doen?

Beperken van de wachttijd

Uitvoering actieplan 0-minuten wachttijd

Beperken van de behandeltijd

Verdere implementatie van het programma 'Basis op orde'

Prestatie-indicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Aandeel telefonische klanten dat binnen 25 sec contact heeft	84%	80%	80%	80%	80%	80%
Aandeel klanten (met afspraak) dat binnen 5 min na afspraaktijd opgeroepen is	89%	80%	80%	80%	80%	80%
Aandeel via het digitaal loket aangevraagde producten dat binnen 2 werkdagen verstrekt is	95%	85%	90%	95%	95%	95%

In 2018 richten we ons vooral op:

- Graag gedaan!: Vanuit klantreizen vereenvoudigde dienstverlening implementeren, waarbij we kijken naar zowel inzet vanuit automatisering als persoonlijk contact. Door GG! te integreren in ‘Basis op Orde’ is er tot eind 2019 versnelde realisatie mogelijk
- Onze dienstverlening: Inzetten op verdere ontwikkeling van (digitale) dienstverlening met oog voor maatwerk voor kwetsbare groepen. De ontwikkeling van de kanalen telefonie en balie daarbij nauwlettend in de gaten houdend. Het minimale servicelevel moet 80% zijn.
- Businesscase Burgerzaken:

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		10.691	6.780	6.770	6.750	6.745
Baten		4.098	4.198	4.198	4.198	4.198
Saldo		6.593	2.582	2.572	2.552	2.547

De daling van de lasten wordt grotendeels verklaard door een wijziging in de systematiek van interne doorbelasting (- € 4,3 miljoen).

Investeringsopgave		754	0	35	244	0

0.3 Beheer overige gebouwen en gronden

Het gaat hier om beheer, verhuur, instandhouding van gebouwen, gronden en landerijen die de gemeente (al of niet tijdelijk) in bezit heeft en niet in exploitatie neemt.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		**Begroting 2017**	**Begroting 2018**	**Begroting 2019**	**Begroting 2020**	**Begroting 2021**
Lasten		0	974	956	947	935
Baten		0	146	146	146	146
Saldo		0	828	810	801	789

Betreft afboeking van de oude taakstelling voor vastgoed (€ 1,5 miljoen). Overige verschillen worden grotendeels als volgt verklaard: verschuivingen met taakvelden (- € 2,1 miljoen naar taakveld 8.3, +0,1 miljoen van taakveld 7.4) en wijziging systematiek interne doorbelasting (€ 1,4 miljoen).

Investeringsopgave		689	0	0	0	0

0.4 Overhead

Wat willen we bereiken?

Een moderne, slanke, flexibele, professionele, duurzame en financieel gezonde gemeentelijke organisatie
We zorgen voor een rechtmatige, efficiënte en effectieve uitvoering van de bedrijfsvoeringstaken en blijven daarbij inzetten op continue verbeteren en doorontwikkeling.

Een organisatie waarin iedereen meedoet
Een organisatie met een divers personeelsbestand, onder andere met diverse etniciteiten en met een steeds evenwichtigere leeftijdsopbouw.

Effectindicatoren	**Realisatie 2016**	**Begroting 2017**	**Begroting 2018**	**Begroting 2019**	**Begroting 2020**	**Begroting 2021**
Bedrijfsvoeringskosten per inwoner (in euro's)	237	257	252	248	242	239
Aantal energiezuinige gebouwen ambtelijke huisvesting	2	2	3	4	4	4
Prestatieladder Socialer Ondernemen (PSO)	trede 2	trede 2	trede 2	trede 2	trede 2	trede 2

Wat gaan we daarvoor doen?

Efficiënt omgaan met werkruimte

De werkruimte maakt onderdeel uit van het gemeentelijk gehanteerde flex concept. De werkplek factor is vastgesteld op 0,67. Daarmee wordt verondersteld dat de beschikbare werkplekken efficiënt worden benut.

In dienst nemen van mensen in kwetsbare arbeidsmarktpositie

Prestatie-indicatoren	Realisatie 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Werkplekfactor	0,75	0,72	0,67	0,67	0,67	0.67
Aantal personen in kwetsbare arbeidsmarktpositie werkzaam bij gemeente	34	ntb	ntb	ntb	ntb	ntb

Verbonden partijen

ICT-coöperatie Beware

In deze coöperatie werken we samen met de gemeenten Boxtel en St Michielsgestel. De samenwerking draagt bij aan het doel van een moderne, professionele en flexibele organisatie door het verwerven en/of ontwikkelen en innoveren, beheren en standaardiseren van ICT-toepassingen voor onze digitale dienstverlening en bedrijfsvoering.

Deze verbonden partij is in 2017 opgericht en begin 2018 is de werving van de commissarissen afgerond. Het speerpunt voor 2018 is de ontwikkeling van digitale en geautomatiseerde oplossingen voor diverse life events, te beginnen met een app rondom trouwen. Inwoners kunnen online een datum, tijdstip, ambtenaar van de burgerlijke stand en locatie kiezen voor een huwelijk.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		66.099	66.869	65.702	64.219	63.486
Baten		2.790	1.333	1.138	1.138	1.113
Saldo		63.309	65.536	64.564	63.081	62.373

Betreft afboeking van de oude taakstelling voor ambtelijke huisvesting (lasten € 0,7 miljoen, baten 1,7 miljoen). Ook is in dit taakveld de dekking voor de bestuurlijke prioriteiten opgenomen door verlagen van interne servicelevels (€ -0,6 miljoen) en vermindering tarieven inhuur en inkoop (€ -1,0 miljoen). De overige verschillen bestaan grotendeels uit de gewijzigde systematiek voor interne doorbelasting (€ 0,5 miljoen).

Investeringsopgave		31.745	7.103	3.454	17.423	2.924

0.5 Treasury

Tot dit taakveld behoren de activiteiten van de gemeente met betrekking tot de treasury-functie. Zie hiervoor paragraaf 3d - Financiering.

Verbonden partijen

Bank Nederlandse Gemeenten N.V.
BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.
Het gemeentelijk aandeel is 0,3% van het totaal. de invloed van de gemeente is dus erg beperkt.

- Onder invloed van onzekerheid over hun toekomstige inkomsten en verplichtingen zijn de kernklanten van de bank relatief terughoudend met nieuwe investeringen. Het Rijk heeft een groot aantal taken gedecentraliseerd naar gemeenten, omdat deze de burger effectief en efficiënt kunnen bedienen. Mede daardoor is de afhankelijkheid van inkomsten vanuit het Rijk en het gemeentefonds toegenomen.
- De nettowinst van BNG Bank over 2016 is uitgekomen op € 369 miljoen, een stijging van 63% ten opzichte van de € 226 miljoen over 2015. Deze ontwikkeling is positief beïnvloed door incidentele factoren. Het renteresultaat stond ook in 2016 nog onder druk van de historisch lage rentetarieven en de, uit hoofde van risicobeleid, terughoudende rentepositie van de bank.
- De naar risico gewogen solvabiliteit van BNG Bank is in 2016 verder toegenomen. De leverage ratio van de bank is toegenomen van 2,6% tot 3,0%, de voorgestelde minimumnorm voor deze ratio per 1 januari 2018. De sterke kapitaalpositie van de bank is bevestigd door de bevredigende uitkomst van de stresstest voor Europese systeemrelevante banken in juli 2016.

Enexis Holding N.V.
Zorgt voor distribueren en transporteren van energie, en voor in stand houden, beheren, exploiteren en uitbreiden van distributie en transportnetwerken. Het is wettelijk geregeld dat het netwerk in overheidshanden moet blijven en dat energielevering bij private partijen weggelegd kan worden. Alternatieven om aandelenpakket te verkopen aan andere overheden zijn op dit moment niet voorhanden.
Enexis heeft in 2017 haar strategisch plan herijkt. De energietransitie gaat versnellen, gedreven door technologie, internationale klimaatafspraken en een groeiend maatschappelijk bewustzijn. Enexis richt de strategische koers op het realiseren van een duurzame energievoorziening. Dit gebeurt door state of the art dienstverlening en netwerken, en door regie te nemen in innovatieve oplossingen. Dit om de energietransitie te versnellen en excellent netwerkbeheer uit te voeren.
Enexis is financieel gezond. Enexis heeft de Standard & Poor's (S&P) rating A+ (Stable outlook) en bij Moody's Aa3 (stable outlook). Gedurende de nieuwe reguleringsperiode (20017-2021) daalt het gereguleerde rendement langzaam van 4,0% naar 3,0%. Het stragische plan kan worden gerealiseerd binnen dit financiele kader. Daarnaast wordt fors geinvesteerd in een duurzame energievoorziening. De waardes van de financiele ratio's ontwikkelen zich zodanig dat ze binnen de grenswaarden van minimaal een A credit rating blijven. Het dividend bedraagt over de planperiode maximaal 50% van de netto winst, met een streefwaarde van minimaal €100 mln. per jaar. Dit percentage wordt verlaagd als deze uitkering ertoe leidt dat het bedrijf binnen vijf jaar haar A rating profiel kan verliezen. De gemeente Eindhoven bezit 0,015% van de aandelen.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		-1.437	940	1.646	1.815	2.387
Baten		6.578	4.330	4.292	4.379	4.577
Saldo		-8.015	-3.390	-2.646	-2.564	-2.190

Conform de BBV-voorschriften zijn de rentepercentages voor de interne rente, rente grondbedrijf en rente reserves en voorzieningen berekend voor 2018. Doordat alle percentages dalen ten opzichte van 2017, dalen zowel de baten als de lasten. De interne rente en rente grondbedrijf wordt op dit taakveld, eveneens conform BBV, als negatieve lasten gepresenteerd. In de begroting 2017 waren deze negatieve lasten (=baten) hoger dan de rentelasten.

0.61 OZB woningen

Dit betreft de waardebepaling woningen in het kader van de wet Waardering Onroerende Zaken en de heffing en inning van gemeentelijke onroerende zaakbelastingen woningen.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		0	829	824	820	819
Baten		24.639	27.178	27.407	27.780	27.780
Saldo		-24.639	-26.349	-26.583	-26.960	-26.961

Betreft stijging van de woonlasten (€ 2,5 miljoen).

0.62 OZB niet-woningen

Dit betreft de waardebepaling van niet-woningen in het kader van de wet Waardering Onroerende Zaken en de heffing en inning van gemeentelijke onroerende zaakbelastingen niet-woningen

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		0	676	671	669	667
Baten		27.443	30.778	31.037	31.460	31.460
Saldo		-27.443	-30.102	-30.366	-30.791	-30.793

Betreft stijging van de woonlasten (€ 3,3 miljoen).

0.63 Parkeerbelasting

In dit taakveld zien we de effecten van de intensivering van het parkeerbeleid dat -voor het Bereikbaarheidsakkoord- een bedrag oplevert oplopend van €0,3 miljoen in 2019 naar €1 miljoen in 2021. Daarnaast is –door een toegenomen parkeergedrag- sprake van een autonome meeropbrengst.
De nieuwe parkeertarieven lopen mee in het tarievendossier 2018.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		0	382	379	377	376
Baten		11.006	13.553	13.119	13.879	14.186
Saldo		-11.006	-13.171	-12.740	-13.502	-13.810

Betreft stijging van parkeeropbrengsten door autonome meeropbrengsten en tariefstijging (€ 1,8 miljoen) en stijging van de opbrengsten naheffingsaanslagen.

0.64 Belastingen overig

Dit betreft de heffing en inning van de overige gemeentelijke belastingen waaronder hondenbelasting, toeristenbelasting en de BIZ-heffing.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		841	1.500	1.486	1.482	1.349
Baten		2.449	2.488	2.488	2.488	2.488
Saldo		-1.608	-988	-1.002	-1.006	-1.139
Investeringsopgave		992	32	0	0	0

0.7 Algemene en overige uitkering gemeentefonds

Tot dit taakveld behoren de Algemene Uitkering, Integratie-uitkeringen – zoals de integratie-uitkering WMO en de Integratie-uitkering Sociaal Domein – en decentralisatie-uitkeringen.
De gemeentefondsmiddelen zijn vrij besteedbaar, dit is een algemeen dekkingsmiddel. Over de inzet van deze middelen besluiten we bij de begrotingscyclus. Beslismomenten zijn bij de mei-, september- en decembercirculaire. De primitieve begroting 2018 is gebaseerd op de meicirculaire 2017.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		0	100	100	100	100
Baten		403.629	437.142	436.557	435.246	433.294
Saldo		-403.629	-437.042	-436.457	-435.146	-433.194

De stijging ten opzichte van 2017 komt door stijging van de Algemene Uitkering (€ 24,5 miljoen), Integratie-uitkering WMO (€ 0,3 miljoen) en de Integratie-uitkering Sociaal Domein (€ 8,3 miljoen). Vanwege taakmutaties resteert hiervan netto € 21,1 miljoen voor de algemene middelen.

0.8 Overige baten en lasten

In dit taakveld zijn de overige baten en lasten ondergebracht die niet tot een specifiek taakveld behoren, zoals het budget voor onvoorziene uitgaven, de verrekening tussen sectoren in het kader van de afdracht van bcf en de exploitatie van deelnemingen.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		783	-4.521	-4.521	-4.540	-4.540
Baten		1.855	31	31	31	31
Saldo		-1.072	-4.552	-4.552	-4.571	-4.571

Naast de verschuiving naar taakveld 4.2 (- € 1,3 miljoen) zitten dit taakveld diverse kosten- en herverdeelverdelingseffecten, waaronder het niet langer separaat begroten van een centrale post voor garantieschalen (€ -2,9 miljoen).

0.9 Vennootschapsbelasting

Alle informatie over grondbeleid (inclusief vennootschapsbelasting) is gebundeld in de paragraaf grondbeleid.

0.10 Mutaties reserves

In dit taakveld zijn alle mutaties (vermeerderingen en vermeerderingen) in de reserves opgenomen. In bijlage 8 is een verloopoverzicht opgenomen van alle reserves.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		20.111	47.932	26.718	32.503	34.953
Baten		26.005	32.937	17.900	5.461	5.682
Saldo		-5.894	14.995	8.818	27.042	29.271

De verhoging van de lasten (stortingen in reserves) wordt grotendeels verklaard door hogere stortingen in de reserve maatschappelijk nut in ontwikkeling (€ 17,2 miljoen) en de saldireserve specifiek (€ 1,4 miljoen). Verder is de voorziening groot onderhoud omgezet naar een reserve (€ 7,9 miljoen).
De baten (onttrekkingen uit reserves) zijn toegenomen door hogere onttrekking uit de reserve maatschappelijk nut in ontwikkeling (€ 11,2 miljoen) en een lagere onttrekking uit de saldireserve specifiek (- € 3,6 miljoen).

0.11 Resultaat rekening van baten en lasten

Dit betreft het saldo van de meerjarenbegroting.

Wat mag het kosten?

Exploitatie (x € 1.000)		Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Lasten		0	30	27	8	47
Baten		0	0	0	0	0
Saldo		0	30	27	8	47

3.

PARAGRAFEN

3. Paragrafen

3a. Lokale heffingen

De lokale heffingen zijn een integraal onderdeel van het gemeentelijk beleid. Ze raken de burgers, bedrijven en instellingen heel direct in hun portemonnee. Gemeentelijke heffingen staan dan ook sterk in de publieke en politieke belangstelling. In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de voorgestane wijzigingen met betrekking tot de gemeentelijke heffingen die van invloed zijn op de begroting 2018.

Geraamde inkomsten (x €1.000)		**Begroting 2017**	**Begroting 2018**	**Kosten dekking**
Onroerende-zaakbelastingen		52.082	57.956	
Precariobelasting		941	959	
Hondenbelasting		1.009	1.029	
Toeristenbelasting		2.057	2.057	
Standplaatsgeld autobussen		12	12	
Reclamebelasting/BIZ-heffing		860	860	
Parkeerbelastingen		11.006	13.553	
Afvalstoffenheffing en reinigingsrechten	*	20.880	21.013	100%
Rioolrechten	*	17.365	17.431	100%
Begraafplaatsrechten	*	701	701	98,2%
Kanaalrechten	*	62	94	67,5%
Marktgelden	*	622	622	90,4%
Leges	*	10.614	10.370	90,4%
Totaal		**118.211**	**127.173**	

* Voor deze heffingen is hieronder een kostenonderbouwing opgesteld waaruit blijkt dat de geraamde baten niet hoger zijn dan de geraamde lasten: dus hoogstens kostendekkend. Dit geldt ook voor de naheffingsaanslagen parkeerbelastingen (kostendekking: 88,8%).

Toelichting

- De opbrengst van de onroerend-zaakbelastingen is begroot op het bovengenoemde bedrag. Voor de tarieven van de onroerende-zaakbelastingen is de jaarlijkse herwaardering als gevolg van de Wet waardering onroerende zaken (Wet WOZ) van belang. De uitkomsten hiervan zijn mede bepalend voor de tarieven onroerende-zaakbelastingen voor 2018. De nu voorgestelde tarieven zijn berekend op basis van de huidige beschikbare gegevens. Definitieve tarieven worden in december 2017 door de raad vastgesteld.
- Het tarief van de toeristenbelasting wordt niet geïndexeerd. Voor zover de toeristenbelasting meer opbrengt dan begroot, wordt dit bedrag gestort in de reserve Citymarketing, toerisme, recreatie en evenementen.
- Het kostendekkingsplan van het Gemeentelijk Rioleringsplan 2015-2018 is geactualiseerd. Op basis daarvan stellen wij voor de tarieven voor rioolrechten ook in 2018 ongewijzigd te laten en ook niet te indexeren.

- Vanaf 2017 vervangt de BIZ-heffing de reclamebelasting in het centrum. Gedurende 5 jaar wordt in het centrum jaarlijks geïnvesteerd en worden extra activiteiten ontplooid. De heffing wordt niet geïndexeerd. De reclamebelasting winkelcentrum Oud Woensel is vooralsnog ongewijzigd. De begrote opbrengsten reclamebelasting en BIZ blijven gelijk.
- De voorwaarden voor het verlenen van kwijtschelding van belastingen en heffingen zijn geregeld in de Invorderingswet 1990 (*wetten.overheid.nl*). De beleidsmatige regeling is beschreven in de Leidraad Invordering.
- De gehanteerde tarieven zijn de tarieven die aan de raad worden voorgesteld. Met het vaststellen van de verordeningen Gemeentelijke Belastingen en Rechten 2018 worden de tarieven definitief.

Samengevat is het beeld van de woonlasten, conform COELO-definitie, in euro's:

Woonlasten	**2016**	**2017**	**2018**
Onroerendezaakbelastingen	203,71	233,00	250,43
Afvalstoffenheffing	247,10	227,11	225,49
Rioolheffing	144,00	144,00	144,00
Totaal gemiddelde woonlasten per jaar	594,81	604,11	619,92
Gemiddelde 35 grote gemeenten	679,00	678,00	n.n.b.

Specificaties berekeningen kostendekkendheid:

Rioolheffing	x €1.000
0.8 BTW/BCF	1.544
7.2 Riolering	5.596
Reserves en voorzieningen	8.785
Personeelskosten	947
Overhead	559
Totaal kosten	**17.431**
Eigenarendeel	16.272
Gebruikersdeel	1.159
Totaal opbrengsten	**17.431**
Kostendekkingspercentage	**100%**

Afvalstoffenheffing	x €1.000
0.8 BTW/BCF	2.978
2.1 verkeer en vervoer	1.069
5.7 Openbaar groen	1.069
6.3 Inkomen (kwijtschelding)	1.472
7.3 Afval	13.468
7.4 Milieubeheer	103
Personeelskosten	502
Overhead	352
Totaal kosten	**21.013**
Eenpersoonshuishoudens	6.143
Tweepersoonshuishoudens	6.360
Driepersoonshuishoudens	2.712
Meerpersoonshuishoudens	5.071
Bedrijven	727
Totaal opbrengsten	**21.013**
Kostendekkingspercentage	**100%**

Begraafplaatsen	x €1.000
7.5 Begraafplaatsen	605
Personeelskosten	70
Overhead	39
Totaal kosten	**714**
Begraafrecht	232
Grafrecht	469
Totaal opbrengsten	**701**
Kostendekkingspercentage	**98,2%**

Kanaalrechten	x €1.000
2.4 Economische havens	90
Personeelskosten	29
Overhead	20
Totaal kosten	**139**
Kanaalrechten	94
Totaal opbrengsten	**94**
Kostendekkingspercentage	**67,5%**

Marktgelden	x €1.000
3.3 Bedrijfloket	292
Personeelskosten	260
Overhead	136
Totaal kosten	**688**
Marktgelden	622
Totaal opbrengsten	**622**
Kostendekkingspercentage	**90,4%**

Naheffingsaanslagen	x €1.000
1.1 Informatieverwerking	291
Personeelskosten	1.815
Overhead en kapitaallasten	946
Totaal kosten	**3.052**
Op te leggen bonnen	3.389
Oninbare bonnen	-678
Totaal opbrengsten	**2.711**
Kostendekkingspercentage	**88,8%**

Leges	Lasten	Baten	%
Huwelijken/partnerschap	217	188	86,3%
Reisdocumenten	2.365	2.115	89,4%
Rijbewijzen	1.310	1.139	86,9%
Verstrekking basisregistratie	141	133	94,1%
Overig	338	299	88,3%
Totaal burgerzaken	*4.373*	*3.874*	*88,6%*
Winkeltijdenwet	9	9	*100,0%*
Taxivergunning	25	20	*80,0%*
Verkeer en vervoer	72	114	*158,3%*
Gebruik openbare grond	239	132	*55,0%*
Bouwhinder	27	26	*94,8%*
Kansspelen	27	3	*12,4%*
Leegstand en huisvesting	160	95	*59,6%*
Collectevergunning	5	1	*25,2%*
Totaal algemene dienstverlening	*564*	*400*	*70,9%*
Vooroverleg/conceptaanvraag	209	21	*10,0%*
Omgevingsvergunning	5.070	5.266	*103,9%*
Sloopvergunning	31	6	*18,3%*
Totaal fysieke leefomgeving	*5.310*	*5.293*	*99,7%*
Horeca	214	212	*99,2%*
Organiseren evenementen	549	161	*29,3%*
Prostitutiebedrijven	45	44	*97,4%*
Huisvesting	17	9	*54,2%*
Telecommunicatie	290	274	*94,5%*
Overig	117	104	*88,7%*
Totaal Europese dienstenrichtlijn	*1.232*	*804*	*65,3%*
Totaal leges	**11.477**	**10.370**	**90,4%**

3b. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Onze gemeente kent een grote diversiteit aan beleidsterreinen: de decentralisaties in het sociaal domein, vastgoed, grondexploitaties, sport, veiligheid. Op al deze gebieden lopen we verschillende soorten risico's: financieel, juridisch, veiligheid, bestuurlijk, imago, maatschappelijk en integriteit. Daarom is het belangrijk dat we vooraf nadenken over de mogelijke gevolgen van beleid en dat we afwegen welke risico's we kunnen en willen nemen en welke maatregelen we nemen om de risico's te monitoren en te beheersen. Risicobeheersing is geen doel op zich maar draagt bij aan het bereiken van onze doelstellingen.

Onderstaande figuur maakt duidelijk voor welk gedeelte van de risico's we weerstandsvermogen aanhouden:

<table>
<tr><td rowspan="4">Bruto risico</td><td>Beheers maatregelen</td><td colspan="3"></td></tr>
<tr><td rowspan="3">Netto risico</td><td>Kwantificeerbaar</td><td>Voorziening/ bestemmingsreserve</td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="2">Niet goed kwantificeerbaar</td><td>Van materiele omvang</td><td rowspan="2">Weerstands vermogen</td></tr>
<tr><td>Van geringe betekenis</td></tr>
</table>

Het weerstandsvermogen is de belangrijkste buffer voor risico's waarvoor geen specifieke voorzieningen zijn getroffen. Vanwege de onverwacht hoge overschrijdingen in 2016, die na-ijlen in de jaren daarna, is een stevig gedaan beroep op deze bufferfunctie. Vanaf 2020 geeft de begroting weer structureel ruimte voor aanvulling. Het weerstandsvermogen ontwikkelt zich op basis van deze begroting als volgt:

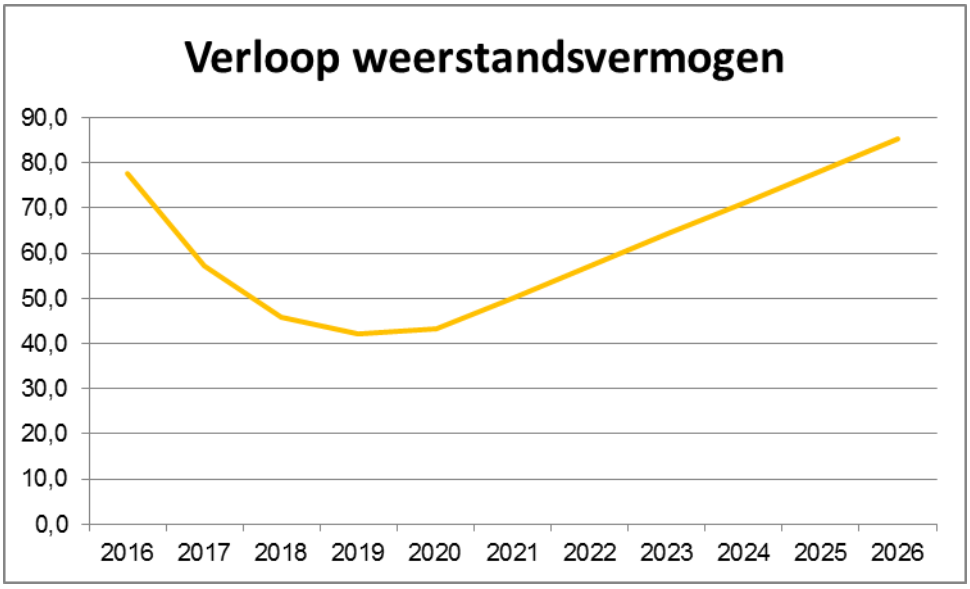

De norm voor het weerstandsvermogen is vastgesteld op 10% van het begrotingstotaal. Voor 2018 komt dit uit op €89 miljoen. Per 31 december 2018 rekenen we met een beschikbaar weerstandsvermogen van €46 miljoen. Dit zetten we af tegen de gekwantificeerde risico's. Deze tellen eveneens op tot € 46 miljoen. Voor het Grondbedrijf is het risico voor 2018 becijferd op €26 miljoen. Voor algemene risico's tellen de bedragen op tot €20 miljoen. Het beschikbaar weerstandsvermogen is -ondanks dat het onder de norm zit- toereikend voor de nu bekende en gekwantificeerde risico's. De kans dat alle risico's tegelijk optreden is overigens gering. Onderstaande risico's lichten we nader toe in bijlage 6. Samengevat geven ze het navolgende beeld:

Risicobedrag > €1 miljoen	*Risicobedrag < €1 miljoen*
Grondbedrijf (26,2) Tivolikerk (4,5) Korein Kinderplein (4,3) Staat bruggen/viaducten (2,5) Parkeren - BTW plicht (2,3) Lidl planschade (1,8) Afval (1,7), VPB (1,1)	SVGG (0,75), OZB (0,5), ODZOB (0,2), WABO-vergunning (0,1), Kledingcontract (0,1)
	Risicobedrag onbekend Basisschool 't Slingertouw, Spilcentra Waterrijk, Swimmers, Lidl (vergunning)
Totaal gekwantificeerde risico's € 46 miljoen	

Naast deze specifieke risico's spelen er ook enkele algemene risico's. Een voorbeeld hiervan is dat geraamde budgetten ontoereikend zijn voor de onderliggende taken. Dit risico behoort tot de normale bedrijfsvoering.
Eén van deze risico's lichten we -vanwege de potentiële omvang- toch extra uit. Dit betreft het maatregelenpakket sociaal domein, wat een onzekerheid geeft tussen €0 en €10 miljoen.
We kunnen niet alle risico's kwantificeren. Daar staat tegenover dat we ook de stille reserves niet optellen bij het beschikbaar weerstandsvermogen. Stille reserves zijn waardecomponenten die vanuit de voorschriften niet op de balans mogen worden opgevoerd. Het gaat daarbij onder meer om overwaarde in panden, voorraden en aandelen in andere ondernemingen en de waarde van de kunst die in ons bezit is.

De kengetallen van het BBV geven nadere informatie over de financiële positie van de gemeente. We berekenen de kengetallen op basis van een prognose van het balansbeeld (zie bijlage 1 Kerngegevens).
De prognose wordt onder meer ontleend aan de investeringsplannen en het MPG. De kengetallen geven het volgende beeld:

	NL2015	R2015	R2016	2017	2018	2019	2020	2021
netto schuldquote		59%	65%	79%	78%	78%	77%	74%
netto schuldquote gecorrigeerd	57%	53%	61%	74%	74%	74%	73%	71%
solvabiliteitsratio	34%	26%	21%	18%	18%	17%	18%	19%
grondexploitatie	17%	17%	13%	11%	8%	5%	2%	1%
structurele exploitatieruimte		0,5%	-2,5%	-1,7%	-0,1%	0,2%	0,5%	0,9%
belastingcapaciteit	100%	83%	88%	89%	94%	94%	94%	94%

- De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. De gecorrigeerde netto schuldquote geeft aan hoeveel van de vermogensbehoefte van de gemeente zelf (dus exclusief doorleningen aan derden) extern gefinancierd is. De schuldquote neemt op basis van de geplande investeringen toe.
- Solvabiliteit geeft inzicht in de mate waarin de provincie of gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te blijven voldoen. Op basis van de nu geraamde stortingen en onttrekkingen blijft de solvabiliteit stabiel.
- Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten. Uit het MPG blijkt dat we onze grondpositie de komende jaren afbouwen.
- Bij de structurele exploitatieruimte betekent een positief percentage dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten te dekken. In 2018 is dit net niet het geval, vanaf 2019 wel.
- De belastingcapaciteit reflecteert de hoogte van de gemiddelde woonlasten (OZB, rioolheffing en reinigingsheffing). Een percentage van minder dan 100% geeft aan dat de woonlasten onder het landelijk gemiddelde liggen. Door de verhoging van de woonlasten lopen we het verschil nu deels in.

De kengetallen geven in relatie tot de financiële positie geen aanleiding tot extra bijsturing.

3c. Onderhoud kapitaalgoederen

De kapitaalgoederen waar wij het hier over hebben zijn onder andere wegen, openbaar groen, riolering en gebouwen. Veel meldingen van inwoners hebben betrekking op onderhoud van kapitaalgoederen. Ze spreken de gemeente aan op bijvoorbeeld loszittende stoeptegels, gaten in de weg of slecht onderhouden schoolgebouwen. Deze paragraaf geeft een dwarsdoorsnede van de begroting in de mate van onderhoud en de financiële lasten. Deze openbare ruimte bestaat uit wegen, openbare verlichting, civieltechnische kunstwerken, groen en water (inclusief riolering).

Onderhouden van kapitaalgoederen waarborgt de continuïteit van de voorzieningen en is onder te verdelen in:

- Cyclisch jaarlijks onderhoud: betreft dagelijks of cosmetisch onderhoud, zoals papier prikken, onkruidbestrijding, straatvegen, maaien, snoeien, speeltoestellen vervangen, kolken reinigen, rioolgemalen reinigen en periodiek reinigen en onderhouden van oppervlaktewater;
- Curatief onderhoud: naar aanleiding van meldingen. De drie O's: onvoorzien, onvermijdbaar, onuitstelbaar, zijn hier van toepassing. Noodzakelijk voor permanente gebruikskwaliteit van Openbare Ruimte, rioolsysteem, oppervlaktewatersysteem en oplossen van bijvoorbeeld plagen in het groen;
- Groot onderhoud zoals renovatie beplantingen en bomen, opnieuw bestraten en asfaltrenovaties.

Onderhoud Openbare ruimte

In 2006 is de Visie Openbare Ruimte vastgesteld. Hierin is de ambitie opgenomen om de basiskwaliteit in de openbare ruimte op het gebied van onderhoud voor alle wijken te behalen. Samen met het handboek Openbare Ruimte (2017), het Basisboek Openbare Ruimte (2013) en de Kwaliteitscatalogus Onderhoud Openbare Ruimte zorgt dit voor een bestuurlijk vastgesteld ambitieniveau voor het onderhoud van de stad. Daarnaast is in 2014 het nieuwe gemeentelijk rioleringsplan door de Raad vastgesteld. Hiermee is over de volle breedte van de te beheren voorzieningen de ambitie op het gebied van water beleidsmatig en bestuurlijk ingevuld. In 2018 wordt gewerkt aan een nieuw GRP. De nadruk ligt hierbij (wederom) op het voorkomen wateroverlast en verdroging, tegengaan van hittestress en het verbeteren van de waterkwaliteit. Waar tot 2006 de inputbenadering vooral richtinggevend is geweest voor het Beheer Openbare Ruimte – dat wil zeggen dat de taakstellende budgetten bepalend waren voor het kwaliteitsniveau – is momenteel de kwaliteitscatalogus voor het onderhoud van de stad richtinggevend. De kwaliteitscatalogus voor het onderhoud van de stad gaat uit van een viertal kwaliteitsniveaus (hoog, basis, laag en zeer laag) en twee kwaliteitskenmerken (schoon/netjes en heel/veilig). Met de Visie Openbare Ruimte is bepaald welk kwaliteitsniveau voor Eindhoven geldt (basiskwaliteit voor ca. 98% van de stad). Uit onderzoeken en technische inspecties blijkt hoe het onderhoud van de stad op verschillende onderdelen scoort, zie ook de taakvelden 2.1 en 5.7. De technische kwaliteit vormt het belangrijkste afwegingscriterium, daarnaast is er ook aandacht voor de inbreng van bewoners bij het onderhouden van de openbare ruimte.
De te onderhouden hoeveelheid openbare ruimte is de afgelopen jaren netto toegenomen. De kosten van het onderhoud zijn door de prijsindexering eveneens gestegen. De druk op de middelen neemt daardoor toe. We proberen de kosten voor het onderhoud van de openbare ruimte te beperken door een tweetal bewegingen:

- van traditioneel naar natuurlijker groen beheer en spelen.
- van grijs naar groen. In alle projecten wordt zoveel mogelijk onthard. Hierdoor ontstaat een hogere kwaliteit en zijn de kosten voor onderhoud lager.

Wegen

Afgelopen jaren is uit technische inspecties (uitgevoerd door gespecialiseerde instanties) gebleken dat er sprake was van achterstanden op het gebied van verhardingen. Deze zijn de afgelopen jaren flink ingelopen. Van 29,5% in 2010 naar 13,6% in 2015. De tevredenheid over het onderhoud steeg in die periode (2010-2014) van een 6,6 naar een 6,8. Om de achterstanden in te lopen en toekomstige achterstanden te voorkomen is in 2016 besloten om een nieuw kwaliteitsniveau voor het onderhoud van de wegen vast te stellen: kwaliteitsniveau C, waarbij kwaliteitsniveau D geaccepteerd wordt als dit niet leidt tot onveilige situaties en kapitaalvernietiging (in totaal

maximaal 9,6% van het totale areaal). In praktijk is kwaliteit D acceptabel in woonstraten in klinkers waar niet veel verkeer rijdt en waar de snelheden laag zijn. Dit geldt ook voor parkeerterreinen. Voor voet- en fietspaden staan we kwaliteit D niet toe in verband met de veiligheid. Op asfaltwegen staan we eveneens geen D toe omdat dit leidt tot hogere herstel-/onderhoudskosten en dus kapitaalvernietiging. De curatieve middelen zijn beschikbaar om direct in te kunnen grijpen bij eventuele gevaarlijke situaties. Incidenteel budget is beschikbaar gesteld om het vastgestelde niveau te bereiken en structurele middelen zijn beschikbaar gesteld om de kwaliteit van wegen op niveau te houden.
Bij het onderhoud van wegen blijven we inzetten op het klimaatbestendig inrichten van de stad, waardoor de beheeropgave van de kapitaalgoederen zal dalen.

Openbare verlichting

De openbare verlichting in Eindhoven bestaat uit ruim 50.000 lichtpunten die worden onderhouden op basis van de uitgangspunten “Veiligheid” (er is voldoende goed werkende openbare verlichting) en betrouwbaarheid. In 2015 is in het kader van de Roadmap Stedelijke Verlichting aanbesteed. In quadruple-helix verband (samenwerking tussen diverse partijen) wordt de komende jaren de verlichting onderhouden en vervangen om te komen tot een slim lichtgrid met als doel de kwaliteit van leven te verbeteren. De eerste jaren gebeurt dit in een aantal gebieden, waarna dit (bij goed functioneren) wordt uitgerold over de stad. Insteek is een verdienmodel, zodat er met de huidige beschikbare middelen voldaan kan worden aan de uitgangspunten van een veilige en betrouwbare installatie.

Civieltechnische kunstwerken

We hebben in totaal 232 kunstwerken in beheer. Elke twee à drie jaar wordt het areaal geïnspecteerd. Jaarlijks wordt regulier en groot onderhoud uitgevoerd aan de bruggen en viaducten. Hier zijn voldoende middelen voor beschikbaar. Bij bruggen en viaducten die ouder zijn dan twintig jaar bestaat het risico dat de constructie niet meer voldoet, omdat de verkeersbelasting en -intensiteit sterk zijn toegenomen ten opzichte van de oorspronkelijke situatie. Met visuele inspecties kan niet in beeld worden gebracht of de constructie voldoende is. Door middel van risicoanalyses en herberekeningen wordt nader onderzocht of maatregelen noodzakelijk zijn. Uit de huidige risicoanalyses blijkt dat 44 kunstwerken voldoen, waarbij momenteel conform regelgeving een restlevensduur van dertig jaar geldt. De brug Wolvendijk voldoet niet en wordt in 2018 vervangen.
Indien bruggen niet tijdig worden versterkt of vervangen, moeten wegen afgesloten worden voor bijvoorbeeld vrachtverkeer om de situatie veilig te houden. De kunstwerken die niet voldoen worden middels periodieke veiligheidsmonitoring gecontroleerd. In 2018 worden tien nieuwe kunstwerken geanalyseerd en vervolgonderzoeken voor drie kunstwerken uitgevoerd. Rond 2020 zijn de risico’s van de kunstwerken inzichtelijk en is duidelijk welke maatregelen getroffen moeten worden. Op dit moment worden risico's op passende wijze beheerst.

Water (inclusief riolering en oeverbescherming)

Op basis van de wet “Gemeentelijke watertaken” heeft de gemeente, naast de zorgplicht voor afvalwater, ook een zorgplicht om verantwoord om te gaan met hemelwater en grondwater in de openbare ruimte. In de praktijk betekent dit vooral het beperken van hinder, overlast en schade door hemelwater en grondwater vanuit de openbare ruimte. Om te voldoen aan deze zorgplichten heeft de raad het Gemeentelijk Riolering Plan (GRP) vastgesteld. Het GRP heeft tot doel op gestructureerde wijze te zorgen voor aanleg, beheer, onderhoud en verbetering van het gemeentelijk rioleringsstelsel en hemel- en grondwater voorzieningen gericht op de wet gemeentelijke watertaken. Voor het GRP is de reserve/voorziening “riolering” gevormd.

Om de beleidsdoelstellingen voor het jaarlijks onderhoud te realiseren, voert de gemeente onder meer de volgende maatregelen uit:
- het aanleggen en onderhouden van huisaansluitingen;
- reguliere onderhoudswerken, klachten en meldingen, storingen;
- het inspecteren van riolen, het reinigen van riolering en kolken;

- onderhoud rioolgemalen en pompputten drukriolering;
- structurele vervanging en reparatie riolering;
- het onderhouden van watergangen en waterlossingen;
- leges rioolheffing, rechten huis- en bedrijfsaansluitingen en havengelden

Het rioolstelsel binnen de gemeente Eindhoven heeft een lengte van 1300 km. Er zijn 80.400 rioolkolken en 147 gemalen. Het oppervlaktewater heeft een lengte van 57 kilometer. Er zijn geen onderhoudsachterstanden of specifieke ontwikkelingen. In 2018 vindt (zoals vermeld in het GRP 2015-2018) reiniging en inspectie plaats in specifieke aandachtsgebieden, droogweer afvoerstelsels en gebieden met een korte levensverwachting van de riolen. Alle overige elementen van onderhoud en de frequentie en wijze van onderhoud (zoals kolken, lijnafwatering, overstorten, gemalen, bergingskelders, zinkers) staan in het meerjarig onderhoudsprogramma. Voor onderhoud van kapitaalgoederen is in de begroting 2018 een bedrag van € 4,9 miljoen opgenomen. Voor inzicht in de tariefontwikkeling van de rioolheffing, moet jaarlijks het kostendekkingsplan worden geactualiseerd. Hiermee kunnen schoksgewijze aanpassingen van het tarief worden voorkomen. In het GRP 2015-2018 staan strategische langjarige prognoses voor vervangingsinvesteringen en verbetermaatregelen. De langjarige prognose bevat een zo reëel mogelijke planning maar we weten op voorhand niet exact hoe het realisatietraject verloopt. Factoren die van wezenlijke invloed zijn op de planning, zijn: afhankelijkheid van de voortgang van stedelijke ontwikkelingen en andere projecten, wettelijke procedures, samenspraak, inspraak, marktwerking in de aannemerij en personele capaciteit.

Op grond van de huidige inzichten verwachten we dat het saldo van de voorziening vervanging riolen eind 2018 €3,3 miljoen is gegroeid ten opzichte van de actualisatie voor de begroting 2017 (van € 11,8 miljoen naar € 15,1 miljoen). Dit komt vooral door het doorschuiven van investeringen (€3,3 miljoen). Overige effecten: lagere kapitaallasten door het aanpassen van de interne rente (€ 0,5 miljoen) en actualisatie exploitatiekosten (€ -0,5 miljoen).

Conform het GRP 2015-2018 worden vervangings- en verbeteringsinvesteringen uitgevoerd. Voor de dekking van deze investeringen zijn de begrote investeringen langjarig in het GRP doorgerekend en is een bijbehorend dekkingsplan vastgelegd. Vervolgens is de rioolheffing voor de periode 2015-2018 bepaald. De begrote investeringen voor 2018 bedragen €13,2 miljoen. Rioolvervanging en –verbetering vindt plaats over een lengte van 9.275 meter, inspectie en reiniging riolen over 90 kilometer. We reinigen 160.800 kolken (alles 2x) en inspecteren/reinigen 480 gemalen.

Groen

Het groenprogramma kent de volgende kerncijfers:

Aantal stedelijke straat en parkbomen	106.000 stuks
Aantal bomen buitengebied	14.000 stuks
Oppervlakte stedelijk groen	1220 ha.
Oppervlakte buitengebied	686 ha.
Kinderboerderij	1 stuk
Speelplekken	534 stuks

Deze cijfers wijken af ten opzichte van de begroting van eerdere jaren; met de invoering van een nieuw beheersysteem met ingang van 2016 zijn in de manier van registreren andere keuzes gemaakt. Door actualisatie zijn de hoeveelheden exacter benoemd. Er is een meer consequente lijn gekozen in de scheiding tussen stedelijk gebied en buitengebied. Dit leidde tot een lichte verschuiving in de aantallen bomen. Geclusterde speelplekken zijn, in tegenstelling tot voorgaande jaren, consequent als één speelplek benoemd ook als het gaat om een trapveldje bij speeltoestellen. Hierdoor is het aantal speelvoorzieningen in de begroting gedaald ten opzichte van de begroting 2017 terwijl het aantal werkelijke speelvoorzieningen niet is gedaald.

De begrote onderhoudskosten voor groen en speelvoorzieningen liggen voor 2018 rond de €12,3 miljoen. Dit geld wordt in de exploitatiebegroting gelabeld voor cyclisch-, curatief- en groot-onderhoud en wordt aangewend op basis van de technische staat, rekening houdend met de wensen van omwonenden. De instandhouding van het groen en de speelvoorzieningen is hiermee geborgd en geprioriteerd boven nieuwe investeringsprojecten. Jaarlijkse (geïndexeerde) beschikbaarheidsstelling van dit bedrag voor instandhouding is voor de komende jaren krap. Het budget blijft daarom in 2018 bepalend voor de projecten die kunnen worden uitgevoerd.

Behalve dat er nog een enkel eerder in gang gezet investeringsproject doorloopt tot in 2018, heeft groen voor nieuwe investeringsprojecten sinds 2016 prioriteit gekregen in het meer-jaren-investeringsplan-stedelijk (MJPS). Daarmee is mits voldoende geld beschikbaar, voor het MJPS, ook in 2018 € 0,4 miljoen prioritair beschikbaar voor groeninvesteringen. Omdat het bij investeringen in toenemende mate gaat om transities van bestaande gebieden, wordt het periodiek noodzakelijke groot-onderhoud hiermee voor een deel voorkomen. Het is minder zeker of de onderhoudsmiddelen op langere termijn toereikend zijn. Hierbij speelt mee dat er een relatief groot deel van de bomen tegelijk geplant is, met name in de na-oorlogse wijken. Mocht het investeringsniveau in de toekomst verder teruglopen, dan komt hiermee ook het onderhoudsbudget verder onder druk te staan.

Vanwege de verwachte levensduur van bomen, beplantingen en andere inrichting van de openbare ruimte zijn grootonderhoud- en investeringsprojecten in groen het meest efficiënt als deze gelijk op lopen met andere investeringen in de openbare ruimte. Vanuit financieel oogpunt heeft meeprogrammeren met ontwikkelingen in de stad en de openbare ruimte daarom prioriteit boven het doen van investeringen voor groendoelen op zichzelf in diezelfde openbare ruimte. De groeninvesteringsprojecten die worden opgestart zijn er mede op gericht de jaarlijkse onderhoudskosten waar mogelijk te verlagen. Dit doen we door te kiezen voor een degelijke inrichting en ook bijvoorbeeld door het omzetten van bestrating in groen of het omzetten van opgaande beplanting in gras.

Bij speeltoestellen kijken we eerst naar mogelijke verlenging van levensduur voordat we in samenspraak met omwonenden kiezen voor vervanging. Waar dat kansrijk is, zetten we in overleg met omwonenden de beweging door richting natuurlijk spelen.

Onderhoud gebouwen / gemeentelijk vastgoed

Met het gemeentelijk vastgoed bewegen we sterk naar een professionele en faciliterende rol. Om die rol verder vorm te geven is in 2016 het vastgoedbeleid ontwikkeld, om zo de maatschappelijke opgaven waar we aan bij willen dragen en de financiële consequenties die daarmee gepaard gaan met elkaar in balans te brengen. Dat geldt zowel voor het beheer van ons vastgoed als voor de verhuur en verkoop van vastgoed dat we niet langer duurzaam maatschappelijk in willen zetten.
Door het vastgestelde beleid rondom vastgoed en de verdere uitwerking daarvan zijn we in 2018 in staat om zowel op inhoud als op financiën de juiste strategische keuzes te maken om een belangrijke bijdrage te leveren. Op 1-1-2017 was een totale onderhoudsvoorziening beschikbaar van € 22,1 miljoen. Op basis van de huidige inschattingen (20 jaars-planning) zijn de onderhoudsvoorzieningen toereikend voor noodzakelijke eigenaars- en gebruikersonderhoud. Het eigenaaronderhoud en beheer van alle gebouwen wordt onder regie van de sector Maatschappelijk Vastgoed en Sport uitgevoerd.

Om flexibel te kunnen inspelen op klanten en maatschappelijke ontwikkelingen/vastgoedtrends, is de totale gemeentelijke vastgoedportefeuille gegroepeerd in vier categorieën:

Categorie A: Eigen huisvesting;
Categorie B: Maatschappelijk vastgoed: onder andere sportaccommodaties, kunst en cultuur gebouwen, welzijnsaccommodaties (speeltuinen, kinderdagverblijven, vrijetijdsaccommodaties, etc.), schoolgebouw/en (inclusief Spilcentra/brede scholen/bruikleenscholen);
Categorie C: Vastgoed Ruimtelijke Ordening: vastgoed dat om redenen van Ruimtelijke Ontwikkeling tijdelijk wordt beheerd binnen de vastgoedportefeuille van de sector Grond en Vastgoed;
Categorie D Overig Vastgoed: alle overige vastgoed niet behorend tot voorgaande groepen. Hierbij is sprake van marktconforme exploitatie op basis van functie, kwaliteit en locatie van gebouw.

Doorlichting van alle onderhoudsactiviteiten per categorie:

Categorie A: Eigen huisvesting

In de categorie “Eigen huisvesting” zijn alle panden opgenomen waar het bestuur en de eigen (ambtelijke) organisatie zijn gehuisvest. Dit zijn het Stadhuis, Mercado, pand Nachtegaallaan (allen eigendom van de gemeente) en het Stadskantoor (gehuurd). Het MO-gebouw (Herman de Witte Huis) is sinds medio 2014 niet meer in gebruik voor de eigen huisvesting, maar nog wel eigendom van de gemeente. De Stadhuistoren is vanaf 1 januari 2015 tijdelijk buiten gebruik gesteld voor de eigen huisvesting en wordt momenteel gerenoveerd. Vastgoed voert voor deze eigen huisvesting het eigenaars- en gebruikersonderhoud uit. De gezamenlijke stand van de onderhoudsvoorzieningen voor deze objecten bedroeg per 1-1-2017 € 4,9 miljoen.

Categorie B: Maatschappelijk vastgoed

Door de verdere professionalisering van de bedrijfsvoering rondom vastgoed is het mogelijk om het beheer van het maatschappelijk vastgoed sterker in de rol van asset-manager vorm kunnen geven. Hierbij sturen we op de maatschappelijk en financiële prestaties van ons maatschappelijk vastgoed. In 2018 zetten we stevig in op het tegengaan van leegstand, de realisatie van de opgaves vanuit het Integraal Huisvestingsprogramma Onderwijs en de ondersteuning in de professionalisering van de exploitanten van de buurthuizen. We willen hen zo helpen buurthuizen voldoende toekomstbestendig te maken om een bijdrage te leveren aan buurtontmoeting.
De gezamenlijke stand van de onderhoudsvoorzieningen voor deze objecten bedroeg per 1-1-2017 € 14,8 miljoen.

Categorie C: Vastgoed Ruimtelijke Ordening

De gronden waar dit vastgoed op gesitueerd is, zijn om strategische redenen verworven, waarna de sector Vastgoed het tijdelijke beheer van die panden op zich neemt. Dat betekent dat we hier maximale flexibiliteit wensen om snel tot ontwikkeling over te gaan wanneer die kans zich voordoet. In dit deel van de portefeuille opereert de gemeente dan ook voornamelijk als property-manager. Het onderhoud beperkt zich tot de instandhouding. De kosten daarvan worden rechtstreeks verwerkt in de exploitatie.

Categorie D: Overig Vastgoed

In dit deel van de portefeuille gaat het vooral om de ‘commerciële’ kant van het vastgoed, waarbij er geen bestuurlijke intentie (meer) is om dit duurzaam maatschappelijk in te zetten. Deze panden willen we bij voorkeur tegen marktconforme bedragen verhuren of verkopen. We nemen hierbij dus de rol van portefeuillemanager aan.
Voor het overig vastgoed gaan we uit van een marktconforme exploitatie op basis van functie, kwaliteit en locatie van het gebouw.
Onder andere de volgende onderhoudsvoorzieningen zijn hierbij betrokken: “diverse overig vastgoed", "diverse monumenten". De totale stand van deze onderhoudsvoorzieningen bedroeg per 1 januari 2017 € 2,4 miljoen.

3d. Financiering

In deze paragraaf staan het treasurybeleid en het risicobeheer van de financieringsportefeuille centraal. De komende jaren is als gevolg van investeringen een liquiditeitenuitstroom te verwachten. De leningenportefeuille neemt hierdoor toe. Dit gaat druk leggen op het rentebudget. Voor 2018 blijven we binnen de gestelde wettelijke normen op het gebied van de kasgeldlimiet en de renterisiconorm.

De kaders hiervoor zijn vastgelegd in de wet Financiering Decentrale Overheden (Fido). Het belangrijkste uitgangspunt van deze wet is het beheersen van de (mogelijk) uit de treasuryfunctie voortvloeiende risico's. De wet Fido wil grote fluctuaties in de rentelasten van openbare lichamen vermijden. De wet kent een onderscheid tussen regels voor korte en lange financiering. Het wettelijk kader is verder uitgewerkt in het in 2015 vastgestelde treasurystatuut van de gemeente Eindhoven. Hierin staan de doelstellingen, verantwoordelijkheden, bevoegdheden en de administratieve organisatie rond het beheer van liquiditeiten van de gemeente op korte en lange termijn.

Liquiditeiten
De gemeente Eindhoven werkt vanuit totaalfinanciering. Alle gemeentelijke inkomsten en uitgaven werden hierbij gesaldeerd voordat we ons op de geld- of kapitaalmarkt begeven. Goed inzicht in het verloop van inkomsten en uitgaven leidt tot betere sturing op de benodigde liquiditeiten voor de komende jaren, de aan te trekken externe financiering en de ontwikkeling van de rentekosten. De verwachte uitstroom in 2018 bedraagt € 93 miljoen, waarvan € 35 miljoen geherfinancierd wordt als gevolg van vervallende leningen. De liquiditeitsprognose is opgesteld met de cijfers uit deze begroting en het meerjarenplan stedelijk. De liquiditeitsprognose wordt gedurende het jaar regelmatig geactualiseerd.

Liquiditeitsprognose 2018 (x € 1 miljoen)	
Inkomsten exploitatie	741
Uitgaven exploitatie	-732
Subtotaal: kasstroom exploitatie	9
Financiële kasstroom	-35
Subtotaal: kasstroom vóór investeringen	**-26**
Netto Investeringen economisch en maatschappelijk nut	-84
Netto Investeringen grondexploitaties	17
Subtotaal: investeringskasstroom (netto)	**-67**
Totaal netto kasstroom (-/- betekent lenen)	**-93**

We hebben geen structurele kasoverschotten. Mocht een tijdelijk kasoverschot gemiddeld over een kwartaal boven € 4,5 miljoen uitkomen, dan moet het meerdere bij de Staat worden afgestort tegen een minimale rentevergoeding. Door middel van een liquiditeitsplanning op dagbasis wordt gestuurd op een saldo dat gemiddeld onder de limiet ligt.

Kasgeldlimiet en renterisiconorm
Gemeenten mogen maximaal 8,5% van het begrotingstotaal lenen via kortlopende leningen (korter dan één jaar). Als de kasgeldlimiet in drie achtereenvolgende kwartalen wordt overschreden, moet de gemeente maatregelen nemen (zoals het aantrekken van langlopende leningen). Voor 2018 bedraagt de kasgeldlimiet € 76 miljoen. Gezien de historisch lage rente op kortlopende geldleningen (<0%) wordt de kasgeldlimiet zo goed mogelijk benut.

Door de renterisiconorm komen gemeenten tot een dusdanige opbouw van de langlopende leningenportefeuille dat tegenvallers als gevolg van renteaanpassing en herfinanciering in voldoende mate worden beperkt. Het totaal

aan aflossing en herfinanciering mag jaarlijks maximaal 20% zijn van het begrotingstotaal. De renterisiconorm wordt voor 2018 begroot op € 179 miljoen. In 2018 blijven we binnen de norm. De te betalen aflossingen bedragen € 40 miljoen en er zijn geen renteherzieningen. Op basis van de liquiditeitsprognose wordt in 2018 maximaal € 50 miljoen aan extra nieuwe langlopende leningen afgesloten naast € 35 miljoen herfinanciering. De hiermee gepaard gaande rentekosten zijn structureel begroot. Zolang de lange rente laag blijft, worden leningen met looptijden langer dan tien jaar aangetrokken. Zo wordt langjarig het renterisico afgedekt. Door een goede spreiding van de looptijd wordt flexibiliteit in de toekomst behouden tegen zo laag mogelijke rentekosten. Het streven is om jaarlijks maximaal € 50 miljoen af te lossen op leningen waarvoor herfinanciering nodig is. Het jaarlijkse renterisico is daardoor beperkt.

BBV wijzigingen en interne rentetoerekening

De rentekosten van het eigen vermogen en de leningenportefeuille worden doorberekend via de interne rekenrente. De commissie BBV heeft in 2016 de berekening van de interne rente exact voorgeschreven. De rentekosten worden omgeslagen over de activa die integraal zijn gefinancierd. In 2018 daalt het percentage naar 1,3%. Doordat de afgelopen jaren herfinanciering is aangetrokken tegen lagere percentages dan de af te lossen leningen, is de gemiddelde rente op de leningenportefeuille jaar op jaar gedaald. Mogelijk is in 2018 de bodem bereikt. Voor grondexploitaties heeft de commissie eveneens voorgeschreven hoe dit percentage berekend moet worden. Het percentage voor het grondbedrijf komt voor 2018 uit op 1,5%. Onderstaand schema geeft inzicht in de rentelasten, het renteresultaat en de wijze waarop rente aan investeringen, grondexploitaties en het taakveld treasury wordt toegerekend.

Schema rentetoerekening begroting 2018 (x € 1 miljoen)	
Saldo externe rente lasten en baten	-8,7
Rente over eigen vermogen en voorzieningen	-3,1
Totale netto rentekosten op taakveld treasury	**-11,8**
Doorbelaste rente naar grondexploitaties en projectfinanciering	3,6
Doorbelaste rente naar activa via renteomslag	8,8
Renteresultaat op taakveld Treasury	**0,6**

Verstrekte leningen en garanties aan derden

Het verstrekken van leningen en garanties aan derden is alleen toegestaan voor de publieke taak. Gezien de risico's zijn we hierin terughoudend. Begin 2018 heeft de gemeente voor € 39 miljoen aan leningen versterkt aan derden. Van dit bedrag is € 21 miljoen uitgeleend aan Eindhovense woningbouwcorporaties, waarvan € 8 miljoen is afgesloten met WSW-garantie. Dit zijn leningen van voor 2000. Sinds die tijd trekken woningbouwcorporaties hun leningen rechtstreeks bij banken aan met borging van het Waarborgfonds Sociale Woningbouw. Rijk en gemeenten staan samen garant voor het WSW via de achtervangpositie. Eindhoven neemt eind 2016 voor een bedrag van €1,22 miljard de achtervangpositie in. Momenteel zijn er geen signalen dat deze achtervangpositie wordt aangesproken. Begin 2018 is voor een bedrag van € 23 miljoen aan leningen gegarandeerd aan instellingen die actief zijn op het gebied van gezondheidszorg, welzijn, sport en cultuur. De garanties zijn deels verstrekt met hypothecaire zekerheid.

Op de uitstaande leningen en garanties loopt de gemeente kredietrisico. Daarom wordt over (een deel van) de lopende leningen en garanties jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht bij de geldnemers. Die premies worden gestort in de voorziening algemene risico's garanties en geldleningen. Als de gemeente wordt aangesproken op haar garantie, of een lening niet wordt afgelost, komt dit verlies ten laste van deze voorziening. De solvabiliteit van de geldnemers en de (hypothecaire) zekerheden voor de gemeente bepalen de hoogte van de voorziening (€ 2,4 miljoen). Dit wordt voldoende geacht voor het afdekken van de risico's.

3e. Bedrijfsvoering

Onze bedrijfsvoering creëert de randvoorwaarden voor onze organisatie om de opgaven van de stad te realiseren. We voeren elke dag onze kritische bedrijfsvoeringsprocessen goed en betrouwbaar uit en zijn tegelijkertijd bezig met de doorontwikkeling van onze organisatie. Daarbij hebben we een bijzondere verantwoordelijkheid voor het stellen van kaders, het creëren van een goede infrastructuur en het anticiperen op de veranderende wereld om ons heen. Zo zorgen we voor een toekomstbestendige gemeente, die compact, duurzaam en wendbaar is.
Onze organisatie staat onder druk: we bevinden ons in een dynamische omgeving en moeten met schaarse middelen flinke opgaven realiseren. We zijn kritisch naar onszelf en blijven inzetten op het continue verbeteren. Met het programma “Basis op orde, graag gedaan” verbeteren we onze gemeentebrede bedrijfsvoering en dienstverlening vanuit het perspectief van de inwoner.
De inhoud van deze paragraaf bedrijfsvoering heeft verband met taakveld 0.4 ‘overhead” en beide begrotingsonderdelen moeten in samenhang worden gelezen.

Bedrijfsvoering continu verbeteren

We willen onze basis dienstverlening aan de stad en aan onze organisatie voortzetten en wat we al goed doen ook in 2018 goed blijven doen. Daarnaast willen we onze bedrijfsvoering gemeentebreed verder op orde brengen. Om dit in een tijd van hoge dynamiek en schaarse middelen goed te doen willen we een duurzaam financieel gezonde organisatie zijn die efficiënter en effectiever is in zijn kerntaken, met heldere kaders en richtlijnen, zonder dat deze kaders en richtlijnen de wendbaarheid van onze organisatie in de weg staan. We willen een rechtmatige en efficiënte inkoop realiseren en de landelijke ontwikkelingen met betrekking tot informatieveiligheid en privacy volgen.

1. Continueren van onze basisdienstverlening
We zorgen voor een snelle en zorgvuldige behandeling van bezwaar, beroep en klachten van burgers, investeren in heldere communicatie met onze burgers en vergroten de zichtbaarheid van wat we in de stad realiseren, van ons stadsbestuur en onze gemeenteraad. Dit doen we via perscontacten, eigen communicatiemiddelen, interactie op social media, werkbezoeken en door contacten met burgers en andere doelgroepen. Daarnaast investeren we in begeleiding bij ziekteverzuim, ondersteunen we bij werving en selectie en stellen we met onze digitale leeromgeving medewerkers in staat zelf regie te nemen op de ontwikkeling van hun vakmanschap en professionaliteit. Met onder meer onze ICT, facilitaire services, verzekeringen en onze diverse administraties waarborgen we dat de gemeentelijke organisatie kan functioneren.

2. Duurzaam financieel gezonde organisatie
- We volgen de ontwikkeling van onze financiële positie nauwgezet. Hiervoor verbeteren we het financieel afsluitproces in lijn met de adviezen van de accountant, kwantificeren we zoveel mogelijk de risico’s waarvan het risicobedrag niet bekend is, analyseren en prognosticeren we maandelijks onze financiële situatie en stellen we heldere actuele managementinformatie beschikbaar waardoor we sneller kunnen bijsturen, met name op personeelskosten en terugbrengen van inhuur.
- We zetten slimme en goedkope oplossingen in bij capaciteitsvraagstukken, bijvoorbeeld in de vorm van stages, BBL-plekken en inzet van trainees. We maken interne mobiliteit mogelijk vanuit inzicht in talent en ervaring en matching daarvan met opdrachten en capaciteitsvragen.
- We zorgen ervoor dat onze financiële kaders en richtlijnen helder en beter bekend zijn. Daarmee helpen we overschrijdingen van budgetten te voorkomen.
- We geven trainingen aan medewerkers over de juridische en financiële aspecten van hun werk en procesmatig werken. Dit doen we onder meer via de training dossierschrijven, individuele maatwerktrainingen en een toelichting op onze financiële werkwijzen bij de introductie van nieuwe medewerkers.
- We zetten in op efficiënt en effectief ruimtegebruik, waardoor we de kosten voor onze ambtelijke huisvesting beperken. De ambtelijke huisvesting concentreren we in de panden Mercado en NRE en vanaf medio 2018 in de Stadhuistoren. We maken gefaseerd het Stadskantoor vrij om in 2020 de huur van het pand te kunnen beëindigen. Voor de vrije vierkante meters zoeken we nieuwe huurders.

- We verbeteren ons proces van inkomende en uitgaande facturen om rechtmatigheid en transparantie te vergroten en verbeteren ons debiteurenproces, door het vanuit het perspectief van de debiteur eenduidig in te richten. Zo ervaren onze debiteuren dat we handelen als één gemeente en innen we doeltreffend onze openstaande vorderingen.
- Om binnen de beschikbare ICT-budgetten te blijven zorgen we voor een scherpere kosten-batenafweging door volledig inzicht in de ICT-kosten en inzicht in het effect van investeringen op de kwaliteit van de dienstverlening. Omwille van kostenbeheersing kiezen we voor een sober en integer niveau van dienstverlening met behoud van continuïteit.
- Door continu onze ICT-investeringsplanning te herijken en te differentiëren in de afschrijvingstermijnen creëren we financiële ruimte voor kostenbesparende of kwalitatieve verbeteringen.
- We brengen de komende jaren de licentie- en beheerskosten terug door gebruik te maken van cloudoplossingen. Daarnaast beperken we de beheerskosten van onze hard- en software door de ontwikkeling van eWerplek2.0.

3. Kaders en richtlijnen
- We scherpen onze kaders en richtlijnen voor alle bedrijfsvoeringsdisciplines verder aan en maken deze voor iedereen bekend voor een effectieve en efficiënte uitvoering van onze werkprocessen en goede samenwerking. Heldere kaders en richtlijnen versterken zelfsturing en maken inzichtelijk wat de ruimte is voor verandering/verbetering.
- Als onderdeel van de ontwikkeling naar zelforganisatie zetten we in het kader van “Mandaat op maat” in op het zo laag mogelijk in de organisatie beleggen van verantwoordelijkheden. Dit doen we door onze mandaatregeling, onze budgethoudersregeling en onze P&O-mandaten waar mogelijk te versimpelen en deze regelingen te digitaliseren. Hierdoor zijn ze voor iedereen beter toegankelijk en inzichtelijk.
- We ondersteunen het primair proces bij procesinrichting en maken beschrijvingen van processen en procedures toegankelijk voor iedereen die hiermee werkt.

4. Rechtmatige en efficiënte inkoop
- We verhogen onze rechtmatigheid en verlagen onze inkoopkosten door het lead buyer concept verder in te voeren, goed contractmanagement te voeren en scherpe prijsafspraken te maken. Het inkoop- en aanbestedingsbeleid krijgt vorm in de “tenderboard”: het samenwerkingsverband van alle gemeentelijke leadbuyers. We implementeren het Inkoopondersteunend Systeem (IOS) en versterken in 2018 het contractmanagement door het op orde brengen van de inkoopprocessen en contractmanagers te benoemen.
- We verbeteren ons inhuurproces, zodat we de rechtmatigheid van onze inhuur verhogen en onze grip versterken op de personeels- en werkplekkosten. Met maandelijkse rapportages sturen we op de omvang en rechtmatigheid van onze inhuur en met een leadbuyer sturen we op de doelmatige besteding van alle personeelsgerelateerde budgetten. Concreet betekent dit dat gestuurd wordt op verlaging van inhuurtarieven en het verminderen en voorkomen van langdurige inhuur.

5. Informatieveiligheid en privacy
- In 2018 bereiden we de organisatie voor op de invoering van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG), die hoge eisen stelt aan de zorgvuldigheid van de omgang met persoonsgerelateerde gegevens. We implementeren de nieuwe regeling en zorgen voor voorlichting over privacy. De functionaris gegevensbescherming houdt intern toezicht, houdt een register datalekken bij en meldt deze indien nodig bij de Autoriteit Persoonsgegevens .
- We ondersteunen bij het inrichten van de organisatorische- en procesmaatregelen om te voldoen aan de Baseline Informatiebeveiliging Nederlandse Gemeenten (BIG), waar nodig aangevuld met de Privacy Baseline van het Centrum Informatiebeveiliging en privacybescherming, en implementeren hiervoor de technische en organisatorische maatregelen.
- We werken verder aan de digitalisering en automatisering van de medewerkersprocessen in-, door- en uitstroom, waardoor medewerkers automatisch de juiste software en rechten krijgen en deze ook vervallen bij uitstroom. Hiermee voorkomen we onnodige licentiekosten en worden handmatige (beheer)taken overbodig.

Doorontwikkeling van onze organisatie en bedrijfsvoering

We willen onze gemeentelijke organisatie en onze bedrijfsvoering doorontwikkelen zodat we de opgaven van de stad ook in de toekomst goed kunnen realiseren. De versnelling in de maatschappij vraagt een andere manier van organiseren. Technologie zorgt voor een enorme maatschappelijke versnelling met nieuwe dilemma's en kansen. Digitale Transitie is een belangrijk thema in de Urban Agenda. We willen dat onze bedrijfsvoering de infrastructuur biedt die voor deze digitale transitie noodzakelijk is. Daarbij willen we denken en handelen vanuit de leefwereld van onze inwoners en slimme samenwerkingen aangaan. De huidige verbindingen van bedrijfsvoering met het primair proces willen we versterken en we willen kritisch kijken naar onze bedrijfsvoeringstaken met een blik op de toekomst: welke (strategische) bedrijfsvoeringstaken blijven we als gemeente zelf doen, voor welke zoeken we de samenwerking op met andere partners, waar kunnen we onze bedrijfsvoeringstaken ook voor anderen uitvoeren en waar kunnen we taken aan anderen overlaten? Zo organiseren we ook in de toekomst onze bedrijfsvoering efficiënt en effectief.
In het kader van de doorontwikkeling van onze organisatie en bedrijfsvoering zetten we in 2018 in op een duurzame toekomstbestendige bedrijfsvoering en bijbehorende ontwikkeling van onze organisatie, teams en medewerkers.

1. Investeren in duurzame toekomstbestendige bedrijfsvoering

- Met het reeds ingezette programma Slim Verduurzamen Gemeentelijke Gebouwen (SVGG) realiseren we een duurzame en innovatieve huisvesting voor de gemeentelijke organisatie. Voor de begroting 2018 is er geen aanleiding om aanpassingen te doen in de afschrijvingstermijnen. Medio 2018 nemen we onze intrek in de duurzaam gerenoveerde Stadhuistoren.
- Vanuit bedrijfsvoering ondersteunen we de invoering van de Omgevingswet en duurzaamheidsprojecten als REnescience en verduurzaming van gemeentelijk vastgoed.
- We investeren in slimme samenwerkingen. Zo werken we samen met andere gemeenten in de Coöperatie BeWare, bij collectieve inkoopinitiatieven, bij Vensters voor Bedrijfsvoering en het Urban Data Centre..
- We verbeteren onze dienstverlening door onze facilitaire processen te vereenvoudigen vanuit het perspectief van onze interne en externe "klanten". We professionaliseren onze servicedesk en investeren in standaardisatie van ons aanbod.
- We zetten in op verdere digitalisering van onze documentaire informatievoorziening. Hiermee verbeteren we de digitale dienstverlening aan burgers, ondernemingen, ketenpartners en interne organisatie en waarborgen we een veilige digitale toegankelijkheid en duurzaamheid van documenten en informatie.
- Ter voorkoming / beperking van klachten en bezwaar- en beroepsprocedures verbeteren we de besluitvorming in het primair proces. Dit doen we door klachten-, bezwaar-en beroepsprocedures te evalueren en leerpunten daaruit uit te wisselen met het primair proces. Daarnaast verkorten we de doorlooptijd van bezwaar- en beroepsprocedures en klachten door het verbeteren van onze eigen processen.
- We blijven de compleet vernieuwde website eindhoven.nl continu verbeteren en er nieuwe functionaliteiten aan toevoegen, zoals een chatfunctie.

2. Ontwikkeling organisatie, teams en medewerkers

- We investeren in de cultuurwaarden en samenwerking in onze organisatie, als randvoorwaarde om onze organisatieprocessen beter op orde krijgen. Onder de vlag "Wij zijn samen Eindhoven" stimuleren we de onderstroom van positiviteit in de organisatie door energiegevende programma's, mensen en/of initiatieven (nog) meer gezicht te geven en aan elkaar te verbinden. Daarmee leggen we tevens het fundament voor een eenduidig verhaal voor de Eindhovenaar, dat duidelijk maakt waar de gemeentelijke organisatie voor staat en wat zij voor inwoners van Eindhoven kan betekenen. Daarbij streven we naar slagkracht door het bundelen van krachten en 'Eén Stem, Eén Boodschap' in woord en gedrag – binnen de gemeente en met en door externe partners.
- We investeren organisatiebreed in leiderschap gericht op zelforganisatie. Kern hiervan is dat medewerkers van hun leidinggevenden natuurlijk gezag, duidelijkheid en aandacht ervaren en dat medewerkers zelforganiserend vermogen, verantwoordelijkheid en initiatief tonen. In 2018 heeft iedere sector een uitgestippelde route om te investeren in leiderschap en zelforganisatie, met daarin aandacht voor bijvoorbeeld

ontwikkeling van persoonlijk leiderschap, trainingen feedback geven/krijgen en het voeren van resultaat- en ontwikkelgesprekken.
- We professionaliseren onze dynamische personeelsplanning (DPP), waardoor we beter kunnen sturen op de (toekomstige) match tussen mens en werk. In 2018 faciliteren we de sectoren om eenvoudig en eenduidig inzicht te hebben in de ontwikkeling en kwaliteiten van hun medewerkers.
- Om de inclusiviteit en diversiteit van onze organisatie te vergroten gaan we aan de slag met de knelpunten en aanbevelingen uit het diversiteitsonderzoek van 2017. We investeren in onze rol als maatschappelijk verantwoorde organisatie door de tweede trede op de Prestatieladder Sociaal Ondernemen (PSO) te handhaven.
- We bieden stageplaatsen aan circa 160 studenten van verschillende opleidingen en niveaus en hebben met het traineeship “De toekomst van Brabant” circa 10 jonge hoog opgeleide trainees in huis. We bieden 10 tot 15 BBL werkplekken aan.
- Om bij te dragen aan betere oplossingen voor de stad versterken we de inzet van design thinking in de organisatie door een design facilitator trainingen te laten geven en sectoren te helpen hun vraagstukken via design principes aan te pakken.
- We investeren in het vakmanschap van onze medewerkers door opleiding en training. Zo trainen we medewerkers in helder taalgebruik en heldere communicatie op digitale platforms, in financiële- en digitale vaardigheden, in toepassing van design thinking en we geven hen via een digitale leeromgeving de kans om actief met hun eigen ontwikkeling aan de slag te gaan.
- In 2018 pakken we het ziekteverzuim aan door intensieve begeleiding vanuit het Vitaliteitsteam. We zijn alert op signalen uit de sectoren, zetten leefstijlcoaching, verzuimcoaches en vitaliserende workshops in, voeren periodieke gesprekken n.a.v. managementinformatie en leven het protocol ziekteverzuim strikt na.
- Voor onze ICT ontwikkelen we van een beheerorganisatie naar een regiemodel, waarbij we sturen op het leveren van de performance. Programmamanagers en adviseurs worden getraind in de agile aanpak om samen met de ICT-gebruikers een concreet en helder beeld te krijgen van de eisen die we stellen aan onze informatiesystemen.

3f. Verbonden partijen

Een verbonden partij is een rechtspersoon waarin de gemeente zowel bestuurlijk als financieel een belang heeft. Onder bestuurlijk belang wordt verstaan een zetel in het bestuur of een stemrecht. Met een financieel belang wordt bedoeld dat de gemeente middelen beschikbaar stelt, die zij mogelijk kwijt is in geval van faillissement van de verbonden partij.

Rechtspersonen zijn in te delen naar privaatrechtelijke rechtspersonen en de publieksrechtelijke rechtspersonen. Bij de privaatrechtelijke rechtspersonen gaat het primair om de stichting/vereniging, de N.V., de B.V. en de C.V. De privaatrechtelijke organisaties vinden hun wettelijke oorsprong in Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek. Bij de publieke rechtspersonen gaat het primair om de Gemeenschappelijke Regeling (in verschillende verschijningsvormen), die hun basis vinden in de Wet Gemeenschappelijke Regelingen. Verder bestaat er nog de combinatievorm, zoals de P.P.S.-constructie (publiek-privaatrechtelijke samenwerking).
Het deelnemingenbeleid van de gemeente Eindhoven is verankerd in de nota “Op afstand verbonden”. De nota geeft een bestuurlijk-juridisch, financieel en organisatorisch kader voor de (privaatrechtelijke) deelnemingen en de (publiekrechtelijke) openbare lichamen, waaraan de gemeente bevoegdheden en taken heeft overgedragen. Het deelnemingenbeleid gaat uit van actief aandeelhouderschap om de publieke belangen binnen de verbonden partijen te borgen. In 2017 heeft er een evaluatie plaatsgevonden van het beleidskader verbonden partijen. Op basis hiervan en met inachtneming van aanpassingen in regelgeving (rechtspersonenrecht c.q. publiek recht) en BBV wordt in 2018 het beleidskader geactualiseerd.

Als aandeelhouder wil de gemeente op de volgende terreinen actief invloed uitoefenen: strategie (onder andere koersbepalende investeringen), beloningen in de (semi)publieke sector (Wet Normering Topinkomens), maatschappelijk verantwoord ondernemen (onder andere social return), risicobeheersing, weerstandsvermogen, benoemingen bestuurders en commissarissen. Tussen een verbonden partij en de gemeente kunnen ook andersoortige relaties bestaan, bijvoorbeeld subsidies, inkoop en ter beschikking stelling van vastgoed.

Op de volgende pagina is uiteengezet:
- In welke verbonden partijen de gemeente Eindhoven participeert (officiële benaming);
- De vestigingsplaats van de verbonden partij;
- Tot welk type rechtsvorm de verbonden partij behoort;
- Op welke wijze de gemeente financieel belang heeft in de verbonden partij;
- Op welke wijze de gemeente een bestuurlijk belang heeft in de verbonden partij;
- Aan welk taakveld de verbonden partij een bijdrage levert. In het desbetreffende taakveld is uiteengezet aan welke doelstellingen een bijdrage geleverd wordt door de verbonden partij, welke relevante ontwikkelingen verwacht worden en eventuele risico’s die van invloed zijn op onze financiële positie.

Naam verbonden partij	Taak-veld	Resultaat	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Financieel belang	Exploitatie-bijdrage	Bestuurlijk belang
Gemeenschappelijke regelingen		**2016**	**2016**	**2016**	**2018**	**2018**	
GR Centrum Uitvoering reinigingstaken Eindhoven en omgeving (CURE)	7.3	457	13.740	457	13.368	13.368	Lid AB, lid DB
GR GGD Brabant Zuidoost	7.1	293	13.903	3.037	0	0	Lid AB, lid DB
GR Metropoolregio Eindhoven	0.1	711	22.401	5.106	3.134	3.134	Lid AB, Lid DB
GR Omgevingsdienst Zuidoost Brabant (ODZOB)	7.4	0	8.443	1.577	1.501	1.501	Lid AB, lid DB
GR Veiligheidsregio Zuidoost Brabant	1.1	2.412	21.998	9.172	13.502.754	13.502.754	Lid AB, lid DB
GR Werkvoorziening Eindhoven (Ergon)	6.4	903	6.280	9.620	48.100	48.104	Lid AB, lid DB

Naam verbonden partij	Taak-veld	Resultaat	Vreemd vermogen	Eigen vermogen	Financieel belang	Exploitatie-bijdrage	Bestuurlijk belang
Vennootschappen		2016	2016	2016	2018	2018	
Bank Nederlandse Gemeenten N.V.	0.5	369.000	149.514.000	4.486.000	0	0	Stemrecht in AvA
Brainport Development N.V.	3.1	-72	2.410	3.215	7	1.984	Stemrecht in AvA
Breedband Regio Eindhoven B.V.	3.1	-41	670	4.207	1.279	0	Stemrecht in AvA + bindende voordracht 1 v/d 5 commissarissen
Eindhoven Airport N.V.	7.4	10.636	31.506	74.678	556	0	Stemrecht in AvA + bindende voordracht 1 v/d 4 commissarissen
Enexis Holding N.V.	0.5	207.000	3.580.000	3.704.000	11	0	Stemrecht AvA
Flight Forum Beheer B.V.	3.2	0	18	18	0	0	Stemrecht in AvA
Flight Forum C.V.	3.2	140	4.628	11.927	4.669	0	Stemrecht in AvA. Flight Forum BV is beherend vennoot
ICT-coöperatie Beware	0.4	0	0	0	0	0	0
Muziekgebouw N.V.	5.3	306	4.346	-1.871	0	0	Stemrecht in AvA
Park Strijp Beheer B.V.	8.3	206	1.087	298	10	0	Stemrecht in AvA + bindende voordracht 1 v/d 3 commissarissen
Park Strijp C.V.	8.3	239	25.856	2.002	1.000	0	Stemrecht in AvA
Parktheater Eindhoven N.V.	5.3	136	4.272	3.149	45	0	Stemrecht in AvA
Twice Eindhoven B.V.	3.1	244	14.768	4.866	113	0	Stemrecht in AvA + recht tot benoemen, schorsen en ontslag

3g. Grondbeleid

Koersen op waarden: waardecreatie centraal in grondbeleid
Het begrip waardecreatie is in het denken over stadsontwikkeling de afgelopen jaren steeds belangrijker geworden. Waarde kan daarbij breed worden ingevuld. Creatie geeft aan dat partijen hier zelf een actieve rol in spelen: van inwoners via marktpartijen tot en met de gemeente. Door de waardecreatie ook in het grondbeleid centraal te stellen zijn twee fundamentele keuzes gemaakt.

Van een traditionele grondexploitatie naar een "total-life-cycle" benadering
De hele levenscyclus telt mee. Naast het financieel rendement zijn daarbij maatschappelijke waarden van groot belang. Vier maatschappelijke waarden stellen wij centraal: innovatie, duurzaamheid, economie/werkgelegenheid en inclusiviteit.

Innovatie past bij Eindhoven als Brain/Mainport door het ontwikkelen van vernieuwende oplossingen die praktisch toepasbaar en uitvoerbaar zijn. Het gaat om product- en procesinnovatie in het ontwerp of in de bouw. Dat moet leiden tot een meer comfortabele, mooiere en gebruiksvriendelijke stad, die beter aansluit op de gewenste flexibiliteit.
Duurzaamheid is een speerpunt van het gemeentelijk beleid. Kern van het beleid is dat we bij alle ontwikkelingen maximaal waarde willen toevoegen ten aanzien van Planet, People en Profit, op een zodanige wijze dat de beoogde ontwikkelingen ook langdurig houdbaar zijn. Hiervoor hanteren we vier principes die we bij elke afweging meenemen. Deze principes zijn gebaseerd op The Natural Step.
Economie is de derde waarde die centraal staat. Direct en indirect kan gebiedsontwikkeling bijdragen aan meer hoogwaardige werkgelegenheid en stimulering van de (wijk)economie. Direct door toevoeging van bijvoorbeeld bedrijfsactiviteiten in de stad of indirect via groei van het woningbestand, een groeiende (beroeps)bevolking en toenemende consumentenbestedingen. Dit leidt indirect weer tot een extra arbeidsvraag.
Bij de kernwaarde **inclusiviteit** zetten we in op een samenleving waar iedereen tot zijn recht kan komen. Het maakt niet uit welke sociaaleconomische positie, culturele achtergrond, gender, leeftijd, talenten of beperkingen iemand heeft. Er is altijd een plek waar hij of zij in Eindhoven prettig kan wonen, werken en recreëren.

Naast deze maatschappelijke kernwaarden geldt altijd minstens nog het financieel rendement als kernwaarde. We werken de Nota Grondbeleid uit in de uitwerkingsagenda. Op basis van deze uitwerking worden vanaf de begroting 2019 jaarlijks de te realiseren doelen (inhoudelijk en financieel) in de begroting vastgesteld. In beginsel faciliteert het programma Grond doelen van andere programma's. De uitvoering van de Nota Grondbeleid wordt periodiek gemonitord binnen het programma en indien nodig bijgestuurd. Daarbij wordt aangesloten bij de reguliere Planning en Control cyclus.

Jaarlijks herijken we de grondexploitaties in de Meerjaren Prognose Grondexploitaties (MPG). De resultaten van het MPG verwerken we indien nodig in de jaarrekening en in de daarop volgende (meerjaren) begroting.

Van een overheersend risicodragend grondbeleid naar een situationeel grondbeleid
Situationeel grondbeleid betekent dat we onze rol bepalen op basis van een afwegingskader en maatwerk leveren per locatie, in samenwerking met partners. Wat ook nadrukkelijk bij het situationeel grondbeleid hoort is dat we in het kader van de integrale businesscase onder meer nadenken over andere manieren van afrekenen.

Met deze nota geven we een duidelijk signaal dat de gebiedsontwikkeling verder gaat dan de ruimtelijke opgave alleen. Het gaat er juist om verschillende waarden in een gebied te versterken; duurzame kwaliteit maken. Er ontstaat een integraal beeld uit de tot stand te brengen gebiedsontwikkeling. De richting is ingezet en de uitwerkingsagenda bepaalt verder hoe een en ander in de praktijk gaat landen, ook in de begroting en in de jaarrekening.

Relatie met andere taakvelden
In het nieuwe BBV wordt gewerkt met taakvelden. Voor het programma Grond geldt dat de financiële verantwoording nu verloopt via de volgende taakvelden:

- Grondexploitatie:
  - Niet-bedrijventerreinen: taakveld 8.2 Grondexploitatie (niet-bedrijventerreinen)
  - Bedrijventerreinen: taakveld 3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur
- Kostenverhaal: taakveld 8.1 Ruimtelijke ordening

Prognose te verwachten resultaten grondexploitaties
In onderstaande tabel staan de verwachte resultaten van de grondexploitaties. Deze zijn gebaseerd op de Meerjaren Prognose Grondexploitaties (MPG) 2017 en de halfjaarlijkse actualisatie die hierop volgde.

	Eindwaarde (x € 1 miljoen)		NCW (x € 1 miljoen)	
	MPG 2017	Begroting 2018	MPG 2017	Begroting 2018
Groep 1	18,3	19,3	15,8	16,5
Groep 2	0,6	0,6	0,6	0,5
Groep 3	0,2	0,2	0,2	0,2
Groep 4	33,3	33,8	28,3	28,9
Totaal	52,4	53,9	44,9	46,1

Uit de actualisatie van de grondexploitaties zijn geen majeure wijzigingen naar voren gekomen. Het verschil tussen MPG 2017 en Begroting 2018 ontstaat door:
- Rente: de regels voor rentetoerekening conform BBV zijn gewijzigd. Het effect op de prognose van het verwachte resultaat van de grondexploitaties is op portefeuilleniveau echter nihil.
- Nieuw vastgestelde grondexploitaties: in de periode tussen vaststellen van de MPG 2017 en juni 2017 zijn twee grondexploitaties met een verwacht positief resultaat vastgesteld: Volderhof en Bunderkensven. Deze grondexploitaties zijn aan de portefeuille toegevoegd.

Het nieuwe BBV schrijft voor dat grondexploitaties en kostenverhaal apart worden verwerkt. In beginsel zijn kostenverhaalsprojecten saldoneutraal. Uitsluitend faciliterende grondverkopen leiden hier tot een resultaat. De prognose van de verwachte resultaten van de kostenverhaalsprojecten valt onder taakveld 8.1 ‘Ruimtelijke ordening’. Daarom is in bovenstaand overzicht alleen de prognose van de verwachte resultaten van de grondexploitaties opgenomen.

Geraamde winstneming
Voor 2018 verwachten we vier grondexploitaties af te sluiten. Hieruit wordt een resultaat van € 1,8 miljoen verwacht. Het verwacht resultaat uit kostenverhaalsprojecten (afsluiten en faciliterende grondverkopen) bedraagt in 2018 € 0,8 miljoen.

Weerstandsvermogen
De benodigde weerstandscapaciteit voor grondexploitaties en kostenverhaalprojecten bedraagt € 26,2 miljoen. Dit is gebaseerd op het MPG 2017 en de halfjaarlijkse actualisatie. Bij de halfjaarlijkse actualisatie zijn geen grote wijzigingen in de risico’s van de grondexploitaties en kostenverhaalsprojecten geconstateerd ten opzichte van MPG 2017.

Afwijking 10 jaarstermijn grondexploitaties
De grondexploitatie Meerhoven (t/m 2030) heeft een looptijd langer dan 10 jaar en wijkt daarmee af van de richttermijn voor de maximale looptijd van de grondexploitaties van de commissie BBV. De raad heeft besloten om voor deze grondexploitatie gemotiveerd af te wijken van de richttermijn omdat voldoende risicobeperkende maatregelen zijn genomen die de onzekerheden en risico's gepaard gaande met de langere looptijd te mitigeren.

3h. Gebiedsgericht werken

Voor Eindhoven is het geen nieuws dat een gebiedsgerichte benadering meerwaarde heeft in het grijpen van kansen en het omgaan met opgaven in de uiteenlopende buurten en wijken van de stad. We hebben inmiddels jarenlange ervaring in het samen optrekken met inwoners en ondernemers, verenigingen en in de buurt werkende professionals. We willen samen met al die partijen werken aan gebieden, uitgaande van wat er speelt en leeft.

De stad staat nooit stil. In sommige buurten gaat het de goede kant op, in andere buurten gaat het minder. Zo wordt de vermaatschappelijking van de zorg op sommige plekken zichtbaar: het aantal incidenten met verwarde mensen neemt toe. Het veiligheidsgevoel van bewoners van sommige wijken daalt sterk, terwijl de oorzaken hiervan niet direct duidelijk zijn. Daarnaast zijn op diverse vlakken de panelen aan het schuiven. In de samenleving komt de nadruk meer op eigenkracht en samenkracht te liggen. Terwijl dit buiten niet direct zichtbaar hoeft te zijn, kunnen in gebieden spanningen ontstaan die mogelijk leiden tot serieuze problemen op het gebied van tolerantie, inclusieve samenleving of eenzaamheid. Als dergelijke zaken in een gebied spelen, is het juist zaak om in het gebied het moeilijke gesprek hierover te voeren.

Inwoners ervaren de stad niet als optelsom van sectorale of thematische onderdelen, maar als één geheel. De effectiviteit van ons beleid hangt af van in hoeverre wij in staat zijn dit beleid passend te maken op het complexe geheel van de stad en haar uiteenlopende behoeften. In het samenspel van gemeente en samenleving wordt daarnaast meer en meer gevraagd om flexibiliteit en het vermogen om snel te kunnen schakelen. Ten derde verhoogt het invoeren van de Omgevingswet vanaf 2018/2019 –waarbij een aantal thematische wetten worden samengevoegd tot een gebiedsgerichte opgave- ook vanuit het Rijk de urgentie om het gebied nog centraler te zetten.
Voor 2018 is het onze ambitie om het gebiedsgericht werken gemeentebreed te versterken, naast het samen gemeentebreed programmeren. Het gebiedsgericht werken is in het ruimtelijk domein reeds verankerd door de positionering aan de programmeertafel.

De opzet van het gemeentebreed (strategisch) programmeren krijgt inmiddels vorm en ook daarin speelt gebiedsgericht werken een rol. Parallel wordt komend jaar eveneens het gebiedsgericht werken verder uitgewerkt door verbreding van de deelname aan de bestaande gebiedstafels en het verder samen optrekken in het lopende vernieuwingstraject gebiedsgericht werken: Samen maken we de wijk. Vanuit het ruimtelijk domein, veiligheid en het sociaal domein willen we zo werken aan het aanpakken van de complexe vraagstukken uit de wijk.
Bijvoorbeeld: welke impact heeft een ruimtelijke ingreep op veiligheid? Of: Wat doet een veiligheidsprobleem met de sociale samenhang in een wijk? Door sectoroverstijgend vraagstukken in beeld te brengen, ontstaat een samenhangende en effectievere aanpak.

Gekoppeld hier aan is het beter monitoren, delen, duiden en koppelen van informatie (hard en zacht) uit de verschillende sectoren en de wijken.

3i. Duurzaamheid

Een duurzame stad is een stad waar het prettig wonen, werken en recreëren is. Een stad waar de lucht, bodem en water gezond zijn, die veilig en bereikbaar is. Levendig en sociaal, met goed onderwijs en voldoende werkgelegenheid. Kortom, een duurzame stad is een stad die je met een gerust hart aan je kinderen achterlaat.
Het programma duurzaamheid werkt binnen dat hoofddoel aan twee grote thema's: klimaat en circulaire economie. In 2018 is dat verdeeld over vier speerpunten zijnde: energie, bouwen & wonen, mobiliteit en MVO (maatschappelijk verantwoord ondernemen). De aanpak binnen het programma richt zich met name op verankering van de duurzame aanpak door de gemeentelijke organisatie en partijen in de stad. Duurzaamheid moet een vanzelfsprekend onderdeel van al onze projecten en handelen zijn.
Om een duidelijke, gedeelde taal te hebben van wat duurzaamheid is, werken we met the Natural Step.
Om gezamenlijk met de stad aan een duurzaam Eindhoven te werken, hebben we enerzijds het platform 040goedbezig.nl opgericht dat zich met name op inwoners richt en anderzijds DOE (duurzaamheidsorganisatie stadsregio Eindhoven) die zich meer richt op het MKB. Met de woningbouwcorporaties is een apart samenwerkingsverband op gebied van duurzaamheid opgericht en met partijen als 040energie en slim wonen plus werken we aan het verduurzamen van de woningvoorraad.
Binnen de organisatie ligt de nadruk in 2018 vooral op meer duurzaamheid in ruimtelijke ordening en projecten. Dit doen we door een adviseur duurzame stedelijke ontwikkeling vrij te maken die in alle (ruimtelijke) projecten meedenkt. Vanuit energie ligt de komende jaren de nadruk op het aardgasvrij maken van Eindhoven. Dit naast de inspanningen om energie te besparen, duurzaam op te wekken en op te kunnen slaan. Duurzame mobiliteit richt zich vooral op smart mobility, elektrisch rijden en bevorderen van fietsen, ov en deelvervoer. MVO wordt extern opgepakt door DOE, intern blijven we werken volgens de ISO 26.000.Bij verduurzaming van de woningvoorraad wordt verder gewerkt met de woningbouwcorporaties en op verduurzaming van de particuliere woningbouw zetten we extra in door met name naar de kansen voor woonconnect en woonabonnement te kijken. Het aanjagen van innovatie blijft belangrijk in alle onderdelen van duurzaamheid.

4.

BIJLAGEN

1. Kerngegevens

Kerngegevens per 1 januari	2016	2017	2018
Sociale structuur:			
Aantal inwoners	224.788	226.921	229.095
Inwoners < 20	45.586	45.712	45.915
Inwoners > 64 jaar	37.270	37.774	38.315
Inwoners 65 t/m 74 jaar	19.895	20.264	20.720
Inwoners 75-84 jaar	12.674	12.642	12.575
Inwoners 85 jaar e.o.	4.701	4.868	5.020
Aantal WW-uitkeringen	6.167	5.500	6.000
Aantal bijstandsgerechtigden WWB/Participatiewet	6.502	7.075	6.819
Fysieke structuur:			
Oppervlakte gemeente (in ha)	8.884	8.887	8.887
Lengte wegen (in km)	938	938	938
Lengte waterwegen (in km)	123	123	123
Aantal woningen	105.125	107.812	109.545
Aantal bewoners per woning	2,14	2,13	2,13
% huurwoning	52	52	52
% eigen woning	48	48	48

Algemene gegevens	2016	2017	2018
Personeel:			
Formatie in fte's	1.718	1.788	1.824
Prijspeil	1 jan. 2016	1 jan. 2017	1 jan. 2018
Totaal personeelskosten (x €1.000)	133.577	146.309	155.043
Rente:			
Omslagrente	3,75%	2%	1,3%
Omslagrente verliesgevende planexploitaties en niet in exploitatie genomen bouwgronden	1,5%	n.v.t.	n.v.t.
Rente grondexploitatie	n.v.t.	2%	1,5%
Rente IHP; bestaande kredieten	2,5%	2,5%	1,13%
Rente IHP; nieuwe kredieten	2,5%	2,5%	2,5%
Rente reserves / voorzieningen	3,75%	2%	1,3%
Prijsstijging voor:			
Goederen en diensten / subsidies: interne budgetten	0,5%	0,5%	1%
Goederen en diensten / subsidies: externe budgetten	1,5%	0,75%	1%

Subsidies oud (van voor de decentralisaties)	---	---	1,5%
Subsidies nieuw (WMO/Jeugd)	---	---	1%
Indexering inkomsten:			
Tarieven, belastingen, rechten	2%	2%	2%
Overige	2%	2%	2%

Algemene dekkingsmiddelen
Algemene dekkingsmiddelen zijn middelen die de gemeente naar eigen inzicht mag besteden. Dit betreft onderstaande onderdelen.

(x 1.000)	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Lokale heffingen waarvan besteding niet gebonden is				
OZB	57.956	58.444	59.240	59.240
Hondenbelasting	1.029	1.029	1.029	1.029
Precariorechten	959	959	959	959
Uitkeringen gemeentefonds				
Gemeentefonds	269.158	269.578	269.330	267.476
Integratie-uitkering Sociaal Domein	167.984	166.979	165.916	165.818
Dividend				
BNG	200	200	200	200
Rente beleggingen	0	0	0	0
Eindhoven Airport	57	57	57	57
Essent	6	6	6	6
Saldo financieringsfunctie				
Financieringsfunctie	401	-421	-623	-1.215
Overige algemene dekkingsmiddelen				
Rente eigen kapitaal	827	771	794	846
Rente belegde reserves	2.265	2.399	2.496	2.662
Vennootschapsbelasting	pm	pm	pm	pm
Onvoorzien	227	227	227	227

Bij de lokale heffingen geldt een onderscheid tussen heffingen waarvan de besteding gebonden is en heffingen waarvan dat niet zo is. De belangrijkste niet-gebonden lokale heffing vormt de OZB en in beduidend mindere mate de hondenbelasting en precariorechten. De belangrijkste gebonden lokale heffingen zijn de afvalstoffenheffing, rioolrechten en de legesinkomsten.

De algemene uitkering gemeentefonds is op basis van de meicirculaire 2017 opnieuw berekend en in de meerjarenbegroting 2018-2021 opgenomen. De weergegeven bedragen zijn inclusief de ontvangsten voor de Wmo bestaande taken. Daarnaast is in de meicirculaire 2017 de integratie-uitkering Sociaal Domein bepaald. Het saldo financieringsfunctie betreft het saldo van alle betaalde en ontvangen rente. Er wordt geen rente bijgeschreven op reserves en voorzieningen. Deze rente valt vrij ten gunste van de algemene middelen. Jaarlijks wordt in de begroting een bedrag van €227.000 voor onvoorziene lasten opgenomen, voor niet begrote uitgaven die onvoorzien, onvermijdbaar en onuitstelbaar zijn (de 3 o's).

Balansbeeld
Voor de berekening van de BBV-normen in de paragraaf weerstandsvermogen gaan we uit van de volgende cijfers:

Balans (x €1 miljoen)	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
materiële + immateriele vaste activa	639	714	778	795	823	813
financiële vaste activa (deelnemingen)	8	8	8	8	8	8
financiële vaste activa (doorleningen)	40	39	35	34	34	33
voorraden (grondexploitaties)	104	81	65	40	7	4
voorraden (overig)	7	7	7	7	7	7
vlottende activa overig	90	50	50	50	50	50
balanstotaal activa	**887**	**898**	**944**	**934**	**929**	**915**
eigen vermogen	185	162	166	162	163	170
voorzieningen	56	51	46	46	46	46
vaste schulden	435	465	510	501	496	483
kasgeldleningen	62	62	62	62	62	62
vlottende passiva overig	149	158	160	163	162	154
balanstotaal passiva	**887**	**898**	**944**	**934**	**929**	**915**

2. Financieel overzicht taakvelden

LASTEN (x €1.000)	Personeels -lasten	Kapitaal- lasten	Subsidies / overdracht	Goederen / diensten	Overige lasten	Verre- keningen	Overige rentekosten
0.1 Bestuur	7.498	210	3.934	3.295	855		
0.2 Burgerzaken	3.171	175	1.741	1.202			
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden	1.129	208		-673			
0.4 Overhead	49.704	9.564		18.978	120		
0.5 Treasury		3.092		352			-2.607
0.61 OZB woningen	658			62			
0.62 OZB niet-woningen	516			49			
0.63 Parkeerbelasting	324			31			
0.64 Belastingen overig	452	298		641			
0.7 Alg. en ov. uitkeringen gemeentefonds							
0.8 Overige baten en lasten		15		-274	28		
0.10 Mutaties reserves							
0.11 Resultaat rekening baten en lasten							
1.1 Crisisbeheersing en brandweer	171	139	12.484	107			
1.2 Openbare orde en veiligheid	9.299	138	551	5176			
2.1 Verkeer en vervoer	4.730	907	97	36.977		439	
2.2 Parkeren	577	1.170		2.186			
2.4 Economische havens en waterwegen		150		121		32	
2.5 Openbaar vervoer	50	18					
3.1 Economische ontwikkeling	1.080			1.711			
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur		61		3.222		226	-442
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	578	47	868	665			
3.4 Economische promotie	178		2.090	332			
4.2 Onderwijshuisvesting	636	9.073		6.342			
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	1.259		4.981	5.925			
5.1 Sportbeleid en activering	1.802		131	-514			
5.2 Sportaccommodaties	9.043	5.412	414	6.142			
5.3 Cultuurpresent., -productie en –particip.	1.263	3.349	22.626	3.105			
5.4 Musea	3.062	348		2.551			
5.5 Cultureel erfgoed	366	38	230	509			
5.6 Media			403				
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recr.	2.174	307	159	10.548		2	
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	5.725	594	22.538	3.974		100	
6.2 Wijkteams	2.631		30.549	334			
6.3 Inkomensregelingen	4.954	1	127.976	770			
6.4 Begeleide participatie	2.867		34.670	63			
6.5 Arbeidsparticipatie	5.252		8.048	1.940		200	
6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	3.471		4.793	85			
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	1.145		30.207	119			
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-	1.152		35.634	543			
6.81 Geëscaleerde zorg 18+	1.079	79	60.400	616			
6.82 Geëscaleerde zorg 18-	1.055		6.818	24			
7.1 Volksgezondheid			3.554	4.202			
7.2 Riolering	1.234	2.341	2	3.622			
7.3 Afval	388	125		13.472		2.140	
7.4 Milieubeheer	2.164	526	88	6.798		370	
7.5 Begraafplaatsen en crematoria		24		601			
8.1 Ruimtelijke ordening	4.890	12	60	16.558		1.482	20
8.2 Grondexploitatie (niet-bedr.terreinen)	685			29.548		2.823	5.285
8.3 Wonen en bouwen	16.631	803		4.025			
Totaal	**155.043**	**39.224**	**416.046**	**196.062**	**1.003**	**7.814**	**2.256**

LASTEN (x €1.000)	Overhead	Voorzieningen	Reserves	Overig	Totaal lasten
0.1 Bestuur	533				16.325
0.2 Burgerzaken	491				6.780
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden	262	48			974
0.4 Overhead	-12.442	945			66.869
0.5 Treasury	103				940
0.61 OZB woningen	109				829
0.62 OZB niet-woningen	111				676
0.63 Parkeerbelasting	27				382
0.64 Belastingen overig	109				1.500
0.7 Alg. en ov. uitkeringen gemeentefonds	100				100
0.8 Overige baten en lasten	404	180		-4.874	-4.521
0.10 Mutaties reserves			47.932		47.932
0.11 Resultaat rekening baten en lasten				30	30
1.1 Crisisbeheersing en brandweer		81			12.982
1.2 Openbare orde en veiligheid	58			49	15.271
2.1 Verkeer en vervoer	223			77	43.450
2.2 Parkeren	27	1			3.961
2.4 Economische havens en waterwegen					303
2.5 Openbaar vervoer	277				345
3.1 Economische ontwikkeling	5				2.796
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	349	99		2.982	6.497
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	16			38	2.212
3.4 Economische promotie	337				2.937
4.2 Onderwijshuisvesting	39	862			16.952
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	204				12.369
5.1 Sportbeleid en activering	43				1.462
5.2 Sportaccommodaties	183	1.175			22.369
5.3 Cultuurpresent., -productie en –particip.	67	1.414			31.824
5.4 Musea	4	390			6.355
5.5 Cultureel erfgoed					1.143
5.6 Media	2				405
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recr.	211	234			13.635
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	834	183			33.948
6.2 Wijkteams					33.514
6.3 Inkomensregelingen	1.058				134.759
6.4 Begeleide participatie	78				37.678
6.5 Arbeidsparticipatie	87				15.527
6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	80				8.429
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	80				31.551
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-	-7				37.322
6.81 Geëscaleerde zorg 18+	21	8			62.203
6.82 Geëscaleerde zorg 18-	-32				7.865
7.1 Volksgezondheid	74				7.830
7.2 Riolering		8.785		1.607	17.591
7.3 Afval	95			2.986	19.206
7.4 Milieubeheer	44	8			9.998
7.5 Begraafplaatsen en crematoria	69				694
8.1 Ruimtelijke ordening	1				23.023
8.2 Grondexploitatie (niet-bedr.terreinen)	65			10.879	49.285
8.3 Wonen en bouwen	5.601	233		194	27.487
Totaal	**0**	**14.646**	**47.932**	**13.968**	**893.994**

BATEN (x €1.000)	gemeente-fonds	overige rijks-bijdragen	belastingen en heffingen	renten en dividenden	goederen en diensten
0.1 Bestuur					250
0.2 Burgerzaken			4.198		
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden					146
0.4 Overhead					1.333
0.5 Treasury				4.328	
0.61 OZB woningen			27.178		
0.62 OZB niet-woningen			30.778		
0.63 Parkeerbelasting			13.553		
0.64 Belastingen overig			1.988		490
0.7 Alg. en ov. uitkeringen gemeentefonds	437.142				
0.8 Overige baten en lasten				263	180
0.10 Mutaties reserves					
0.11 Resultaat rekening baten en lasten					
1.1 Crisisbeheersing en brandweer					527
1.2 Openbare orde en veiligheid			418		984
2.1 Verkeer en vervoer		18.852	430		19.621
2.2 Parkeren			102		1.262
2.4 Economische havens en waterwegen			68		65
2.5 Openbaar vervoer			12		
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur			65		5.770
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen			1.533	50	92
3.4 Economische promotie			2.057		890
4.2 Onderwijshuisvesting					2.658
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken		2.935			
5.1 Sportbeleid en activering					484
5.2 Sportaccommodaties					9.309
5.3 Cultuurpresent., -productie en –particip.					3.983
5.4 Musea					1.205
5.5 Cultureel erfgoed					417
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recr.		168			282
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie		360			2.066
6.2 Wijkteams		153			
6.3 Inkomensregelingen		117.924			23
6.5 Arbeidsparticipatie					19
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+		480			
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-					474
6.81 Geëscaleerde zorg 18+					167
6.82 Geëscaleerde zorg 18-					437
7.2 Riolering			17.431		460
7.3 Afval			21.013		10
7.4 Milieubeheer		3.380			2.241
7.5 Begraafplaatsen en crematoria			701		
8.1 Ruimtelijke ordening		3.000			3.897
8.2 Grondexploitatie (niet-bedr.terreinen)		3.139			44.093
8.3 Wonen en bouwen			5.648	100	5.218
Totaal	**437.142**	**150.391**	**127.173**	**4.741**	**109.053**

BATEN (x €1.000)	overige overdrachten	overige verrekeningen	onttrekkingen reserves	Totaal baten
0.1 Bestuur	68			318
0.2 Burgerzaken				4.198
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden				146
0.4 Overhead				1.333
0.5 Treasury		2		4.330
0.61 OZB woningen				27.178
0.62 OZB niet-woningen				30.778
0.63 Parkeerbelasting				13.553
0.64 Belastingen overig	10			2.488
00.7 Alg. en ov. uitkeringen gemeentefonds				437.142
0.8 Overige baten en lasten	-412			31
0.10 Mutaties reserves			32.937	32.937
0.11 Resultaat rekening baten en lasten				0
1.1 Crisisbeheersing en brandweer				527
1.2 Openbare orde en veiligheid				1.402
2.1 Verkeer en vervoer	235	1.681		40.819
2.2 Parkeren				1.364
2.4 Economische havens en waterwegen		32		165
2.5 Openbaar vervoer				12
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur				5.835
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	520			2.195
3.4 Economische promotie				2.947
4.2 Onderwijshuisvesting	136	46		2.840
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	144			3.079
5.1 Sportbeleid en activering				484
5.2 Sportaccommodaties		160		9.469
5.3 Cultuurpresent., -productie en –particip.		175		4.158
5.4 Musea		59		1.264
5.5 Cultureel erfgoed				417
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recr.		458		908
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie		19		2.445
6.2 Wijkteams				153
6.3 Inkomensregelingen	2.350			120.297
6.5 Arbeidsparticipatie	200			219
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	4.452			4.932
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-				474
6.81 Geëscaleerde zorg 18+	2.544	13		2.724
6.82 Geëscaleerde zorg 18-				437
7.2 Riolering				17.891
7.3 Afval				21.023
7.4 Milieubeheer				5.621
7.5 Begraafplaatsen en crematoria				701
8.1 Ruimtelijke ordening	25	-258		6.664
8.2 Grondexploitatie (niet-bedr.terreinen)		1.826		49.058
8.3 Wonen en bouwen	33	18.039		29.038
Totaal	**10.305**	**22.252**	**32.937**	**893.994**

3. Incidentele posten en structurele mutaties reserves

Incidentele posten

Binnen de exploitatie van diverse programma's worden projecten en investeringen verantwoord, met name voor bouwgrondexploitaties, onderwijshuisvesting en maatschappelijk nut. Deze projecten hebben over het algemeen geen structureel karakter en worden gefinancierd met incidentele middelen. Gezien de omvang zijn deze budgettair neutrale projecten en investeringen niet in deze staat opgenomen.

Progr.	Omschrijving	baten/ lasten	2018	2019	2020	2021
0.	**Bestuur en ondersteuning**					
	Directieraad; loonkosten	lasten	111			
	Modernisering arbeidsvoorwaarden	lasten	-250	-250		
	Uitbreiding aantal wethouders	lasten	109			
	Bereikbaarheidsakkoord (uit parkeerbeleid)	baten		-266	-726	-1.033
	Mutaties bestemmingsreserves:					
	- gratis openbaar vervoer	baten	-190			
	- technologie-educatie	baten	-300			
	- ontmoeten 040	baten	-130			
	- gebiedsgerichte aanpak	baten	-300	-300		
	- modernisering arbeidsvoorwaarden	lasten	250	250		
	- uitbreiding aantal wethouders	baten	-224			
	- bijdrage aan projecten	baten	-61			
	- kasschuifsysteem begroting 2017	lasten	1.772			
	- meerjarenplan stedelijk	lasten	1.000	1.000	1.000	
	Mutaties algemene reserve:					
	- kasschuifsysteem begroting 2017	lasten	1.869	3.525	1.698	
	- mutatie weerstandsvermogen	lasten			1.100	6.950
	- mutatie weerstandsvermogen	baten	-11.050	-3.700		
1.	**Veiligheid**					
	Intensivering veiligheid	lasten	1.500			
	Ondermijning BIBOB	lasten	250			
2.	**Verkeer, vervoer en waterstaat**					
	Gratis openbaar vervoer	lasten	190			
	Bereikbaarheidsagenda ZOB	lasten		266	726	1.033
	Plan van aanpak emissieloze mobiliteit	lasten	600			
3.	**Economie**					
	Voorziening ROW	lasten	100			
4.	**Onderwijs**					
	Technologie-educatie	lasten	305			
5.	**Sport, cultuur en recreatie**					
	Uitvoeringsprogramma sport	lasten	250	250	250	
	Overdrachts-/licentieovereenkomst DDW	lasten	105			
	Overdrachts-/licentieov. DDW; bijdrage derden	baten	-175			

Progr.	Omschrijving	baten/ lasten	2018	2019	2020	2021
	Uitstel renovatie groen	lasten	300			
	Impuls exploitatie sport	lasten	1.300			
	Tongelreep	lasten			1.100	1.100
6.	**Sociaal domein**					
	Subsidie collectief welzijn	lasten	1.500			
	Project 'Verward en dan..'	lasten	150			
	Project 'Verward en dan..'; bijdragen derden	baten	-149			
	Ontmoeten 040	lasten	131			
7.	**Volksgezondheid en milieu**					
	Baggerplan	lasten		230		
8.	**Volkshuisvesting, ro en stedelijke vernieuwing**					
	Gebiedsgerichte aanpak	lasten	303	303		
	Totaal incidentele baten	**baten**	**-12.579**	**-4.266**	**-726**	**-1.033**
	Totaal incidentele lasten	**lasten**	**11.845**	**5.574**	**5.874**	**9.083**
	Totaal incidentele baten en lasten (saldo)	**lasten**	**-734**	**1.308**	**5.148**	**8.050**

Structurele mutaties reserves

Dit overzicht is exclusief de jaarlijks terugkerende onttrekkingen die plaatsvinden op realisatiebasis.

PR	Omschrijving	baten/ lasten	2018	2019	2020	2021
0.	**Bestuur en ondersteuning**					
	toevoegingen aan:					
	reserve WKO Botenlaan	lasten	14	14	14	14
	reserve voorbereidingskrediet investeringen	lasten	325	425	425	425
	reserve tentoonstellingen Van Abbemuseum	lasten	350	350	350	350
	reserve opkomst verkiezingen	lasten	11	11	11	11
	reserve maatschappelijk nut projecten	lasten	111	111	111	111
	reserve internationale school	lasten	738	738	738	738
	reserve groot onderhoud	lasten	7.875	7.875	7.875	7.875
	reserve financieringsfonds MIP	lasten	6.731	6.732	6.732	6.625
	reserve egalisatie overhead projecten	lasten	158	158	158	158
	reserve duurzaamheidsfonds SVGG	lasten	72	65	16	303
	risicoreserve PSV	lasten	398	398	398	398
	reserve buurtsportcoaches	lasten	16	16	16	16
	reserve burgerzaken	lasten	447	447	447	447
	reserve bodemsanering	lasten	332	332	332	332
	reserve biomassacentrale Meerhoven	lasten	291	293	312	326
	reserve aankoop kunstvoorwerpen	lasten	232	232	232	232

	onttrekkingen aan:					
	reserve WKO Botenlaan	baten	-5	-5	-5	-5
	reserve volkshuisvesting	baten	-25	-25	-25	-25
	reserve tentoonstellingen Van Abbemuseum	baten	-350	-350	-350	-350
	reserve internationale school	baten	-797	-797	-797	-797
	reserve financieringsfonds MIP	baten	-1.711	-1.901	-2.356	-2.697
	reserve reserveringen	baten	-75	-75	-75	-75
	reserve burgerzaken	baten	-307	-307	-307	-307
	reserve aankoop kunstvoorwerpen	baten	-232	-232	-232	-232
	Totaal onttrekkingen	**baten**	**-3.502**	**-3.692**	**-4.147**	**-4.488**
	Totaal toevoegingen	**lasten**	**18.101**	**18.197**	**18.167**	**18.361**
	Totaal saldo structurele mutaties	**lasten**	**14.599**	**14.505**	**14.020**	**13.873**

Structureel begrotingssaldo

Dit overzicht wordt opgesteld in het kader van het provinciaal toezicht.

Structureel begrotingssaldo	*2018*			*2021*		
x €1 miljoen	*Lasten*	*Baten*	*Saldo*	*Lasten*	*Baten*	*Saldo*
P0 Bestuur en ondersteuning (TV 0.1-0.2-0.3-0.5-0.63-0.64-0.8)*	-19,3	19,3	0,0	-18,2	21,4	3,2
P1 Veiligheid	-28,3	1,9	-26,3	-26,4	1,9	-24,5
P2 Verkeer, vervoer en waterstaat	-48,1	42,4	-5,7	-33,3	15,3	-18,0
P3 Economie	-14,4	11,0	-3,5	-17,4	13,4	-4,0
P4 Onderwijs	-29,3	5,9	-23,4	-29,8	5,8	-24,1
P5 Sport, cultuur en recreatie	-77,2	16,7	-60,5	-76,8	16,3	-60,5
P6 Sociaal domein	-402,8	131,7	-271,1	-393,0	136,4	-256,6
P7 Volksgezondheid en milieu	-55,3	45,2	-10,1	-53,8	43,7	-10,1
P8 Volkshuisvesting, r.o. en stedelijke vernieuwing	-99,8	84,8	-15,0	-82,7	77,7	-5,0
Totaal van de programma's	**-774,5**	**358,9**	**-415,6**	**-731,4**	**331,8**	**-399,5**
Algemene dekkingsmiddelen (TV 0.5-0.61-0.62-0.64-0.7-0.11)**	-4,4	500,8	496,4	-5,7	497,1	491,4
Overhead (TV 0.4)	-66,9	1,3	-65,5	-63,5	1,1	-62,4
Vennootschapsbelasting (TV 0.9)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Onvoorzien (TV 0.8)	-0,2	0,0	-0,2	-0,2	0,0	-0,2
Mutaties reserves (TV 0.10)	-47,9	32,9	-15,0	-35,0	5,7	-29,3
Geraamd resultaat	**-894,0**	**894,0**	**0,0**	**-835,7**	**835,7**	**0,0**
Incidentele baten en lasten			-0,7			8,1
Structureel begrotingssaldo			**-0,7**			**8,1**

** TV 0.8: excl. onvoorzien*

*** TV 0.5: excl. rente doorgeleende leningen; TV 0.64: excl. aanmaningen/dwangbevelen*

4. Geldleningen

Opgenomen en verstrekte langlopende geldleningen en overige vaste schulden

Omschrijving (x€1.000)	Restant per 1 jan. 2018	Vermeerdering in 2018	Aflossing in 2018	Restant per 31 dec. 2018
Opgenomen geldleningen:				
Opgenomen leningen (voor gemeentelijke financiering en doorgeleend aan derden)	464.779	85.284	-39.948	510.115
Waarborgsommen van derden	630	-	-	630
Totaal vaste schuld	**465.409**	**85.284**	**-39.948**	**510.745**
Verstrekte geldleningen:				
Leningen aan woningbouwcorporaties	20.464		-4.664	15.800
Overige verstrekte leningen	18.270	1.400		19.670
Totaal verstrekte leningen	**38.734**	**1.400**	**-4.664**	**35.470**

Gewaarborgde geldleningen

Lening in kader van (x€1.000):	Oorspronkelijk bedrag lening	Borgstelling per 1 jan 2018	Aflossing 2018	Borgstelling per eind 2018
Gezondheidszorg	8.187	5.126	-360	4.766
Cultuur	8.386	6.050	-250	5.800
Sport	2.872	1.274	-94	1.180
Welzijn	1.000	924	-12	912
Woningbouw	7.552	3.120	-436	2.684
Overig	9.460	6.003	-79	5.924
Totaal	**37.457**	**22.497**	**-1.231**	**21.266**

Per 31 december 2017 verleent de gemeente Eindhoven voor ca. €1,2 miljard euro achtervang aan het waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Pas indien de reserve van het WSW plus de middelen (obligo's) van andere corporaties niet toereikend zijn, dienen het rijk en gemeenten renteloze leningen te verstrekken. Eind 2016 bedroegen deze samen ruim €3,1 miljard.

5. Meerjarenraming 2018-2021

Taakvelden: lasten (x €1.000)		2017	2018	2019	2020	2021
0.1	Bestuur	17.072	16.325	16.181	16.065	15.028
0.2	Burgerzaken	10.691	6.780	6.770	6.750	6.745
0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	0	974	956	947	935
0.4	Overhead	66.099	66.869	65.702	64.219	63.486
0.5	Treasury	-1.437	940	1.646	1.815	2.387
0.61	OZB woningen	0	829	824	820	819
0.62	OZB niet-woningen	0	676	671	669	667
0.63	Parkeerbelasting	0	382	379	377	376
0.64	Belastingen overig	841	1.500	1.486	1.482	1.349
0.7	Algemene en ov. uitkering gem.fonds	0	100	100	100	100
0.8	Overige baten en lasten	783	-4.521	-4.521	-4.540	-4.540
0.10	Mutaties reserves	20.111	47.932	26.718	32.503	34.953
0.11	Resultaat rek. van baten en lasten	0	30	27	8	47
1.1	Crisisbeheersing en brandweer	12.592	12.982	12.983	12.981	12.981
1.2	Openbare orde en veiligheid	14.663	15.271	13.437	13.504	13.447
2.1	Verkeer en vervoer	66.767	43.450	38.167	30.544	28.679
2.2	Parkeren	3.148	3.961	3.959	3.929	3.934
2.4	Economische havens en waterwegen	322	303	310	308	307
2.5	Openbaar vervoer	764	345	346	346	346
3.1	Economische ontwikkeling	3.619	2.796	2.433	2.427	3.403
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	4.795	6.497	7.464	9.028	8.902
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	1.671	2.212	2.215	2.218	2.213
3.4	Economische promotie	3.150	2.937	2.937	2.885	2.885
4.2	Onderwijshuisvesting	13.377	16.952	17.780	17.675	17.718
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	15.780	12.369	12.369	12.145	12.122
5.1	Sportbeleid en activering	557	1.462	-60	990	723
5.2	Sportaccommodaties	30.413	22.369	22.604	22.660	22.799
5.3	Cultuurpresentatie,-prod. en particip.	31.996	31.824	31.810	31.977	32.223
5.4	Musea	7.265	6.355	6.372	6.356	6.346
5.5	Cultureel erfgoed	0	1.143	1.127	1.121	1.118
5.6	Media	397	405	405	400	400
5.7	Openb. groen en (openlucht)recreatie	12.642	13.635	13.375	13.191	13.176
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	42.983	33.948	32.201	32.094	31.792
6.2	Wijkteams	30.759	33.514	33.319	33.282	33.277
6.3	Inkomensregelingen	115.868	134.759	136.130	138.117	138.236
6.4	Begeleide participatie	33.755	37.678	35.461	33.583	32.632
6.5	Arbeidsparticipatie	8.529	15.527	16.145	16.983	17.786
6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	3.344	8.429	8.304	8.299	8.290
6.71	Maatwerkdienstverlening 18+	35.158	31.551	30.062	28.192	26.914
6.72	Maatwerkdienstverlening 18-	19.766	37.322	36.956	35.081	34.155
6.81	Geëscaleerde zorg 18+	50.736	62.203	62.156	62.156	62.053
6.82	Geëscaleerde zorg 18-	19.510	7.865	7.825	7.824	7.821
7.1	Volksgezondheid	8.260	7.830	7.830	7.830	7.830
7.2	Riolering	17.393	17.591	17.603	17.974	17.972
7.3	Afval	19.076	19.206	19.631	20.066	20.513
7.4	Milieubeheer	9.496	9.998	9.489	9.513	6.970
7.5	Begraafplaatsen en crematoria	622	694	693	693	691
8.1	Ruimtelijke ordening	6.104	23.023	29.424	28.391	26.072
8.2	Grondexploitatie (niet-bedrijventerreine	57.414	49.285	51.387	45.947	31.283
8.3	Wonen en bouwen	1.408	27.487	26.119	25.587	25.358
Resultaat		**818.259**	**893.994**	**867.707**	**857.512**	**835.719**

Taakvelden: baten (x €1.000)			2017	2018	2019	2020	2021
0.1	Bestuur		283	318	318	318	318
0.2	Burgerzaken		4.098	4.198	4.198	4.198	4.198
0.3	Beheer overige gebouwen en gronden		0	146	146	146	146
0.4	Overhead		2.790	1.333	1.138	1.138	1.113
0.5	Treasury		6.578	4.330	4.292	4.379	4.577
0.61	OZB woningen		24.639	27.178	27.407	27.780	27.780
0.62	OZB niet-woningen		27.443	30.778	31.037	31.460	31.460
0.63	Parkeerbelasting		11.006	13.553	13.119	13.879	14.186
0.64	Belastingen overig		2.449	2.488	2.488	2.488	2.488
0.7	Algemene en ov. uitkering gem.fonds		403.629	437.142	436.557	435.246	433.294
0.8	Overige baten en lasten		1.855	31	31	31	31
0.10	Mutaties reserves		26.005	32.937	17.900	5.461	5.682
0.11	Resultaat rek. van baten en lasten		0	0	0	0	0
1.1	Crisisbeheersing en brandweer		474	527	527	527	527
1.2	Openbare orde en veiligheid		2.185	1.402	1.402	1.402	1.402
2.1	Verkeer en vervoer		33.909	40.819	13.096	13.054	13.749
2.2	Parkeren		1.334	1.364	1.364	1.362	1.354
2.4	Economische havens en waterwegen		148	165	189	189	189
2.5	Openbaar vervoer		12	12	12	12	12
3.1	Economische ontwikkeling		0	0	0	0	0
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur		5.312	5.835	8.779	10.294	8.338
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen		2.195	2.195	2.195	2.195	2.195
3.4	Economische promotie		2.670	2.947	2.947	2.897	2.897
4.2	Onderwijshuisvesting		710	2.840	2.854	2.854	2.854
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingzaken		4.440	3.079	2.973	2.951	2.929
5.1	Sportbeleid en activering		426	484	396	396	396
5.2	Sportaccommodaties		16.639	9.469	9.468	9.469	9.469
5.3	Cultuurpresentatie,-prod. en particip.		4.355	4.158	3.983	3.983	3.983
5.4	Musea		1.737	1.264	1.264	1.264	1.264
5.5	Cultureel erfgoed		0	417	417	417	417
5.6	Media		0	0	0	0	0
5.7	Openb. groen en (openlucht)recreatie		745	908	906	747	747
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie		2.168	2.445	2.166	2.166	2.166
6.2	Wijkteams		0	153	35	0	0
6.3	Inkomensregelingen		109.238	120.297	122.681	124.258	125.450
6.4	Begeleide participatie		0	0	0	0	0
6.5	Arbeidsparticipatie		423	219	200	200	200
6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)		0	0	0	0	0
6.71	Maatwerkdienstverlening 18+		5.413	4.932	4.932	4.932	4.932
6.72	Maatwerkdienstverlening 18-		474	474	474	474	474
6.81	Geëscaleerde zorg 18+		1.246	2.724	2.724	2.724	2.724
6.82	Geëscaleerde zorg 18-		0	437	437	437	437
7.1	Volksgezondheid		0	0	0	0	0
7.2	Riolering		17.816	17.891	17.891	18.263	18.263
7.3	Afval		20.890	21.023	21.451	21.885	22.333
7.4	Milieubeheer		5.845	5.621	5.212	4.704	2.367
7.5	Begraafplaatsen en crematoria		701	701	701	701	701
8.1	Ruimtelijke ordening		100	6.664	19.999	23.055	20.187
8.2	Grondexploitatie (niet-bedrijventerreine		56.127	49.058	49.649	45.739	30.146
8.3	Wonen en bouwen		9.752	29.038	27.752	27.437	27.344
Resultaat			**818.259**	**893.994**	**867.707**	**857.512**	**835.719**

6. Risico's

In deze bijlage sommen we specifieke risico's op waarvoor geen specifieke dekking is. Onderstaand is het beeld opgenomen ten opzichte van de jaarstukken 2016.

Naast specifieke risico's zijn er ook algemene risico's. Hierbij valt te denken aan bijvoorbeeld de effecten van gewijzigde wet- en regelgeving of een hogere instroom in regelingen. Tenslotte zijn er nog eigen dossiers waar we zelf nog sturing aan kunnen geven. Hieronder vallen bijvoorbeeld de reserves voor onderwijshuisvesting en ISE, die mogelijk niet toereikend zullen zijn voor de lange termijn (na de planperiode van deze begroting). Deze risico's vallen buiten de teneur van deze bijlage.

PR	Risico
Risico's groter dan 1 miljoen:	
0	**Gevolgen vennootschapsbelastingplicht (vpb)** *Bestaand, schadekans: mogelijk, risicobedrag: € 1,1 miljoen.* Per 1 januari 2016 is onder druk van de Europese Unie de "wet modernisering vennootschapsbelastingplicht overheidsondernemingen" in werking getreden. Dit betekent dat lagere overheden vennootschapsbelastingplicht (Vpb) moeten betalen over de fiscale winsten die met ondernemingsactiviteiten worden behaald. Het achterliggende doel van het wetsvoorstel is het scheppen van een gelijkwaardig speelveld tussen overheidsondernemingen en private ondernemingen. De uitwerking van de nieuwe wetswijzigingen heeft nog enkele onduidelijkheden, zowel voor veel gemeenten als voor de Belastingdienst. Op basis van uitgangspunten waar bij de Belastingdienst nog over wordt nagedacht, is de Vpb-last over het jaar 2016 berekend. Over de definitieve uitgangspunten zijn we in gesprek met de Belastingdienst en we verwachten daar in de loop van 2017 duidelijkheid over te krijgen.
2	**Parkeren – BTW-plicht** *Nieuw, schadekans: mogelijk, risicobedrag 2,3 miljoen* Gemeenten zijn in principe niet belastingplichtig voor de btw, voor zover zij als overheid optreden. Naar aanleiding van een aangespannen zaak in Groningen is door de advocaat-generaal aan de Hoge Raad een advies uitgebracht, dat gemeenten verplicht zou stellen tot het afdragen van BTW over haar parkeeropbrengsten. Volgens de advocaat-generaal leidt het aanmerken van de gemeente als niet-belastingplichtige, terwijl particuliere exploitanten wel btw verschuldigd zijn voor slagboomparkeren, tot een vorm van concurrentievervalsing. Op een totale parkeeropbrengst van ca. €10 mln zou dat neerkomen op 2,3 mln af te dragen BTW. De Hoge Raad heeft nog geen uitspraak gedaan in deze en is daarbij vrij om af te wijken van het advies van de advocaat-generaal.
4	**Korein Kinderplein** *Bestaand, schadekans: mogelijk, risicobedrag: €4.250.000.* Op 22 oktober 2015 is de gemeente Eindhoven gedagvaard door Korein Kinderplein BV. Korein is van mening dat zij een onverschuldigde betaling hebben verricht voor de solitaire Kinderdagverblijven in verband met de door Korein betaalde kapitaallasten en indexeringen. Wij zijn in afwachting van de uitspraak van het kantongerecht; deze volgt op 9 november 2017.
5	**Staat bruggen/viaducten** *Bestaand, schadekans: mogelijk, risicobedrag: € 2,5 miljoen* Bij bruggen en viaducten die ouder zijn dan 20 jaar bestaat het risico dat de constructie niet meer voldoet aan de huidige verkeersintensiteit. Met visuele inspecties kan niet in beeld worden gebracht of de constructie voldoende is. Door middel van risicoanalyses wordt nader onderzocht of maatregelen noodzakelijk zijn. Hierbij wordt getoetst aan het bouwbesluit. Indien er niet wordt voldaan, wordt onderzocht op welke wijze er wel weer aan het bouwbesluit kan worden voldaan. Dit kan door het kunstwerk te vervangen, maar een aslastbeperking hoort in bepaalde gevallen ook tot de mogelijkheden. In 2018 worden 10 nieuwe risicoanalyses uitgevoerd en worden naar aanleiding van de resultaten van de risicoanalyse eventuele nadere onderzoeken uitgevoerd.

6	**Transformatie sociaal domein/Maatregelenpakket** *Bestaand, schadekans: waarschijnlijk: risicobedrag: € 0 tot -€ 10 miljoen* Met het maatregelenpakket dat wordt ingevoerd om de tekorten in het sociaal domein terug te dringen, wordt gepoogd de beoogde effecten van de visie WIJeindhoven mbt minder (duur) gebruik van zorg en ondersteuning te versnellen (de financiële dimensie van de beweging 2->1->0). Deze operatie heeft een beoogd oplopend effect van 20 miljoen in 2018 tot bijna 30 miljoen in 2021. Het risico bestaat dat de gehanteerde aannames te ambitieus zijn.
7	**Afval / businesscase REnescience** *Bestaand, schadekans: mogelijk, risicobedrag € 1,7 miljoen* Er zijn voorbereidingskosten gemaakt voor de businesscase. Die bestaan uit onderzoeken, vergunningaanvragen etc. en betreffen gemaakte kosten zonder dekking. Als REnescience niet doorgaat dan kunnen deze kosten niet geactiveerd worden en is het totale risico voor Eindhoven €1,7 miljoen.
8	**Grondbedrijf – benodigde weerstandscapaciteit** *Bestaand, schadekans onbekend, risicobedrag € 26,2 miljoen.* Toelichting is terug te vinden in paragraaf Grondbeleid
8	**Tivolikerk** *Bestaand, schadekans: mogelijk, risicobedrag: € 4,5 miljoen* Ontwikkelaar DNC heeft gesteld dat zij met de gemeente een koopovereenkomst had gesloten voor de bouw van een SPIL gebouw. DNC zou een appartementengebouw bouwen met op de eerste twee verdiepingen SPIL. De gemeente heeft aangegeven dat uiteindelijk geen koopcontract tot stand is gekomen. Het complex is er ook nooit gekomen. De ontwikkelaar heeft vervolgens ontbinding van de door haar gestelde (door de gemeente ontkende) overeenkomst gevraagd en schadevergoeding voor de verwervingskosten van de bouwgrond en de (totale) ontwikkelingskosten, totaal € 4,5 miljoen. 2 september 2015 is uitspraak geweest waarbij de gemeente in het gelijk is gesteld. DNC heeft vervolgens hoger beroep aangetekend.
8	**Claim Lidl planschade** B*estaand, schadekans mogelijk, risicobedrag € 1,8 miljoen* Op grond van een uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (8 februari 2017) is de gemeente gehouden haar besluit op de aanvraag van LidI om toekenning van een tegemoetkoming in planschade te herstellen c.q. te wijzigen te nemen. Aan een onafhankelijk extern planschadeadviesbureau (SAOZ) is opdracht gegeven met inachtneming van de overwegingen van de Afdeling uitspraak een advies uit te brengen omtrent de vraag in hoeverre Lidl door het schadeveroorzakend bestemmingsplan in een nadeliger positie is geraakt en daardoor schade heeft geleden. De schade kan dan enkel bestaan uit waardevermindering van de opstal Hofdijkstraat 1. Over het vervolgens door de gemeente aangepaste besluit zal de Afdeling bestuursrechtspraak dan een einduitspraak doen.
Risico's < € 1 miljoen:	
0	**Slim Verduurzamen Gemeentelijke Gebouwen** *Bestaand, schadekans: mogelijk, risicobedrag: €0.5 tot €1 miljoen* Op 26 oktober 2016 is het contract ondertekend met het consortium Impuls aangaande Slim Verduurzamen Gemeentelijke Gebouwen (SVGG).Binnen het afgesloten contract SVGG valt het renoveren van de Stadhuistoren en het verduurzamen/functioneel upgraden van het Stadhuis. In dat kader is er ook asbest onderzoek gedaan waaruit blijkt dat er asbest aanwezig is in beide panden. De kosten voor het verwijderen worden geraamd op maximaal € 1,2 miljoen. De eerste fase (Stadhuistoren) wordt in 2017 uitgevoerd. De kosten daarvan bedragen ongeveer € 500.000 en kunnen gedekt worden uit de verwachtte vrije ruimte in de aan het project SVGG toegewezen onderhoudsvoorzieningen. De verbouwing in het Stadhuis zal pas in 2018/2019 worden uitgevoerd, waarbij de kosten voor asbest die hiermee samenhangen worden geraamd op maximaal € 700.000 (onder meer afhankelijk van nog te maken ontwerp/verduurzaming keuzes). Tot slot kan niet gegarandeerd worden dat er tijdens de bouw niet nog meer asbest wordt gevonden. Dit verwachten we nu niet, maar kunnen ook niet uitsluiten. Het risicobedrag hiervoor is pas in te schatten als er iets extra's gevonden wordt.

0	**Ontbinding gemeentelijk kleding contract** *Bestaand, schadekans waarschijnlijk, risicobedrag € 127.000* In september 2016 is op initiatief van de gemeente het kledingcontract ontbonden. Hoewel op inhoud de leverancier de ontbinding lijkt te accepteren, heeft hij middels en brief een claim van € 95.000 bij de gemeente ingediend. Hierover vindt nu overleg plaats. Daarnaast staan er volgende de leveranciers nog € 32.000 aan facturen open van leveringen voor de ontbinding. Een maximaal financieel risico van € 127.000.
0	**OZB** *Bestaand, schadekans: waarschijnlijk, risicobedrag: € 0,5 miljoen.* Als gevolg van lopende beroepszaken bestaat een risico voor de daadwerkelijke OZB opbrengst, hier is geen voorziening voor. Of het risico zich voordoet is afhankelijk van de rechterlijke uitspraken. Het kan leiden tot negatieve correcties van belastingjaren 2015, 2016 en mogelijk 2017.
7	**Omgevingsdienst Zuid-Oost Brabant (ODZOB)** *Bestaand, schadekans: mogelijk, risicobedrag: € 0,19 miljoen* In de kadernota van ODZOB werd voorgesteld om bij de vaststelling van de streefwaarde voor de algemene reserve geen rekening te houden met het risico dat bestaat uit het feit dat bezuinigingen bij gemeenten en provincie kunnen leiden tot minder opbrengsten bij de ODZOB. Aangezien dit risico meer in de invloedsfeer van de deelnemers dan van de ODZOB ligt, is voorgesteld om dit risico ook daar te beleggen, en bij de vaststelling van de na te streven weerstandscapaciteit dit risico niet mee te nemen bij ODZOB. De deelnemers dienen als gevolg hiervan zelf in hun risicoparagraaf rekening te houden met dit risico van €665.000 (netto). Dit bedrag is bruto €1.663.000, met een kans van 40% en is opgenomen in de goedgekeurde begroting van ODZOB voor 2018. Dit betekent voor Eindhoven, rekening houdend met ons aandeel in de opbrengstenbegroting van ODZOB voor alle deelnemende gemeenten en provincie, een bruto risico van €190.000.
8	**WABO-vergunning** *Bestaand, schadekans onbekend, risicobedrag €0,1 miljoen.* Geen veranderingen. Bestaand risico, bijsturing niet van toepassing. De Rechtbank Oost-Brabant heeft in 2013 uitspraak gedaan in een zaak betreffende aansprakelijkstelling van de gemeente Eindhoven. Deze zaak is inmiddels afgedaan. Er lopen er nog een aantal procedures die wezenlijk hoger kunnen uitvallen.
Niet-gekwantificeerde risico's :	
0	**Claim Lidl vergunning** *Bestaand, schadekans: mogelijk, risicobedrag: onbekend* Er is een claim van € 9.350.000 (exclusief wettelijke rente) van Lidl vanwege een ingetrokken vergunning. De verzekeraar neemt hiervan € 2.500.000 voor haar rekening. Stakeholders zijn in kennis gesteld. Juridische stappen volgen.
4	**Basisschool 't Slingertouw** *Bestaand, schadekans: waarschijnlijk, risicobedrag: onbekend.* Bij de oplevering van het nieuwe gebouw zijn tekortkomingen geconstateerd. De aannemer is voordat alle gebreken waren hersteld, failliet gegaan. De analyse is uitgevoerd en een technische oplossing wordt in de tweede helft van 2017 uitgevoerd. Een besluit over de verdeling van de kosten volgt daarop.
4	**Ontwikkelen en financieren Spilcentra** *Bestaand, schadekans: waarschijnlijk, risicobedrag: onbekend.* Naar aanleiding van het Brunssum zouden de schoolbesturen huuropbrengsten in onderwijsmeters kunnen claimen terwijl de Gemeente deze opbrengsten nu ontvangt. De hoogte van deze inkomsten kunnen we nog niet goed bepalen omdat dit samenhangt met inregelen huurcontracten in de spilmeters. Op basis van de uitkomsten van de Werkgroep SPIL zullen veranderingen in de verhuursituatie ontstaan die tot financiële wijzigingen gaan leiden. Op dit moment is nog niet inzichtelijk welke effecten dit zal hebben.

5	**Afkoop Swimmers** *Nieuw, schadekans: mogelijk risicobedrag: onbekend* De gemeente Eindhoven en voormalig horeca-exploitant van de Tongelreep Swimmers zijn met elkaar, middels een juridische procedure, in geschil over de betaling van een schadevergoeding aan Swimmers als gevolg van de sluiting van het golfslagbad per 6 september 2016. De zitting bij de rechtbank dient in het najaar van 2017. Er is een niet inschatbaar risico aanwezig dat de gemeente gehouden wordt aan de betaling van een schadebedrag.
8	**Waterrijk – Brabavast** *Bestaand, schadekans: mogelijk, risicobedrag: onbekend* In het kader van de herontwikkeling van het gebied Meerhoven heeft de gemeente in het verleden gesprekken gevoerd met Brabavast B.V. over de realisatie van woningen in het gebied Waterrijk Cluster 9A. Deze gesprekken hebben niet geleid tot een overeenkomst met Brabavast. Naar oordeel van Brabavast heeft de gemeente de onderhandelingen ten onrechte afgebroken en vordert van de gemeente een schadevergoeding. Er is nog geen gerechtelijke uitspraak.

7. Investeringen

In deze bijlage sommen we de bestaande investeringen op met een investeringsbedrag groter dan € 1 miljoen. Voor een toelichting op de investeringen verwijzen we naar het separaat aangeboden Meerjarenplan Stedelijk (MJPS) 2018.

x € 1.000	2017	2018	2019	2020	2021
Economisch nut	**116.467**	**109.238**	**49.834**	**55.899**	**20.741**
Vervangingsinvesteringen gemeentelijk vastgoed	**35.273**	**13.230**	**4.977**	**26.991**	**7.138**
2e Indoor sporthal	2.491	-	-	-	-
Biomassacentrale Meerhoven	2.265	900	1.032	100	100
IJssportcentrum	2.057	24	-	238	297
Indoor Sportcentrum Eindhoven	115	955	93	114	96
MGE	1.000	210	338	1.156	530
Natlab (herijking volgt middels dossier)	1.280	51	160	121	317
Ottenbad	648	711	51	531	1.920
Parktheater	1.097	645	380	1.623	323
Sporthallen	513	643	230	299	54
Slim verduurzamen gemeentelijke gebouwen	16.144	79	796	13.443	-
Tongelreep (herijking volgt middels dossier)	1.865	5.552	201	2.947	1.750
Van Abbemuseum	708	671	-	264	146
Vrije tijdsaccommodaties	412	256	136	2.388	165
Wijksportparken	410	394	244	309	209
Overige investeringen < 1 miljoen	4.266	2.139	1.316	3.458	1.231
Investeringen huisvesting onderwijs	**29.363**	**52.742**	**12.465**	**987**	**529**
Augustinianum	2.417	-	-	-	-
BS De Korenaar	3.894	-	-	-	-
BS De Troubadour	2.593	141	-	-	-
BS De Wegwijzer	750	2.444	-	-	-
BS Gunterslaer	353	4.046	-	-	-
Castiliëlaan	1.804	14.652	-	-	-
Frankrijkstraat 79	2.327	-	-	-	-
Frits Philips lyceum-Mavo	4.840	859	-	-	-
Klimwijs	658	2.142	-	-	-
Lorentz Casimir lyceum	2.481	134	-	-	-
BS Tweelingen nieuwbouw	2.122	-	-	-	-
Stedelijk College Henegouwenlaan	623	4.294	12.150	-	-
Plein Helder / AntoonSchellens	375	4.076	234	-	-
St Joriscollege	532	6.112	-	-	-
Christiaan Huygens College FLotowlaan	450	9.010	-	-	-
Van Maerlantlyceum	100	3.369	-	-	-
VSO De Korenaer	-	1.033	-	658	-
Overige investeringen < 1 miljoen	3.043	430	81	329	529
Investeringen sportparken	**846**	**2.956**	**1.364**	**1.020**	**1.137**
SPP Eindhoven Noord	54	676	11	86	312
SPP Genneper parken	126	598	335	718	230

x € 1.000	2017	2018	2019	2020	2021
Wijksportparken	613	1.626	962	216	579
Overige investeringen < 1 miljoen	53	56	56	-	16
GRP	**17.312**	**17.255**	**12.586**	**8.261**	**6.221**
Strategische verwervingen	**13.950**	**14.400**	**14.400**	**14.400**	**1.900**
Vervangingsinvesteringen ICT voorzieningen	**16.823**	**5.128**	**2.959**	**3.250**	**3.016**
Netwerkcomponenten	2.085	613	296	100	1.120
Servercomponenten	2.271	97	366	178	-
Software	7.648	2.004	520	1.095	615
Stadspas	459	63	81	130	63
Telefonie	1.370	-	135	-	-
Werkplekinrichting	1.300	1.951	1.010	481	162
Diversen	638	111	134	410	430
Overige investeringen < 1 miljoen	1.052	289	417	856	626
Overige vervangingsinvesteringen	**2.901**	**3.527**	**1.083**	**990**	**800**
Gladheidsbestrijding	238	200	200	200	200
Parkeren	721	300	300	300	300
Werkplekinrichting	615	1.991	-	210	-
Overige investeringen < 1 miljoen	1.328	1.036	583	280	300
Grondexploitaties	**37.882**	**34.914**	**25.208**	**12.625**	**14.049**
Maatschappelijk nut geactiveerd	**8.997**	**13.540**	**22.040**	**22.040**	**17.100**
Openbare ruimte geactiveerd	**883**	**640**	**640**	**640**	**-**
Roadmap licht	640	640	640	640	-
Overige investeringen < 1 miljoen	243	-	-	-	-
Ruimtelijke ordening geactiveerd	**6.800**	**12.900**	**21.400**	**21.400**	**17.100**
Challengevariant	6.800	12.900	21.400	21.400	17.100
Verkeer geactiveerd	**1.314**	**-**	**-**	**-**	**-**
Verkeersregelinstallaties	1.124	-	-	-	-
Overige investeringen < 1 miljoen	190	-	-	-	-
Maatschappelijk nut te activeren (dossier 2017)	**15.081**	**14.785**	**12.254**	**4.040**	**1.417**
Openbare ruimte	**2.206**	**431**	**159**	**-**	**-**
Groot onderhoud OR	1.856	270	-	-	-
Overige investeringen < 1 miljoen	350	161	159	-	-
Verkeer	**112.325**	**13.355**	**12.096**	**4.040**	**1.417**
2e HOV lijn te activeren deel	11.720	12.526	12.046	4.040	1.417
Verkeersregelinstallaties	215	729	50	-	-
Overige investeringen < 1 miljoen	390	100	-	-	-

x € 1.000	2017	2018	2019	2020	2021
Wonen	**550**	**1.000**	**-**	**-**	**-**
Integrale wijkvernieuwing Woensel West	550	1.000	-	-	-
Onderhoudsprojecten maatschappelijk nut	**14.531**	**11.029**	**3.069**	**2.672**	**158**
Milieu	**3.021**	**3.190**	**2.454**	**2.514**	**-**
Bodemsanering	2.691	2.490	2.340	2.337	-
Overige investeringen < 1 miljoen	330	700	114	177	-
Openbare ruimte	**2.514**	**2.441**	**329**	**-**	**-**
Drempelprojecten onderhoud OR	1.310	407	329	-	-
Overige investeringen < 1 miljoen	1.204	2.035	-	-	-
Ruimtelijke ordening	**2.575**	**2.510**	**158**	**158**	**158**
Eindhoven Noordwest	2.377	2.352	-	-	-
Overige investeringen < 1 miljoen	198	158	158	158	158
Verkeer	**5.711**	**2.276**	**92**	**-**	**-**
2e HOV lijn	302	1.422	-	-	-
HOV Huizingalaan	3.143	819	71	-	-
Overige investeringen < 1 miljoen	2.266	34	22	-	-
Overige investeringen < 1 miljoen	**710**	**611**	**35**	**-**	**-**

8. Reserves en voorzieningen

Reserves	Stand 1-1-2018	Vermeerde-ringen	Verminde-ringen	Stand 31-12-2018
Algemene reserves				
Reserve Eigen Kapitaal (2114)	68.319	1.869	11.050	59.138
	68.319	*1.869*	*11.050*	*59.138*
Bestemmingsreserves				
Reserve volkshuisvesting (2020)	86		25	61
Reserve huisvesting onderwijs (2040)	2.394		409	1.985
Reserve herstructurering sportparken SEN (2098)	71			71
Saldireserve specifiek (2116)	2.751	1.438	373	3.816
Reserve Internationale School (2124)	5.993	738	797	5.934
Reserve bodemsanering (2131)	234	332	410	156
Reserve integrale wijkvernieuwing (2132)	14.270		2	14.268
Reserve egalisatie overhead projecten (2139)	369	158		527
Reserve water (2141)	73			73
Reserve maatschappelijk nut in ontwikkeling (2146)	26.700	23.752	15.262	35.190
Reserve buurtsportcoaches (2166)	1.165	16		1.181
Reserve opkomst verkiezingen (2185)	44	11		55
Reserve burgerzaken (2190)	1.371	447	307	1.511
Reserve maatschappelijk nut projecten (2193)	2.178	111		2.289
Reserve aankoop kunstvoorwerpen (2197)	665	232	232	665
Reserve tentoonstellingen Van Abbemuseum (2198)	906	350	350	906
Reserve buurtontmoeting (2223)	893		150	743
Reserve krachtwijken (2266)	865		300	565
Reserve bio-energiecentrale Meerhoven (2268)	303	291		594
Reserve parkeerfonds (2272)	3.040		102	2.938
Reserve explosieven (2273)	1.213			1.213
Risicoreserve PSV (2276)	2.800	398		3.198
Reserve WKO's (2277)	82	14	5	91
Reserve MIP (2287)	10.910	7.731	1.711	16.930
Reserve huisvesting/het nieuwe werken (2291)	348	1.772	900	1.220
Res. citymarketing, toerisme, recr./evenem. (2294)	810			810
Reserve revolving fund monumenten (2296)	1.460			1.460
Reserve frictiekosten VRBZO (2300)	7.724			7.724
Reserve reserveringen 2015 (2302)	153			153
Reserve biomassacentrale Strijp T (2303)	1.435			1.435
Reserve voorbereid.krediet investeringen (2304)	1.045	325		1.370
Reserve groot onderhoud (2305)	19.260	7.875		27.135
Reserve Duurzaamheidsfonds SVGG (2306)	92	72		164
Reserve reserveringen 2016 (2308)	1.363		472	891
Reserve Programma Graag Gedaan (2309)	135		80	55
Reserve CO2-reductie (2311)	760			760
	113.961	*46.063*	*21.887*	*138.137*
Totaal reserves	**182.280**	**47.932**	**32.937**	**197.275**

Voorzieningen	Stand 1-1-2018	Vermeer-deringen	Verminde-ringen	Stand 31-12-2018
Onderhoudsvoorzieningen:				
Onderhoudsvoorz. eigen huisvesting	4.989	945	499	5.435
Onderhoudsvoorz. maatschappelijk vastgoed	12.749	3.827	2.880	13.696
Onderhoudsvoorzieningen overig vastgoed	2.009	445	666	1.788
Onderhoudsvoorziening BCB	143	81	38	186
Overige onderhoudsvoorzieningen	90	37	55	72
	19.980	*5.335*	*4.138*	*21.177*
Risicovoorzieningen:				
Voorziening risico's schulddienstverlening (5115)	135			135
Voorz. alg. risico garanties en geldleningen (5124)	1.320	180		1.500
Voorziening frictiekosten ombuigingen (5226)	3.010		1.220	1.790
	4.465	*180*	*1.220*	*3.425*
Overige voorzieningen:				
Voorziening wachtgeldverplichtingen (5109)	131		6	125
Voorziening afvalstoffen (5132)	2.651			2.651
Voorziening egalisatie Baekelandplein (5138)	0	38	38	0
Voorziening voormalig personeel (5191)	1.074		95	979
Voorziening parkeerfonds (5206)	20			20
Voorz. compensatiefonds bomen (5225)	457	200	200	457
Voorziening ROW (5259)	1.537		800	737
Voorziening verliesgevende facilitaire projecten (5263)	673			673
	6.543	*238*	*1.139*	*5.642*
(Overige) vervangingsvoorzieningen:				
Voorziening riolen (5135)	19.488	8.785	13.216	15.057
Voorzieningen onderwijs:				
Voorziening onderhoud buitenkant bijzonder basisonderwijs (5110)	108	108		216
Totaal voorzieningen	**50.584**	**14.646**	**19.713**	**45.517**
Totaal reserves en voorzieningen	**232.864**	**62.578**	**52.650**	**242.792**

9. Vaste activa

Taakveld (x € 1.000)		Aanschafwaarde 1/1/17	Mutatie	Aanschafwaarde 1/1/18	Vermeer-deringen	Vermin-deringen
1	2	3	4	5	6	7
0.1	Bestuur	866	284	1.150	75	
0.2	Burgerzaken	176	754	930		
0.3	Beheer ov. gebouwen en gr.	9.700	689	10.389		
0.4	Overhead	81.047	31.744	112.791	7.103	
0.64	Belastingen overig	1.437	992	2.429	32	
0.8	Overige baten en lasten	1.116		1.116		
1.1	Crisisbeheersing en brandweer	2.226	205	2.431	240	
1.2	Openbare orde en veiligheid	939	384	1.323	121	
2.1	Verkeer en vervoer	2.141	1.943	4.084	1.040	
2.2	Parkeren	25.917	971	26.888	300	
2.4	Economische havens en waterw.	4.892		4.892	81	81
2.5	Openbaar vervoer	6	190	196		
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	5.840		5.840	25	
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsreg.	319	31	350		
4.2	Onderwijshuisvesting	256.931	29.259	286.190	52.742	
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingenz.	20.379		20.379		
5.2	Sportaccommodaties	123.839	9.329	133.168	11.991	
5.3	Cultuur	79.822	3.913	83.735	1.221	
5.4	Musea	3.234	274	3.508	1.034	
5.5	Cultureel erfgoed	991	300	1.291		
5.7	Openbaar groen en recreatie	6.962	278	7.240	170	
6.1	Samenkracht / burgerparticipatie	14.185	444	14.629	256	
6.3	Inkomensregelingen	96		96		
6.81	Geëscaleerde zorg 18+	2.916		2.916	14	
7.2	Riolering	84.442	11	84.453	17.334	17.174
7.3	Afval	2.174	350	2.524	350	
7.4	Milieubeheer	22.637	1.998	24.635	900	697
7.5	Begraafplaatsen en crematoria	273		273		
8.1	Ruimtelijke ordening	631	38	669	12.900	12.900
8.2	Grondexploitatie (niet-bedr. terr.)	104.581	13.950	118.531	14.400	
8.3	Wonen en bouwen	29.339	477	29.816	571	
	Totaal vaste activa	**890.054**	**98.808**	**988.862**	**122.900**	**30.852**

Taakveld (x €1.000)	Aanschafwaarde 31/12/18	Afschrijving per 1/1/18	Afschrijving 2018	Boekwaarde 1/1/18 (5-9)	Boekwaarde 31/12/18 (8-9-10)	Rentelasten	Kapitaal-lasten (10+13)
	8	9	10	11	12	13	14
0.1	1.225	561	203	589	461	7	210
0.2	930	226	166	704	538	9	175
0.3	10.389	204	76	10.185	10.109	132	208
0.4	119.894	47.919	8.708	64.872	63.267	856	9.564
0.64	2.461	1.574	288	855	599	10	298
0.8	1.116			1.116	1.116	15	15
1.1	2.671	778	117	1.653	1.776	22	139
1.2	1.444	776	204	547	464	7	211
2.1	5.124	747	428	3.337	3.949	60	488
2.2	27.188	6.315	833	20.573	20.040	265	1.098
2.4	4.892	1.461	106	3.431	3.325	44	150
2.5	196	10	12	186	174	6	18
3.2	5.865	1.888	8	3.952	3.969	53	61
3.3	350	66	24	284	260	3	27
4.2	338.932	79.805	5.330	206.385	253.797	3.082	8.412
4.3	20.379	3.210	431	17.169	16.738	230	661
5.2	145.159	45.313	4.216	87.855	95.630	1.196	5.412
5.3	84.956	18.993	2.504	64.742	63.459	845	3.349
5.4	4.542	1.614	319	1.894	2.609	29	348
5.5	1.291	831	32	460	428	6	38
5.7	7.410	2.327	242	4.913	4.841	65	307
6.1	14.885	5.327	457	9.302	9.101	137	594
6.3	96			96	96	1	1
6.81	2.930	1.459	60	1.457	1.411	19	79
7.2	84.613	15.526	1.453	68.927	67.634	888	2.341
7.3	2.874	382	93	2.142	2.399	32	125
7.4	24.838	12.712	380	11.923	11.746	146	526
7.5	273	75	19	198	179	5	24
8.1	669	650	12	19	7		12
8.2	132.931	210		118.321	132.721	994	994
8.3	30.387	7.999	517	21.817	21.871	286	803
	1.080.910	**258.958**	**27.238**	**729.904**	**794.714**	**9.450**	**36.688**

[1] Kosten die gemeente maakt met betrekking tot het gebouw

[2] De huur die de gemeente in rekening brengt bij de instelling. De raad heeft besloten de fiscale huur in rekening te brengen. Bij nieuwe contracten passen wij dit toe. Lopende contracten kunnen wij niet eenzijdig aanpassen.

10. Subsidies

Begrotingssubsidies

Voor het verstrekken van subsidie is een wettelijk voorschrift vereist. Artikel 4:23, derde lid, onderdeel c van de Algemene wet bestuursrecht bepaalt dat een wettelijk voorschrift niet vereist is indien de begroting de subsidieontvanger en het bedrag waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld vermeldt. De bedragen in deze lijst zijn ramingen, mede gebaseerd op de gemeentelijke begrotingsrichtlijnen voor subsidies. Via budgettendossiers en door middel van subsidieverlening wordt het te verlenen bedrag bepaald. De Algemene Subsidieverordening (ASV) is in 2014 door de raad vastgesteld. Hiermee is een vereenvoudiging van subsidieprocessen, administratieve lastenverlichting, deregulering en tegemoetkoming aan het duale stelsel gerealiseerd. De raad heeft kaderstellende en controlerende taken, het college bestuurlijke en uitvoerende taken. De raad is op zes momenten betrokken bij het subsidieproces: (1) vaststellen van het beleid via het coalitieakkoord en de beleidskaders (inhoudelijk kader), (2) vaststellen kadernota (inhoudelijk en financieel kader), (3) vaststellen begroting inclusief inhoudelijke doelstellingen (financiële en inhoudelijke kaders), (4) vaststellen ASV (juridisch kader), (5) vaststellen van de begrotingssubsidies (juridisch kader en financieel instrument) en (6) besluiten via separate raadsdossiers.

Subsidieontvanger	**Taak-veld**	**Subsidie 2017** (x €1.000)	**Subsidie 2018** (x €1.000)
***Ruimtelijke ordening**:*			
Trefpunt Groen Eindhoven	5.7	133	110
Brabants Landschap	5.7	20	25
Sport en Recreatie:			
Stichting Jeugdsportfonds Eindhoven	5.1	234	131
Wonen Welzijn en Zorg:			
COC-Eindhoven	6.1	44	45
Federatie overleg voor ouderenorganisaties	6.1	94	95
Platform Gehandicaptenbeleid Eindhoven	6.1	113	115
Stichting Bomanshof	6.1	205	208
Stichting OVAA	6.1	60	
Stichting Vredesburo	6.1	24	24
Agog	6.1	5	5
Stichting Voedselbank	6.1	59	60
St. Nieuwkomers en Vluchtelingenwerk Brabant Centraal	6.1	816	828
Bed Bad Brood	6.1		716
Stichting Vluchtelingen in de knel	6.1	557	565
Onderwijs en Jeugd:			
Stichting De Jonge Onderzoeker	6.1	36	37
Slachtofferhulp	1.2	59	60
Dr. A.F. Philips Sterrenwacht	6.1	1	1
FNV, afdeling Eindhoven	4.3	6	6
Korein Kinderplein BV	6.1	1.445	1.568
RSV.VO (trajectbegeleiding 17-)	4.3	146	148
Stichting Leergeld	4.3	104	106

Subsidieontvanger	Taak-veld	Subsidie 2017 (x €1.000)	Subsidie 2018 (x €1.000)
Jeugdcultuurfonds Eindhoven	6.1	58	59
Stichting Zuidzorg	7.1	3.340	3390
WIJeindhoven	6.2	29.147	30.167
Economische ontwikkeling:			
Stichting Eindhoven Marketing (EHV365)	3.4	1.064	464
Stichting Glow	*3.4*		*750*
Kunst, Cultuur en Design:			
Federatie Eindhovense Carnaval	3.4	100	100
Stichting Intocht Sint Nicolaas	5.3	24	24
Stichting Lichtjesroute	5.3	76	76
Stichting 18 September	5.3	27	27
Stichting Fakkeltocht	5.3	2	2
Koningsdag	3.4	100	100
Stichting Cultuur Eindhoven	5.3	21.161	21.352
Capital D inzake Dutch Design Week	5.3	200	200
Capital D inzake Dutch Design Awards	5.3	200	200
Design Academy Eindhoven inzake Graduation Show	5.3	100	100

Niet-verrekende gebouwgebonden kosten (x €1.000)

Naam instelling	Gebouw-gebonden kosten[1]	Waarvan verrekend in huur[2]	Bijdrage gemeente
Muziekgebouw Eindhoven NV	2.375	1.829	546
Parktheater Eindhoven NV	2.062	630	1.432
Stichting Cultureel Centrum de Effenaar	975	249	726
Stichting Loket W Dynamo	387	212	175
Novadic: Dagopvang Kanaaldijk Noord 15c	62	167	-105
Dr. A.F. Philips Sterrenwacht	7	0	7
Coöperatieve vereniging Natlab	652	221	431

1 Kosten die gemeente maakt met betrekking tot het gebouw

2 De huur die de gemeente in rekening brengt bij de instelling. De raad heeft besloten de fiscale huur in rekening te brengen. Bij nieuwe contracten passen wij dit toe. Lopende contracten kunnen wij niet eenzijdig aanpassen.

11. EMU-saldo 2018-2021

	Omschrijving	2017	raming 2018	raming 2019	raming 2020	raming 2021
1	Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves	-5.894	15.025	8.845	27.050	29.318
+2	Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	26.578	27.238	28.494	28.860	29.330
+3	Bruto dotaties aan de post voorzieningen ten laste van de exploitatie	20.403	14.646	14.431	15.045	15.073
-4	Investeringen in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	79.410	92.046	45.202	56.837	19.266
+5	Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en niet al in mindering zijn gebracht bij post 4	0	0	0	0	0
+6	Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa: Baten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs), voor zover niet op de exploitatie verantwoord	0	0	0	0	0
-7	Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijpmaken e.d. (alleen transacties met derden die niet op de exploitatie staan)	0	0	0	0	0
+8	Baten bouwgrondexploitatie: Baten voor zover transacties niet op de exploitatie verantwoord	0	0	0	0	0
-9	Lasten op de balanspost voorzieningen voor zover deze transacties met derden betreffen	22.915	19.713	19.713	19.713	19.713
-10	Lasten ivm transacties met derden, die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van de bovengenoemde posten	0	0	0	0	0
+11	Verkoop van effecten: a. Gaat u effecten verkopen? (ja/nee) b. Zo ja, wat is bij verkoop de verwachte boekwinst op de exploitatie ?	Nee -	Nee -	Nee -	Nee -	Nee -
	Berekend EMU-saldo	**-61.238**	**-54.850**	**-13.145**	**-5.595**	**34.742**

12. Afkortingenlijst

AB	Algemeen Bestuur
APV	Algemene Plaatselijke Verordening
ASV	Algemene Subsidieverordening
AU	Algemene Uitkering
AVA	Algemene Vergadering van Aandeelhouders
AVG	Algemene Verordening Gegevensbescherming
AWB	Algemene Wet Bestuursrecht
AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten
B5	De vijf Brabantse gemeenten Breda, Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch, en Tilburg
B&W	Burgemeester en Wethouders
BBL	BeroepsBegeleidende Leerweg
BBV	Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten
BBZ	Besluit Bijstandsverlening Zelfstandigen
BCB	Brandweer en CrisisBeheersing
BCF	BTW CompensatieFonds
BIC	Brainport Industries Campus
BIG	Baseline Informatiebeveiliging Nederlandse Gemeenten
BIP	Brainport International Program
BIS	BasisInfraStructuur
BIZ	BedrijfsInvesteringsZone
BNG	Bank Nederlandse Gemeenten
BRE	Breedband Regio Eindhoven
BS	Basisschool
BSO	Buitenschoolse opvang
BTM	Buurtthermometer
BTW	Belasting Toegevoegde Waarde
BUIG	Bundeling Uitkeringen Inkomensvoorzieningen Gemeenten
BV	Besloten Vennootschap
BZK	(Ministerie van) Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
C4	De vier Brainport Campusgemeenten Best, Eindhoven, Helmond en Veldhoven
CAK	Centraal Administratie Kantoor
CAO	Collectieve ArbeidsOvereenkomst
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CKE	Centrum voor de Kunsten Eindhoven
COC	Vereniging voor integratie van homoseksualiteit, opgericht als Cultuur- en Ontspanningscentrum
COELO	Centrum voor Onderzoek van de Economie van Lagere Overheden
CRSD	CliëntenRaad Sociaal domein
CRvB	Centrale Raad van Beroep
CURE	Centrum Uitvoering Reinigingstaken Eindhoven en omgeving
CV	Commanditaire Vennootschap
DAE	Design Academy Eindhoven
DB	Dagelijks bestuur
DDF	Dutch Design Foundation
DDW	Dutch Design Week
DNC	De Nieuwe Combinatie
DOE	DuurzaamheidsOrganisatie stadsregio Eindhoven
DPP	Dynamische Personeels Planning
DSC	DETO Sportlust Combinatie
E&C/EC	De sector Economie & Cultuur van de gemeente Eindhoven
EFX	Eindhoven Fiber Exchange
EJV	Eindhovense Jacht Vereniging
EKV	Eindhovense Kano Vereniging
EMU	Economische en Monetaire Unie

Enoll	European Network of Living Labs
ESF	Europees Sociaal Fonds
EU	Europese Unie
FIDO	(wet) Financiering Decentrale Overheden
FNV	Federatie Nederlandse Vakbeweging
fte	fulltime-equivalent (personeel)
G4	De vier grote gemeenten: Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht
G32	Netwerk van 32 (middel)grote steden in Nederland
GB	Grondbedrijf
G&D	Goederen & Diensten
Gg!	Graag gedaan!
GGD	Gemeentelijke Gezondheidsdienst
GHOR	Geneeskundige Hulpverlening bij Ongevallen en Rampen
GR	Gemeenschappelijke Regeling
GRP	Gemeentelijk RioleringsPlan
GRWRE	Gemeenschappelijk Regeling Werkvoorziening Regio Eindhoven
GS	Gedeputeerde Staten
HbH	Hulp bij Huishouden
HBO	Hoger Beroeps Onderwijs
HHT	Huishoudelijke Hulp Toelage
HOV	Hoogwaardig Openbaar Vervoer
HTCE	High Tech campus Eindhoven
ICLEI	International Council for Local Environmental Initiatives
ICT	Informatie en Communicatie Technologie
IHP	Integraal HuisvestingsPlan (onderwijs)
i.o.	In oprichting
IOS	InkoopOndersteunend systeem
ISE	Internationale School Eindhoven
IT	Informatie Technologie
ITS	Intelligente TransportSystemen
IU	Integratie Uitkering
IWV	Integrale WijkVernieuwing
KEIT	Kennis- en Expertisecentrum Inclusie en Toegankelijkheid
KSF	Knowledge Society Forum
LKS	Loonkostensubsidie
LUCI	Lighting Urban Community International
MBO	Middelbaar BeroepsOnderwijs
MDW	Marktwerking, Deregulering en Wetgevingskwaliteit
MGE	MuziekGebouw Eindhoven
MIP	Meerjaren InvesteringsProgramma
MJPS	MeerjarenProgramma Stedelijk
MKB	Midden- en Kleinbedrijf
MO	Maatschappelijke Ontwikkeling
MPG	Meerjaren Prognose Grondexploitaties
MVO	Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen
NAI	Nederlands Arbitrage Instituut
NATLAB	NATuurkundigLABoratorium
NCW	Netto Contante Waarde
Nnb	Nog niet bekend
NRE	Nutsbedrijf Regio Eindhoven
NSL	Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit
Ntb	Nader te bepalen
NV	Naamloze Vennootschap
ODZOB	Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant
OMO	Ons Middelbaar Onderwijs

OOGO	Op Overeenstemming Gericht Overleg
OOO	Onvoorzien onvermijdbaar onuitstelbaar
OR	Openbare Ruimte
OV	Openbaar Vervoer
OVAA	Stichting OVerleg Allochtonen en Autochtonen
OZB	Onroerende Zaak Belasting
P&O	Personeel & Organisatie
P+R	Park and Ride
PPS	Publiek-Private Samenwerking
PrO	Praktijkonderwijs
PSO	Prestatieladder Sociaal Ondernemen
RD	sector Ruimtelijk Domein van de gemeente Eindhoven
REOS	Ruimtelijke en Economische OntwikkelStrategie
RIB	Raadsinformatiebrief
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
RMC	Regionale Meld- en Coördinatiefunctie (Schoolverlaters)
ROW	Regionaal Ontwikkelfonds Bedrijven Werklocaties
RSV.VO	Regionaal samenwerkingsverband voor Passend Voortgezet Onderwijs
RvC	Raad van Commissarissen
S&P	Standard en Poor’s
SCE	Stichting Cultuur Eindhoven
SD	sector Sociaal Domein van de gemeente Eindhoven
SEN	Sportpark Eindhoven Noord
SGE	Stichting Gezondheidscentra Eindhoven
SP	Socialistische Partij
SPIL	SPelen, Integreren en Leren
STS	Stichting Twice Support
SVGG	Slim Verduurzamen Gemeentelijke Gebouwen
TDK	Technologie, Design en Kennis
TUe	Technische Universiteit Eindhoven
Turap	Tussenrapportage
TV	Taakveld
UA	Urban agenda
VDMA	Van der Meulen-Ansems
VN	Verenigde Naties
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VPB	Vennootschapsbelastingplicht
VRBZO	Veiligheidsregio Brabant ZuidOost
VSO	Voortgezet Speciaal Onderwijs
VSB	Goede-doelenorganisatie die culturele en maatschappelijke initiatieven ondersteunt
VSV	Voortijdig SchoolVerlaten
VVE	Voor- en vroegschoolse educatie
WA	Wettelijke Aansprakelijkheid
WABO	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
WEB	Wet Educatle Beroepsonderwijs
WGT	Werkgelegenheidsteam
WKK	Warmtekrachtkoppeling
WKO	Warmte-Koude Opslaginstallatie
WMO	Wet Maatschappelijke Ondersteuning
WO	Wetenschappelijk Onderwijs
WOZ	Waardering Onroerende Zaken
WSW	Waarborgfonds Sociale Woningbouw
WW	WerkloosheidsWet

PIAZZA